

This page was intentionally left blank

*

Pagina lasciata intenzionalmente vuota

CITTÀ DI FIRENZE
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
LANDAU FINALY
MSS. 21

3.

175

orones

pro lege manilia

pro milone

Ad equites R. pridie q̄ iret i exiliu

Ad senatu pro reditu suo

pro marco Marcello

pro Rege deiotaro

pro Q. ligario

pro archia poeta

pro P. sylla

Ad populu pro reditu suo

pro cn. planco

In Ciceronem Salustij

Ciceronis in salustiu

In catilinam

Donum D. Bartholomei Zorzi de Arpitio

I

MARCI TVLII CICERONIS ORATIO PRO GN. POMPEIO INCIPIT FE

Q VANQVAM MI
hi ſemper frequenſ
conſpectuſ ueſter
multo iocundiſſi
muſ hic autem lo
cuſ ad agendum
ampliſſimuſ ad di
cendum ornatiſſimuſ eſt uiſuſ quiritęſ ta
men hoc aditu laudiſ qui ſemper optimo
cuiq; maxime patuit non mea me uolun
taſ ſed uitę meę rationeſ ab ineunte ętate
ſuſceptę prohibuerunt. Nam cum antea
per ętatem non dum huiuſ auctoritatem lo
ci contingere auderem ſtatueremq; nihil
huc niſi perfectum ingenio elaboratum
induſtria afferri oportere omne meum
tempuſ amicorum temporibuſ tranſmittē

dum putaui. Itaq; neq; hic locuſ uacuuſ un
q̃ ab hiſ qui ueſtram cauſam defenderent
& meuſ labor in priuatorum periculiſ ca-
ſte integreq; uerſatuſ ex ueſtro iuditio fru
ctum eſt ampliſſimum conſecutuſ. Nam
cum propter dilationem comitiorum ter
pretor primuſ centuryſ cunctiſ renuntia-
tuſ ſum facile intellexi quiriteſ & quid
de me iudicaretiſ & quid aliiſ preſcribere-
tiſ: Nunc cum & auctoritatiſ in me tantũ
ſit quantum uoſ honoribuſ mandandũ
ẽẽ uoluiſtiſ & agendum facultatiſ tantum
quantum homini uigilanti ex forenſi
uſu prope cotidiana dicendi exercitatio
potuit aferre. Certe & ſi quid etiam dicen
do conſequi poſſum hiſ oſtendam potiſſimũ
qui ciuſ quoq; rei fructum ſuo iuditio tri
buendum ẽẽ. Atq; illud inprimiſ mihi le
tandum iure ẽẽ uideo q; in hac inſolita m̃
ex hoc loco ratione dicendi cauſa taliſ ob-

.r. ei
cenſuerũt

lata eſt in qua oratio deeſſe nemini poteſt.
Dicendum eſt enim de. Gn. Pompeio ſingula
ri eximiaq; uirtute; huiuſ autem orationiſ
difficiliuſ eſt exitum q̃ principium inue
nire. Ita mihi non tam copia q̃ moduſ in di
cendo querenduſ eſt, atq; ut inde oratio
mea proficiſcatur unde hec omniſ cauſa
ducatur. Bellum graue & periculoſum no
ſtriſ uectigalibuſ atq; ſociiſ a duobuſ poten
tiſſimiſ regibuſ infertur Mitridate & Tigra
ne quorum alter relictuſ alter laceſſitus oc
caſionem ſibi ad occupandam aſyam obla
tam eſſe arbitratur. Equitibuſ. r. honeſtiſ
ſimiſ uiriſ afferuntur ex aſia quottidie lit
tere quorum magne reſ aguntur in ueſ
triſ uectigalibuſ exercendiſ occupate qui
ad me p̃ neceſſitudine que mihi eſt cum il
lo ordine cauſam rei. p. periculaq; rerum
ſuarum detulerunt. Bithinie que nunc ue
ſtra prouincia eſt uicoſ exuſtoſ ee̅ compluřſ

poteſtate Luculum magniſ rebuſ geſtiſ ab eo
bello diſcedere huic quaſi ſuccurrerit non ſa
tiſ eē paratum ad tantum bellum adminiſ
trandum· Vnum ab omnibuſ ſociiſ & ciuibuſ
ad id bellum imperatorem depoſci atq; experi
eundem hunc unum ab hoſtibuſ metui: Pre
terea neminem· Cauſa que ſit uidetiſ. Nūc
quid agendum ſit conſiderate· Primum mi
hi uidetur de genere belli deinde de magnitu
dine tum de imperatore deligendo eē dicen
dum· Genuſ eſt enim eiuſmodi quod maxīe
ueſtroſ animoſ excitare atq; inflammare de
bet. Tradita eſt: Agitur ſaluſ ſociorum atq; āi
corum pro qua multa maioreſ noſtri mag̃
& grauia bella geſſerunt. Aguntur certiſſīa
p·r· uectigalia & maxima/ Quibuſ amiſſiſ &
pacis ornamenta & ſubſidia belli requiretiſ
A guntur bona multorum ciuium quibuſ &
a uobiſ & imperatoribuſ r·p· conſulendum. Et
q̄m ſemper appetenteſ glorie preter ceteraſ gē

teſ atq; auidi laudiſ fuiſtiſ. Delenda uobiſ eſt il
la macula mitridatico bello ſuſcepta ſuperiore
que penituſ iam inſedit atq; inueterauit in po
puli r. nomine q; iſ qui una die tota Aſia tot
in ciuitatibuſ uno nuntio atq; una ſignifica
tione litterarum ciueſ romanoſ necandoſ tr
ucidandoſq; denotauit non modo ad huc pe
nam nullam ſuo dignam ſcelere ſuſcepit ſed
ab illo tempore annum iam tertium & uige
ſimum regnat & ita regnat ut ſe non ponto
neq; capadocie latebriſ occultare uelit ſed e
mergere e patrio regno atq; in ueſtriſ uectiga
libuſ hoc eſt in aſie luce uerſari. & enim ita ue ad huc
ſtri cum illo rege contenderunt imperatoreſ
ut ab illo inſignia uictorie non uictoriam
reportarent. Triumphauit. L. Silla. triumpha
uit. L. Murena. De Mitridate duo fortiſſimi
& ſummi imperatoreſ ſed ita triumpharunt
ut ille pulſuſ ſuperatuſq; regnaret. Veruntamen
illiſ imperatoribuſ lauſ eſt tribuenda q; egerit

uenia danda q̄ relinquerunt propterea q̄ ab
eo bello Sillam in italiam .r.p. Murenam Sil
la reuocauit. Mitridateſ autem omne reliqu
um tempuſ non ad obliuionem ueteriſ bel
li ſed ad comparationem noui contulit qui
poſtea q̄ maximaſ hedificaſſ& ornaſſ&q; cl
aſſeſ exercituſq; permagnoſ quibuſcunq; ex
gentibuſ potuiſſ& comparaſſ& boſſoranis
finitimiſ ſuiſ bellum inferre ſimularet uſq;
in iſpaniã legatoſ ecbatanis miſit ad eoſ duceſ
quibuſ cum tum bellum gerebamuſ ut cum
duobuſ in locis diſiunctiſſimiſ maximeq; di
uerſiſ uno conſilio abuniuſ hoſtium copiiſ
bellum terra mariq; gereretur. Voſ ancipiti
contentione diſtracti de imperio dimicare
tiſ. Sed tamen alteriuſ partiſ periculum ſer
toriane atq; hiſpanienſiſ que multo plus
firmamenti ac roboriſ habebat. Gn. Pompeij
diuino conſilio ac ſingulari uirtute depul
ſum eſt. In altera parte ita reſ a L. Lucullo

ſummo uiro eſt adminiſtrata ut initia illa ge-
ſtarum rerum magna ac preclara non foeli-
citati eiuſ ſed uirtuti. Hec autem extrema q̄
nuper acciderunt non culpę ſed fortune tri-
buenda ēē uideantur. Sed de Luculo dicā
alio loco & ita dicam quiriteſ ut neq; uera la-
uſ ei detracta oratione noſtra neq; falſa ac
ficta ēē uideatur. Sed pro ueſtri imperii di-
gnitate atq; gloria quoniam iſ eſt excorſuſ
orationiſ mee uidete quem uobiſ animum
ſuſcipiendum putetiſ. Maioreſ ueſtri ſepe
mercatoribuſ aut nauiculatoribuſ iniuri
oſiuſ tractatiſ bella geſſerunt. Voſ tot ciuiū
ro. militibuſ uno nuncio atq; uno tempore
necatiſ quo tandem animo ēē debetiſ. Lega-
ti q; appellati erant ſuperbiuſ. Corinthum
patreſ ueſtri totiuſ gretie lumen extinctum
ēē uoluerunt. Voſ eum regem inultum ēē
patiemini qui legatum ·p· r· conſularem uī-
culiſ ac uerberibuſ atq; omni ſupplitio ex-

cruciatum necauit. Illi libertatem ciuium & im
minutam non tulere. Voſ uitam ereptam ne
gligetiſ: Iuſ legationiſ uerbo uiolatum illi per
ſecuti ſunt. uoſ legatum omni ſupplitio inter
fectum relinquetiſ. Videte ne ut illiſ pulcherri
mum fuit tantam uobiſ imperij gloriam re
linquere ſic uobiſ turpiſſimum ſit id quod
accepiſtiſ tueri & conſeruare non poſſe. Qd
q; ſaluſ ſociorum ſummum in periculum ac
diſcrimen uocatur: Regno expulſuſ eſt Ariobã
zaneſ rex ſociuſ .p. r. atq; amicuſ: imminent
duo regeſ toti Aſye non ſolum nobiſ inimi
ciſſimi, Sed & iam ueſtriſ ſocijſ atq; amicis ci
autem uitateſq; omneſ cuncta Aſia atq; Grecia ueſtrũ
auxilium expectare propter periculi magni
tudinem coguntur. Imperatorem a uobiſ certũ
depoſcere, cum preſertim uoſ alium miſeritiſ
neq; audent neq; ſe id facere ſummo ſine pe
riculo poſſe arbitrantur. Vident & ſentiunt
hoc idem quod uoſ unum uirum ẽẽ in quo

ſumma ſint omnia & cum prope eē quo etiam
carent egregiuſ cuiuſ aduentu ipſo atq; nomīē
tam & ſi ille ad maritimum bellum uenerit
tamen impetuſ hoſtium repreſſoſ eē intelligūt
ac retardatoſ hi uoſ quoniam libere loqui nō
licet tacite rogant/ut ſe quoq; ſicut ceterarum
prouinciarum ſocioſ dignoſ exiſtimetiſ quo
rum ſalutem tali uiro commendetiſ atq; h
etiam magiſ q̄ ceteroſ eiuſmodi in prouinciā
homineſ cum imperio mittimuſ ut &̃ ſi ab
hoſte defendant tamen ipſorum aduentuſ ī
in urbeſ ſociorum non multum ab hoſtili ex-
pugnatione differunt. hunc audiebant an-
tea nunc preſentem uident tanta temperan-
tia tanta manſuetudine tanta humāitate
ut hi beatiſſimi eē uideantur apud quoſ il
le diutiſſime commoratur. Quare ſi propter
ſocioſ nulla ipſi iniuria laceſſiti maioreſ ue-
ſtri cum Antioco cum Philippo cum etholiſ
cum peniſ bella geſſerunt quanto uoſ ſtudio

conuenit iniuriiſ prouocatoſ ſociorurum ſa-
lutem una cum imperii ueſtri dignitate de-
fendere preſertim cum de maximiſ ueſtris
uectigalibuſ agatur. Nam ceterarum pro-
uinciarum uectigalia quiriteſ tanta ſunt
ut hiſ ad ipſaſ prouinciaſ tutandaſ uix
contenti ēē poſſumuſ. Aſia uero tam opīa
eſt & fertiliſ ut & ubertate agrorum & ua-
rietate fructuum & magnitudine paſtio-
niſ & multitudine earum rerum que ex-
petuntur facile omnibuſ terriſ antecellat.
Itaq; hec uobiſ prouincia quiriteſ ſi & belli
utilitatem & paciſ dignitatem ſuſtinere
uultiſ non modo a calamitate ſed etiam
a metu calamitatiſ eſt defendenda. Nā
in ceteriſ rebuſ cū uenit calamitaſ tum
detrimentum accipitur. At in uectigalibuſ
non ſolum aduentuſ mali ſed & metuſ
ipſe affert calamitatem. Nam cum hoſti-
um copię non longe abſunt & ſi irruptio

·r· exportant

nulla facta ſit tamen pecora relinquuntur
agricultura deſeritur mercatorum naui-
gatio conquieſcit Itaq; neq; ex portu neq;
ex decimiſ neq; ex m̄ cultura uectigal cō- ·ſ· ſcriptura
ſeruari poteſt. Quare ſepe totuſ anni fru-
ctuſ uno rumore periculi atq; uno belli
terrore amittitur. quo tandem animo ēē
exiſtimatiſ aut eoſ qui uectigalia uobis
penſitant aut eoſ qui exercēt atq; exigūt
cum duo regeſ cum maximiſ copiiſ prope
adſunt. cum una excurſio equitatuſ per-
breui tempore totuſ anni uectigal aufer-
re poſſit cum publicani familiaſ maximaſ
quaſ in ſalinis habent quaſ in agriſ quaſ in
portibuſ atq; cuſtodiiſ mag° periculo ſe ha-
bere arbitrentur putatiſ ne uoſ illiſ rebus
frui poſſe niſi eoſ qui uobiſ fructuoſi ſunt
conſeruaueritiſ non ſolum ut ante dixi ca-
lamitate ſed etiam calamitatiſ formidine
liberatoſ: Ac ne illud quidem a uobiſ ne-

gligendum est quod mihi ego extremum pro
poſuerum cum eſſem de belli genere dicturus
quod ad multorum bona ciuium . r . perti
net quorum uobis pro uestra ſapientia qui
rites habenda est ratio diligenter. Nam pu &
blicani homines & honestiſſimi & ornatiſſi
mi ſuas rationes & copias in illam prouinciã
contulerunt quorum ipſorum per ſe res & for
tunę uobis cure ẽẽ debent. Etenim si uectigalia
neruos eſſe . r . p . ſemper diximus cum certe or
dinem qui exercet illa firmamentum cetero
rum ordinum recte ẽẽ dicemus. Deinde cete
ris ex ordinibus homines gnaui & industrij
partim in aſia negotiantur quibus uos abſẽ
tibus conſulere debetis partim eorum in ea
prouincia pecunias magnas collocatas habẽt.
Erit igitur humanitatis uestre magnum ciui
um eorum numerum calamitate prohibere
ſapientie uidere multorum ciuium calami
tatem a . r . p . ſe iunctam ẽẽ non poſſe. Etenim

illud primum parui refert uoſ publicaniſ am-
miſſiſ uectigalia poſtea uictoria recuperare
neq; iiſdem redimendi facultaſ erit propter
calamitatem neq; aliiſ uoluntaſ propter timo
rem. Deinde q; noſ eadem aſia atq; idem iſte
Mitridateſ initio belli aſiatici docuit id quđ
certe calamitate docti memoria retinere de
bemuſ. Nam tum cum in aſia reſ magnaſ per
multi ammiſerunt ſcimuſ rome ſolutione ĩ
pedita fidem concidiſſe non enim poſſunt i
una ciuitate multi rem ac fortunaſ amittẽ
ut non pluteſ ſecum in eandem trahant ca
lamitatem a quo periculo prohibete . r . p . &
mihi credite id quod ipſi uidetiſ . hec fideſ at
q; ratio pecuniarum que rome que in foro uer
ſatur implicata eſt cum illiſ pecuniiſ aſiaticis
& coheret . ruere illa non poſſunt ut hec non
eodem labefacta motu concidant Quare uide
te num dubitandum uobiſ ſint omni ſtudio
ad id bellum incumbere in quo gloria nõis

ueſtri ſaluſ ſociorum uectigalia maxima fortune plurimorum ciuium cum·r·p· defendūtur. Quoniam de genere belli dixi nunc de magnitudine belli pauca dicam. Poteſt enim h̄ dici belli genuſ ēē ita neceſſarium ut ſit gerendum nō ēē ita magnum ut ſit pertimeſcendum in quo maxime laborandum eſt ne forte a uobiſ que diligentiſſime prouidēda ſunt contemnenda ēē uideantur. Atq; ut omneſ intelligant me·L·Luculo tantum impartire laudiſ quantum forti uiro & ſapientiſſimo homini & magno imperatori debeatur. Dico eiuſ aduentu maximaſ Mitdatiſ copiaſ omnibuſ rebuſ ornataſ atq; inſtructaſ urbemq; Aſię clariſſimam uobiſq; amiciſſimam cizicenorum obſeſſam eſſe ab ipſo rege maxima multitudine & oppugnatam uehementiſſime qua·L·Lucullus uirtute aſſiduitate conſilio ſummiſ obſidioniſ periculiſ liberauit. Ab eodem impera-

tore claſſem magnam & ornatam que ducib3
ſertorianiſ ad Italiam ſtudio inflammato ra-
peretur ſuperatam ēē atq; depreſſam magnaſ
hoſtium copiaſ preterea multiſ preliiſ ēē de
letaſ patefactumq; noſtriſ legionibuſ eſſe
pontum qui ante populo ro. ex omni aditu
clauſuſ erat Sinopem atq; amixtum quibuſ
in oppidiſ erant domicilia regiſ omnibuſ re-
buſ ornata atq; refertaſ ceteraſq; urbeſ ponti
& capadotie permultaſ uno auditu aduen-
tu eſſe clauſaſ regem ſpoliatum regno pa-
trio atq; auito ad alioſ ſe regeſ atq; aliaſ gē-
teſ ſupplicem contuliſſe atq; hec omnia ſaluiſ
.p. romani ſociiſ atq; integriſ uectigalibus
ēē geſta ſatiſ opinor hoc eſſe laudiſ atq; ita
reputo ut uoſ hoc intelligatiſ a nullo iſtorum
qui huic obtrectant legi atq; cauſe .L. Lucul
lum ſimiliter ex hoc loco ēē laudatum. Re-
quiretur fortaſſe nunc q̄admodum cum hec
ita ſunt reliquum poſſit ēē magnum bellū

C ognoſcite quiriteſ non enim ſine cauſa queri
uidetur primum ex ſuo regno ſic Mitridateſ
profugit ut ex eodem ponto Medea illa quō
dam profugiſſe dicitur quam predicant in
fuga fratriſ ſui membra in hiiſ locis qua ſe pe
parenſ perſequeretur diſſipauiſſe ut eorum col
lectio diſperſa merorque patriſ celeritatem perſe
quendi retardaret. Sic Mitridateſ fugienſ ma
ximam uim auri atque argenti pulcherrimarumque
rerum omnium quaſ a maioribuſ acceperat
& ipſo bello ſuperiore ex tota Aſia direptaſ in
ſuum regnum congeſſerat in ponto omnem
reliquit. Hec dum noſtri colligunt omnia di
ligentiuſ rex ipſe e manibuſ effugit ita illum
in perſequendi ſtudio meror hoſ letitia retar
dauit. hunc in illo timore & fuga Tigranes
rex armeniuſ excepit diffidentemque rebuſ ſu
iſ confirmauit & afflictum erexit perditumque
recreauit cuiuſ in regnum poſtea quam L. Lucul
luſ cum exercitu uenit pluresſ etiam genteſ ue

contra imperatorem noſtrum concitatę ſunt
erat enim metuſ iniectuſ in hiſ nationibus
quaſ nunq̄. p. r. neq; laceſſendaſ bello neq; tē-
tandaſ putauit. Erat & alia grauiſ atq; uehe-
menſ opinio quę per animoſ gentium barba-
rarum peruaſerat fani locupletiſſimi & re-
ligioſiſſimi diripiendi cauſa in eaſ horaſ no-
ſtrum exercitum eē adductum ita nationeſ mul-
tę atq; magnę nouo quodam terrore ac metu
concitabantur. Noſter autem exercituſ & ſi
urbem ex tigraniſ regno ceperat & prelijſ uſ-
uſ erat ſecundiſ tamen nimia longinquita-
te locorum ac deſiderio ſuorum mouebatur.
Hic iam plura non dicam. fuit enim illud ex-
tremum ut ex hiſ lociſ a militibuſ noſtriſ red-
dituſ magiſ maturuſ q̄ proceſſio longior quę-
reretur. Mitridateſ autem & ſuam manum
iam confirmarat & eorum qui ſe ex eiuſ re-
gno collegerant & magniſ aduentitijſ mul-
torum regum & nationum iuuabatur. nſ.

H oc iam fere ſic fieri ſolere accepimuſ ut regū
afflicte fortune facile multorum opeſ allici-
ant ad miſericordiam maximeq; eorum aut
regeſ ſunt aut uiuunt in regno ut regale et
hiiſ nomen magnum & ſanctum ēē uide
atur. Itaq; tantum uictuſ efficere potuit
quantum incolumiſ nunq̄ eſt auſuſ op-
tare/nam cum ſe in regnum ſuum recepiſ
ſet non fuit eo contentuſ quod ei preter ſpē
acciderat ut illam poſtea q̄ pulſuſ erat ter-
ram unq̄ attingeret ſed in exercitum noſ
trum clarum atq; uictorem impetum fecit.
S inite hoc loco quiriteſ ſicut poetę ſolent q
reſ romanaſ ſcribunt preterire me noſtram
calamitatem que tanta fuit ut eam ad au-
reſ· L· Luculli non ex prelio nuncius ſed ex
ſermone rumor afferret· Hic in illo ipſo ma
lo grauiſſimaq; belli offenſione· L· Lucul-
luſ qui tamen atq; aliqua ex parte hiiſ in-
commodiſ mederi fortaſſe potuiſſet ueſtro

iuſſu coactuſq; imperij diuturnitati modum
ſtatuendum ueteri exemplo putauiſtiſ par-
q tem militum qui iam ſtipendiiſ confecti erât
dimiſit partem glabrioni tradidit. Multa et
preterea conſulto ſed ea uoſ coniectura per-
ſpiciatiſ quantum illud bellum factum pu
tetiſ quod coniungant regeſ potentiſſimi
renouent agitate nationeſ ſuſcipiant inte-
gre genteſ nouuſ imperator noſter accipiat
ueteri expulſo exercitu. Satiſ mihi multa
uerba feciſſe uideor. Quare hoc bellum eēē
genere ipſo neceſſarium magnitudine pe
riculoſum. Reſtat de imperatore eligendo
ad id bellum ac tantiſ rebuſ preficiendo
dicendum eē uideatur. Vtinã quiriteſ uiro-
rum fortium atq; innocentium copiam tã-
tam haberetiſ ut hec uobiſ deliberatio diffi-
·quē ciliſ eēē q̃nam potiſſimum tantiſ rebuſ ac
tanto bello preficiendum putaretiſ. Nunc
uero cum ſit unuſ. GN. Pom. qui non modo

eorum hominum qui nunc ſunt gloriam ſed
& antiquitatiſ memoriam uirtute ſupera
rit que reſ eſt cuiuſq̃ que animum in hac
cauſa dubium facere poſſit. Ego enim ſic
exiſtimo inſummo imperatore quattuor
haſ reſ in eſſe oportere ſcientiam rei milita
riſ. uirtutem auctoritatem felicitatem. Quiſ
igitur hoc homine unq̃ ſcientior aut fuit
aut ee̋ debuit qui eludo atq; pueritiae diſ
ciplina bello maximo atq; acerrimiſ hoſtib;
ad patriſ exercitum atq; in militie diſcipli
nam profectuſ eſt qui extrema pueritia mi
leſ ſummi fuit imperatoriſ ineunte adoleſcē
tia maximi ipſe exercituſ imperator qui ſe
piuſ cum hoſte conflixit q̃ quiſq̃ inimico ·cū
concertauit plura bella geſſit q̃ ceteri legerūt
pluréſ prouinciaſ confecit q̃ alii concupiuerūt.
Cuiuſ adoleſcentia ad ſcientiam rei milita
riſ non alieniſ preceptiſ ſed ſuiſ imperiiſ nō
offenſionibuſ belli ſed uictoriiſ non ſtipendiiſ

ſed triūphiſ

ſed triumphiſ eſt tradita quod deniq; genuſ bel-
li eſſe poteſt inquo illum non exercuerit fo̅-
tuna. r. p. ciuile africanum tranſalpinum
hiſpanienſe mixtum ex ciuitatibuſ atq; ex
bellicoſiſſimiſ c̨natio̅ibuſ ſeruile nauale
bellum uaria & diuerſa genera & bellorum
& hoſtium non ſolum geſta ab hoc uno ſed
etia̅ confecta nullam rem ēē declarant in
uſu militari poſitam que huiuſ uiri ſcien
tia̅ fugere poſſit. Iam uero uirtuti. Gn. Po̅.
que poteſt oratio par inueniri quid eſt q̄d
quiſq̄ aut dignum illo aut uobiſ nouum
aut cuiq̄ inauditum poſſit afferre neq; n
enim ille ſunt ſole uirtuteſ imperatorie q̄
uulgo exiſtimantur labor in negociiſ for-
titudo inpericuliſ induſtria inagendo ce-
leritaſ in conficiendo conſilium in proui-
dendo que tanta ſunt in hoc uno quanta
inomnibuſ reliquiſ imperatoribuſ quos
aut uidimuſ aut audiuimuſ no̅ fuerunt.

ille T estiſ eſt italia quam ipſe uictor. L. Silla hu
iuſ uirtute & ſubſidio confeſſuſ eſt libera- ee
tam. Teſtiſ eſt Sicilia quam multiſ undi
q; cinctam periculiſ non terrore belli ſed
celeritate conſilii explicauit. Teſtiſ affri-
ca que magniſ oppreſſa hoſtium copiis
eorum ipſorum ſanguine redundauit.
T eſtiſ eſt gallia per quam legionibuſ no-
ſtriſ in hiſpaniã iter gallorum internicio-
ne patefactum eſt. Teſtiſ eſt hiſpania que
ſepiſſime plurimoſ hoſteſ ab hoc ſuperatoſ
proſtratoſq; conſpexit. Teſtiſ eſt iterum &
ſepiuſ Italia que cum ſeruili bello tetro pe-
riculoſoq; premeretur ab hoc auxilium ab-
ſente expetiuit quod bellum expectatione
attenuatum atq; imminutum eſt aduen-
tu ſublatum ac ſepultum. Teſteſ uero iam
omneſ ore atq; extere gentes ac nationeſ
denique maria omnia cum uniuerſa tum
in ſingulis oriſ omneſ ſinuſ atq; portus

Quiſ enim toto mari locuſ per hoſ annoſ aut
tam firmum habuit preſidium ut tutus
eſſet aut tam fuit abdituſ ut lateret · Quiſ na-
uigauit qui non ſe aut mortiſ aut ſeruitu
tiſ periculo committeret/ cum aut hieme
aut referto predonum mari nauigaret.
Hoc tamen bellum tam turpe tam uetuſ tam
late diuiſum atq; diſperſum: quiſ umq̃ arbi
traretur aut ab omnibuſ imperatoribuſ u-
uno anno aut omnibuſ anniſ ab uno im-
peratore romano confici poſſe · Quam p-
uinciam tenuiſtiſ a predonibuſ liberam
per hoſce annoſ: quod uectigal uobiſ tutū
fuit/ quem ſocium defendiſtiſ/ Cui preſſidio
claſſibuſ ueſtriſ fuiſtiſ: q̃ multaſ aut me-
tu relictaſ aut a predonibuſ captaſ urbeſ
ēē ſociorum · Sed quid ego longinq̃ com-
memoro fuit hoc quondam fuit hoc pro-
prium · p · r · longe a domo bellare & propu-
gnaculiſ imperij ſociorum fortunaſ non

q̃ multaſ exiſti
īſulaſ ēē deſerta

ſua tecta defendere. Sociiſ noſtriſ ego mare
clauſum per hoſce annoſ dicam fuiſſe: cum
exercituſ noſtri a Brundiſio nunq̃ niſi ſū
ma hieme tranſmiſerint. Quid ad uoſ cū
ab extermiſ nationibuſ uenirent captoſ q̄
rar cum legati po. r. redempti ſint. Merca-
toribuſ tutum mare non fuiſſe dicam cu
duodecim ſecureſ in predonum poteſtatem
peruenerint. Quid autem colophonem aut
ſamum nobiliſſimaſ urbeſ innumerabiles
q; aliaſ captaſ ēē commemorem cum ueſtroſ
portuſ atq; eoſ portuſ quibuſ uitam & ſpiri
tum ducatiſ in predonum fuiſſe poteſtate ſci
atiſ. An ignoratiſ uero portum Caiete cele
berrimum atq; pleniſſimum nauium inſpe
ctante pretore a predonibuſ ēē direptum.
ex miſeno autem eiuſ ipſiuſ liberoſ qui cū
predonibuſ antea ibi bellum geſſerat apre-
donibuſ ēē ſublatoſ. Nam quid ego hoſtiē
ſe incommodum atq; illam labem atq; ig̃

transmiſſi ſint

miniam · r · p · querar cum prope inſpectantib3
uobiſ claſſiſ ea cui conſul · p · r · prepoſituſ eēt
a predonibuſ capta atq; oppreſſa eſt prohdij
immortaleſ tanta ne uniuſ hominiſ incre
dibiliſ ac diuina uirtuſ tam breui tempore
lucem afferre · r · p · potuit ut uoſ qui modo
ante hoſtium tiberinum claſſem hoſtium
uidebatiſ hi nunc nullam intra oceanum
hoſtium predonum nauem eſſe auditiſ · Atq;
hec qua celeritate geſta ſint q̄ q̄ uidetiſ tamē
a me in dicendo pretereunda non ſunt · Quiſ
enim unq̄ aut obeundi negocij aut conſeq̄n
di queſtuſ ſtudio tam breui tempore tot loca
adire tantoſ curſuſ conficere potuit q̄ celeri
ter · Gn · pom · duce belli impetuſ nauigauit q
ſiciliam adiit affricam explorauit in ſardi
niam cum claſſe uenit non dum tempeſti
uo ad nauigandum atq; hec tria frumentaria mari
ſubſidia · r · pu · firmiſſimiſ preſidiiſ claſſibuſ
q; muniuit · Inde ſe cum in italiam recepiſ

ſ& duabuſ hiſpaniiſ ac gallia ciſalpina preſi-
diiſ ac nauibuſ confirmata miſſiſ. Item in
oram illirici mariſ & in achaiam omnemq;
greciam nauibuſ Italia duo maria maxīs
claſſibuſ firmiſſimiſq; preſidiiſ adornauit
ipſe autem ut a brundiſio profectuſ eſt un-
de quinquageſimo die totam ad imperiuȝ
p. r. ſiciliam adiunxit. Omneſ qui ubiq; p̃
doneſ fuerunt partim capti interfectiq; ſũt
partim uniuſ huiuſ imperio ac poteſtati ſe
dederunt. idem cretenſibuſ cum ad eum
uſq; in pamphiliam legatoſ deprecatoreſ-
q; miſiſſ& ſpem deditioniſ non ademit
obſideſq; imperauit ita tantum bellum
tam diuturnum tam longe lateq; diſper-
ſum quo bello omneſ genteſ ac nationes
premebantur. Gn. pom. extrema hieme
ſ
aperuit apparauit ineunte uere ſuſcepit media eſ-
ſtate confecit. hec eſt diuina atq; incredi-
bilis uirtuſ imperatoriſ. Quid cetere quas

paulo ante commemorare ceperam quāte
q̄ atq; multe ſunt. Non enim bellandi uir
tuſ ſolum in ſummo ac perfecto imperatōe
querenda eſt, ſed multe ſunt arteſ eximię
huiuſ adminiſtre comiteſq; uirtutiſ. Ac pri
mum quanta innocentia debent ēē impera
toreſ, quanta deinde omnibuſ in rebuſ tē
perantia quanta fide quanta facilitate. r felicitate
quanto ingenio quanta humanitate: que
breuiter quanta ſint in. Gn. pompeio con
ſideremuſ. Summa enim ſunt omnia q.
quiriteſ ſed ea magiſ ex aliorum contentiōe comparatiōe
platione q̄ ipſa per ſe ſe cognoſci atq; intel
ligi poſſunt. Quem enim poſſumuſ impe
ratorum aliquo in numero putare cuiuſ
in exercitu ueneant centuriatuſ atq; uene
rint: Quiſ hunc hominem magnum aut
amplum de. r. p. cogitare qui pecuniam ex
erario depromtam ad bellum adminiſtrā
dum aut propter cupiditatem prouincię

magiſtratibuſ diuiſerit aut propter auaritiam
romę in queſtu reliquerit. Veſtra admurmu
ratio Quiriteſ facit ut agnoſcere uideamini
qui hec fecerint. Ego autem nomino neminē
quare iraſci nemo mihi poterit niſi qui an-
te de ſe uoluerit confiteri. Itaq; propter hãc
auaritiam imperatorum quantaſ calami
tateſ quocunq; uentum ſit noſtri exercituſ ferat
quiſ ignorat itinera que per hoſce annos
in italia per agroſ atq; oppida ciuium .r. noſtri
imperatoreſ fecerint recordamini tum
faciliuſ ſtatuetiſ quid apud exteraſ natio
neſ fieri exiſtimetiſ. Vtrum plureſ arbitra
mini per hoſce annoſ militum ueſtrorum
armiſ hoſtium urbeſ an hiberniſ ſociorum
ciuitateſ ēē deletaſ. Neq; enim poteſt exer
citum iſ continere imperator qui ſe ipſum
non continet neq; ſeueruſ ēē in iudicando
qui alioſ in ſe ſeueroſ ēē iudiceſ non uult.
Hic miramur hũc hominem tantum excellē

ceteriſ cuiuſ legioneſ ſic in aſiam peruenerīt
ut non modo manuſ tanti exercituſ ſed ne
ueſtigium ″ cuiq̄ pacato nocuiſſe dicatur· Iā
uero q̄admodum militeſ hibernent q̄tidie
ſermoneſ ac littere perferuntur non modo
ut ſumptum faciat in militem nemini uiſ
affertur ſed ne cupienti quidem cuiq̄ permit-
titur hiemiſ enim non auaritie perfugiū
maioreſ noſtri in ſociorum atq; amicorum
tectiſ eē uoluerunt· Age uero ceteriſ in rebꝫ
qualiſ ſit temperantia conſiderate· Unde il-
lam tantam celeritatem & tam incredibilē
curſum inuentum putatiſ: non enim illū
eximia uiſ remigum aut arſ inaudita que
dam gubernandi aut uenti aliqui noui tā
celeriter in ultimaſ terraſ pertulerunt· Sed
hee reſ que ceteroſ remorari ſolent non re-
tardarunt non auaritia ab inſtituto curſu
ad predam aliquam deuocauit non libido
ad uoluptatem non amenitaſ ad delectatio-

″ quidem

non nobilitaſ urbiſ ad cognitionem, non de-
niq; labor ipſe ad quietem. Poſtremo ſigna
& tabulaſ ceteraq; ornamenta grecorum op-
pidorum que ceteri tollenda ēē arbitrant͛
ea ſibi ille ne uiſenda quidem exiſtimau-
it. Itaq; omneſ quidem nunc in hiſ locíſ
Gn. pom. ſicut aliquem non ex hac urbe
miſſum ſed de celo delapſum intuentur.
Nunc deniq; incipiunt credere fuiſſe homi-
neſ romanoſ hac quondam abſtinentia
quod iam nationibuſ exteriſ incredibile
ac falſo memorie proditum uidebatur. Nūc
imperii ueſtri ſplendor illiſ gentibuſ lucet.
Nunc intelligunt non ſine cauſa maiores
ſuoſ tum cum hac temperantia magiſtra-
tuſ habebamuſ ſeruire. p. r. q̄ imperare ali-
iſ maluiſſe. Iam uero ita facileſ aditus ad
eum priuatorum, ita libere querimonie
de aliorum iniuriiſ ēē dicuntur ut iſ
qui dignitate principibuſ excellit facilita-

te infimiſ par ēē uideatur. Iam quantum
conſilio quantum dicendi grauitate &
copia ualeat in quo ipſo ineſt quedam
dignitaſ imperatoria uoſ quiriteſ hoc ip
ſo in loco ſepe cognoſcaſtiſ: fidem uero eiuſ
inter ſocioſ quantam exiſtimari putatis
quam hosteſ omnium gentium ſanctiſſimā
iudicarint: Humanitate iam tanta eſt ut
difficile dictu ſit, utrum hosteſ magiſ uir
tutem eiuſ pugnanteſ timuerint an man
ſuetudinem uicti dilexerint. Et quiſq̃ du
bitabit quin huic tantum bellum hoc trā
ſmittendum ſit, qui ad omnia noſtre me
morie bella conficienda diuino quodam
conſilio natuſ ēē uideatur. Et quoniam
auctoritaſ multum in belliſ quoq; admi
niſtrandiſ atq; imperio militari ualet certe
nemini dubium eſt quin ea in re idem il
le imperator plurimum poſſit. Vehemen
ter autem pertinere ad bella miniſtranda

Quid hoſteſ quid ſocii de imperatoribuſ ueſtris
exiſtiment quiſ ignorat cum ſciamuſ homi-
neſ in tantiſ rebuſ ut aut contemnant aut me-
tuant aut oderint aut ament opinione non-
minuſ fame q̃ aliqua certa ratione commo
ueri. Quod igitur nomen unq̃ in orbem ter-
rarum clariuſ fuit cuiuſ reſ geſte pareſ de
quo homine uoſ id quod maxime facit au
ctoritatem tanta & tam preclara iuditia
feciſtiſ: An uero ullam uſq̃ ẽẽ horam tam
deſertam putatiſ quo non illiuſ diei fama
peruaſerit, cum uniuerſuſ. p. r. referto foro cõ-
pletiſq; omnibuſ templiſ ex quibuſ hic locuſ
conſpici poteſt. unum ſibi ad commune oĩ-
um gentium bellum. Gn. pom. imperatorẽ
depopoſcit. Itaq; ut plura non dicam neq; r
aliorum exempliſ confirmem quantum
huiuſ auctoritaſ ualeat in bello ab eodem
Gn. pom. omnium rerum egregiarum exem-
pla ſummantur. Qui quo die a uobiſ marit-

timo bello prepoſitus eſt imperator tanta repe-
te uilitas annone ex ſumma inopia & cari
tate rei frumentarie conſecuta eſt unius ſpe
& nomine quantam uix ex ſumma ubertate
agrorum & diuturna pax efficere potuiss&.
Iam accepta in ponto calamitate ex eo pre-
lio de quo uos paulo ante inuitus admonui
cum ſocii pertimuiss&: hoſtium opes animiq;
creuiſſent ſatis firmum preſidium prouincia
non haber& amiſiſſetis aſiam quirites niſi id
ipſum eius temporis diuinitus. Gn. pomp. ad
eas regiones fortuna .p.r. attuliss& huius ad-
uentus & Mitridatem inſolita inflamma-
tum uictoria continuit & Tigranem ma-
gnis copiis minitantem aſię retardauit &
quiſq̃ dubitauit quin uirtute perfecturus
ſit qui tantum auctoritate perfecerit aut
q̃ facile imperio atq; exercitu ſocios & uecti-
galia conſeruaturus ſit qui ipſo nomine
ac rumore defenderit. Age uero illa res

quantam declarat eiuſdem hominiſ apud
hoſteſ · p · r · auctoritatem q̄ ex lociſ tam lō -
ginquiſ tamq; diuerſiſ tam breuiori tempo
// omneſ una huic
re ſe dederunt · Quid cretenſium legati cū
in eorum inſula noſter imperator exercitusq;
eſſet ad Gn · pom · in ultimaſ prope terraſ
uenerunt, eiq; ſe omneſ cretenſium ciui -
tateſ dedere uelle dixerunt. Quid idem iſ -
te Mitridateſ nonne ad eundem · Gn · pō ·
legatum uſq; in hiſpaniam miſit, eumq;
pompeiuſ legatum ſemperq; iudicauit: hi
quibuſ ſemper erat moleſtum ad eum po
tiſſimum ēē miſſum ſpeculatorem q̄ le -
gatum iudicari maluerint. Poteſtiſ igitur
iam conſtituere quiriteſ hanc auctorita -
tem multiſ poſtea rebuſ geſtiſ magniſq;
ueſtriſ iudiciiſ amplificatam quantum
apud illoſ regeſ: quantum apud exteraſ na -
tioneſ ualituram ēē exiſtimetiſ. Reliquū
eſt ut de felicitate quam preſtare de ſe ipō

nemo poteſt meminiſſe & commemorare
de altero poſſumuſ ſicut eſt homineſ de- equum
poteſtate deorum timide & pauca dicam.
Ego enim ſic exiſtimo Maximo Marcello:
Scipioni: Mario & ceteriſ magniſ imperato-
ribuſ non ſolum propter uirtutem ſed etiã
propter fortunam ſepiuſ imperia mandata
atq; exercituſ ẽẽ commiſſoſ: fuit enim pro-
fecto quibuſdam ſummiſ uiriſ quedam ad
amplitudinem & ad gloriam & ad reſ ma-
gnaſ bene gerendaſ diuinituſ adiuncta fortu-
na. De huiuſ autem hominiſ felicitate quo
de nunc agimuſ hac utar moderatione di-
cendi non ut in illiuſ poteſtate fortunam
poſitam ẽẽ dicam ſed ut preterita meminiſ-
ſe reliqua ſperare uideamur ne aut inuiſa
diiſ inmortalibuſ oratio noſtra aut ingra-
ta ẽẽ uideatur. Itaq; non ſum predicaturuſ
quantaſ ille reſ domi militieq; terra mariq;
quantaq; felicitate geſſerit ut eiuſ ſepe uo-

luntatibuſ non modo ciueſ aſſenſerint ſocii obtẽ-
perarint hoſteſ obedierint/ſed etiam uenti tẽ
peſtateſq; obſecundarint hoc breuiſſime dicã
neminem unq̃ tam impudentem fuiſſe qui
a diiſ inmortalibuſ tot & tantaſ reſ tacitus
auderet optare quot & quantaſ dii inmor
taleſ ad · Gn · pom · contulerunt quod ut il ·
li propium ac perpetuum ſit Quiriteſ cum
communiſ ſalutiſ atq; imperij tamen ipſiꝰ
hominiſ cauſa ſicuti facitiſ uelle & optare
debetiſ. Quare cum & bellum ita ſit neceſſa-
rium ut negligi non poſſit ita magnum ut
accuratiſſime ſit adminiſtrandum & cum
ei imperatorem preficere poſſitiſ in quo ſit
eximia belli ſcientia ſingulariſ uirtuſ clariſ-
ſima auctoritaſ egregia fortuna dubitatis
quiriteſ quin hoc tantum boni quod ab di ·
iſ inmortalibuſ oblatum & datum eſt in
rem · p · conſeruandam atq; amplificandam
conferatiſ. Q; ſi rome · Gn · pom · priuatuſ eẽẽ

hoc tempore tamen ad tantum bellum iſ eēt
deligenduſ atq; mittenduſ. Nunc cum ad ce-
teraſ utilitateſ ſummaſ hec quoq; oportuni
taſ adiungatur ut in hiſ ipſiſ lociſ adſit ut
habeat exercitum ut ab hiſ qui habent acci
pere poſſint expectamuſ aut cur non duci quid
buſ diſ inmortalibuſ eidem cui cetera ſum-
ma cum ſalute · r · p · commiſſa ſunt hoc quo-
q; bellum regium committimuſ. Etenim uir
clariſſimuſ · r · p & ueſtriſ beneficiiſ ampliſſi-
miſ affectuſ · Q · Catuluſ Itemq; ſummiſ orna-
mentiſ honoriſ fortunę uirtutiſ ingenii pre
dituſ · Q · Hortenſiuſ ab hac ratione diſſentiūt ·
Quorum ego auctoritatem apud uoſ multiſ
lociſ plurimum ualuiſſe & ualere oportere
confiteor · Sed in hac cauſa tam & ſi cogno-
ſcitiſ auctoritateſ contrariaſ fortiſſimorum
uirorum & clariſſimorum tamen omiſſis
auctoritatibuſ ipſa re & ratione exquirere
poſſumuſ ueritatem atq; hoc faciliuſ q; ea

omnia que a me adhuc dicta ſunt idem iſta
uera ēē concedunt & neceſſarium bellum
ēē & magnum & in uno ·Gn· pom· ſumma
ēē omnia. Quid igitur ait Hortenſius ſi a
uni attribuenda omnia ſunt unum dig'ſ-
ſimum ēē· Pom· ſed ad unum tantum oīa
deferri non oportere· Obſoleuit iam iſta ra
tio re multo magiſ q̃ uerbiſ refutata· Nā
tu idem ·Q· Hortenſi multa pro tua ſūma
copia ac ſingulari facultate dicendi & in-
ſenatu contra uirum fortem Aulum Gabi
nium grauiter ornateq; dixiſti; cum iſ de
uno imperatore contra predoneſ conſtitu-
endo legem promulgaſſ&: & ex hoc ipſo
loco permulta idem contra legem uerba
feciſti. Quid tū per deoſ inmortaleſ ſi pluſ
apud ·p·r· auctoritaſ tua q̃ ipſiuſ ·p·r· ſalꝰ
& uera cauſa ualuiſſ&· hodie hanc gloriam
atq; hoc orbiſ terrę imperium teneremuſ.
An tibi tum imperium ēē hoc uidebatur

cum. p. r. legati pretores questoresq; capiebantur. cum ex omnibus prouinciis commeatu & priuato & publico prohibebamur. Cum ita clausa nobis omnia maria ut neq; priuatam rem maritimam neq; publicam iã obire possemus. Que ciuitas antea unq̃ fuit non dico atheniensium que satis late quondam mare tenuisse dicatur non carthaginensium qui permultum classe maritimisq; rebus ualuerunt, non rhodiorum quorum usq; ad nostram memoriam disciplina naualis & gloria remansit que ciuitas antea unq̃ tam tenuis tam parua ĩsula fuit que non portus suos & agros & aliquam partem regionis atq; ore maritime per se ipsa defenderet. At hercule aliquot annos continuos ante legem gabiniam ille. p. r. cuius usq; ad nostram memoriam nomen inuictum in naualibus pugnis permanserat magna ac multo maxima

erant
marinam

parte non modo utilitatiſ ſed dignitatiſ atq;
imperii caruit. Noſ quorum maioreſ Antio-
chum regem claſſe Perſenq; ſuperarunt oĩ-
buſq; naualibuſ pugniſ carthaginenſeſ ho-
mineſ in marittimiſ rebuſ exercitatiſſimoſ
paratiſſimoſq; uicerunt. Hi nullo in loco
iam predonibuſ ẽẽ poteramuſ. Noſ quoq;
qui antea non modo italiam tutam habe-
bamuſ ſed omneſ ſocioſ in ultimiſ oriſ aucto-
ritate noſtri imperii ſaluoſ preſtare potera-
muſ tum cum inſula deloſ tam procul a no-
biſ inegeo mari poſita quo omneſ undiq; cũ
mercibuſ atq; oneribuſ commeabant referta
diuitiiſ parua ſine muro nihil timebant idẽ
non modo prouinciiſ atq; oriſ italię maritti-
miſ ac portibuſ noſtriſ ſed & appia iam uia ca-
rebamuſ & hiſ temporibuſ non pudebat ma-
giſtratuſ p. ro. in hunc ipſum locum aſcendẽ
cum eum uobiſ maioreſ ueſtri exuuiiſ nauti-
ciſ & claſſium ſpoliiſ ornatum reliquiſſent. ar-

pares

Bono re

Bono te animo. Q. Hortenſi. p. r. & ceteroſ qui erãt erant in eadem ſententia dicere exiſtimauit ea que ſentiebatiſ ſed tamen in ſalute communi idem p. r. dolori ſuo maluit q̃ auctoritati ue ſtrę obtemperare. Itaq; una lex unuſ uir unuſ annuſ non modo noſ illa miſeria ac turpitu dine liberauit ſed etiam effecit ut aliquando uere uideremur omnibuſ gentibuſ ac nationi buſ terra mariq; imperare. quo mihi etiam ĩ dignius uidetur obtrectatum ẽẽ adhuc Gabi nio dicam an ne Pompeio an utriq; id quod ẽ uerius ne legaretur. A. Gabiniuſ G. Pompeio ex pectanti ac poſtulanti. Vtrum ille qui poſtu lat legatum ad tantum bellum quem uelit idoneuſ non eſt qui impetret cum ceteri ad expilandoſ ſocioſ diripiendaſq; prouinciaſ. i quoſ noluerunt legatoſ eduxerunt. An ipſe cu iuſ lege ſaluſ ac dignitaſ p. r. atq; omnibus gentibuſ conſtituta eſt experſ ẽẽ debet glorię eiuſ imperatoriſ atq; eiuſ exercituſ qui conſi-

expetenti

21

lio ipſiuſ atq; periculo eſt conſtitutuſ an. C.
Falcidiuſ. Q. Metelluſ. Q. Celiuſ Latinienſiſ. Gn.
Lentuluſ quoſ omniſ honoriſ cauſa nomĩo
rum tribuni fuiſſ& anno proximo legati .pl.
ẽẽ potuerunt in hoc uno Gabinio ſunt tã
diligenteſ qui in hoc bello quod lege gabinia
geritur in hoc imperatore atq; exercitum qui-
em per ſe ipſe conſtituit & precipuo uiro ẽẽ ipſo
deber& de quo legando conſuleſ ſpero ad ſe-
natum relaturoſ qui ſi dubitabunt aut gra-
uabuntur ego me profiteor relaturum / nec
me impedi& eiuſ Quiriteſ inimicum edictũ
quo minuſ fretuſ uobiſ ueſtrũ iuſ benefiti-
umq; defendam neq; preter interceſſionem
quicq̃ audeam / de qua ut arbitror iſti ipſi
qui minantur etiã q; atq; etiam quid liceat
conſiderabunt. Mea quidem ſententia qui-
riteſ unuſ. A. Gabiniuſ belli maritimi geſ-
tarumq; rerum. Gn. Pom. aſcribitur / propter-
ea q; alterum illud bellum ſuſcipiendum

uestris suffragiis detulit alter delatum susceptumq;
confecit. Reliquum est ut de Q. Catuli auctorita-
te & sententia dicendum ēē uideatur qui cum
ex uobis quereret si in uno Gn. pom. poneretis omnia
si quid de eo factum ēēt in quo spem essetis
habituri cepit magnum sue uirtutis fructū
ac dignitatis cum omnes una prope uoce in
ipso eo uos spem habituros ēē dixistis & enim ta-
lis est uir ut nulla res tanta sit ac tam diffici-
lis q̄ ille non & consilio regere & integritate
tueri & uirtute ɔficē possit. Sed in hoc ipso ab
eo uehementissime dissentio. Q. quo minus cer-
ta est hominum ac minus diuturna uita hoc
magis. r. p. dum per deos inmortales licet frui
debet summi hoīs uita atq; uirtute. At enim
inquit noui nihil fiat contra exempla atq;
instituta maiorum. Non dico hoc loco maiores
nostros semper in pace consuetudini in bello
utilitati paruisse semper ad nouos casus tē-
porum nouorum consiliorum rationes ac-

commodauiſſe non dicam duo bella maxima
punicum & hiſpanienſe ab uno imperatore
ee confecta duaſq; urbeſ potentiſſimaſ que hu
ic imperio maxime minitabantur carthagi
nem atq; numantiam ab eodem Scipione ee
deletaſ. Non commemorabo nuper ita uobis
patribuſq; ueſtriſ ee uiſum ut in uno. C. Maīo
ſpeſ imperii poneretur ut idem cum Iugurta
idem cum cimbriſ idem cum theutoniſ bel
lum adminiſtrare. In ipſo Gn. Pom. in quo
noui nil conſtitui uult. Q. Catuluſ q̄ multa ſiīt
noua ſumāq; Catuli uoluntate conſtituta re
cordamini. Quid tam nouum q̄ adoleſcentu
lum priuatum exercitū difficili r p. tempore
conficere/confecit huic preeſſe prefuit rem op
time ductu ſuo gerē geſſit. Quid tam preter cō
ſuetudinem q̄ homini peradoloſcenti cuiuſ
a ſenatorio gradu etaſ longe ab ee imperiū
atq; exercitum dari Siciliam permitti atq; af
fricam bellumq; in ea adminiſtrandum fuit=

ī his prouinciis

ſingulari innocentia grauitate uirtute bellū in
affrica maximum confecit uictorem exercitū
deportauit. Quid uero tam inauditum q̄ eqtes
ro. triumphare. at eā quoq; rem. p. r. nō modo
uidit ſed & oīum ſtudio uiſendam putauit
quid tā inuſitatum q̄ duo cū conſules clariſſi-
fortiſſimiq; eſſent eques ro. ad bellum maxīum
formidoloſiſſimumq; proconſule mitteretur
miſſus eſt quoquidem tempore cū eē& non ne-
mo in ſenatu qui dicer& non oportere mitti.
hominem priuatum pro conſule. L. Philippus
dixiſſe dicitur non ſe illum ſua ſententia pro
conſule ſed pro conſulibus mittere tanta in eo
r. p. benegerende ſpes conſtituebatur ut duorꝝ
conſulum munus unius adoleſcentis uirtu-
ti committeretur. Quid tam ſingulare q̄ ut
ex. s. c. legibus ſolutus conſul ante fier&. q̄
ullum alium magiſtratum per leges capere
licuiſſ&. Quid tam incredibile q̄ ut iterum
eques. r. ex. ſ. c. triumphar& que in omnibus

hominibuſ noua hominum memoriā conſti (post)
tuta ſunt ea tam multa non ſunt q̄ue hec in (q)
hoc uno homine uidemuſ. Atq; hec tot exem
pla tanta ac noua perfecta ſunt in eundem
hominem a. Q. Catulo atq; a ceterorum eiuſ-
dem dignitatiſ ampliſſimorum hominum
auctoritate. Quare uideant ne ſit periniqu-
um & non ferendum illorum auctoritatē
de. Gn. Pompeio dignitatem a uobis com-
probatam ſemper ēē ueſtrum ab illiſ de eo-
dem homine iudicium p. q. r auctoritates
(iam) improbari preſertim cum ſuo iure. po. ro. ī
hoc homine ſuam auctoritatem uel contra
omneſ qui diſſentiunt poſſit defendere pro-
(reclamantibus) pterea q; iſtiſ reclamationibuſ uoſ illum ex (unum)
omnibuſ delegiſtiſ quem bello predonum
preponeretiſ hoc ſi uoſ temere feciſtiſ & rei
(isti) p. parum conſuluiſtiſ recte hi ſtudia ueſtra
ſuiſ conſiliiſ regere conantur. Sin autem
uoſ pluſ tum in re p. uidiſtiſ uoſ hiſ repu-

gnantibuſ per uoſmetipſoſ dignitatem huic im-
perio ſalutem orbi terrarum attuliſtis ali-
quando iſti principeſ & ſibi & ceteris . p.r.
uniuerſi auctoritati parendum eē fateantur
atq; in hoc bello aſiatico & regio non ſolum
militariſ illa uirtuſ que eſt in . Gn . Pom . ſingu-
lariſ ſed alie quoq; uirtuteſ animi multe &
magne requirentur difficile eſt in Aſia Cilitia Sicilia
ſcitia regniſq; interiorum nationum ita uer-
ſari noſtrum imperatorem ut nihil aliud q̄ de
hoſte ac de laude cogitet. Deinde ſi qui ſunt pu-
dore ac temperantia moderationiſ tamen eos
taleſ propter multitudinem cupidorum hoīum
nemo arbitratur difficile eſt dictu quirites
quanto in odio ſumuſ apud exteraſ nationes
propter eorum quoſ ad eaſ hoc anno cum im-
perio miſimuſ iniuriaſ ac libidines quod
enim fanum putetiſ in illis terriſ noſtris
magiſtratibuſ religioſum q̄ ciuitatem ſan-
ctam quam domum ſatiſ clauſam ac muni-

tam fuiſſe · Vrbeſ iam locupleteſ & copioſe requi-
runtur quibuſ cauſa belli propter diripiendi
cupiditatē inferatur libenter hoc coram cum
· Q · Catulo & Q · Hortenſio diſputarem ſummis
& clariſſimiſ uiriſ · Nouerunt enim ſociorum
uulnera uident eorum calamitateſ querimo
niaſ audiunt pro ſociiſ uoſ contra hosteſ ex-
ercitum mittere putatiſ an hostium ſimula-
tione contra ſocioſ atq; amicoſ que ciuitas est
in aſia que non modo imperatoriſ aut legati
ſed uniuſ tribuni militum animoſ ac ſpem
capere poſſit quare etiam ſi quem habetis qui
collatiſ ſigniſ exercituſ regioſ ſuperare poſſe
uideatur tamen niſi erit idem qui ſe a pecuniiſ
ſociorum qui ab eorum coniugibus ac li-
beriſ qui ab auro gazaq; regia manus ocu
loſ animum cohibere poſſit non erit idoneuſ
qui ad bellum aſiaticum regiumq; mittatur.
Et quam putatiſ ciuitatem pacatam fuiſſe
que locupleſ ſit & quam ēē locupletem que

iſtiſ pacatam ee uideatur. Ora maritima quirites
Gn. pom. non ſolum propter rei militariſ glo-
riam ſed etiam propter animi continentiam
requiſiuit. Videbat enim. p. r. non locupletari
quotanniſ pecunia publica preter paucoſ ne-
q; eoſ quicq̄ aliud aſſequi claſſium nomine n̄
ut detrimentiſ accipiendiſ maiore affici tur-
pitudine uideremur. Nunc qua cupidita-
te homineſ in prouinciaſ quibuſ iacturiſ
quibuſ conditionibuſ proficiſcantur igno-
rant/ videlicet iſti qui ad unum deferenda
eſſe omnia non arbitrantur. Quaſi uero. Gn.
Pom. non cum ſuiſ uirtutibuſ tum etiam
aliiſ uiciiſ magnum ee uideamuſ. Quare no-
lite dubitare quin huic uni credatiſ omnia
qui inter annoſ tot unuſ inuentuſ ſit quē
ſocii in urbeſ ſuaſ cum exercitu uenisſe gau-
deant. Quod ſi auctoritatibuſ hanc ſententiam qui-
riteſ confirmandam putatiſ eſt uobiſ auc-
tor uir bellorum omnium maximarumq; rer[um]

peritiſſimuſ. P. Seruiliuſ cuiuſ tante reſ geſ
te terra mariq; extiterunt ut cum de bello
deliberetiſ auctor uobiſ grauior ēē nemo
debeat/ eſt. C. Curio ſummiſ ueſtriſ beneficiiſ
maximiſq; rebuſ geſtiſ ſummo ingenio &
prudentia preditiuſ eſt. Gn. Lentuluſ in q̊
omneſ pro ampliſſimiſ ueſtriſ honoribuſ
ſummum conſilium ſummam grauitatē
eſſe cognoſcitiſ. Eſt. C. Caſſiuſ integritate uir-
tute conſtantia ſingulari. Quare uidete
ut horum auctoritatibuſ illorum oratiōi
qui diſſentiunt reſpondere poſſe uideam̄.
Que cum ita ſint. C. Manili primum iſtam
tuam & legem & uoluntatem & ſententi
am laudo uehementiſſime comprobo: De-
inde te hortor ut auctore. p. r. maneaſ in ſē
tentia/ neue cuiuſq̄ uim aut minaſ perti-
meſcaſ/ primum in te ſatiſ ēē animi conſtā-
tieq; arbitror deinde cum tantam multitu-
dinem cum tanto ſtudio adēē uideamus

quantam non iterum in eodem homine pre-
ficiendo uiderimus. quid est quod aut de re
aut de perficiendi facultate dubitemus. Ego
autem quicquid in me est studii consilii labo-
ris ingenii quicquid hoc benefitio. po. r. atq;
hac potestate pretoria quicquid auctoritate
fide constantia possum id omnem ad hanc
rem confitiendam tibi & p. r. polliceor ac de-
fero. Testorq; omnes deos & eos maxime qui
huic loco temploq; president qui omnium mẽ-
tes eorum qui ad r. p. adeunt maxime perspi
tiunt me hoc neq; rogatu facere cuiusq̃ neq;
quo. Gn. pom. gratiam mihi per hanc causã
conciliari putem neq; quo mihi ex cuiusq̃ am-
plitudine aut presidia periculis aut adiumen-
ta honoribus queram propterea q; pericula fa-
cile ut hominem prestare oportet innocentia
tecti pellemus honorem autem neq; ab uno
neq; ex hoc loco sed eadem illa nostra laborio-
sissima ratione uite si uestra uoluntas feret

conſequemur· Quamobrem quicquid in hac cauſa mihi ſuſceptum eſt quiriteſ id omne ego ·r·p· cauſa ſuſcepiſſe confirmo tantumq; ab eſt ut aliquam bonam gratiam queſiſſe ui dear ut multaſ & ſimultateſ partim obſcuraſ partim apertaſ/ Intelligatiſ mihi non neceſ ſariaſ uobiſ non inutileſ ſuſcepiſſe n · Sed ego me hoc honore preditum tantiſ ueſtriſ beneficiiſ affectum ſtatui quiriteſ ueſtram uoluntatem & ·r·p· dignitatem & ſalutem prouinciarum atq; ſociorum meiſ omnibuſ commodiſ rationibuſ preferre oportere:

·M·T·C· ORATIO PRO TITO ANNIO MILONE·

ET SI VEREOR IVDICES NE
turpe ſit pro fortiſſimo uiro
dicere incipientem timere
minimeq; deceat cum ·Q·
·T· Anniuſ ipſe magiſ de
rei ·p· ſalute q̄ de ſua per
turbetur me ad eiuſ cauſam parem animi
magnitudinem afferre non poſſe· tamen hec
noui iudicij noua forma terret oculoſ qui
quocunq; inciderint ueterem conſuetudinē
fori & priſtinum morem iuditiorum deſi
derant. Non enim corone conſeſſuſ ueſter ci
ctuſ eſt ut ſolebat: non uſitata frequentia ſti
pati ſumuſ: nam illa preſſidia que pro tem
pliſ omnibuſ cernitiſ & ſi contra uim collata
ſunt non afferunt tamen oratori aliquid ut
in foro & iuditio & q̄ q̄ preſidijſ ſalutaribꝰ
& neceſſarijſ ſepti ſumuſ, tamen ne non timē

ſine aliquo timōe poſſimuſ. Que ſi oppoſita Miloni putarem cederem tempori iudiceſ, nec inter tantam uim armorum exiſtimarem oratori locum ēē. Sed me recreat & reficit. G. pō. ſapientiſſimi & illuſtriſſimi uiri conſilium q profecto nec iuſtitię ſuę putaret ēē quem reum ſententijſ iudicum tradidiſſet eundem teliſ militum dedere, nec ſapientię temeritatem concitatę multitudiniſ auctoritate publica armare. Quam obrem illa arma centurioneſ cohorteſ non periculum nobiſ ſed preſidium denuntiant; neq; ſolum ut quieto, ſed etiam ut magno animo ſimuſ hortantur, neq; auxilium modo defenſioni meę, verum etiam ſilentium pollicentur. Reliqua uero multitudo quidem quę eſt ciuium tota noſtra eſt, neq; eorum quiſq̄ quoſ undiq; intuentiſ unde aliqua parſ fori aſpici poteſt & huiuſ exitum iudicij expectantes non nunc tum uirtuti Miloniſ fauet tum

de ſe de liberiſ ſuiſ de patria de fortuniſ hodier-
no die decertari putat. Vnum genuſ eſt ad-
uerſum infeſtumq; nobiſ eorum quoſ P. Clo-
furor rapiniſ & incendiiſ & omnibuſ exitiiſ
publicaſ pauit: qui heſterna etiam contione
incitati ſunt ut uobiſ uoce prędicerent, qđ
iudicaretiſ: quorum clamor, ſi quiſ forte
fuerit admonere uoſ debebit ut eum ciuē
retineatiſ qui ſemper genuſ illud hominū
clamoreſq; maximoſ pro ueſtra ſalute neg-
lexit. Quam obrem adeſte animiſ iudiceſ
& timorem ſi quem habetiſ deponite. Naꝫ
ſi unq̃ de boniſ & fortibuſ uiriſ: ſi unq̃ de be-
nemeritiſ ciuibuſ poteſtaſ uobiſ iudicandi
fuit: ſi deniq; unq̃ locuſ ampliſſimorum or-
dinum delectiſ uiriſ datuſ eſt ubi ſua ſtudia
erga bonoſ & forteſ ciueſ que uultu & uer-
biſ ſæpe ſignificaſſent re & ſententiiſ decla-
rarent hoc profecto tempore eam poteſtatē
omnem uoſ habetiſ, ut ſtatuatiſ utrum noſ

qui ſemper ueſtrę auctoritati dediti fuimus ſemper miſeri lugeamus. An diu uexati a perditiſſimis ciuibus aliquando per uos aut per ueſtram fidem uirtutem ſapientiamque recreemur. Quid enim nobis duobus iudices laborioſius. quid magis ſollicitum magis exercitum dici aut fingi poteſt qui ſpe ampliſſimorum premiorum ad .R.P. adducti metu crudeliſſimorum ſuppliciorum carere non poſſumus. Et quidem ceteras tempeſtates & procellas in illis dumtaxat fluctibus contionum ſemper putaui Miloni eſſe ſubeundas quia ſemper pro bonis contra improbos ſenſerat. In iudicio uero & in eo conſilio in quo ex cunctis ordinibus ampliſſimi uiri iudicarent numquam exiſtimaui ſpem ullam eſſe habituros Milonis inimicos ad eius non ſalutem modo extinguendam ſed etiam gloriam per tales uiros infringendam. Quamquam in hac cauſa iudices Titi Annij tribunatum rebus omnibus pro ſalute .R.P. geſtis ad huius criminis defen

ſionem non arbitremur niſi oculiſ uideritiſ inſi- al' abutemur.
diaſ Miloni a Clodio factaſ nec deprecaturi ſu-
muſ ut crimen hoc nobiſ multa propter pre-
clara in rem publicam merita condonetiſ n̄
poſtulaturi ut ſi morſ. P. Clodii ſaluſ ueſtra
fuerit. Id circo en̄ uirtuti Miloniſ potiuſq̄ P.
R. foelicitati aſſignetiſ. Sed ſi illiuſ inſidię
clarioreſ hac luce fuerint: tum deniq; obſe
crabo obteſtaborq; uoſ iudiceſ ſi cetera ami-
ſimuſ hoc ſaltem nobiſ ut relinquatur ab ini-
micorum audatia teliſq; uitam ut impune
liceat defendere. Sed anteq̄ ad eam ration̄
uenio que eſt proprie ueſtrę queſtioniſ uident̄
ea eē refutanda que in ſenatu ſepe ab inimiciſ
ab improbiſ ſepe iactata ſunt & in concione &
paulo ante ab accuſatoribuſ ut omni terrore
ſublato rem plane que uenit in iudicium ui-
dere poſſitiſ. Negant intueri lucem faſ eē ei q.
a ſe hominem occiſum fateantur. In qua tan-
dem urbe hoc homineſ ſtultiſſimi obiciuntur l' diſputant.

Nempe in ea que primum iuditium de capite
iudit. M. Horatij fortiſſimi uiri qui non dū
libera ciuitate tamen. P. R. comitijſ liberatꝰ
eſt, cum ſua manu ſororem ēē interfectam
fateretur. An eſt quiſq̄ qui hoc ignoret, cum
de homine occiſo queratur aut negari ſolere
reſtē ac omnino ēē factum aut iure defendi, niſi, r
uoſ exiſtimatiſ dementem. P. affricanum
fuiſſe, qui cum a. C. Carbone trib. plebiſ in
concione ſeditioſe interrogaretur: Quid de
Tiberii Grachi morte ſentiretur: reſpondit
iure caeſum uideri. Neq; enim poſſet aut
Ahala ille Seruiliuſ aut. P. Naſica aut. L.
Opimiuſ aut. C. Mariuſ aut me conſule ſeña
tuſ non nefariuſ haberi, ſi ſceleratoſ ciues
interfici nefaſ eēt. Itaq; hoc iudiceſ ſine cau nō
ſa fictiſ fabuliſ doctiſſimi homineſ memo-
riç prodiderunt, cum quiſ patriſ ulciſcendi
cauſa matrem necauiſſet, uariatiſ hominū
ſententijſ, non ſolum diuina ſed etiam ſa-

pientiſſimę dee ſententia liberatum. Q ſi·xii·
tabulę nocturnum furem quoquo modo: diur-
num autem ſi ſe telo defenderet interfici in-
pune uoluerunt. Quiſ eſt qui quoquo modo qſ
interfectuſ ſit puniendum putet: cum uide
at aliquando gladium nobiſ ad occidendũ
hominem ab ipſiſ porrigi legibuſ. Atq; ſi tẽ
puſ eſt ullum iure hominiſ necandi quę·
multa ſunt certe illud eſt non modo iuſtũ
uerum etiam neceſſarium, cum ui uiſ illa-
ta defenditur. Pudicitiam cum eriperet mi-
liti tribunuſ militariſ in exercitu C. Marij
propinquuſ eiuſ imperatoriſ interfectuſ ab eo
eſt cui uim afferebat: facere enim probuſ a
adoleſcenſ periculoſe q̃ perpeti turpiter ma-
luit atq; hunc ille ſũmuſ uir ſcelere ſolutuꝫ
periculo liberauit. Inſidiatori uero & latroni
que poteſt inferri iniuſta nex. Quid comitatꝰ
noſtri quid gladij uolunt quoſ habere certe
non liceret ſi uti illiſ nullo pacto liceret. Eſt

igitur hęc iudiceſ non ſcripta ſed nata lex quã
non didicimuſ accepimuſ legimuſ: verum &
ex natura ipſa arripuimuſ hauſimuſ expreſſimꝰ·
Ad quam non docti ſed facti non inſtituti ſed
imbuti ſumuſ, ut ſi uita noſtra in aliquaſ inſi
diaſ ſi in uim ſi in tela aut latronum aut inimi
corum incidiſſet omniſ honeſta ratio eēt expe
diendę ſalutiſ. Silent enim legeſ inter arma n̄
ſe expectari iubent, cum ei qui expectare uelit
ante iniuſta pena luenda ſit q̃ iuſta repetenda
Et ſi perſapienter & quodammodo tacite dat
ipſa lex poteſtatem defendendi, quę non mo
do hominem occidi ſed eē cum telo hominis
occidendi cauſa uetat, ut cum cauſa non telũ
quereretur qui ſui defendendi cauſa telo eēt
uſuſ non hominiſ occidendi cauſa habuiſſe telũ
iudicaretur. Quapropter hoc maneat in cauſa iu
diceſ. Non enim dubito quin probaturuſ ſim
uobiſ defenſionem meam ſi id memineritiſ
quod obliuiſci non poteſtiſ inſidiatorem iure

interfici poſſe. Sequitur q, a Milonis inimicis ſe
piſſime dicitur cedem qua. P. Clodius occiſus ē
ſenatum iudicaſſe contra rem. P. ēē factam il.
Illam uero ſenatus non ſentencijs ſuis ſolum
ſed etiam ſtudiis comprobauit. Quociens eīm
eſt illa cauſa a nobis acta in ſenatu quibus aſſen
tionibus uniuerſi ordinis q̄ nec tacitis nec occul
tis quando enim frequentiſſimo ſenatu . iiii .
ad ſummum quinq; ſunt inuenti qui Milōis
cauſam non probarent. Declarant huius am
ambuſti tr. pl. ille intermortue conciones qui
bus quotidię meam potentiam inuidioſe cri
minabatur, cum diceret ſenatum non quod
ſentiret ſed quod ego uellem decernere que
quidem ſi potentia eſt appellanda pocius q̄.
propter officioſos labores meos nonnulla apd
bonos gratia appelletur ita ſane dummodo
ea nos utamur pro ſalute bonorum contra amē
tiam perditorum. Hanc uero queſtionem &
ſi non eſt iniqua nunq̄ tamen ſenatus conſti

31

tuendam putauit· Erant enim legeſ erant que-
ſtioneſ uel de cede uel de ui/nec tantum me-
rorem ac luctum ſenatui morſ·P· Clodii affe-
rebat ut noua queſtio conſtitueretur· Cuiuſ
enim ſenatui de illo inceſto ſtupro iuditium
decernenti poteſtaſ ē& erepta de eiuſ interi-
tu quiſ poteſt credere ſenatum iuditium no-
uum conſtituendum putaſſe· Cur igitur in-
cendium curię oppugnationem ędium M·
Lępidi cedem hanc ipſam contra rem·p·ſe-
natuſ factam ēē decreuit/quia nulla uis
unq̃ eſt in libera ciuitate ſuſcepta inter ciu-
ueſ non contra rem·p·non enim eſt illa de-
fenſio contra uim unq̃ optanda/ſed non-
nunq̃ neceſſaria/niſi uero aut ille dieſ in
quo Tyberiuſ Gracchuſ eſt ceſuſ aut ille quo
Caiuſ aut quo arma ſaturnini: non etiam
ſi e re·p·oppreſſa ſunt rem·p·tamen non-
uulnerauerunt· Itaq; ego ipſe decreui cum
cedem in appia factam ēē conſtaret non-

eum qui ſe defendiſſet contra rem .p. feciſſe: ſed cum ineſſet contra et inſidię crimen iudicio reſeruaui rem notaui. Quod ſi per furioſum il-lum tribunum ſenatui quod ſentiebat per-ficere licuiſſet nouam queſtionem, nunc nul-lam haberemus: decernebat enim ut ueteri-bus legibus tantummodo extra ordinem que-reretur diuiſa ſententia eſt poſtulante neſcio quo nihil enim neceſſe eſt omnium flagitia proferre, ſic reliq. auctoritas ſenatus inepta interceſſione ſublata eſt. At enim Gn. Pom. rogatione ſua et de re et de cauſa iudicauit tulit enim de cede que in appia facta eſſet in qua .P. Clodius occiſus eſt. Quid ergo tulit nem-pe ut quereretur. Quid porro querendum eſt: factum ne ſit at conſtat a quo at patet.

Vidit etiam in confeſſione facti iuris tamen defenſionem ſuſcipi poſſe q. niſi uidiſſet poſ-ſe abſolui eum qui fateretur, cum uideret nos fateri, neq. quereri unq. iuſiſſet nec uobis

tam ſalutarem hanc in iudicando litteram q̃
illam triſtem dediſſet. Mihi uero Gn. Pomp.
non modo nihil grauiuſ cont Milonem iudicaſ
ſe ſed etiam ſtatuiſſe uidetur quid uoſ in iu
dicando ſpectare oporteret. Nam qui non pe
nam confeſſioni ſed defenſionem dedit iſ ca
uſam interituſ querendam non interitum
putauit. Iam illud dicet ipſe profecto quod
ſua ſponte fecit. P. ne clodio tribuendum pu
tet an tempori domi ſuę nobiliſſimuſ uir ſe
natuſ propugnator atq; illiſ quidem tempori
buſ pene patronuſ auunculuſ huiuſ noſ iu
diciſ fortiſſimi uiri Catoniſ tr. pl. M. Druſ°
occiſuſ eſt, nihil de eiuſ morte populuſ conſul
tuſ nulla queſtio decreta a ſenatu eſt. Quan
tum luctum in hac urbe fuiſſe a noſtriſ patri
buſ accepimuſ, cum P. affricano domi ſuę qui
eſcenti illa nocturna uiſ eēt allata. Quiſ tum
non gemuit. Quiſ non arſit dolore quem im
mortalem ſi fieri poſſet omneſ eē cuperent eī

neceſſariam quidem expectatam ēē (et) mortem.

N um igitur nulla queſtio de afficani morte la ta eſt: certe nulla: quid ita? quia non alio fa cinore clari homineſ alio obſcuri necantur.

I nterſit inter uite dignitatem ſummorum at q; infimorum. Mor quidem illata per ſcelus hiſdem peniſ teneatur (et) legibuſ: niſi forte magiſ erit parricida qui conſularem patrem q̄ ſi quiſ humilem necauerit. aut eo morſ atrocior erit. P. Clodii q; iſ in monumentiſ maiorum ſuorum ſit interfectuſ. hoc enim ſepe ab iſtiſ dicitur. Proinde quaſi Appiuſ ille cecuſ uiam muniuerit non qua populuſ uteretur: ſed ubi impune ſui poſteri latrocinarentur. Itaq; in eadem iſta Appia uia cum ornatiſſimum equitem. R. M. Papirium occidiſſet, non fuit illud facinuſ puniendum. Homo enim nobiliſ in ſuiſ monumentiſ equitem romanum occiderat. Nunc eiuſdem appię nomen quantaſ tragediaſ excitat que cruentata antea cede honeſ-

ti atq; innocentiſ uiri ſilebatur. eadem nunc cre-
bro uſurpatur poſtea q̄ latroniſ & parricidę
ſanguine imbuta eſt. Sed quid ego illam com-
memoro: comprehenſuſ eſt in templo Caſtoriſ
ſeruuſ. P. clodij quem ille ad Gn. Pompeium
interficiendum collocarat/ extorta eſt confi-
tenti ſica de manibuſ caruit foro poſtea Pō.
caruit ſenatu: caruit publico ianua ſe ac pa-
rietibuſ non iure legum iudiciorumq; te-
xit. Num que rogatio lata num quę noua
queſtio decreta eſt. At qui ſi reſ ſi uir ſi tem-
puſ ullum dignum fuit certe hec in illa cau-
ſa ſumma omnia fuerunt. Inſidiator erat
in foro collocatuſ atq; in ueſtibulo ipſo ſena-
tuſ ei uiro morſ parabatur cuiuſ in uita ni-
tebatur ſaluſ ciuitatiſ eo porro rei. p. tempo-
re quo ſi unuſ ille occidiſſet non ſolum hęc
ciuitaſ ſed genteſ omneſ concidiſſent/ niſi for-
te quia perfecta reſ non eſt non fuit puni-
enda proinde quaſi exituſ rerum non

hominum conſilia legibuſ uindicentur, mi-
nuſ dolendum fuit re non perfecta, ſed pu-
niendum certe nihilominuſ. Quotieſ ipſe
iudiceſ ex . P. Clodii teliſ & ex cruentiſ eiuſ
manibuſ effugi ex quibuſ ſi me non mea
uel . r . p. fortuna ſeruaſſ&, quiſ tandem de
interitu meo queſtionem tuliſſ&. Sed ſtul-
ti ſumuſ qui Druſum qui affricanum Pō-
peium noſmetipſoſ cum P. Clodio confer-
re audeamuſ tollerabilia fuerunt illa . P.
Clodii mortem equo animo nemo ferre po-
teſt, lug& ſenatuſ mer& æqueſter ordo to-
ta ciuitaſ confecta ſenio eſt, ſqualent mu-
nicipia afflictantur colonię. Agri deniq; ipī
tam beneficum tam ſalutarem tam man-
ſuetum ciuem deſiderant. Non fuit ea cā
iudiceſ non fuit cur ſibi cenſer& Pompeiuſ
queſtionem ferendam. Sed homo ſapienſ
& alia quadam mente preditus multa i
uidit fuiſſe ſibi illum inimicum familiarē

Milonem in communi omnium letitia. ſi etiã
ipſe gaudenſ timuit ne uideretur infirmior fi
deſ reconciliatę gratię. Multa etiam alia ui
dit. ſed illud maxime q̃uiſ atrociter ipſe tuliſ
ſet uoſ tamen fortiter iudicaturoſ. Itaq; dele
git ex florentiſſimiſ ordinibuſ ipſa lumina.
Neq; uero q; nonulli dictitant ſecreuit in iudici
buſ legendiſ amicoſ meoſ/ neq; enim hoc cogi
tauit uir iuſtiſſimuſ. Neq; in boniſ uiriſ legẽ
diſ aſſequi id potuiſſet etiam ſi cupiſſet. Non
enim mea gratia familiaritatibuſ continetur
que late patere non poſſunt/ propterea q; con
ſuetudineſ uictuſ non poſſunt ẽẽ cum mul
tiſ. Sed ſi quid poſſumuſ ex eo poſſumuſ q;
reſ.p. non coniunxit cum multiſ ex quibus
ille cum optimoſ uiroſ legeret idq; maxime
ad fidem ſuam pertinere arbitraretur non po
tuit legere non ſtudioſoſ mei. Quero te .L.
domiti huic queſtioni preẽẽ maxime uoluit
nihil queſiuit aliud niſi iuſtitiam grauita

tem humanitatem fidem tulit ut conſularem
neceſſe eēt. Credo q̄ precipuum munuſ ēē di
cebat reſiſtere & leuitati multitudiniſ & per
ditorum temeritati ex conſularibuſ te creaūit
potiſſimum. dederaſ enim q̄ contempneres i
populareſ inſidiaſ iam ab adoleſcentia documē
ta maxima. Quam obrem iudiceſ ut aliquā
do ad crimen ueniamuſ ſi neq; omniſ confeſ
ſio facti eſt inuſitata neq; de cauſa quicq̄ no
ſtra aliter ac noſ uel leuiuſ a ſenatu iudicatū
eſt & lator ipſe legiſ cum eſſet controuerſia
nulla facti iuriſ tamen diſceptatio non ēē uo
luit & electi iudiceſ iſti prepoſituſ queſtioni
qui hec iuſte ſapienterq; diſceptet. Reliquum
eſt iudiceſ ut nihil iam aliud querere debeatiſ
niſi uter utri inſidiaſ quod quo faciliuſ argu
mentiſ perſpicere poſſitiſ rem geſtam uobiſ i
dum breuiter expono queſo diligenter attendi
te. P. Clodiuſ cum ſtatuiſſet omni ſcelere inp̄
tura uexare rem. p. uideretq; ita tractata eſſe

commitia anno ſuperiore ut non multoſ mē-
ſeſ preturam gerere poſſ& qui non honoriſ
gradum ſpectar& ut ceteri; ſed & L. Paulū
collegam effugerem ſingulari uirtute ciuē
& annum integrum ad dilacerandam rem
p. querer& ſubito reliquit annum ſuum
ſeq; in annum proximum tranſtulit non
ut moueretur religione aliqua ſed ut ha-
ber& quod ipſe dicebat ad preturam gerē-
dam hoc eſt ad euertendam rem. p. plenum
annum atq; integrum. Occurrebat manchā
ac debilem preturam ſuam futuram conſu-
le Milone, eum porro ſūmo conſenſu. p. r.
conſulem fieri uidebat, contulit ſe ad eius
competitoreſ: ſed ita totam ut petitionem
ipſe ſoluſ etiam inuitiſ illiſ gubernar& to-
ta ut commitia ſuiſ ut dictabat humeriſ ſu-
ſtiner& conuocabat tribuſ ſe interponebat
collinam nouam dilectum perditiſſimorū
ſcribebat ciuium, quanto ille plura miſce-

ba tanto hic magiſ indieſ conualeſcebat. Vbi
uidit homo ad omne facinuſ paratiſſimus
fortiſſimum uirum inimiciſſimum ſuum
certiſſimum conſulem idq; intellexit ſuffra
giiſ p. r. ſæpe eſſe delaturum palam agere ce
pit & aperte dicere occidendum Milonem ſer
uoſ agreſteſ & barbaroſ quibuſ ſiluaſ publi
caſ depopulatuſ erat etruriamq; uexarat ex
apennino deduxerat quoſ uidebatiſ reſ erat
minime obſcura. & enim palam dictitabat cõ
ſulatum Miloni eripi non poſſe uitam poſſe.
Significauit hoc ſæpe in ſenatu dixit in contiõe.
Quin & iam Fauonio fortiſſimo uiro quærenti
ex eo qua ſpe fureret Milone uiuo reſpondit
triduo illum ad ſummum quatriduo peri
turum quam uocem eiuſ ad hunc M. catõẽ
ſtatim fauoniuſ detulit. Interim cum ſciret
Clodiuſ neq; enim erat difficile ſcire iter ſolẽ
pne legitimum neceſſarium ante diem .xiii.
kl. febr. Miloni ẽẽ lanuuium ad Flaminem

prodendum q. erat dictator Lanuuii Milo roma ſubito profectus pridię eſt ut ante fundum ſuum q.re intellectum eſt Miloni inſidiaſ collocare& atq; ita profectuſ eſt ut contionem turbulentam in qua eiuſ furor deſideratuſ erat que illo ipſo die habita eſt relinquer& quam niſi obire facinoriſ locum tempuſq; uoluiſſ& nunq̃ reliqſſ&. Milo autem cum in ſenatu fuiſſ& eo die quo a ſenatu eſt dimiſſuſ domum uenit calceoſ & ueſtimenta mutauit pauliſper dum ſe uxor ut fit comparat commoratuſ eſt. Deinde profectuſ id temporiſ cum iam Clodiuſ ſi quidem eo die romam uenturuſ erat redire potuiſſ& obuiam fit ei Clodiuſ expedituſ in equo nulla reda nulliſ impedimentiſ nulliſ grecis comitibuſ ut ſolebat ſine uxore quod nunq̃ fere. Cum hic inſidiator qui iter illud ad cedem faciendam aperiſſ& cum uxore ueheretur in reda penulatus magno & impedimento ac muliebri & delicato ancillarum puerorumq; comitatu fit obuiã

Clodio

Clodio ante fundum eiuſ hora fere undecima aut
non multo ſecuſ. Statim cum plureſ cum telis
in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum ad-
uerſi redarium occidunt. Cum autem hic de
reda reiecta penula deſiluiſſet ſeq; acri animo
defenderet illi qui erant cum Clodio gladijſ edu-
ctiſ partim recurrere ad redam ut a tergo Mi-
lonem adorirẽtur. partim q; hunc iam inter-
fectum putarent cedere incipiunt eiuſ ſeruoſ
qui poſt erant, ex quibuſ qui animo fideli in-
dominum erant et preſenteſ fuerunt partim
occiſi ſunt partim cum ad redam pugnari ui-
derent domino ſuccurrere prohiberentur Mi-
occiſum et ex ipſo Clodio audirent et ita eſſe
putarent: fecerunt id ſerui Miloniſ. Dicam
enim non diriuandi criminiſ cauſa, ſed ut fa-
ctum eſt neq; imperante neq; preſente domĩo
quod ſeruoſ quiſq; ſuoſ in tali re facere uoluiſ-
ſent. Hec ſicut expoſui ita geſta ſunt iudiceſ
inſidiator ſuperatuſ. Vi uicta uiſ uel potiuſ op-

preſſa ubi tute audatia eſt. Nihil dico quid reſ
.p. conſecuta ſit, nihil quid uoſ, nihil quid oēſ
boni nihil id proſit Miloni qui hoc fato na-
tuſ eſt ut ne ſe quidem ſeruare potuerit quī
una rem. p. uoſq; ſeruaret ſi id iure non poſ-
ſet nihil habeo quod defendam. Sin hoc &
ratio doctiſ & neceſſitaſ barbariſ & moſ genti
buſ & feriſ natura ipſa preſcripſit ut omnē
ſemper uim quacunq; ope poſſent a corpore
a capite propulſarent de ſua uita, non poteſ-
tiſ hoc facinuſ improbum iudicare quin ſi-
mul iudicetiſ omnibuſ qui in latroneſ inci-
derint aut illorum teliſ aut ueſtriſ ſenten-
tiiſ ēē pereundum. Q̄ ſi ita putaſſet certe op
tabiliuſ Miloni fuit dare iugulum P. Clodio
non ſemel ab illo neq; primum petitum q̄
iugulari a uobiſ quia ſe illi non iugulan-
dum tradidiſſet. Sin hoc nemo ueſtrum ita
ſentit illud iam in iudicium uenit, non oc-
ciſuſne ſit quod fatemur ſed iure an iniuīa

quod multiſ antea in cauſiſ iam queſitum eſt
inſidiaſ factaſ ēē conſtat & id eſt q; ſenatus
contra .r. p. factum ēē iudicauit. ab utro fac-
te ſint certum eſt; de hoc igitur latum eſt
ut quereretur. Ita et ſenatuſ rem non hōi-
nem notauit & Pompeiuſ de iure non
de facto queſtionem tulit. Quonam igit̃
pacto probari poſſit inſidiaſ Miloni feciſ-
ſe Clodium. Satiſ eſt quidem in illa tam
audaci tam nepharia belua docere magnã
ei cauſam magnam ſpem in Miloniſ mor-
te propoſitam magnaſ utilitateſ fuiſſe.
Itaq; illud Caſſianum cui bono fuerit in hiſ
perſoniſ ualeat & ſi boni illo emolumento
impelluntur in fraudem improbi ſepe par-
uo. At qui Milone interfecto Clodiuſ hoc aſ-
ſequebatur non modo ut pretor ēēt non eo
conſule quo ſceleriſ nihil facere poſſet: ſed
iam hiſ conſulibuſ pretor ēēt quibuſ ſi non
adiuuantibuſ & conniuentibuſ certe ſpera-

ret ſe poſſe eludere in illiſ ſuiſ cogitatiſ furoribꝫ
cuiuſ ille conatuſ ut ille ratiotinabatur / nec ſi
cuperent reprimere poſſent cum tantum be-
neficium ei ſe debere arbitrarentur & ſi uellent
fortaſſe uix poſſent frangere hominiſ ſcele-
ratiſſimi corroboratam iam uetuſtate auda-
ciam. An uero iudiceſ uoſ ſoli ignoratiſ uoſ
hoſpiteſ in hac urbe uerſamini ueſtrę pere-
grinantur aureſ / neq; in hoc peruagato ciuita-
tiſ ſermone uerſantur quaſ ille legeſ ſi legeſ
nominande ſint ac non faceſ urbiſ peſteſ r. p.
fuerit impoſiturus nobiſ omnibuſ atq; inuſ-
turuſ. Exhibe queſo ſextę Clodi exhibe librariū
illud legum ueſtrarum / quod te autem eripu-
iſſe e domo & ex mediiſ armiſ turbaq; noctur-
na tanq̃ palladium ſuſtuliſſe ut preclarum
uidelicet munuſ atq; inſtrumentum tribunā-
tuſ ad aliquem ſi nactuſ eſſeſ qui tuo arbitrio
tribunatum gereret deferre poſſeſ. Et aſpexit,
me quidem illiſ oculiſ quibuſ tum ſolebat cū

omnibuſ minabatur. Mouet quippe lumen curie
quid tu me iratum ſexte putaſ tibi cuiuſ tu in
imiciſſimum multo crudeliuſ & iam punitꝰ
eſ q̃ erat humanitatiſ mee poſtulare. Tu. P. C.
cruentum cadauer eieciſti domo tu in publicū
eieciſti tu ſpoliatum ĩmaginibuſ exequijſ põ
pa laudatione infeliciſſimiſ lignis ſemiuſtula
tum nocturniſ canibuſ dilaniandum reliquiſ
ti. Quam rem & ſi neceſſario feciſti tamen quo
niam in meo inimico crudelitatem exprom
pſiſti tuam laudare non poſſum iraſci certe
non debeo. P. Clodij preturam non ſine maxĩa
rerum nouarum ritu proponi ſolitam fore ui
debatiſ niſi iſ conſul qui eam audere poſſet cõ
ſtringere eum Milonem. cum ſentiret uniuer
ſuſ populuſ romanuſ quiſ dubitaret ſuffragio
ſuo ſe metu periculo. r. p. liberare. At non. P. C.
uſitatiſ iam rebuſ obmittendum eſt Miloni ut
tueatur dignitatem ſuam ſingulariſ illa huic
uni conceſſa gloria que cotidie frangebatur. i

frangendis furoris clodianis iam morte Clodij
occidit. Vos adepti estis ut quem ciuem metu-
eretis hic exercitatione uirtutis suffragatio͞es
consulatus fontem perhennem glorię suę
perdidit. Itaq; Milonis consulatus qui uiuo
Clodio labefactari non poterat, mortuo deni-
q; temptari ceptus est. Non modo igitur ni-
hil prodest sed obest. P. Clodij mors Miloni.
At ualuit odium fecit iratus fecit inimicus
fuit ultor iniurię punitor doloris sui. Quid
si hec non dico maiora fuerunt in Clodio q̄
ī Milone, sed in illo maxima in hoc nulla
quid uultis amplius? Quid enim odiss& Clo-
dium Milo segetem ac materiem suę glořię
preter hoc ciuile odium quo omnes impro-
bos odimus. Illi erat ut odiss& primum de-
fensorem salutis mee. Deinde uexatorem fu-
roris domitorem armorum suorum postremo
& accusatorem suum. Reus enim Milonis
lege plocia fuit Clodius quoadiuxit, Quo tan-

dem animo hoc tyrannum tuliſſe creditiſ· Quã -
tum odium illiuſ & in homine iniuſto q̃ ẽt
iuſtum· Reliquum eſt iam illum natura i
pſiuſ conſuetudoq; defendat hunc autem
hec eadem coarguant nihil per uim unq̃ ·
Clodiuſ omnia per uim Milo· Quid ergo iu -
diceſ cum merentibuſ uobiſ urbe ceſi
non ſeruoſ non arma non uim que fuiſſ&
igitur cauſa reſtituendi mei niſi fuiſſ& iniuſ -
ta eiciendi diem mihi credo dixerat multã
irrogarat actionem perduellioniſ intenderat·
Et mihi iudiceſ in cauſa aut ueſtra mala aut
mea nec preclariſſima & iuditium timendũ
fuit ſeruorum & egentium ciuium & faci -
noroſorum · Armiſ meoſ ciueſ meiſ conſilijſ
periculiſq; ſeruatoſ pro me obici nolui· Vidi
enim uidi hunc ipſum · Q· Hortenſium lumẽ
& ornamentum ·r· p· pene interfici ſeruorꝝ
manu/cum mihi ad ẽẽ· qua in turba · C· Iubi -
enuſ ſenator uir optimuſ cum hoc/cum ẽẽ

uina ita et mutatus ut uitam amitteret. Itaque quam illius postea sica illa quam a Catilina acceperat conquieuit. Hec intentata nobis est. huic ego uos obici pro me non sum passus. Hec insidiata Pompeio est hec istam appiam monumentum sui nominis nece Papirij cruentauit. hec eadem longo interuallo conuersa in me est nuper quidem ut scitis me ad regiam pene confecit. Quid simile Milonis cuius uis omnis hec semper fuit ne. P. C. cum in iudicium detrahi non posset in oppressam ciuitatem teneret quem si interficere uoluisset quante quotiens occasiones quam preclare fuerunt potuit ne cum domum ac deos penates suos illo oppugnante defenderet iure se ulscisci: potuit ne cum egregio. P. Sestio collega suo uulnerato potuit ne fabricio uiro optimo cum de reditu meo legem ferret pulso crudelissima in foro facta ui potuit ne iustissimi. L. cecilij fortissimique pretoris oppugnata domo: potuit ne illo die cum

eſt lata lex de me cum totiuſ italię concurſuſ quem
mea ſaluſ concitarat facti illiuſ gloriam libenſ
agnouiſſ& ut & ſi Milo id feciſſ& cuncta ciui
taſ eam laudem pro ſua uindicar&. Atq; erat
per id tempuſ clariſſimuſ & fortiſſimuſ con
ſul inimicuſ Clodio. P. Lentuluſ ultor ſceleriſ
illiuſ propugnator ſenatuſ defenſor uīę uolū
tatiſ patronuſ illiuſ publici conſenſuſ reſtitu
tor ſalutiſ meę. Septem pretoreſ Otto. tr̄. pl̄.
illiuſ aduerſarij defenſoreſ mei. Gn. Pomp. au
ctor & dux mei redituſ illiuſ hoſtiſ cuius
ſententiam ſenatuſ omniſ de ſalute mea gra
uiſſimam & ornatiſſimam ſecutuſ eſt. Qui
populum romanum cohortatuſ. qui cum de
me decretum capuę fecit ipſe cunctę ytalię cu
pienti & eiuſ fidem imploranti ſignum dedit
ut ad me reſtituendum romam concurrer&.
O mnia tum deniq; in illum odia ciuium arde
bant deſiderio mei quem cum interemiſſ&
non de impunitate illiuſ ſed de premyſ cogi

taretur tamen ſe Milo continuit & P. clodium
ad iuditium biſ adum nunq̃ uocauit. Quid
priuato Milone & reo ad populum accuſan-
te. P. clodio cum in. Gn. pro Milone dicentem
impetuſ factuſ eſt/ que tum modo occaſio ſed
etiam cauſa illiuſ opprimendi fuit. Nuper
uero cum. M. Antoniuſ ſummam ſpem ſa-
lutiſ boniſ omnibuſ attuliſſ&/ grauiſſimam
q; adoleſcenſ nobiliſſimuſ. r. p. partem fortiſ-
ſime ſuſcepiſſ& atq; illam beluam iuditij la-
queoſ declinantem iam irretitam tener&/ qui
locuſ qud tempuſ illud dij immortaleſ fuit/
cum ſe ille fugienſ in ſcalarum tenebriſ ad-
didiſſ&/ magnum Miloni fuit conficere il-
lam peſtem nulla ſua inuidia Antonij ue-
ro maxima gloria. Quid comitijſ in cam-
po quotienſ poteſtaſ fuit/ cum ille in cepta
ruiſſ& gladioſ diſtringendoſ lapideſ iaciē-
doſ curauiſſ& dein ſubito uultu Milonis
perterrituſ fuger& ad tiberim. uoſ & omēſ

boni uota feretiſ ut Miloni uti uirtute ſua li-
berę. Quem igitur cum omnium gratia no-
luit: hunc uoluit/cum aliquorum querela
quem iure quem loco quem tempore queꝫ
impune non eſt auſuſ hunc iniuria iniquo
loco alieno tempore periculo capitiſ non du-
bitauit occidere preſertim iudiceſ cum hono-
riſ ampliſſimi contentio & dieſ comitioꝝ
ſubeſſet/quo quidem tempore ſcio enim q̃ ſit
ambitio quantaq; & q̃ ſollicita cupiditaſ cō-
ſulatuſ omnia non modo quę reprehendi i
palam ſed iam obſcure que cogitari poſſunt
timemuſ rumorem fabulam fictam & fal-
ſam perhorreſcimuſ/ora omnium atq; oculoſ
intuemur. Nihil enim eſt tam molle tam
tenerum/tam fragile aut flexibile q̃ uolun-
taſ erga noſ ſenſuſq; ciuium qui non modo
improbitati iraſcuntur candidatorum/ſed
etiam recte ſepe faſtidiunt factiſ. Hunc di-
em igitur campi ſeperatum atq; exoptatū

ſibi proponenſ Milo cruentiſ manibuſ ſceluſ &
facinuſ pre ſe ferenſ & confidenſ ad illa au
guſta centuriarum auſpicia ueniebat q̃ hoc
non credibile in hoc q̃idem in Clodio non du
bitandum quin ſe interfecto Milone regna-
turum putaret. Quid quod caput audatie
eſt iudiceſ quiſ ignorat maximam illeceb
ram ẽẽ peccandi impunitatiſ ſpem. In utº
igitur hec ſunt in Milone qui etiam nunc
eſt reuſ facti aut preclari aut certe neceſſa-
rij. An in Clodio qui ita iuditia penamq; cõ
tempſerat ut cum nihil delectaret quod a
aut per naturam faſ eſſet aut per legeſ liceret.
Sed quid ego argumentor quod plura diſputo
te. Q. Petili appello optimum & fortiſſimum
ciuem te. M. Cato teſtor quoſ mihi diuina q̃
dam ſorſ dedit iudiceſ. Voſ ex M. fauonio au-
diſtiſ Clodium ſibi dixiſſe & audiſtiſ uiuo
Clodio periturum Milonem triduo poſt di
em tertium geſta reſ eſt quam dixerat ci3

ille non dubitaret apparere quid faceret. Quem-
admodum igitur eum dieſ non fefellit, dixi eq̨-
dem modo dictatoriſ lanuini ſtata ſacrificia i
noſſe negotii nihil erat. Vidit neceſſe ēē Milōi
proficiſci lanuuium illo ipſo quo profectuſ ē
die, itaq̨ animaduertit. At quo die quo ut an
te dixi inſaniſſima concio ab ipſiuſ mercena
rio tribuno pl. eſt concitata quem diem ille
quam contionem quoſ clamoreſ niſi ad co-
gitatum facinuſ approperaret unq̄ reliquiſ-
ſet. Ergo illi ne cauſa quidem itineriſ et iam
cauſa manendi Miloni nulla facultaſ exeū-
di non cauſa ſolum ſed etiam neceſſitaſ fuit.
Quid ſi ut ille ſciuit Milonem fore eo die in
uia ſic Clodium Milone ſuſpicari quidem
potuit. Primum quero qui ſcire potuit quod
uoſ idem in Clodio querere non poteſtiſ. Vt
enim neminem alium niſi T. Patinam fami
liariſſimum ſuum rogaſſet ſcire potuit illo i
die ipſo lanuuii a dictatore Miloni prodi fla-

minem neceſſe eſt. Sed erat permulti alij ex-
quibus id facillime ſcire poſſ& omnes. S. La-
nuuinj. Milo de Clodii redditu unde que-
ſiuit queſierit ſane. Videte quid uobis lar-
giar ſeruum etiam atq; annius meus ami-
cus dixit corruperit/legite teſtimonia teſtiū
ueſtrorum dixit. C. Cauſinius cognomine
ſcola/item Annius familiaris meus & idem
comes Clodii/cuius iam quidem teſtimonio
Clodius eadem hora interamni fuerat & ro-
mę. P. Clodium illo die in albanum manſu-
rum fuiſſe/ſed ſubito ēē nunciatum cirum
architectum ēē mortuum. Itaq; romam re-
pente conſtituiſſe proficiſci dixit hoc omnes
item. P. Clodij. C. Clodius. Videte iudices quā-
te res hys teſtimonyſ ſunt confectę/primū
certe liberatur Milo non eo conſilio profec-
tus ēē ut inſidiaretur in uia Clodio/quippe ſi
ille ei obuius futurus omnino non erat/de
inde non enim uideo cur non meum agam

negotium. Satiſ iudiceſ fuiſſe qui in hac ro-
gatione ſuadenda dicerent Miloniſ manu
cedem ēē factam conſilio uero maioriſ alicu-
iuſ. Videlicet me latronem ac ſicarium abiec-
ti homineſ & perditi deſcribebant. Iacent ſu-
iſ teſtibuſ hiſ qui Clodium negant eo die ro-
mam niſi de Ciro auditum rediturum. Re-
ſpiraui liberatuſ ſum non uereor quod ne ſuſ-
picari quidem potuerim uideat id cogitaſſe.
N unc perſequar cetera. Nam occurrit illud ne
Clodiuſ quidem de inſidiuſ cogitauit qm̃ nõ
fuit in albano manſuruſ ſi quidem exiturus
ad cedem e uilla non fuiſſet. Video enim illũ
qui dicitur de Ciri morte nunciaſſe. Nam qd
de Ciro nunciaret quem Clodiuſ romam pro-
ficiſcenſ reliquerat morientem. Vna fui teſta-
mentum ſimul obſignaui cum Clodio teſta-
mentum aut palam fecerat & illum hr̃dem
& me ſcripſerat quem pridie hora tercia ani-
mam efflantem reliquiſſet cum mortuum

poſtridie hora decima ei nunciabatur. Age ſit ita
factum / que cauſa cur romam properaret / cur
in nocte ſe coniceret quid afferebat feſtinatiõis
q; heres erat / primum erat nihil cur properato
opus eſſet: Deinde ſi quid ẽẽt quid tandem ẽãt
quod nocte conſequi poſſet amittere autem ſi
poſtridie mane romam ueniſſet. Atq; ut illi
nocturnus ad urbem aduentus uitandus po
tiusq̃ expetendus fuit / ſic Miloni cum inſidi
ator ẽẽt ſi illum ad urbem nocte acceſſurum
ſciebat ſubſiſtendum atq; expectandum fuit
nemo ei neganti non credidiſſet quem omnes
ſaluum et iam confitentem uolunt. Suſtinu
iſſet hoc crimen primum ille ipſe latronum
conculcator et receptor locus deniq; neq; mu
ta ſolitudo indicaſſet. neq; ceca nox oſtendiſſet
Milonem. Deinde ubi multi ab illo uiolati ſpo
liati bonis expulſi / multi hec etiam timentes
in ſuſpicionem caderent / tota deniq; rea citare
tur etruria. Atq; illo die certe aritia rediens de

uenit Clodiuſ ad Albanum q̄ niſi ſciret illum
Milo Aricie fuiſſe ſuſpicari tamen debuit eum
etiam ſi romam illo die reuerti uellet ad uil-
lam ſuam que uiam tangeret deuerſurum
cur neq; ante occurrit ne in uilla reſideretur
nec eo in loco ſubſedit quo ille noctu uenturus
eſſet. Video adhuc conſtare omnia iudiceſ Mi-
loni et iam utile fuiſſe Clodium uiuere. Illi
ad ea que concupierat optatiſſimum interitū
Miloniſ fuiſſe odium illiuſ in hunc acerbiſſi-
mum in illum huiuſ nullum conſuetudinē
illiuſ perpetuam in ui inferenda, huiuſ tantū
in repellenda mortem ab illo denunciatam
palam Miloni et predicatam nihil unq̄ au-
ditum ex Milone profectioniſ huiuſ diem illi
notum redditum illiuſ huic ignotum fuiſſe
huiuſ iter neceſſarium illiuſ etiam potiuſ alie-
num hunc pre ſe tuliſſe illo die romam exitu-
rum. Illum eo die ſe diſſimulaſſe redditurū
hunc nulliuſ rei mutaſſe conſilium: Illi cauſa

mutandi conſilij fuiſſe/huic ſi inſidiaretur no-
cte prope urbem expectandam. Illi etiam ſi
hunc non timeret tamen acceſſum ad urbem
nocturnum fuiſſe metuendum. Videamus
nunc id quod caput eſt locuſ ad inſidiaſ ille
ipſe ubi congreſſi ſunt utri tandem fuerit
aptior. Id uero iudiceſ & iam dubitandum
& diutiuſ cogitandum eſt. Ante fundum
Clodij quo in fundo pp insanaſ illaſ ſubſtru-
ctioneſ facile hominum milia uerſarentur
ualentium aduerſarij. Atq; excelſo loco ſupe-
riorem ſe fore putabat Milo & ob eam rem lo-
cum ad pugnam potiſſimum. An in eo loco
potiuſ expectandum ab eo qui ipſiuſ loci ſpe
facere impetum cogitarat. Reſ loquitur iudi-
ceſ ipſa quę ſemper habet momenti plurimum
ſi hęc non geſta audiretiſ ſed picta uideretis
tamen appareret uter eſſet inſidiator uter ni-
hil cogitaret mali/cum alter ueheretur in re-
da penulatuſ una ſederet uxor/quid horum

non impeditiſſimum ueſtituſ an uehiculum an
comeſ quid minuſ ydoneum ad pugnam cũ
penula inretituſ reda impedituſ uxore pe-
ne conſtrictuſ eſſet. Videte nunc illum pri-
mum egredientem e uilla ſubito cur ueſpe-
ri quid neceſſe eſt tarde quid conuenit pre-
ſertim id temporiſ deuertit in uillam. Pom-
Pompeium ut uideret/ ſciebat in alſienſi eẽ
uilla ut perſpiceret Mileſ in ea fuerat. Quid
ergo erat more & tergiuerſationiſ dum hic
ueniret locum relinquere noluit. Agite nũc
iter expediti latroniſ/ cum Miloniſ impedi-
mentiſ comparate. Semper ille antea cum
uxore tum ſine ea nunq̃ non in reda tum
in equo. Comiteſ greculi quocunq; ibat &
iam cum in caſtra etruſca properabat tum
nugarum in comitatu nihil. Milo qui nũ-
q̃ tum caſu pueroſ ſimphoniacoſ uxoriſ du-
xerit & ancillarum gregeſ. Ille qui ſemper
ſecum ſcorta ſemper exoletoſ ſemper lupaſ i-

ducer& tum neminem niſi ut uirum a uiro le
ctum eſſe diceres cur igitur uictuſ eſt quia nõ
ſemper uiator a latrone nonnunq̃. & iam.
latro a uiatore occiditur / quia q̃q̃ paratuſ in
imperatoſ Clodiuſ tamen mulier inciderat
in úiroſ. Nec uero ſic erat unq̃ paratuſ Milo
contra illum ut non ſatiſ ferme ẽẽ prepara
tuſ. Semper ille & quantum intereſſ&. P. Clo
ſe perire & quanto illi odio ẽẽ & quantum
ille auder& cogitabat. Quam obrem uitam
uitam ſuam quam maximiſ premijſ propo
ſitam & pene addictam ſciebat nunq̃ in peri
culum ſine preſidio & ſine cuſtodia proue
hebat. Adde caſuſ adde incertoſ exituſ pugnã
rum Martemq; comunem qui ſepe ſpolian
tem iam & exultantem euertit & pertulit ab
abiecto. Adde iuſticiam Pranſipoti oſitanuſ du
cis qui cum a tergo hoſtem introcluſum reli
quiſſ& nihil de eiuſ extremiſ comitibuſ cogi
tauit in quoſ incenſoſ ira uitamq; domini u

deſperanteſ

deſperanteſ cum incidiſſet heſit in hiſ peniſ quaſ
ab eo ſerui fideleſ pro domini uita expetiuerunt.
Cur eoſ manumiſit metuebat ſcilicet ne indica-
retur ne dolorem perferre non poſſent ne
tormentiſ cogerentur occiſum eſſe a ſeruiſ Mi
loniſ in appia uia. P. Clodium confiteri. Quid
opuſ eſt tortore quid queriſ occiderit ne oc
cidit iure an iniuriam nihil ad tortorem fa-
cti enim in eculeo queſtio eſt iuriſ in iudi
tio. Quod igitur in cauſa querendum eſt id
agamuſ hoc quod in tormentiſ inuenire uiſ
id fatemur. manu uero cur miſerit. Si id po
tiuſ queriſ q̄ cur parum ampliſ affecerit pre
miſ neſciſ inimici factum reprehendere di
xit enim hic idem qui omnia conſtanter &
fortiter. M. Cato dixitq; in turbulenta concio
ne que tum huiuſ auctoritate placata eſt
non libertate ſolum ſed etiam omnibuſ pre
miiſ dignoſ fuiſſe qui domini caput defen
diſſent. Quod enim premium ſatiſ magnū

eſt tam beniuoliſ tam boniſ tam fidelibuſ ſer-
uiſ propter quoſ uiuit & ſi id quidem nō
tanti uitq̄ ꝙ propter eoſdem non ſanguine
& uulneribuſ ſuiſ crudeliſſimi inimici mē
tem oculoſq; ſatiauit quoſ niſi manumiſiſ-
ſ& tormentiſ etiam dedendi fuerunt con-
ſeruatoreſ domini ultoreſ ſceleriſ defenſoēſ
neciſ. Hic uero nihil hab& in hiſ maliſ qđ
minuſ moleſte ferat q̄ etiam ſi quid accida&
eſſe tamen illiuſ meritum premium perſo-
lutum. Sed queſtioneſ urgent Milonem q̄
ſunt habitę nunc in atrio libertatiſ quibuſ
nam de ſeruiſ rogaſ de P. Clodij. Quiſ eoſ po-
ſtulauit. Appiuſ quiſ produxit. Appiuſ un-
de ab Appio dij boni quid poteſt agi ſeueriꝰ
de ſeruiſ nulla queſtio eſt in dominum ni-
ſi de interitu ut fuit in Clodium proxime
deoſ acceſſit. Clodiuſ quod priuſ quantum
cum ad ipſoſ penetrarat cuiuſ de morte tā-
q̄ de cerimonijſ uiolatiſ queritur. Sed tam

maioreſ noſtri in dominum de ſeruo queri no-
luerunt non quia non poſſ& uerum inueni-
ri/ſed quia uidebatur indignum eſſe & do-
mini morte ipſa triſtiuſ in reum de ſeruo
accuſatoriſ cum queritur uerum inueniri
poteſt. Age uero que erat aut qualiſ queſtio
Heuſ ubi reſponſio ubi cauſa Clodiuſ inſidi-
aſ fecit Miloni fecit certe crux nullaſ fecit
ſperata libertaſ. Quid hac queſtione certius
ſubito arrepti in queſtionem tamen ſeperantur
a cęteriſ & in archaſ coniciuntur/ne quiſ cum
hiſ colloqui poſſit. hi centum dieſ peneſ accu-
ſatorem cum fuiſſent ab eo ipſo accuſatore pro-
ducti ſunt. quid hac queſtione dici poſſ& in-
tegriuſ/Quid incorruptiuſ. Quod ſi nondum
ſatiſ cernitiſ cum reſ ipſa tot tam clariſ ar-
gumentiſ ſigniſque luceat pura mente atque in-
tegra Milonem nullo ſcelere imbutum nul-
lo merito preteritum nulla conſcientia ex-
animatum romam reuertiſſe. Recordami-

mini per deoſ immortaleſ quę fuerit celeritaſ
redditiuſ eiuſ quē ingreſſuſ inforum ardente
curia que magnitudo animi qui uultuſ quę
oratio, neq; uero ſe populo ſolum ſed etiam
ſenatui neq; ſenatui modo ſed etiam publiciſ
preſſidiyſ & armiſ neq; hiſ tantum uerum &
ei poteſtati cui ſenatuſ totam rem .p. omnem
italię pubem cuncta populi romani arma cō
miſerat cui nunq̄. profecto tradidiſſet niſi ca
uſę ſuę confideret preſertim omnia audienti
magna metuenti multa ſuſpicanti nonnul
la credenti magna uiſ eſt conſcientię iudices
& magna inutranq; partem ut neq; timeāt
qui nihil commiſerint & penam ſemper an̄
oculoſ uerſari putent qui peccarint. Neq; ū
ſine ratione certa cauſa Miloniſ ſemper a ſe
natu probata eſt. Videbant enim ſapientiſſi
mi homineſ facti rationem preſentiam animi
defenſioniſ conſtantiam. An uero obliti eſtis
iudiceſ recenti illo nuncio neciſ Clodianę nō

modo inimicorum Miloniſ ſermoneſ & oppi
nioneſ ſed nonnullorum imperitorum ne-
gabant eum romam eſſe redditurum. Siue
enim illud animo irato ac percito feciſſ& ut
incenſuſ odio trucidar& inimicum arbitra-
bantur eum tanti mortem. P. Clodii putaſſe
ut æquo animo patria carer& cum ſanguine
inimici expleſſ& odium ſuum. Siue etiam
illiuſ morte patriam liberare uoluiſſ& non
dubitaturum fortem uirum/quin cum ſuo
periculo ſalutem .r. p. attuliſſ& ceder& æquo
animo legibuſ ſecum auferr& gloriam ſem-
piternam nobiſ hec fruenda relinquer& que
ipſe ſeruaſſ&. Multi etiam Catilinam atq; il-
la portenta loquebantur erump& occupabit
aliquem locum bellum patrię faciet. Miſe-
roſ interdum ciueſ optime de re. p. meritos
in quibuſ homineſ non modo reſ preclariſſimaſ
obliuiſcuntur ſed etiam nephariaſ ſuſpicantur.
Ergo illa falſa fuerunt que certe uera extitiſſ&.

ſi Milo admiſiſſ& aliquid quod non poſſ& ho-
neſte uereq; defendere. Quid quę poſtea ſūt
in eum congeſta quę q̄uiſ etiam mediocrium
delictorum conſcientiam perculiſſent ut
ſubſtituit dij immortaleſ ſuſtinuit: imo uēō
ut contempſit ac pro nihilo putauit/ quę
neq; maximo animo nocenſ neq; innocenſ
niſi fortiſſimuſ uir negligere potuiſſ&.
Scutorum gladiorum yſpanorum pilorūq;
etiam multitudo deprehendi poſſe iudica-
batur/ nullum in urbe uicum nullum an-
giportum eſſe dicebant/ in quo Miloni nō
eſſ& conducta domuſ arma in uillam Otri
cularian deuecta tyberi domuſ in cliuo ca-
pitolino ſcutiſ referta plena omnia malleo-
rum ad urbiſ incendia comparatorum/ hęc
non delata ſolum ſed penę credita nec an-
te repudiata ſunt q̄ queſita. Laudabam
equidem incredibilem diligentiam. Gn.
Pom. Sed dicam ut ſentio iudiceſ. Nimis

multa audire coguntur neq; aliter facere poſſūt
hi quibuſ tota commiſſa eſt · R·P· Quin etiam
audienduſ Popa Liciniuſ de Circo maximo
ſeruoſ Miloniſ apud ſe ebrioſ factoſ ſibi cō
feſſoſ eē de interficiendo Pompeio coniuraſ
ſe· Deinde poſtea ſe gladio percuſſum eſſe·
ab uno de ipſiſ ne indicaret· Pompeio in hor
toſ nunciauit· Arceſſor in primiſ de amico
rum ſententia rem defert ad ſenatum· Nō
poteram in illiuſ mei patrię cuſtodiſ tanta
ſuſpicione non metu exanimari· Sed mira
bar tamen credi Popę confeſſionem ſeruorū
audiri uulnuſ in latere quod acu punctum
uideretur pro ictu gladiatorio putari· Verū
etiam ut intelligo cauebat magiſ Pompeiuſ
q̄ timebat: non ea ſolum que timenda erant
ſed omnino ne aliquid uoſ timeretiſ· Oppu
gnata domuſ· C· Cæſariſ clariſſimi & fortiſ
ſimi uiri per multaſ noctiſ horaſ nunciaba
tur· Nemo audierat tam celebri loco/nemo

ſenſerat tamen audiebatur. Non poteram. Gn.
Pompeium preſtantiſſima uirtute uirum ti
midum ſuſpicari. Diligentiam motam a. p.
ſuſpecta nimiam nullam putabam frequē
tiſſim ſenatu nuper in capitolio ſenatuſ ī
uentuſ eſt qui Milonem cum telo ēē dice
ret. Nudauit ſe in ſanctiſſimo templo quo
niam uita taliſ & ciuiſ & uiri fidem non fa
ciebat niſi eo tacente reſ ipſa loqueretur oīa
falſa atq; inuidioſa ficta comperta ſunt. Cur
tamen ſi metuitur etiam nunc Miloniſ cri
men timemuſ. Sed tuaſ. Gn. Pom. te enim
iam appello ea uoce ut me audire poſſis tu
aſ inq̄ ſuſpicioneſ perhorreſcimuſ ſi Milonē
timeſ ſi hunc de tua uita nepharie aut nūc
cogitare aut molitum aliquando aliquid
putaſ ſi italię delectuſ ut non nulli conqui
ſitoreſ tui dictitant ſi hec arma ſi capitoliē
cohorteſ ſi excubię ſi uigilię ſi delecta iuuen
tuſ que tuum corpuſ domumq; cuſtodit cō

tra Miloniſ impetum armata eſt. Atq; illa oĩa
in hunc uirum inſtituta parata intenta ſũt
magna in hoc certe uiſ & incredibiliſ animuſ
& non uniuſ uiri uireſ atq; opeſ iudicantur.
Si quidem in hunc unum & preſtantiſſimus
dux electuſ & tota r. p. armata eſt. Sed quid
intelligit omneſ tibi r. p. parteſ egraſ & labã
teſ ut eaſ hiſ armiſ ſanareſ & confirmareſ ẽẽ
commiſſaſ. Q; ſi Miloni locuſ datuſ ẽẽt & pro
batuſ probaſſet profecto tibi ipſi neminem
unq̃ hominem homini cariorem fuiſſe q̃ te
ſibi nullum ſe unq̃ periculum pro tua dig
tate fugiſſe, cum illi teterrima peſte ſepiſſiẽ
pro tua gloria contendiſſe tribunatum ſuũ
ad ſalutem meam que tibi cariſſima fuiſſet
conſiliyſ tuiſ gubernatum. Se a te poſtea de
fenſum in periculo capitiſ adiutum. in peti
tione preturę duoſ ſe ſemper habere amiciſſi
moſ ſperaſſe te tuo benefitio me ſuo. Quę ſi
non probaret, ſi tibi ita penituſ inſediſſet, iſta

ſuſpitio nullo ut euelli modo poſſit/ ſi deniq;
italia ad lectu ł Vrbſ ab armiſ ſine Miloniſ cla
de nūq̄ eſſet conquietura/ ne iſte haud du-
bitanſ ceſſiſſet patria iſ qui ita natuſ eſt &
ita conſueuit te magne atteſtaretur quod
nunc etiam facit. Vide q̄ ſit uaria uitę cō-
mutabiliſq; ratio q̄ uaga uolubiliſq; fortu-
na quante infidelitateſ in amiciſ q̄ ad tem-
puſ aptę ſimulationeſ quantę in periculis
fuge proximorum/ quante timiditateſ. Erit
illud profecto tempuſ & illuceſcet aliquā-
do ille dieſ cum tu ſalutaribuſ ut ſpero ı-
rebuſ tuiſ ſi fortaſſe motu aliquo commu-
nium temporum qui q̄ crebro accidat exp-
ti debemuſ ſcire & amiciſſimi beniuolentiā
& grauiſſimi hominiſ fidem & uniuſ poſt
homineſ natoſ fortiſſimi uiri magnitudi-
nem animi deſidereſ. Qq̄ quiſ hoc credat
.Gn. Pompeium iuriſ publici moriſ maiorū
rei deniq; .P. peritiſſimum/ cum ſenatuſ ei

commiſerit, ut uideret ne quid · r.p · detrim̄
ti caperet, quo uno uerſiculo ſatiſ armati ſē
per conſuleſ fuerunt etiam nulliſ armiſ da
tiſ. hunc exercitu hunc delectu dato iuditi
um expectaturum fuiſſe in eiuſ conſiliiſ uī
dicandiſ qui uel iuditia ipſa tolleret. Satis
iudicatum eſt a Pompeio ſatiſ ſl̄o ipſa confe
ri in Milonem qui legem tulit, qua ut ego
ſentio Milonem abſolui oporteret ut omneſ
confitentur liceret. Q̄ uero in illo atq; in illiſ
publicorum preſidiorum copiiſ circumfuſuſ
ſedet, ſatiſ declarat ſe non terrorem inferre
uobiſ. Quid enim illo minuſ dignum q̄ co-
gere ut uoſ eum condemnetiſ in quem ani-
maduertere ipſe ex more maiorum & ſuo
iure poſſet. ſed preſidio ēē ut intelligatiſ cō
tra heſternam contionem illā licere uobiſ qd
ſentiatiſ libere iudicare. Nec uero me iudi-
ceſ Clodianum crimen mouet, nec tam ſū
demenſ tamq; ueſtri ſenſuſ ignaruſ atq; expſ

ut neſciam. quid de morte Clodii ſenciatiſ de
qua ſi iam nollem ita diluere crimen ut dilui
tamen impune Miloni palam clamare ac mê
tiri glorioſe liceret occidi: occidi non ſpurium
Elium qui annona leuanda iacturiſq; rei fa
miliariſ quia nimiſ amplecti plebem putaba
tur in ſuſpicionem incidit regni appetendi i
nõ Ty. Graccum qui collegę magiſtratum pre
ſeditionem abrogauit quorum interfectores
impleuerunt orbem terrarum nominiſ ſui glo
ria. Sed eum auderet enim dicere cum patri
am periculo ſuo liberaſſet. cuiuſ nephandũ
adulterium in puluinaribuſ ſanctiſſimiſ nobi
liſſimę feminę comprehenderunt. Eum cuius
ſupplicio ſenatuſ ſolempneſ religioneſ expian
daſ ſepe cenſuit. Eum quem cum ſorore germa
na nepharium ſtuprum fecisse. L. Lucullus
iuratuſ ſe queſtionibuſ habitiſ dixit/compe
riſſe eum qui ciuem. quem ſenatuſ quem po
puluſ quem omneſ genteſ urbiſ ac uitę ciuiũ

conſeruatorem iudicabant ſeruorum armiſ ex-
terminauit. Eum qui regna dedit ademit or-
bem terrarum quibuſ cum uoluit partitus ē:
eum qui pluribus cedibuſ in foro factiſ ſingu-
lari uirtute & gloria ciuem domum ui & ar-
miſ compulit eum cui nihil unq̃ nephaſ fuit.
nec in facinore nec in libidine. Eum qui edē
nimpharum incendit ut memoriam publi-
cam recenſioniſ tabuliſ publicaſ impreſſam ex-
tinguerex. Eum denique cui iam nulla reſ erat
nullum ciuile iuſ nulli poſſeſſionum termi-
ni qui non calumnia litium non iniuſtis
iudicijſ ac ſacramentiſ alienoſ fundoſ ſed ca-
ſtriſ exercitu ſigniſ inferendiſ petebat. Qui nō
ſolum etruſcoſ eoſ enim penituſ contempſerat
ſed hunc. C. P. uirum fortiſſimum atque opti-
mum ciuem iudicem noſtrum pellere poſ-
ſeſſionibuſ armiſ caſtriſque conatuſ eſt. Qui cū
architectiſ & decempediſ uillaſ multorum hor-
toſque peragrabat qui ianiculo & alpibuſ ſpem

poſſeſſionum terminabat ſuarum. Qui cum
ab equite .r. ſplendidiſſimo & forti T. Pacco-
nio non impetraſſ& ut inſulam in lacu pre-
tio uender& repente lintribus in eam inſu-
lam materiam calcem cementa atq; arma
conuexit domino transripam inſpectante
non dubitauit edificium extruere in alie-
no. Quaſi huic T. Furfanio, cui uiro dii im-
mortales: quid enim de muliercula ſanctia
quid de adoleſcente Apodonico, quorum
utriq; mortem eſt minitatus niſi ſibi hortorum
poſſeſſionem ceſſiſſent. Sed auſus eſt Furfa-
nio dicere ſi ſibi pecuniam quantam popoſ-
cerat non dediſſ& mortuum ſe in domum
eius illaturum qua inuidia huic eſſ& tali
uiro conſtringendum. Quaſi Appium fra-
trem hominem mihi coniunctum fidiſſimã
gratia abſentem de poſſeſſione fundi deie-
cit. Quaſi patrem ſic per ueſtibulum ſororis
inſtituit ducere ſic agere fundamenta ut

ſororem non modo ueſtibulo priuaret ſed oī
aditu & limine. Q̃z q̄ hec quidem iam tol-
lerabilia uidebantur &ſi equaliter in .r. p.
in priuatoſ in longinquoſ in propinquoſ in-
alienoſ in ſuoſ irruebat. Sed neſcio quomō
iam uſu obduruerat & percalluerat ciuita-
tiſ incredibiliſ pacientia. Que uero aderant
iam & impendebant, quonam modo ea aut
depellere potuiſſetiſ, aut ferre: imperium ſi
ille naſtuſ eēt. Omitto ſocioſ exteraſ natiōeſ
Regeſ Tetrarchaſ, uota enim feceratiſ ut in-
eoſ ſe potiuſ mitteret q̄ in ueſtraſ poſſeſſiōes
ueſtra tecta ueſtraſ pecuniaſ dico a liberiſ me-
diuſſidiuſ & a coniugibuſ ueſtriſ, nunq̄ il-
effrenataſ ſuaſ libidineſ cohibuiſſet, fingi
hęc putatiſ quę patent quę nota omnibus
quę tenentur ſeruorum exercituſ illum in
urbe conſcripturum fuiſſe, per quoſ totam
.r. p. reſq; publicaſ omnium poſſideret. Q̃ob-
rem ſi cruentum gladium tenēſ clamaret.

T. Anniuſ Adeſte queſo atq; audite ciueſ. P. Clo-
dium interfeci eiuſ furoreſ quoſ nulliſ iam
legibuſ nulliſ iudiciiſ frenare poteramuſ hoc
freno & hac dextra a ceruicibuſ repuli per me
unum ut iuſ equitaſ legeſ libertaſ pudor pu
dicitia in ciuitate manerent. Enim timendũ
quonam modo id ferret ciuitaſ nunc enim
quiſ eſt qui non probet qui non laudet q
non unum poſt hominum memoriam. Ti. An-
nium plurimum rei p. profuiſſe maxima
letitia populi romani cunctam italiam na
tioneſ omneſ affeciſſe & dicat & ſentiat.

Nequeo uetera illa p. r. gaudia quanta fuerint
iudicare multaſ tamen iam ſummorum im-
peratorum clariſſimaſ uictoriaſ etaſ noſtra
uidit. Quarum nulla neq; tam diuturnam
attulit leticiam nec tantam. Mandate hoc me-
morie iudiceſ ſpero multa uoſq; liberoſ ueſtroſ
in r. p. bona ẽẽ uiſuroſ. In hiſ ſinguliſ ita ſem
per exiſtimabitiſ uiuo. P. Clo. nium contingere

potuiſſe arbitraremini/ quid ea que tenetiſ p̄-
uata atq; ueſtra dominante homine furioſo
quoquiſ perpetue poſſeſſioniſ habere potuiſſent.
Non timeo iudiceſ ne odio inimicitiarum mea-
rum inflammatuſ libentiuſ hec in illum e-
uomere uidear q̄ ueriuſ. Et enim et ſi preci-
puum ēē debebat/ tamen ita communiſ erat
omnium ille hoſtiſ ut in communi odio pe-
ne equaliter uerſaretur. Odium meum. Non
poteſt dici ſatiſ neq; cogitari quidem quantū
in illo ſceleriſ quantum exitii fuerit. Quin ſic
attendite iudiceſ nempe hec eſt queſtio de in
teritu P. clodij fingite animiſ/ libere enim ſūt
cogitationeſ ueſtre et que uolunt ſic intuent̄
ut ea cernimuſ que uidemuſ/ fingite igitur
cogitatione imaginem huiuſ conditioniſ i
mee. Si poſſim ut Milonem abſoluatiſ ſed
ita ſi P. clodiuſ reuixerit. Quid uultu exti
muiſtiſ/ quonam modo ille uoſ uiuuſ affece-
rat qui mortuuſ inani cogitatione percuſſit.

Quid ſi ipſe Gn. Pom. qui ea uirtute ac fortuna eſt ut ea potuerit ſemper que nemo preter illum ſi iſ in qua potuiſſet, ut queſtionem de morte P. Clodij ferre ſic ipſum ab inferiſ auocare pp. r. p. non feciſſet. Eiuſ igitur mortis ſedetiſ ultoreſ, cuiuſ uitã ſi putetiſ per uoſi poſſe nolitiſ. Et de eiuſ nece lata queſtio eſt qui ſi eadem lege reuiuiſcere poſſet lata lex nunq̃ eẽẽt. Huiuſ ergo interfector non eẽẽt inconfitendo ab hiſ ne penam timeret quos liberauiſſet. Greci homineſ deorum honoreſ tribuunt hiſ uiriſ qui tyrannoſ necauerant. Quę ego uidi Athenis quę aliiſ in urbibuſ grecię quaſ reſ diuinaſ talibuſ inſtitutaſ uiriſ quoſ cantuſ quę carmina prope ad immortalitatem & religionem & memoriam conſecrantur. Voſ tanti conſeruatorẽ populi tanti ſceleriſ ultorem non modo honoribuſ nulliſ afficietiſ, ſed ad ſupplitiũ capi patiemini. Confiteretur: confiteretur

inq̄ ſi feciſſ&/ & magno animo & libenter ſe fe-
ciſſe libertatiſ omnium cauſa quod certe ei
non confitendum modo uerum etiam pre-
dicandum. & enim ſi id non negat/ ex quo
nihil petit niſi ut ignoſcatur/ dubitar& id
fateri ex quo &̃ premia laudiſ eſſent peten-
da/ niſi uero gratiuſ putat eſſe uobiſ ſui ſe
capitiſ q̄ noſtri ordiniſ defenſorem fuiſſe cū
preſertim in ea confeſſione ſi grati ēē uelle-
tiſ honoreſ aſſequeretur ampliſſimoſ ſi fac-
tum uobiſ non probaretur q̄q̄ qui poterat
ſaluſ ſua cuiq; non probari. Sed tamen ſi mi-
nuſ fortiſſimi uiri uirtuſ ciuibuſ grata ceci-
diſſ& magno animo conſtantiq; ceder& ex-
ingrata ciuitate/ nam quid eſſ& ingratiuſ
q̄ letari ceteroſ lugere eum ſolum pp quem
ceteri letarentur q̄q̄ hoc animo ſemper omīſ
fuimuſ in patrię proditoribuſ opprimendiſ
ut quoniam noſtra futura ēē& gloria peri-
culum quoq; & inuidiam noſtram putare-

muſ. Nam que mihi contribuenda lauſ eẽt ipſe
cum tantum in conſulatu meo pro uobiſ ac
liberiſ ueſtriſ auſuſ eſſem ſi id quod conabar
ſine maximiſ dimicationibuſ meiſ me eſſe
auſurum arbitrarer. Que mulier ſceleratũ
hac pernitioſum ciuem occidere non aude
ret: ſi periculum non timeret propoſita inui-
dia morte pena qui nihilo ſegniuſ .r.p. de-
fendit iſ uir uere putanduſ eſt populi grati
eſt premiiſ afficere meritoſ bene de .r.p. ciueſ
uiri fortiſ ne ſuppliciiſ quidem moueri ut
fortiter feciſſe peniteat. Quam ob rem uteret̃
eadem confeſſione T. Anniuſ qua Hahala
qua Naſica qua Opimiuſ qua Mariuſ q̃
noſmetipſi; & ſi grata reſ .p. eſſet letaretur.
Sed huiuſ beneficii gratiam iudiceſ fortuna
.p.r. & ueſtra felicitaſ & dii immortaleſ ſibi
deberi putant. Nec uero quiſq̃ aliter arbitra-
ri poteſt niſi qui nullam uim celeſtem ex-
iſtimant numen ue diuinum quem neq;

imperij

imperii ueſtri magnitudo neq; ſol ille nec celi & ſignorum motuſ nec uiciſſitudineſ rerum atq; ordineſ mouent/ neq; id quod maximum eſt in maiorum ſapientia qui ſacra qui cerimoniaſ qui auſpitia & ipſi ſanctiſſime coluerunt & nobiſ ſuiſ poſteriſ prodiderunt & eſt profecto illa uiſ neq; in hiſ corporibuſ atq; in hac inbecillitate noſtra ineſt quiddam quod uigeat & ſẽtiat ineſt in hoc tanto naturę tam preclaro i motu niſi forte id circo non putant quia nõ apparet nec cernitur proinde quaſi noſtram ipſam mentem qua ſapimuſ qua prouidemꝰ qua hęc ipſa agimuſ ac dicimuſ uidere aut plane qualiſ aut ubi ſit ſentire poſſimuſ. Ea uiſ eſt igitur que ſepe incredibileſ huic urbi felicitateſ atq; opeſ attulit que illam perniciem extinxerit ac ſuſtulit cui primum mentem iniecit ut ui irritare ferroq; laceſſere fortiſſimum uirum auderet uinceretur q; ab eo quem ſi uiciſſet habiturus eſſet impunitatem

& licentiam ſempiternam. Non eſt humano i-
conſilio nec mediocri quidem iudiceſ deorum
immortalium cura reſ illa perfecta. Religio-
neſ me hercule ipſe eum illam beluam cade-
re uiderunt commoſſe ſe uidentur & in illo ſu-
um retinuiſſe. Voſ enim Albani tumuli atq;
luci: uoſ inquam imploro atq; obteſtor. Voſq; alba-
norum obrutę are ſacrorum · p · r · ſocię & equa-
leſ quaſ ille princepſ amentia ceſiſ proſtatiſq;
ſanctiſſimiſ luciſ ſubſtructionum inſaniſ mo-
libuſ oppreſſerat, ueſtre tum are ueſtre reli-
gioneſ uiguerunt ueſtra uiſ ualuit quam il-
le omni ſcelere polluerat. Tuq; ex tuo edito mon-
te latialiſ ſancte iupiter cuiuſ ille lacuſ nemo-
ra fineſq; ſæpe omni nephario ſtupro & ſcele-
re macularat aliquando ad eum punien-
dum oculo apperuiſti. Vobiſ ille ueſtro in con-
ſpectu ſere. Sed iuſte tamen & debite penę
ſolute ſunt niſi forte hoc etiam caſu factum
eſſe dicemuſ ut ante ipſum ſacrarium bonę

dee quod eſt infundo ·T· Sexti galli inprimiſ ho-
neſti & ornati adoleſcentiſ ante ipſam inq̄ bo-
nam deam cum prelium commiſiſſ& pīmūꝫ
illum uulnuſ accepit quo teterrimam i
mortem obiret ut non abſolutuſ iuditio
illo nephario uideretur ſed ad hanc inſi-
gnem penam reſeruatuſ. Nec uero non ea-
dem ira deorum hanc euiſ ſatellitibuſ in-
iecit amentiam ut ſine unmaginibuſ ſine
cantu atq; ludiſ ſine exequijſ ſine lamentiſ
ſine laudationibuſ ſine funere oblituſ cru-
ore & luto ſpoliatuſ illiuſ ſupremi diei ce-
lebritate/ quam concedere etiam inimici ſo-
lent amburreretur & iam abiectuſ. Non fu-
iſſe credo faſ clariſſimorum uiroꝝ formaſ
illi teterrimo parcide aliquid afferre ne-
quo in loco ullo potiuſ mortem. euiſ lace-
rari q̄ in quo uita eſſ& damnata. Dura
mihi mediꝰfidiuſ/ iam fortuna populi ró·
& crudeliſ uidebatur que tot annoſ illum

illum in hanc rem .p. inſultare pateretur pollue
rat ſtupro ſanctiſſimaſ religioneſ. Senatuſ gra
uiſſima decreta perfregerat pecunia ſe iudici
buſ palam redemerat. Vexarat in tribunatu
ſenatum omnium ordinum conſenſu pro
ſalute .r. p. reſciderat me patria expulerat bo
na diripuerat domum incenderat liberos
coniugem meam uexauerat. Gn. Pompeio ne
farium bellum indixerat magiſtratuum p̄
uatorumq; cedeſ effecerat domum mei fra
triſ incenderat. Vaſtarat etruriam, multoſ ſe
dibuſ ac fortuniſ eiecerat inſtabat urgebat
capere eiuſ amentiam ciuitaſ italia prouin
cię regna non poterant. Incidebantur iam
domi legeſ quę noſ noſtriſ ſeruiſ addicerent.

Nihil erat cuiuſq̄. quod quidem ille adamaſ
ſex quod non hoc anno ſuum fore putaret.

Obſtabat eiuſ cogitationibuſ nemo preter il
lum Milonem ipſum qui poterat obſtare. Gn.
reditu in gratiam quaſi deuictum arbitrabi

tur· Ceſariſ eſſe ſuam potentiam dicebat bono
rum animorum in meo caſu contempſerat·
Milo unuſ urgebat· Hic dii immortaleſ ut ſu
pradixi mentem dederunt illi perdito ac fu
rioſo ut huic faceret inſidiaſ aliter perire peſ
tiſ illa non potuit· Nunq̄ illum reſ· p· ſuo iure
ēēt ulta· Senatuſ credo pretorem eum circum
ſcripſiſſet ne cum ſolebat quidem id facere in
priuato eodem hoc aliquid profecerat· An cō
ſuleſ in pretore coercendo forteſ fuiſſent pri
mum Milone occiſo habuiſſet ſuoſ conſuleſ:
deinde quiſ in eo pretore conſul fortiſ eſſet
per quem tribunum uirtute conſularem cru
deliſſime necatum eſſe meminiſſet omnia poſ
ſideret teneret lege noua que eſt inuenta apd'
eum cum reliquiſ legibuſ Clodianiſ· Seruoſ
noſtroſ libertoſ ſuoſ feciſſet· Poſtremo niſi eum
dii immortaleſ in eam mentem impuliſſent
ut homo effeminatuſ fortiſſimum uirum co
naretur occidere hodie r· p· nullam haberetis

An ille pretor ille uero conſulariſ/ſi modo hec
templa atq; ipſa menia ſtare eo uiuo tam-
diu & conſulatum eiuſ expectare potuiſſ&.
Ille deniq; uiuuſ mali nihil feciſſ&/qui in
mortuuſ uno ex ſuiſ ſatellitibuſ. Sexto Clo-
dio duce curiam incenderit/quo quid mi-
ſeriuſ/quid acerbiuſ/quid luctuoſiuſ uidi-
muſ templum ſanctitatiſ amplitudiniſ mẽ-
tiſ conſilij publici/caput urbiſ aram ſocioꝝ
portum omnium gentium/ſedem ab uni-
uerſo populo conceſſam uni ordini inflam-
mari excindi funeſtari neq; id fieri a mul-
titudine imperita/q̃q̃ ẽẽt miſerum idipm̃
ſed ab uno qui cum tantum auſuſ ſit uſtor
pro mortuo/quid ſignifer pro uiuo non
ẽẽt auſuſ/in curiam potiſſimum abiecit
ut eam mortuuſ incenderet/quam uiuuſ
euerterat. Et ſunt qui de uia Appia quera-
tur taceant de curia/& quando ab eo ſpi-
rante forum potuiſſ& defendi/cuiuſ non

reſtiterit cadaueri curia excitate: excitatem ip-
ſum ſi poteſtiſ a mortuiſ frangentiſ impetum
uiui cuiuſ uix ſuſtinetiſ furia inſepulti niſi
uero ſuſtinuiſtiſ eoſ qui cum facibuſ ad cu-
riam cucurrerunt cum falcibuſ ac raſtriſ cū
gladiiſ toto foro uolitarunt· cedi uidiſtiſ· p·
r· contionem gladiiſ diſturbari cum audi
retur ſilentio· M· Caeliuſ· tr· pl· uir fortiſſimuſ
& bonorum uoluntati & auctoritati ſena-
tuſ dedituſ & in hac Miloniſ ſiue inuidia
ſiue fortuna ſingulari diuina & incredibi
li fide· Sed iam ſatiſ multa de cauſa extra
cauſam & iam nimiſ· Quid reſtat niſi ut
orem obteſterq; uoſ iudiceſ ut etiam miſeri
cordiam tribuatiſ fortiſſimo uiro quam
ipſe non implorat· Ego etiam repugnan
te hoc & imploro & expoſco· Nolite ſi in no-
ſtro omnium fletu nullam lacrimam aſpe-
xiſtiſ Miloniſ ſi uultu ſemper eundem ſi uo-
cem ſi orationem ſtabilem ac non mutatā

uidetiſ hoc minuſ ei parcere haud ſcio an mul
etiam ſit adiuuanduſ magiſ. & enim ſi in gla
diatoriiſ pugniſ & infimi generiſ omnium cõ
ditione atq; fortuna timidoſ & ſupplíceſ &
ut uiuere liceat obſecranteſ etiam odiſſe ſole
muſ forteſ & animoſoſ & ſe acriter ipſi morti
offerenteſ ſeruare cupimuſ eorũq; noſ magiſ
miſeret qui noſtram miſericordiam non
requirunt q̃ qui illam efflagitant quanto
hoc magiſ in fortiſſimiſ ciuibuſ facere debe
muſ me quidem iudiceſ exanimant & in
terimunt hęc uoceſ Miloniſ quaſ audio aſ
ſidue & quibuſ interſum cotidie. Valeant
inquit ualeant ciueſ mei / ſint incolumeſ:
ſint florenteſ ſint beati ſtet hec urbſ preclara
mihiq; patria cariſſima quoquo modo merita
de me erit: tranquilla re p. ciueſ mei quoniã
mihi cum illiſ non licet ſine me ipſi ſed per
me tamen perfruantur. Ego cedam atq; abi
bo ſi mihi re p. bona frui non licuerit at

carebo mala & q̄ primum tetigero bene morata-
tam & liberam ciuitatem in ea conquieſcam
O fruſtra inquit ſuſcepti mei laboreſ o ſpeſ fal
laceſ o cogitationeſ inaneſ mee. Ego cum tr.
plebiſ. re. p. oppreſſa me ſenatui dediſſem
quem extinctum acceperam equitibuſ ro.
quorum uireſ erant debileſ boniſ uiriſ q.
omnem auctoritatem clodianiſ armiſ ab
iecerant mihi unq̄ bonorum preſidiorum
defuturum putarem. Ego cum te mecum
ſepiſſime enim loquitur patrie reddidiſſē
mihi non futurum in patriam putarem
locum ubi nunc ſenatuſ eſt quem ſecuti
ſumuſ ubi equiteſ romani illi illi inquit
tui, ubi municipiorum ubi italię uoceſ. ubi
denique tua M. tulli que plurimiſ fuit auxilio
uox & defenſio mihi ne ea ſola qui pro te
totienſ morti me obtuli nihil poteſt opitu
lari. Nec uero hec iudiceſ ut ego nunc fleſ
ſed hoc eodem loquitur uultu quo uidetis

Negat negat enim ſe ingratiſ ciuibuſ feciſſe
que feciſſe timidiſ & omnia circunſpicien-
tibuſ pericula non negat plebem & infi-
mam multitudinem que P. Clodio duce
fortuniſ ueſtriſ imminebat eam que tuti-
or ēē ueſtra uita ſe feciſſe commemorat
ut non modo uirtute flecteret/ſed etiam tri
buſ ſuiſ patrimoniiſ deliniret/nec timet
ne cum plebem muneribuſ placarit/uos
non conciliarit meritiſ in rem. p. ſingula
ribuſ. Senatuſ erga ſe beniuolentiam tē
poribuſ hiſ ipſiſ ſæpe ēē perſpectam. Veſtr-
aſ uero & ueſtrorum ordinum occurſatio-
neſ ſtudia ſermoneſ quemcunq; curſum
fortuna dederit ſecum ablaturum eſſe di-
cit. Meminit etiam ſibi uocem preconiſ
modo defuiſſe/quam minime deſiderat
populi uero cunctiſ ſuffragiiſ quod unū
cupierat ſe conſulem declaratum. nunc
deniq; ſi hęc contra ſe ſint futura ſibi fa-

amoriſ ſuſpicionem non facti crimen obſta-
re· Addit hec que certe uera ſunt forteſ &
ſapienteſ uiroſ non tam premia ſequi ſole-
re recte factorum q̄ ipa rectę facta· Sed ni
hil inuita niſi preclariſſime feciſſe/ ſi quidē
nihil ſit preſtabiliuſ uiro q̄ periculiſ patri
am liberare beatoſ ēē quibuſ ea reſ honori
fuerit a ſuiſ ciuibuſ nec tamen eoſ miſe-
roſ qui beneficio ciueſ ſuoſ uicerint· Sed
tamen ex omnibuſ premiiſ uirtutiſ ſi eſ-
ſet habenda ratio premiorum ampliſſimū
eſſe premium gloriam eſſe hanc unam
quę breuitatem uite poſteritatiſ memoria
conſolaretur/ que efficeret ut abſenteſ ad
eſſemuſ mortui uiueremuſ· Hanc deniq;
ēē cuiuſ gradibuſ etiam homineſ in celū
uideantur aſcendere· De me inquit ſem-
per populuſ romanuſ ſemper omneſ gen-
teſ loquentur/ nulla unq̄ obmuteſcet ue-
tuſtaſ quin hec tempore ipſo/ cum omneſ

aſiuſ inimicaſ faceſ inuidie mee ſubiciantur
tamen omni in hominum cetu grtyſ agendiſ
& gratulationibuſ habendiſ & omni sermõe
celebramur/ omitto etrurię feſtoſ & actoſ &
inſtitutoſ dieſ. Centeſima lux eſt hec ab in
teritu. P. clodij & opinor altera/ que fineſ im
perij .p. r. non ſolum fama iam de illo ſed &
letitia peragratur quamobrem ubi corpus .r.
hoc ſit non inquit laboro/ quoniam omnibꝫ
in terriſ & iam uerſatur & ſemper habitabit
nominiſ mei gloria. Hec tu mecum ſepe h
hiſ abſentibuſ ſed hiſdem audientibuſ hec.
ego tecum Milo. Te q cum iſto animo eſ ſa
tiſ laudare non poſſum: ſed quomodo eſt ma
giſ illa diuina uirtuſ eo maiore dolore a te
diuellor. Nec uero ſi mihi eripériſ reliqua ē
illa tamen ad conſolandum querela ut hiſ
iraſci poſſim & quibuſ tantum uulnuſ acce
pero non enim inimici mei te mihi eripies
ſed amiciſſimi non male aliquando de me

meriti ſed optime. Nullum unq̄ iudiceſ mihi
tantum dolorem inuretiſ & ſi quiſ poteſt ēē
tantuſ. Sed ne hunc quidem ipſum ut obli
uiſcar quanti me ſemper feceritiſ. Que ſi uoſ
cepent obliuio aut ſi me aliquid offendiſtiſ cur
non id meo capite luitur q̄ Miloniſ. Precla
re enim uixero ſi quid mihi acciderit priuſ
q̄ hoc tantum mali uideo. Nunc me una cō
ſolatio ſuſtentat q tibi o. T. Anni nullum
a me amoriſ nullum ſtudij nullum pietatiſ
offitium defuit. Ego inimicitiaſ potentium pro
te appetiui: Ego meum ſepe corpuſ & uitam
obieci armiſ inimicorum tuorum: Ego me plu
rimiſ pro te ſupplicem abieci bona fortunaſ
meaſ ac liberorum in comunionem tuorū
temporum contuli. Hoc denique ipſo die ſi que
uiſ eſt parata ſi que dimicatio capitiſ futurā
depoſco. Quid iam reſtat quid habeo quid
faciam pro tuiſ in me meritiſ niſi ut eam
fortunam quecunque erit tua ducam meam.

non recuſo non abnuo. Voſq; obſecro iudiceſ
ut ueſtra beneficia quę in me contuliſtiſ aut
in huiuſ ſalute augeatiſ aut in eiuſdem
exitio occaſura ēē iubeatiſ. Hiſ lacrimiſ nō
mouetur Milo. Eſt quodam incredibili ro-
bore animi exilium ibi eſſe putat ubi uir
tuti non ſit locuſ mortem naturę finem
eſſe non penā. ſed hic ea mente ornatus
eſt. Quid uoſ iudiceſ quo tandem animo
eritis, memoriam Miloniſ retinebitiſ, ipſū
eicietiſ & erit dignior locuſ in terriſ ulluſ
qui hanc uirtutem excipiat q̄ hic qui pro-
creauit. Voſ uoſ appello fortiſſimi uiri qui mł-
tum pro R. P. ſanguinem effudiſtiſ. Voſ in
uiri & in ciuiſ inuicti appello periculo cē-
turioneſ, uoſq; militeſ. Vobiſ non modo ī
ſpectantibuſ, ſed etiam armatiſ & huic iu-
ditio preſidentibuſ, hęc tanta uirtuſ ex h
hac urbe expelletur exterminabitur proi
icietur. O me, o me miſerum, o infelicem

R euocare tu me in patriam Milo potuiſti per hoſ
ego te in patria per eoſdem retinere non pote-
ro/ quid reſpondebo liberiſ meiſ qui te paren-
tem alterum putant. Quid tibi. Q. frater q
nunc abeſt conſorti mecum temporum il-
lorum me non potuiſſe Miloniſ ſalutem
tueri per eoſdem per quoſ noſtram ille ſer-
uaſſet. At in qua cauſa non potuiſſe quę
eſt grata gentibuſ non potuiſſe iſ qui maxi-
mę. P. Clodii morte acquierunt quo depre-
cante me quod nam concepi tantum ſce-
luſ aut quod in me tantum facinuſ ad-
miſi iudiceſ cum illa iudicia communis
exitii indagaui patefeci protuli extinxi oēſ
in meoſq redundant ex illo fonte dolores
quid me reducem ēē uoluiſtiſ. An ut in-
ſpectante me expellerentur hi per quoſ eſſem
reſtitutuſ. Nolite obſecro uoſ pati mihi acer-
biorem redditum ēē q̃ fuerit ille ipſe diſ-
ceſſuſ. Nam qui poſſum putare me reſtitu-

tuſſum. Vtinam dii īmortaleſ feciſſ& pace tua
patria dixerim metuo enim ne ſcelerate dicā
inte quod pro Milone dicam pie, utinam. P.
Clodiuſ non modo uiuer& ſed etiam procō
ſule dictator ēē ante q̄ hoc ſpectaculum ui
derem, o, di immortaleſ fortem & a uobiſ iu-
diceſ conſeruandum uirum minime minime
inquit: imo uero penaſ ille debitaſ luerit:
noſ ſubeamuſ ſi ita neceſſe eſt non debitaſ. Hic
cine uir patrię natuſ uſq̄ niſi inpatria mo
rietur. aut ſi forte procul patria. Huiuſ uoſ i
animi monumenta retinebitiſ corporiſ niſi
in italia ullum ſepulcrum ēē patiemini. hūc
ſua quiſq̄ ſententia ex hac urbe expulſum. a
uobiſ ad ſe uocabunt. O terram illam beatam
quę hunc uirum exceperit, hanc ingratam
ſi eiecerit miſeram ſi amiſerit. Sed finiſ ſit.
Neq; enim pre lacrimiſ iam loqui poſſum. &
hic ſe lacrimiſ defendi uetat. Voſ oro obteſtor
q; iudiceſ ut inſententiiſ ferendiſ. quod ſentia

tiſ id audeatiſ. Veſtram iuſtitiam fidem mihi
credite hiiſ maxime probabit qui in iudicibus
legendiſ optime et ſapientiſſime quecumque legit :.

·M·T·C· ORATIO AD EQVITES ROMANOS ANTE QVAM IRET IN EXILIVM·

SI QVANDO INIMICORVM
impetum propulſare ac pro-
pellere cupiſtiſ defendite i-
nunc univerſi unum qui
ne omneſ ardore flamme
occideretiſ mei capitiſ peri-
culo non dubitavi providere. Nam quem vir-
tutiſ gloria cum ſumma laude ad celum extu-
lit eundem inimicorum invidia indigniſſi-
me oppreſſum deprimit ad ſupplitium. Si libe-
rum conceptam dulcedinem animo incluſam
continetiſ nollite eo velle carere qui cariſſimam
veſtram procreationem ſibi eſſe duxit. Eſt enim

liberale offitium ſerere benefitium ut metere
poſſiſ fructum fidei conduat in loco debitum
retribuere. Illic enim animi uoluntaſ propē-
ſa comprobatur, hic memoria collaudatur
Itaq; ſi omnibuſ graue ſeruitutiſ iugum
ēē debet in libertate educatiſ ſit in ueſtris
animiſ acceptiſſimuſ qui a uoſtro corpōē
iugum acerbiſſimum repulit ſeruitutis
& ſi maioreſ ueſtri eoſ imperatoreſ qui mi-
litum uirtute hoſtium fregerunt furorē
iocundiſſimo fructu libertatiſ reconciliato
non ſolum ſtatuiſ dignoſ putarunt, ſed &
eterna triumphi laude decorarunt: eum
uoſ eum conſulem qui non militum pre
ſenti fortitudine, ſed ſua eximia animi uir-
tute hoſtilem ciuium mentem ſenatuſ o
auctoritate uindicauit, exiſtimate uobiſ re
tinendum in ciuitate, ſi qua benefitia ſin-
guliſ ciuibuſ priuatimq; dantur ea ſolent
hiſ ēē fructuoſa a quibuſ ſunt profecta.

T ute & merito poſſum ego uoſ ad defenſio-
nem meę ſalutiſ adhortari quoſ conſerua-
ui uniuerſoſ. Nam neq; maiuſ ē ē defende-
re unq̄ q̄. populum neq; uerriuſ a ſingulis
q̄ ab omnibuſ repetere offi ciꝫ fructum & p̄-
mium propterea quod in uniuſ periculo ſe-
pe contentio parua eſt/ut leuiſ ſit labor de
fenſori ſuſtinenduſ in ·r· p· inſidiiſ quo fir-
miuſ eſt quod oppugnatur eo paratioreſ ſt
inimici ut hiſ niſi magna ſollicitudine ī-
duſtria uirtute non queat reſiſti. ſingulo
rum opeſ ſęepe ſunt tenueſ & infirmę ad gra-
tiam referundam & opitulari benemeren-
tibuſ non queant ſi maxime cupiant uni-
uerſorum auxilium eo plurimum prodeſt
quo firmioribuſ eſt uiribuſ nixum. Iure igr̄
maior impenſa in patriam offitij facta eſt
q̄ in priuata fuit defenſione & pluſ a uob
preſidij q̄ a ceteriſ opiſ ad ſalutem poteſt
afferri uoſ obteſtor quoſ mihi & debere &

poſſe intelligo opitulari. Non conuenit enim
eum ad promerendum offitium tam fuerit
expeditus noſ ad referendam gratiam eſſe tã
diores nec cuiuſ amplitudine & gloria laude
atq; honoribuſ amplificare debeatiſ eiuſ in
columitatem & ſalutem deſerendam exeſti
metiſ. Et enim erat ſi quiſ arbitratur. M. Tul
lium idcirco in capitiſ iuditium uocari quid
deliquerit aliquid quod patriam leſerit qd
improbe uixerit non citatur reuſ audatie
uirtutiſ citatur reuſ: Non accuſatur q; rem p.
oppugnarit ſed q; homo nouuſ perniciosum
nobilium reſtinxerit furorem. Non obeſt mi
hi nocenſ & turpiſ ſed honeſtiſſime lautiſſiē
q; acta uita non odio bonorum ſed inuidia
premor malorum. Intelligunt homineſ tot
& tam preclariſ teſtimoniiſ monimentiſq;
uirtutiſ comparatiſ M. Tullium dum ſit in
columiſ fore uoluptati. Idcirco uitam eripere
cupiunt ut cum ſpiritu ſenſum quoq; adimãt

iocunditatiſ

iocunditatiſ. Nonne igitur indignum eoſ pre
miuſ meiſ inuidere qui uirtute certare nolue
runt: eoſ in contentionem uenire honoriſq.
offitiuſ ſe ſuperari equiſſimo animo tulerunt
ſi dulciſ eſt gloria conſequere uirtutem. noli
abicere laboreſ petere honorem honorem di
co ymo uero famam fortunaſ familiam li
beroſ caput corpuſ ipſum deniq; ſanguinem
& animam. Cedo inuituſ de. r. p. cedo oppreſ
ſuſ de dignitate diſcedo de. r. p. uictuſ auda
tia malorum. Liceat manere ſi non illum
M. Tullium cuſtodem urbiſ defenſorem
omnium patrem patrię. At certe reliquias
Tullij liceat in conſpectu ciuium in hac q̃ ex
parricidarum faucibuſ eripuit remanere te
cta omnium fana deorum uniuerſam uide
re periculi ciuitatem. liceat ex hac flamma e
uolare preſertim qui illud impium incendi
um perditorum hominum lacrimiſ potiuſ me
iſq̃ uestro ſanguine reſtingui malui. Neq; ēī

ego peto ut mihi detiſ uitam /ſed datam re-
peto ut reddatiſ. Si meminiſtiſ quod dedi
non debetiſ obliuiſci retribuere quod debu-
iſtiſ. Voſ obteſtor dii immortaleſ qui mee mẽ-
ti lumina pertuliſtiſ /cum conſenſum extin-
xi coniurationiſ arcemq; urbiſ ab incendio
atq; flamma liberaui liberoſq; ueſtroſ a gre-
mio et complexu matrum ad cedem et cru-
orem non ſum paſſuſ extrahi non igitur
poteſt fieri clientibuſ ut recipiat cum ciũ
a quibuſ debeam retineri reicere inſtituant.
Secq; quo fugiant /cum adituſ cuſtodię pre-
cluſuſ ſit quomodo ſpeſ ſalutiſ reliquiſ re-
ſidebit cum ciuibuſ precluſa ſit expectatio
incolumitatiſ. Pax et concordia extraneiſ qi-
quetur cum iam domeſticiſ non inſideat.
et publice prouidenti expiatur. Nam qđ
ego improbor facta renouem oratione ut
redintegratiõe illiuſ animoſ uulnera ueſtrõſ
auxilium ab alieniſ efflagitabitiſ /cum ei-

uel deſertis ſociorum inuocem ſubſidium cũ
a ciuibus introcluſum ſit preſidium. Quam
colore gentem non inſtitui utrum cuſtos ac-
cipiat an ut proditor excludat. Si ut conſerua-
tor ueſtra erit ignominia. Si ut oppugnator
pretioſa erunt omnia. Itaq; quod putaui fo-
re gaudium id erit exitium. Si quirites eũ-
dem in ceterorum periculis haberemus añũ
quem in noſtris difficultatibus & pro innocẽ-
tiſſimo quoq; propugnare & nocentiſſimum
quemq; oppugnare nobis utiliſſimum eſſe
arbitraremur & ſi cum optimi cuiuſq; rebus
aduerſis noſtram ſalutem cum deterrimorũ
hominum ſceleris noſtra pericula putemus
coniurata frequentes profecto talibus conati-
bus obuiam ire nitamur. Neq; partim inno-
centia freti partim nobilitate nixi partim
potentia ac multitudine amicorum fulti-
cum perfacile exiſtimemus aduerſariorum
uim ac factionem a nobis repelli poſſe ſubito

ipſi ſimili periculo circumuenti in noſtro euen
tu aliorum reminiſcenteſ caſuſ uire id nobis
accidere ne quicq̄ queramur. Quiſ enim qui
riteſ qui inimicorum noſtrorum nunc noſtro
rum / cum uim ac uiolentiam inſpiciat / cum
q; noſtrum periculoſiſſimum caſum recogno
ſcat qui non ſibi ac ſuiſ diffidat fortuniſ.
Quo enim ſe ſatiſ tutum arbitratur preſidio
uirtutiſ glorię. At ea noſ ipſa hoc tempore op-
pugnant. Multitudine amicorum apparere
forteſ ſe ēē amicoſ ſi in eorum poteſtate noſtra
ſaluſ ſit / non eſt paucitate inimicorum. At id
non in ipſiuſ ſed in aliorum uoluntate poſitū ē.
Nam non ſatiſ eſt ne cui iniuriam faciaſ prouidē
ſi tamen ſunt uoluntarii inimici qui tuiſ pre-
miſ oppugnetur. Atq; adeo cum hec omnibuſ
omnia ſunt grauia atq; acerba tamen uero no-
biſ miſera atq; intolleranda. quorum & officia
in r. p. recentiſſima & incommoda ob r. p. fre-
quentiſſima in familia uerſantur. Nunc ſi ea-

dem conditio diſceptationiſ proponitur equi au-
ditoreſ adhibebuntur aureſ non obtuſe crimina-
tione ſed uacuę prebebuntur qui ſunt aſſecu-
ti ſummum gradum honoriſ non deſpoliabũ-
tur honore. Qui ſperant faciliuſ & procliuiuſ
ad laudem nobilitatiſ peruenient. Quam obrẽ
nolo me duce ſupplicij uoſ ad fraudem dedu-
ci ut ego ad priſtinum ſtatum recidam caſuſ.
Nunc igitur ſi lingua eſt concertandum inno-
centię fretuſ ſupero. Si facta compenſanda ſũt
conferamuſ equitatem. Si uiolentia impetu
opprimimur cedam pro omnibuſ unuſ tri-
bunicio furori quoniam laborem pro cunctiſ
ferre conſueui. Si igitur aliquo tempore his
hominibuſ conſuluiſtiſ quorum animuſ re-
ligioni pietatiſ defunctuſ eſt, debetiſ mihi quoq;
proſpicere qui numini deorum conſecratum
ac tectum ab omni periculo conſer-
uaui & uoſ ut tutam tranquillamq; fortũas
traheretiſ mea perfeci uigilantia. Nam me-

quem paulo ante fortuna erexerat ad gloriā
uirtuſ contulit laudem populuſ tribuit ho
norem. eunde tribuni furor exagitatuſ de
pulit ad calamitatem: quoniam animad
uertiſtiſ illam conſpirationem conflatam
ita ēē reſtinctam ut nulla ſcintilla compa
reat incendiꝫ uoſ quoqꝫ tribunitiam ſedate
temeritatem qui non ſe inimicum mihi oſ
tendit ſed priuſ ēē ueſtrum profeſſuſ eſt in
imicum ne rei crudelitaſ experta in me in
uoſ conualeſcat calamitaſ ēē remorata lō
giuſ ſerpat ac progrediatur precauete. Nūc
ſoluſ defractuſ ad calamitatem uel primuſ
ad tale uocatuſ periculum omnium aīoſ
uire debeo commouere. Omnia ſunt inmu
tata. Manuſ ad demonſtrandam religant'
iniuriam: lingua inciditur ad deploran
dam calamitatem animuſ precluditur ad
exponendum rei indignitatem humilitatē
generiſ obiciunt nobiſ qui nouam ratiōē

ſuſcitant maiorum obterant laudeſ. Sed quid
ego plura de illorum aut in me pro maledictiſ
aut in me ſcelerate loquar factiſ. Quorum co-
gnita improbitaſ me tacente coarguitur tur-
pitudine uitę ut de hiſ non ſit neceſſe ini-
micoſ predicare, de quorum ſcelere ne ami-
ci quidem poſſunt negare. Voſ ego appello
quorum de me maxima eſt poteſtaſ apud
uoſ loquor de mea calamitate quoſ habui
ſemper innocentię & uirtutiſ mee teſteſ.

Igitur ex ciuitate benemerituſ de r. p. ciuiſ
exturbatur innocenſ expellitur conſulariſ
homo non minimiſ facultatibuſ uſuſ quō-
dam amicorum, nunc ab inuidiſ partim ab
inimiciſ circumuentuſ partim indigne in

Huic ſi opem non tuleritiſ in periculo capitiſ
uoſ credo retinebitiſ ueſtram libertatem qui
neq; tanta ualetiſ auctoritate neq; tantorū
officiorum impenſam egiſtiſ in patriam.

Mihi credite hoc in uno incommodum con-

firmatum multorum infirmabit incolumi
tatem & si in uno non erit refutatum impu
ne ad omnium ipernitiem conualescet. Pro
inde aut in meo periculo salutem integram
prestate comunem aut in uestris hoc idem
expectate incommodum fortunis. Nemo tā
perdita auctoritate tam facinorosa inuent⁹
est uita qui cum de scelere fateretur non tamen
sententiis iudicum prius conuinceretur q̄ sup
plitio addiceretur. Ego repente ui tribunitia
correptus non modo loquendi libere in iudi
tio sed ne consistendi quidem in ciuitate
habeo potestatem. Eiicior non solum sine tes
te sine iudice sine crimine sine accusatore si
ne etiam scelere hostibus in bello qui disci(de)t
uoluntate dimicant armis uitā quottidie
oppugnant in ipsa acie cum preliantur li
cet loqui licet disputare mihi in pace ciui
qui perditorum hominum fregi furorem
pro fortunis meis apud uos loqui licebit nō

Serui qui ad ſupplitium ceſi uerberibuſ trahū
tur apud eoſ ſepe diſputant quoſ necare uo
luerunt. Ego conſulariſ apud eoſ non loquar
quoſ conſeruaui. Tacebo ſi neceſſe eſt. Tacebo
inquam animo equo quoniam uirtuſ mea
me tacente agit cauſam meam. Itaq; ut ego
in contentione mea nihil ponam de meis
rebuſ geſtiſ tamen in animiſ ueſtriſ memori
am largiter relinquam. Iſti modo uideant
qua ratione hanc inultam meam fugam
ferre poſſint. Etenim iſti ut exiſtimant ſi a
me Lentuli mortui ſordeſ: ſi Catiline notiſſi Lentulus
muſ furor; ſi amentia Cethegi ſi luxurieſ ac Catilina
ſtupra Craſſi penaſ repetunt profecto iſtiſ ho Cethegus
ra nulla electo Tullio uacua a periculo aut ex Craſſus
pectatione periculi relinquetur. Ita in dieſ nō
meiſ inſidiiſ que nulle a me parantur, ſed ſuo
rum conſcientia ſcelerum cruciati mihi abſē
ti & populo romano dabunt penaſ. Quaſ ob
reſ ego inimicorum amentie cupiditatiq;

paucorum omnium ſalutiſ cauſa decedam
neq; eo deducar ut progredi paciar ut ope-
ra mea manuſ inter uoſ conſeratiſ cedeſq;
ciuium inter ſe fiat, multoq; potiuſ ipſe pa-
tria liberiſq; meiſ carebo q̄ propter unum
me uoſ de fortuniſ ueſtriſ. reiq; p. dimice-
tiſ. Sic enim ab initio fui animatuſ ut nō
magiſ me mea cauſa putarem eſſe natū
q̄ r. p. procreatum. Sed illud queror quod
non iam ad uniuſ perniciem, ſed ad uni-
calamitatem uerſorum ſtruitur honeſtatem conqueri
commiſerari dicere expurgare ſuſpiciōes
dimouere crimen diluere non licere ore
oppreſſo ceruiceſ eē prebendaſ que tamen
non tam ſunt calamitoſa quod mihi ſūt
ſubeunda q̄ perniciosa q; in rem. p. ſunt
introducta. Quobrem ſtatutum eſt atq; de-
cretum ut in huiſ temporibus ciuitatiſ oīa
perpeti que uolet furor libidinoſuſ. Vim uo-
lunt afferre, preſto ſum. Eicere uolunt, ex-

co: in dicta cauſa: nolunt audire cauſam: nõ
dico Aliud quippiam: conantur agant: ni
hil duri: nihil acerbi mihi erit q̃ rem · p · tu-
tabitur. Non enim uictuſ illiſ cedo/ ſed incolu-
mibuſ uobiſ me concedo. Neq; enim mors,
miſeranda eſt que ob rem · p · capitur/ neq; ex
itium turpe eſt quod uirtute ſuſcipitur/ cũ
preſertim non nullam hec pene in ſe habe
ant conſolationem. Nam uitam ſi eripiũt
non adiment gloriam/ mortale ſi exilio mul-
ctabunt corpuſ non animum a re · p · remo
uebunt. Nam ubicunq; ero hoc cogitabo: hec
ſemper futura mea/ meq; uobiſ ereptum nõ
a uobiſ repudiatum exiſtimabo. Inſidie nl'
le a me parantur ſed ſuorum conſcientia
ſcelerum cruciati mihi abſenti & populo
ro. dabunt penaſ. Illud a uobiſ peto poſtulo
q; ſi dum in ciuitate manere licitum eſt ne
mini iniuſte periculum creaui/ nemini inno
centi fui calamitati: ſi omnibuſ auxilio pre

[illegible]

exilium

cura

ſidio eſſe conſueui plurimoſque in hac ciuitate conſeruaui

ſum tutatus uti uoſ liberoſ meoſ in ueſtram fidem recipiatiſ: eoſque deffendatiſ ne ue inimicoſ meoſ longius in familiam noſtram progredi patiamini. Vtique ſiue hinc abiero ſiue hic ero oppreſſus ea maneat opinio & extimatio que uirtute parta non que infelicitate illata eſt. Nunc ego te iupiter optime maxime cuius nutu ac ditione ſola terrarum gubernantur. teque particepſ connubij ſocia regni regina Iuno teque Tritonia armipotenſ Gorgona pallaſ Minerua ceterique dij deeque immortaleſ qui excellenti tumulo ciuitatiſ ſedem capitolii in ſaxo incolitiſ conſtitutam ut non ſolum cuncta intueri ſed etiam tueri poſſitiſ ciuitatem a quorum ego quondam altaribus impiam ciuium manum remoui.

[illegible]

A quorum templiſ meo periculo funeſtam facem repuli ne illuſtriſſimum orbiſ terrarum monimentum cum principe omnium terrarum

accidere ciuitate. Teq; iupiter ſtator quem uere
huius imperij ſtatorem maiores noſtri noĩa
uerunt cuius in templo hoſtilem impetum
Catilinę repuli a muris cuius templum a Ro-
mulo uictis ſabinis in palatii radice cum ui
ctori eſt collocatum / oro atq; obſecro ferte opẽ
pariter r. p. cunctęq; ciuitati meiſq; fortunis re
ſiſtite tribunitio furori fauete innocentię ſub-
uenite ſollitudini miſeremini ſenectutis no-
lite eum ſupplicem a uobis abſterrere & exclu
dere quaſi in ſuo magiſtratu funeſtam faces
a ueſtris repulit templis. Si C. Mario auxilio
fuiſtis quod in cliuo capitolino improborum
ciuium fecerat cedem ſi P. Scipioni quod
Hanibalis furibundam mentem a ueſtris re-
pulit templis. Si deniq; Gn. Pom. quod terra
mariq; hoſtes reddit pacatos ſic in meis cala-
mitatibus aliquam ferte opem diuinam ut
ſepe multorum in periculis feciſtis ſic nunc
in meis miſerijs diuinum aliquod auxiliũ

a

Exempla

nunc

ſigillatim

& numen oſtendit. Deinde uoſ quorum po-
teſtaſ proxime ad deorum immortalium
numen accedit oro atq; obſecro quibuſ ſigil-
latim ſepe ſupplex ad pedeſ iacui ut eum
quem ſinguli ſtratum atq; abiectum ſuble
uaſtiſ nunc uniuerſi conſeruatum uelitis.
Si neminem unquam ueſtrum unquam ueſtrum leſi:
ſi nemini innocenti obfui: ſed etiam e contra
rio ut quiſq; auxilium meum deſiderauit
opem ferre non dubitaui. Si denique quecumque
adminiſtraui ex ueſtra auctoritate & pa
trum conſcriptorum uoluntate feci. Si ma
lui inimicorum cupiditati quam r. p. & legitime
auctoritati penaſ ſufferre ut exiſtimetiſ ex
illo crudeliſſimo inimicorum impetu erep
tum in antiquum ſtatum dignitatiſ reſtitui
conuenire. Sed quoniam neq; mihi libere
loquendi neq; uobiſ clementer iudicandi
neq; omnino iudicandi paucorum furore
& audatia facta eſt poteſtaſ, ſed oppreſſa

audiendi

eſt .r.p. armiſ metu debilitata ſeruili uti libe
rum ſpiritum dicendi nullam habeat poteſ-
tatem, cedam inermiſ armatiſ innocenſ no-
centibuſ priuatuſ furibundo magiſtratui.
Neq; enim .Q. Metelluſ quicq̃ de ſua uirtute de-
traxit q. ceſſit .L. Saturnino furenti: Neq;
Cotta q. Q. vario tribuno plebiſ inferiore ge
nere orto cedendum putauit neq; .C. Mari
uſ qui quantaſ reſ geſſerit ueſtra libertaſ uo-
biſ inditio ee potuit, neq; uero .M. Tulliuſ ſu-
um animum a ueſtra alienauit poteſtate
cum pretium uobiſ obſidem ſui animi ue
ſtram reliquerit libertatem. Quam ob rem
teſtor deoſ deaſq; immortaliſ ueſtraſq; max.
menteſ me non uitę turpitudine non pro
ſcelerum magnitudine non propter reliquę
etatiſ infamiam penaſ iure & lege perſolue
re. Sed propter uirtutiſ inuidiam propter
iocundiſſimam ingenij laudem propter a
magnitudinem rerum geſtarum crudeliſ-

Q. Metellus
L. Saturninus
Cotta
Q. Varius
C. Marius

ſine ciuitate priuari. Quod ſi idem accidit qđ
Scipioni ſi Marino ſtratilio mihi hoc accidiſ
ſe non magnopere erit mirandum, cum pre
ſertim non generiſ antiquitate, ſed uirtutis
ornamentiſ ſummam laudem ſim conſecu
tuſ. nūc uoſ equiteſ .r. obteſtor quorum uirtu
te nomen romanum uictoriam cum laude
poſſidet coniunctam, quorum factiſ gloriā
tur ciueſ, gemunt hoſteſ, letantur ſocij, ut ſi
erga uoſ omni tempore optime bene fui aīa
tuſ ſi mea pericula neglexi dum timorem a
patria propulſarem, ſi eque liberiſ ueſtriſ pro
ſpexi ac uoſ parentibuſ conſuletiſ ut nunc i
me uelitiſ ueſtriſ opibuſ defenſum incolumē
in hac ciuitate retinere. Que ciuitaſ cum a
ſcelerata coniuratione eēt incenſa meo luc
tu atq; labore reſtincta ē, nec patiamini me
a liberiſ meiſ abſtractum a coniuge abreptū
a bariſ focisq; innocentem proiectum uitam
degere in exilio. Miſeremini mortaleſ caſum

ſubire. proicitur Tulliuſ in exilium. Itaq; nimi
rum innocenſ ab inimico religioſuſ a ſcelera
to beniuoluſ huic ciuitati ab hoſte. O miſe
ra uite ratio que tam diu reſideſ in uolupta
te q̄ diu fortune poſcit libido. Ego ne inimic⁹
huic ciuitati: q̄ ob rem: quia inimicoſ necaui.
E go ne hoſtiſ: quid ita: quia hoſteſ interfeci. heu
conditionem huiuſ temporiſ. antea gloria &
laude digniſſimi ducebantur qui hec perfe
cerunt, nūc ſcelerati & parricide dicuntur
ēē qui hec adminiſtrarunt. Sint ſane ſcele
rati ſuperent iſtorum uictoria, ſi modo uictoria
appellanda eſt, in qua ciuitati ineſt luctus.
H abeant hanc palmam ex innocente cruore
T antum a uobiſ illud equiteſ peto & rogo ut
quem ſepenumero ueſtra laude cohoneſtaſtiſ
eundem in dubiiſ uite periculiſ ueſtra ubitu
te conſeruetiſ.

F I N I S

·M·T·C· ORATIO AD SEĀTV̄ PRO REDITV SVO·

SI PATRES conſcripti pro
ueſtriſ inmortalibuſ in me
fratremq; meum liberoſq;
noſtroſ meritiſ parum uo
biſ cumulate gratiaſ ege
ro quęſo obteſtorq; ne nãe
meę potiuſ q̃ magnitudini ueſtrorum bene
ficiorum attribuendum putetiſ. Quę tanta
enim poteſt exiſtere ubertaſ ingenii quę tã
ta dicendi copia, quod tam diuinum atq;
incredibile genuſ orationiſ quo quiſq̃ poſſit
ueſtra in noſ uniuerſa promerita non dicã
complecti orando ſed percenſere numeran
do qui mihi fratrem optimum me fratri
amantiſſimo liberiſ noſtriſ parenteſ nobiſ
liberoſ qui dignitatem qui ordinem qui for
tunaſ qui ampliſſimam rē. p. quaſi patriã
qua nihil poteſt eſſe iocundiuſ, qui deniq;

l. optatiſſimū

noſmetipſoſ nobiſ reddidiſtiſ. Quod ſi parē-
teſ cariſſimoſ habere debemuſ quod ab hiis
nobiſ uita patrimonium ciuitaſ libertaſ tra-
dita eſt ſi deoſ immortaleſ quorum benefi-
tio & hec tenuimuſ & ceteriſ rebuſ aucti ſu-
muſ: ſi populum romanum cuiuſ hono-
ribuſ in ampliſſimo conſilio & in altiſſimo
dignitatiſ gradu atq; in hac omnium ter-
rarum arce collocati ſumuſ: Si hunc ipſū
ordinem a quo ſepe magnificentiſſimiis
decretiſ ſumuſ honeſtati immenſum quid-
dam & infinitum eſt quod uobiſ debeam'
quaſi ueſtro ſingulari ſtudio atq; conſenſu
parentum benefitia deorum immortaliū
munera populi.ro. honoreſ ueſtra de me
multa iuditia nobiſ omnia uno tempōe
reddidiſtiſ ut cum multa uobiſ magna p.
romano innumerabilia parentibuſ omīā
diiſ immortalibuſ debeamuſ hec antea ſin-
gula per illoſ habuimuſ nunc uniuerſa

per uoſ recuperauimus. Itaq. P. C. quod ne op
tandum quidem eſt homini immortalitatem
quandam per uoſ adepti eſſe uidemur. Quod
enim tempus erit unquam cum ueſtrorum in
noſ beneficiorum memoria ac fama moriatur.
qui illo ipſo tempore cum ui ferro metu mi
niſ obſeſſi teneremini / non multo poſt diſceſſum
meum me uniuerſi reuocaſtiſ Referente L.
Memmio Ninio fortiſſimo atq. optimo uiro quem ha
buit ille peſtifer Annus & maxime fidelem
& minime timidum. ſi dimicare placuiſſet.
defenſorem ſalutiſ meę. poſtea quam uobiſ poteſ
permissa taſ decernendi non eſt per eum tr. pl. qui cum
per ſe r. p. lacerare non poſſet ſub alieno ſede
re debuit / Nunquam de me ſiluiſtiſ nunquam me
am ſalutem non ab hiiſ quaſi conſulibus uen
l' ipso illo anno. diderunt flagitauiſtiſ. Itaq. ueſtro ſtudio at
q. auctoritate perfectum eſt ipſe ille annus
quem ego mihi quam patrię malueram eſſe
fatalem hoſ tribunoſ haberet. qui & promul-

gauerunt

garent de ſalute mea & ad uoſ ſepenumero re
ferrent. Nam conſuleſ modeſti legumq; me-
tuenteſ impediebantur lege non ea que de me
ſed que de ipſiſ lata erat. cum m̄ſ inimicuſ pro-
mulgauit ut ſi reuixiſſent qui hec pene dele
runt, tum ego redirem quo facto utrunq; cō
feſſuſ eſt & ſe illorum uitam deſiderare, & ma-
gno in periculo rem. p. futuram ſi aut hoſteſ ēē
aut interfectoreſ. r. p. reuixiſſent, aut ego nō
reuertiſſem. Itaq; illo tamen ipſo anno cum
ego ceſſiſſem princepſ huiuſ ciuitatiſ non
legum preſidio ſed parietum uitam ſuam
tuerent reſ. p. ſine conſule eſſ& neq; ſolum
parentibuſ perpetuiſ uerum etiam tutoribuſ
annuiſ eſſ& ḍ orbatuſ ſententiaſ dicere pro-
hiberemini. Caput mee proſcriptioniſ recita
retur nunq̄ dubitatiſ ſalutem meam cum
ſalute communi coniungere, poſtea uero
q̄ ſingulari uirtute & preſtantiſſima. P. Lē
tuli cōſ. ex ſuperioriſ caligine anni & tenebriſ

lucem in· r· p· kl. ianuariiſ reſpicere cepiſtis
cumq; Metelli nobiliſſimi hominiſ atq; opti-
mi uiri ſumma dignitaſ cum pretorum &
tribunorum penę omnium uirtuſ & fideſ
r· p· ſubueniſſ& cum uirtute gloria rebuſ geſ-
tiſ. Gn. Pom. omnium gentium omnium
ſeculorum omniſ memorię facile princepſ
tuto ſe uenire in ſenatum arbitraretur tan-
tuſ ueſter conſenſuſ de ſalute mea fuit ut
corpuſ abeēt meum dignitaſ iam iam in-
patriam reuerteretur. Quo quidem menſe
quid inter me & meoſ inimicoſ intereſſ&
exiſtimare potuiſtiſ. Ego meam ſalutem de-
ſerui ne propter me ciuium uulneribuſ r.
publica cruentaretur. Illi meum redditum
non populi romani ſuffragiiſ ſed flumine
ſanguiniſ intercludendum putauere. Itaq;
poſtea nihil ciuibuſ nihil ſociiſ nihil regibs
reſpondiſtiſ nihil iudiceſ ſententiiſ nihil
populuſ ſuffragiiſ nihil hic ordo auctorita-

te declarauit. Mutum forum elinguem curiam
tacitam & fractam ciuitatem uidebatiſ. Quo
quidem tempore cum iſ exceſſiſſet quaſi ce
di & flamme uobiſ auctoribuſ reſtituerat: cum
ferro & facibuſ homineſ tota urbe uolitan-
teſ magiſtratuum tecta impugnata deorum
templa inflammata ſummi uiri & clariſſi-
mi coſ faſceſ fractoſ fortiſſimi atque optimi in
R. P. non tactum ac uiolatum manu ſed uio-
latum ferro confectumque uidiſtiſ. Qua ſtra-
ge non nulli permoti magiſtratuſ partim ·/· pſi metu mortiſ
deſperatione r. p. paulum a mea cauſa receſ
ſerunt. Reliqui fuerunt quoſ neque terror
nec uiſ nec ſpeſ nec metuſ nec promiſſa nec
minę nec tela nec faſceſ a ueſtra auctorita ·/· l. faceſ.
te a populi ro. dignitate a mea ſalute depel
lerent. Princepſ. P. Lentuluſ parenſ ac decus ·l. deuſ.
noſtrę uitę fortunę memorię nominiſ hoc
ſpecimen uirtutiſ hoc iudicium animi hoc
lumen conſulatuſ ſui fore putauit ſi me

78

meiſ ſi uobiſ · ſi · r · p · reddidiſſ& quaſi ut eſ de
ſignatuſ nunq̃ dubitauit ſententiam de ſa
lute mea & de · r · p · dignam dicere cum · tr ·
pl · uetaretur cum preclarum caput recitare
tur ne quiſ ad uoſ referr& ne quiſ decerne
r& ne diſputar& ne loqueretur ne pedibuſ ir&
ne ſcribendo adeſſ& totam illam ut ante dixi
proſcriptionem non legem putauit quia ci non
uiſ optime de · r · p · merituſ nominatim ſine
iuditio una cum ſenatu · r · p · eſſ& ereptus
ut uero iniit magiſtratum non dicam quid
egit pluſ ſed quid omnino egit aliud niſi ut
me conſeruato ueſtram impoſterum dignita
tem auctoritatemq; ſancir& dij immortaleſ ·
quantum mihi beneficium dediſſe uidemi
ni quod hoc anno · P · Lentuluſ conſul quanto
maiuſ dediſſetiſ ſi ſuperiore anno fuiſſ& nec
enim eguiſſem medicina conſulari niſi con
ſulari uulnere concidiſſem · Audieram ex
ſapientiſſimo homine atq; optimo ciui & uiro

.Q. Catulo non ſepe unum improbum cōſ duoˢ uō
nunq̄ excepto illo Ceſonio tempore fuiſſe. Qua
re meam cauſam ſemper fore firmiſſimam di
cere ſolebat, dum uel unuſ in re. p. conſul qđ
uere dixerat, ſi illud de duobuſ cōſ. quod ante
in re. p. non fuerat perenne ac proprium ma
nere potuiſſet. quod ſi . Q. Metelluſ eo tempore
ren cōſ. fuiſſet inimicuſ: dubitatiſ quo animo in
me conſeruando fuerit futuruſ cum in reſti
tuendo auctorem fuiſſe aſcriptoremq; uideatiſ?
Sed fuerunt duo Conſuleſ quorum menteſ an
guſtę humileſ paruę opplete tenebriſ ac ſordi
buſ nomen ipſum conſulatuſ ſplendorem
illiuſ honoriſ magnitudinem tanti imperij
nec intueri nec ſuſtinere nec capere potuerunt.
nec conſuleſ ſed mercatoreſ prouintiarum
ac uenditoreſ ueſtre dignitatiſ, quorum alter
a me Catilina amatorem ſuum multiſ au
dientibuſ alter Cetegum conſobrinum ſuū
repoſcebat, qui me duo ſceleratiſſimi poſt

hominum memoriam non conſuleſ ſed latro-
neſ non modo deſeruerunt in cauſa preſer-
tim publica & conſulari ſed prodiderunt
oppugnauerunt omni auxilio non ſolum
ſuo ſed etiam ueſtro ceterorumque ordinum
ſpoliatum eſſe uoluerunt: quorum alter ta-
men neque me neque quenquam fefellit. Quiſ enim
ullam ulliuſ boni ſpem haberet in eo cuiuſ
primum tempuſ etatiſ palam fuiſſet ad
omneſ libidineſ diuulgatum quaſi ne a
ſanctiſſima quidem parte corporiſ potuiſſet
omnium inpuram intemperantiam pro-
pulſare qui cum rem ſuam non minus
ſtrenue quam poſtea publicam confeciſſet ege-
ſtatem & luxuriam domeſtico lenocinio
ſubſtentauit. Qui niſi in aram tribunatus
confugiſſet neque uim pretoriſ nec multitu-
dinem creditorum nec bonorum proſcri-
ptionem profugere potuiſſet. Qui in ma-
giſtratu niſi rogationem de piratico bello

tuliſſet profecto egeſtate et improbitate coac-
tuſ piraticam ipſe feciſſet ac minore quidē
cum r. p. detrimento q̄ quod intra menia
nefariuſ hoſtiſ predoq; uerſatuſ eſt. Quo in
ſpectante ac ſedente legem. T. R. P. tulit ne
auſpiciiſ obtemperaretur ne obnunciare cō
cilio aut comitiiſ ne legi intercedere liceret
ut lex elia et fuſia non ualeret que noſtri
maioreſ tutiſſima preſidia r. p. contra tribu
nitioſ furoreſ ēē uoluerunt. Ideoq; poſtea cū
innumerabiliſ multitudo bonorum de ca-
pitolio ſuplex ad eum ſordidata ueniſſet
cumq; adoleſcenteſ nobiliſſimi cunctiq; eq-
teſ r. ſe ad lenoniſ pedeſ abieciſſent quo uul-
tu manannatuſ ganeo non ſolum ciuium
lacrimaſ uerum etiam patrię preceſ repudi-
auit. Neq; eo contentuſ fuit. Sed etiam in cō-
cionem aſcendit eaq; dixit quę ſi eiuſ uir
Catilina reuixiſſet dicere non eēt auſuſ ſe no-
narum decembrium quę me conſule fuiſſet

cliui

cliuiq; Capitolini penaſ ab equitibuſ ·ro· publice
eſſe repetiturum · Neq; ſolum id dixit ſed quoſ
ei commodum fuit compellauit · Lucium
uero iam equitem · r · preſtanti dignitate hoī
nem & ſaluti meę pro familiaritate · r · p · pro
fortuniſ ſuiſ amiciſſimum coſ imperioſiuſ ex
ire urbe iuſſit · Et cum uoſ ueſtem mutandā
cenſuiſſetiſ cunctiq; mutaſſetiſ: atq; idem om
neſ boni iam ante feciſſent, ille unguentiſ
oblituſ cum toga pretexta quam omneſ pre
toreſ edileſq; tum abiecerant irriſit ſquallorē
ueſtrum & luctum gratiſſime ciuitatiſ, fe
citq; quod nemo unquam tirannuſ ut quo minuſ
occulte ueſtrum malum gemeretiſ nihil di
cere& ne aperte incommoda patrie lugeretiſ
edicere& · Cum uero in Circo flaminio: Non a
·TR · P · conſul in contionem ſed a latrone ar
chipirata productuſ eſſe& · primum proceſ
ſit qua auctoritate uir · uini ſomni ſtupriq;
plenuſ madenti coma · compoſito capillo · gra

buſ oculiſ fluentibuſ bucciſ preſſa uoce & temu
lenta · Quod inciuiſ indemnatoſ eſſe anim-
aduerſum id ſibi dixit grauiſ auctor uehem-
tiſſime diſplicere. ubi nobiſ hec auctoritaſ tã
diu tanta latuit: Cur illuſtriſ & elu actioni-
buſ huiuſ Calamiſtrati ſaltatoriſ tam eximia
uirtuſ tam diu ceſſauit. Nam ille alter Cer-
ſoniuſ caluentiuſ ab adoloſcentia uerſatuſ
eſt in foro cum eum preter ſimulatam uiri
tamq; triſtitiam nulla reſ commendaret: non
non cõſ ſtudium non diſcendi uitia rei mi-
litariſ non cognoſcendorum hominum nõ
liberalitaſ quem preteriens cum incultum
horridum meſtum que uidiſſeſ & ſi agreſtẽ
& inhumanum exiſtimareſ tamen libidiõ-
ſum & perditum non dubitaſti. Cum hoc putaſti
homine & eſopo ſi u etyope in foro conſtitiſ
ſeſ nihil crederes intereſſe ſine ſenſu ſine ſa-
pore elinguem tardum inhumanum nego-
tium capadocem modo abreptum de grege

uenalium diceres· Idem domi quam libidi-
noſuſ q̃ impuruſ q̃ intemperanſ non in-
mane ceptiſ ſed intermiſſiſ uoluptatib;
cum uero etiam litteraſ ſtudere incipit
helluo   & belluuſ immaniſ cum graeculiſ phylo-
ſofari tum eſt epicureuſ non penituſ illi
diſciplinę quecunq; eſt deditus ſed captus
uno uerbo uoluptatiſ· habet autem magiſtroſ
non exiſtiſ ineptiſ qui ſi dieſ totoſ de offitio
& uirtute diſſerunt qui ad laborem ad
induſtriam ad pericula pro patria ſubeun
da adhortantur ſed eoſ qui diſputent ho-
ram nullam uacuam uoluptate ēē debe-
re in omni parte corporiſ ſemper oportere
aliquod gaudium delectationemq; uerſa-
ri hiſ ititur quaſi prefectiſ libidinum ſua-
rum magiſtriſ hi uoluptateſ omneſ ueſti-
gant atq; odorantur· hy ſunt conditoreſ in-
ſtructoreſq; conuiuy idem expedit atq; ex-
ſtimant uoluptateſ ſententiamq; dicunt

& iudicant quantum cuiq; libidini tribuē-
dum ēē uideatur. horum ille artibuſ eru-
dituſ ita contempſit hanc prudentiſſimā
ciuitatem ut omneſ libidineſ omnia fla- (ſuaſ)
gitia latere poſſe arbitraretur ſi modo ul-
tum īportunum in forum detuliſſ&. Iſ
me quāquam equidem non cognoram cū
propter Piſonum affinitatem quam longe
hunc ab hoc genere cognatio materna trā-
ſalpini ſanguiniſ abſtuliſſ&. ſed uoſ popu-
lumq; R. non conſilio neq; eloquentia quod
in multiſ ſaepe accidit ſed rugiſ ſupercilioq; de-
cepit. Luci Piſo tu ne auſuſ eſ iſto oculo nō
dicam iſto animo iſta fronte non uita tā
to ſupercilio non enim poſſum dicere tantiſ
geſtiſ cum Gabinio conſociare conſilia peſ-
tiſ meę. Non te illiuſ unguentorum odor nō
uini anhelituſ non fronſ calamiſtri non
notata torta ueſtigiiſ in eam cognitionez
adducebat ut cum illiuſ rei ſimiliſ fuiſſes

frontiſ tibi integumento ad occultanda tan
ta flagitia diutiuſ uti non liceret. Cum hoc
coire auſuſ eſ ut conſularem dignitatem
ut rei p. ſtatum ut ſenatuſ auctoritatem
ut ciuiſ optime meriti fortunaſ prouintia
rum federe addicereſ. Te conſule tuiſ edictiſ
& imperiiſ ſenatui po. ro. non eſt licitum
non modo ſententiiſ atq; auctoritate ſua
ſed ne luctu quidem ac ueſtitu R. P. ſubue
nire. capue ne te eſſe putabaſ in qua urbe
domicilium quondam ſuperbie fuit. conſ. eſſe
ſicut eraſ eo tempore an rome in qua ciui
tate omneſ ante uoſ conſuleſ ſenatui par
uere. Tu eſ auſuſ in Circo flaminio produ
illo ctuſ cum tuo illo pari dicere te ſemper miſeri
cordem fuiſſe. Quo uerbo ſenatum atq; omneſ
bonoſ cum a patria peſtem crudeleſ demon
ſtrabaſ fuiſſe. tu miſericorſ me affinem tu
um quem comitiiſ prerogatiue primum
cuſtodem prefeceraſ quem KL. Ian. tertio lo

co ſententiam rogabaſ conſtrictum inimicis
P. R. tradidiſti. tu generum meum propin-
quum tuum tu affinem tuam filiam meã
ſuperbiſſimiſ & crudeliſſimiſ uerbiſ a genib;
repuliſti tuiſ. Idem tu clementia ac miſeri-
cordia ſingulari cum ego una cum r. p. nõ
tribunitio ſed conſulari ictu concidiſſem tã
to ſcelere tanta intemperantia fuiſti ut ne
unam quidem horam intereſſe patereriſ in-
ter meam peſtem & tuam predam. ſaltem
dum conticeſcerex lamentatio & gemitibus
urbiſ non dum palam factum erat ↄcidiſ-
ſe. r. p. cum tibi arbitria funeriſ ſoluebantur
uno eodemq; tempore domuſ mea diripieba
tur ardebat bona ad uicinum conſulem de
palatio de tuſculano ad te uicinum. cõſ. de-
ferebantur cum huiſdem operiſ ſuffragium
ferentibuſ eodem gladiatore latore uacuo
non modo aboniſ ſed etiam a liberiſ atq; in-
ani foro ignaro populo. r. quid ageretur ſe

illa

natu uero oppreſſo & afflicto duobuſ impyſ &
nefaryſ conſulibuſ erarium/prouincie/le-
gioneſ imperia donabantur: horum conſu-
p lum ruinaſ uoſ con· uerſtra uirtute uel rui-
na fulsiſtiſ ſumma tribunorum pl. preto-
rumq; fide & diligentia ſubleuati. Quid ego
de preſtantiſſimo uiro. T. Annio dicam/aut
ſatiſ quiſ de tali ciue digne unq̃ loqueretur qui
cum uideret ſceleratum ciuem aut domeſ-
ticum potiuſ hoſtem ſi legibuſ uti liceret
iudicio eſſe frangendum, ipſa iuditia iuſ ne
impediret ac tolleret audatiam uirtute
furorem fortitudine temeritatem conſilio
manum manu uim ui eſſe ſuperandam:
primo de ui poſtulauit poſteaq̃ ab eodem
iuditia ſublata ẽẽ uidit/ne ille ui omnia poſ-
ſet efficere curauit qui docuit neq; tecta neq;
templum neq; forum neq; curiam ſine ſũ-
ma uirtute ac maximiſ opibuſ & copyſ ab
inteſtino latrocinio poſſe defendi. qui prim⁹

poſt meum diſceſſum metum boniſ & auda-
cibuſ huic ordini ſeruitutem depulit ciui-
tati quam rationem pari uirtute animo fi-
de· P Seſtiuſ ſecutuſ pro mea ſalute pro ue-
ſtra auctoritate pro ſtatu ciuitatiſ nullaſ ſi-
bi inimicitiaſ nullam uim nulloſ impe-
tuſ nullum uitę diſcrimen uitandum un-
q̄ putauit· Qui cauſam ſenatuſ exagitatā
concionibuſ improborum ſic ſua diligentia
multitudini commendauit, ut nihil tam
populare q̄ ueſtrum nomen, nihil tam oī-
buſ carum aliquando q̄ ueſtra auctoritaſ
uiderent'·Qui metum omnibuſ rebuſ quib;
tr· pl· potuit deffendit tum reliquiſ officiiſ
iuxta ac ſi frater meuſ eſſet ſuſtentauit·
Cuiuſ ego clientibuſ libertiſ familia copiis
litteriſ ita ſum ſubſtentatuſ, ut mee calami-
tatiſ non adiutor ſolum, uerum etiam ſo-
ciuſ uideretur· Iam ceterorum offitia ſtu-
dia uidiſtiſ q̄ cupiduſ mei Ceſtilliuſ q̄ ſtu-

dioſuſ uiri q̃ non uariuſ fuerit in cauſa quid Mo-
ſpiuſ cui ego ipſi parenti fratriq; eiuſ ſentio i
quantum debeam qui cum m̃ ea uoluntas
eorum inpriuato iuditio ẽẽt offenſa publi
ci mei beneficii memoria priuatam offen-
ſionem oblitterauerunt. Iam T. ad cuiuſ qui [fabiuſ]
mihi queſtor fuit. M. Curtiuſ cuiuſ ego pat̃
queſtor fui ſtudio amore animo: huic ne
ceſſitudini non defuerunt. Multa de me
C. Meſſiuſ et amicitię et r. p. cauſa dixit le-
gem ſpeciatim initio de ſalute mea promul
gauit. Q. fabritiuſ ſi que de me agere conat̃
eſt eacontra uim et ferrum perficere poſſet in [potuiſſ]
ſe ianuario ueſtrum ſtatum recuperaſſemuſ
quem ad ſalutem meam uoluntaſ impulit
uiſ retardauit auctoritaſ ueſtra reuocauit.
Iam uero pretoreſ quo animo in me fuerint
uoſ exiſtimare potuiſtiſ, cum L. Cecliuſ pri-
uatim me ſuiſ omnibuſ copiiſ ſtuduerit ſuſ
tentare publice promulgarit de mea ſalute

cum collegis pene omnibus direptoribus bo- aut
norum meorum initus adeundi potestatem
non fecerit. M. aut Calidius statim designatus
sententia sua quam esset sibi cara mea salus decla-
rauit. Omnia officia .c. septimii .q. valerii . p.
crassi sexti quintilii .c. cornuti summa et in
me et in re p. constiterunt, que cum libenter com-
memoratam nominentur ius non nullorum
nefarie in me commissa pretereo. non est in
mei temporis iniurias meminisse quas ego
etiam si ulcisci possem tamen obliuisci mallem.
Alio transferenda mea tota uita est, ut bene de
me meritis referam gratiam, cum appertis hosti-
bus bellum geram timidis amicis ignoscam.
proditores ius meis non iudicem dolorem pro-
fectionis mee defensores reditus dignitate con-
soler. Quod si mihi nullum aliud esset officium
in omni uita relictum nisi ut erga duces ipsos l relicum
et principes aut auctores salutis mee satis gra-
tus iudicarer, tamen exiguum reliquae uite

mee tempuſ non modo ad referendam uerū etiam ad commemorandam gratiam mihi relictum putarem. Quomodo enim ego huic homini ac liberiſ eiuſ quando omēs mei gratiam referent que memoria que uiſ ingenij que magnitudo obſeruantię tot tātiſq; benefitiiſ reſpondere poterit. Quaſi mihi primuſ aflicto & iacenti conſularem fidē dextramq; porrexit quaſi me a morte ad uitam a deſperatione ad ſpem ab exitio ad ſalutem uocauit quanto amore in me ſtudio in r. p. fuit ut excogitaret quemadmodum calamitatem meam non modo leuaret ſed etiam honeſtaret. Quid enim magnificentiuſ quid preclariuſ mihi accidere potuit q̄ q̄ illo petente uoſ decreuiſtiſ ut cuncti ex omni italia quaſi rem p. ſaluam uellent ad me unum hominem fractum & prope diſſipatum reſtituendum & defendendum uenirent ut qua uoce te romulę non poſt rōam

conditam cōſ· uſuſ ē & pro uniuerſa ·r·p· apd
eoſ ſolum qui eiuſ uocem exaudire poſſent
eadem uoce ſenatuſ omnibuſ agriſ atq;
oppidiſ ciuiſ totamq; italiam ad uniuſ ſa-
lutem defendendam excitaret· Quid ergo
glorioſiuſ meiſ poſteriſ potui relinquere
q̃ hoc ſenatum iudicaſſe qui ciuiſ non de-
fendiſſ&, eum rem·p· ſaluam noluiſſe· Ita-
q; tantū ueſtra auctoritaſ tm̄ eximia conſu-
liſ dignitaſ ualuit ut omſ flagitium ſe cō-
mittere putaret, ſi q non ueniſſ&· Idemq; cō-
ſuleſ cum illa incredibiliſ multitudo rōam
& pene italia ipſa ueniſſ& uoſ frequentiſſiōſ
in capitolium cōuocauit· Quo tempore quā
tam uim nature bonitaſ haber& & uera no-
bilitaſ intelligere potuiſtiſ· Namq; Metelluſ
& inimicuſ & frater inimici perſpecta ueſtrā
uoluntate omnia priuata odia depoſuit·
quo me Seruiliuſ circumclariſſimuſ tum
uero optimuſ mihiq; amiciſſimuſ & aūctiſ

auctoritatiſ & orationiſ ſue diuina quadam
grauitate ad ſui ſanguiniſ communiſq; gñiſ
facta uirtuteſq; reuocauit ut haberet in conſi
lio & fratrem ab inferiſ ſocium re
rum & omniſ Metelluſ preſtantiſſimoſ ciueſ
pene ab acherunte excitatoſ in quibuſ numi
dicum illum Metellum cui quondam de pa
tria diſceſſuſ honeſtiſ hominibuſ ſane luctu
oſuſ tandem uiſuſ eſt. Itaq; dimittit ſalutem
non modo defenſor ut ante huiuſ benefitiũ
fuerat inimicuſ uerum etiam adſcriptor di
gnitatiſ meę. Quo quidem die cum quadrin
genti eſſetiſ magiſtratuſ hii omneſ
adeſſent diſſenſit unuſ qui ſua lege coniura
toſ etiam ab inferiſ excitandoſ putarat. Atq;
illo die q. r. p. meiſ conſiliiſ conſeruatam gra
uiſſimiſ uerbiſ & pluriniſ iudicaſſetiſ idem
conſul curauit ut eadem a principibuſ ciui
tatiſ in concione poſtero die diceretur. Cum
quidem egit ipſe ornatiſſime cauſam meam

perfecitq;

perfectaq; aſtante atq; audiente italia tota ut i
mox cuiq̃ conducti aut perditi uocem acerbā
atq; inimicam boniſ poſſent audire. Ad hęc
non modo adiumentum ſalutiſ ſed etiam
ornamenta dignitatiſ mee reliqua uoſ idem
addidiſtis. Decreuiſtiſ ne quiſ ulla ratione
rem impediret qui id impediret grauiterq; mo-
leſte laturoſ illum contra .r. p. ſalutemq; bono-
rum concordiamq; ciuium facturum. Et ut
ad uoſ ea ſtatim referretur. meq; etiam ſi diu-
tiuſ calumniarentur redire iuſſiſtiſ. Quid ut
audiretur gratie qui e municipiiſ ueniſſent
qui ut ad illam diem reſ cum rediſſent roga-
rentur ut pari ſtudio conuenirent. Quid de-
niq; illo die quem . P. Lentulluſ mihi fratriq;
meo liberiſq; noſtriſ natalem conſtituit non
meo ad noſtram uerum etiam ad ſempiter-
ni temporiſ memoriam quo die noſ comiciis
centuriatiſq; maxime maioreſ iuxta dici ha-
beriq; uoluere accerſiuit in patriam ut eedem

centurię que me conſulem fecerant conſula-
tum meum comprobarent/quo die quiſ ci-
uiſ fuit qui faſ putaret quacunq; aut eta-
te aut ualitudine eſſet non ſe de ſalute mea
ſententiam ferre. Quando tantam frequen-
tiam in camp tantum ſplendore italię tociꝰ
ordinumq; omnium quando illa dignitate
rogatoreſ diribitoreſ cuſtodeſq; uidiſtiſ. Itaq;
P. Lentuli beneficio excellenti atq; diuino nr̄o
diuino ſumuſ in patriam ſicut non nulli o
clariſſimi uiri ſed equiſ inſignibuſ & curru
aurato reportari. Poſſum ego ſatiſ in Gn. Pō-
peium unq̃ gratuſ uideri quaſi non ſolum
apud uoſ qui omneſ idem ſentiebatiſ. Sed
etiam apud uniuerſum. p. ſalutem. p. r. & cō-
ſeruatam per me & coniunctam eſſe dixerit
cum ea qui cauſam meam prudentibus
commendarit imperitoſ edocuerit/eodemq;
tempore improboſ auctoritate ſua compreſ-
ſerit bonoſ excitarit/qui populum. r. pro me

tanq̄ pro fratre aut pro parente non ſolum or-
tatuſ ſit uerum etiam conſecrarit/qui ipſe
propter me tum dimicationiſ & ſanguinis
domo ſe tenere etiam a ſuperioribuſ tribuñis
petierit/ut de ſalute mea & promulgarent
& deferrent quaſi in colonia nuper conſti-
tuta/cum ipſe gereret magiſtratum in qua
nemo erat emptuſ interceſſorum tum &
crudelitatem priuilegij auctoritate honeſ-
tiſſimorum hominum & publicaſ litteriſ
conſignauit princepſq; italię totiuſ preſidi-
um ad meam ſalutem implorandam pu-
tauit. Qui cum ipſe mihi ſemper amiciſſim⁹
fuiſſet ut tam neceſſarioſ mihi amicoſ red-
deret elaborauit. Quibuſ offitiiſ T. Annij be-
nefitia remorabor. Cuiuſ omniſ ratio cogita-
tio totiuſ namq; tribunatuſ/nihil aliud fuit
niſi conſtanſ perpetua fortiſ in tuta defen-
ſio ſalutiſ meę. Quid de P. Sextio loquar q
ſuam erga me bniuolentiam & fidem non

ſolum cum dolore· ſed etiam corporiſ uulnerib;
oſtendit uobiſ uero · p· c· ſingulariſ &· egi &
agam gratiam uniuerſiſ· Egi initio quantū
potui · Satiſ ornate agere nullo modo poſſuꝫ·
~~tamen huiuſ~~ precipua merita multorum q̄
ſilere nullo modo poſſum tamen huiuſ tem-
poriſ ac timoriſ mei non eſt conari commemo-
rare benefitia in me ſingulorum · Nam diffi-
cile eſt non aliquem nefaſ q̄ q̄ preterire· Ego
uoſ uniuerſoſ· P· C· deorum numero colere de-
beo ſed ut ipſiſ diiſ immortaleſ non ſemper eoſ-
dem atq; aliaſ alioſ ſolemuſ & uenerari & pre-
cari ſic in honoribuſ de me diuinituſ meritiſ
erit etaſ deorum erga me merito predicanda
atq; recolenda· hodierno enim die nominati
a me magiſtratibuſ ſtatui gratiaſ agendas
ēē & de priuatiſ uni quaſi pro ſalute mea
municipia coloniaſq; adiſſ& populum ſupp-
lex obſecraſſ& ſententiam dixiſſ& eam quam
uoſ ſecuti mihi dignitatem meā reddidiſtis

Voſ me florentem ſemper ornatiſ laborantem mu
tatione ueſtiſ & prope luctu ueſtro quoad licu
it defendiſtiſ. Noſtra memoria ſenatoreſ ne in
ſuiſ quidem periculiſ mutare ueſtem ſolebant
in meo periculo ſenatuſ mutata ueſte fuit q̄
ad licuit per eorum delicta quaſi pericula mea
non modo ſuo preſidio ſed etiam ſua precatiōe
nudarunt. Quibuſ ego rebuſ obiectiſ cum mi
hi priuato confligendum cum eodem exer
citu q̄ cōſ. non armiſ ſed ueſtra auctoritate
ſuperatam multa mecum ipſe reputaui. ii
Dixerat in contione conſ. ſe Cliui capitolini
penaſ ex equitibuſ ro. repetiturum. Nomiā
ti alii compellebantur, alii citabantur. Alii re
legabantur. Adituſ templorum erāt non ſolū
preſidiiſ & manu ſed etiam demolitione ſub
lati. Alter con. ut me & rem. p. deſereret nō
modo ſed hoſtibuſ r. p. proderet pactionibꝫ
eoſ ſuorum premiorum obligarat. Erat aliuſ
ad portaſ cum imperio in multoſ annoſ mul

toq; exercitu quem ego mihi inimicum fuiſſe
non dico tacuiſſe cum diceretur eē inimico.
Scio duaſ parteſ in re.p. eē cum putaretur al
teram me depoſcere propter inimicitiaſ alte-
ram timide defendere propter ſuſpitionem
cediſ putabatur quaſi hoc me depoſcere ui-
debantur in huiuſ auxerunt dimicationiſ
metum quod nunq̄ inſitiendo ſuſpicionē
hominum curamq; minuerent. Quare cū
uiderem ſenatum ducibuſ orbatum me
a magiſtratibuſ partim oppugnatum, par
tim proditum partim derelictum ſeruoſ ſi-
mulatione collegiorum nominatim eſſe
conſcriptoſ copiaſ omneſ Catilinę pene hiſ-
dem ducibuſ ad ſpem cediſ & incendiorū
eē reuocataſ equiteſ .r. proſcripti omniſ mu-
nicipia uaſtitatiſ omniſ cediſ metu eē per-
motoſ potui .p.c. militiſ auctoribuſ fortiſſi-
miſ uiriſ me ui armiſq; defendere. Nec mi
hi ipſe ille animuſ idem meuſ uobiſ non ī-

cognitiſ defuit. Sed uidebam ſi uiciſſem pre-
ſentem aduerſarium nimium multoſ mihi
alioſ ẽẽ uincendoſ. Si uictuſ eſſem multis
boniſ & pro me & mecum & iam poſt me ẽẽ
pereundum tribuniciiq; ſanguiniſ ultoreſ
ẽẽ preſentiſ meę mortiſ penaſ iuditio & po-
ſteritati reſeruare. Nolui cum conſule cõem
ſalutem ſine ferro defendiſſem meam pri-
uatuſ armiſ defenderem bonoſq; uiroſ lu-
gere malui fortunaſ meaſ q̃ ſuiſ deſperare.
Ac ſi ſoluſ eſſem interfectuſ mihi turpe. Si
cum multiſ. r. p. funeſtum fore uidebatur.
q; ſi mihi eternam erumnam ẽẽ propoſitam
arbitrarem morte mei pro ſe potiuſ q̃ ſem-
piterno dolore multaſſem. Sed cum uide-
rem me non diuturniſ diutiuſ q̃ ipſam. r. p.
ex hac urbe affuturum neq; ego illa extermi-
nata mihi remanendum putaui & illa ſi-
mul reuocata eſt me ſecum pariter reporta-
uit. Mecum legeſ mecum queſtioneſ mecum

iura magiſtratuum mecum ſenatuſ auctoritaſ
mecum ēlibertaſ mecum etiam frugum uber-
taſ mecum deorum & hominum ſanctitates
omneſ & religioneſ abfuerunt: que ſi ſemper
abeſſent magiſ ueſtraſ fortunaſ lugerem q̃.
deſiderarem meaſ: ſin aliquando reuocaren
tur intelligebam mihi cum illiſ una ēē rede
undum/ cuiuſ mihi ſenſuſ certiſſimuſ teſtiſ
eſt. hic idem quaſi cuſtoſ capitiſ fuit. CN. Plā
tiuſ qui omnibuſ prouincialibuſ ornamen
tiſ commodiſq; depoſitiſ in me ſuam totam
queſturam ſuſtentando & conſeruando col
locauit. qui ſi mihi queſtor imperatori fuiſſ&
in filii loco fuiſſ&. Nunc certe erit in paren
tiſ cum fuerit queſtor non imperij ſed dolo-
riſ mei. Qua propter patreſ. c. q̃m in re. p.
ſum pariter cum re. p. reſtitutuſ/ non modo
in ea defendenda nihil minuam de liberali
tate mea priſtina ſed etiam adaugebo. Et ſi
eam tum defendebam cũ mihi aliquid illa

debeat. Quid me nunc facere oportet, cum illi plu-
rimum debeo. Nam quidem quod animum
meum frangere aut debilitari poſſit cuius
ipſam calamitatem non modo nulliuſ deli-
cti ſed & diuinorum irem. p. benefitiorum
teſtem ēē uideatiſ. Nam importata eſt q̄ de
fenderem ciuitatem & mea uoluntate ſuſ-
cepta eſt ne a me defenſa eſt. r. p. per eundē
me extremum indiſcrimen uocaretur. pro
me non ut pro Publio nobiliſſimo homīē
adoleſcenteſ filii non propinquorum mul-
titudo. p. r. deprecata non ut pro. Q. Metello
ſummo & clariſſimo uiro ſpectata iam ado
leſcentia filiuſ non. L. C. Metelli conſulares
non eorum liberi non. Q. Metelluſ nepoſ qua
ſi tum conſulatum petebat non Luculli ſer
uilii Scipioneſ Metellorum filii flenteſ ac ſor
didati. p. r. flenteſ ſupplicauere; ſed unuſ fra-
ter qui in me pietate filiuſ conſiliiſ parens
amore ut erat frater inuectuſ eſt ſpalore &

lacrimiſ & cottidianiſ precibuſ deſiderium mei nominiſ renouari & rerum geſtarum memoriam uſurpari coegit. Qui cum ſtatuiſſ& niſi per uoſ recuperaſſ& eandem ſubire fortunam atq; idem ſibi domicilium uite & mortiſ depoſcer& tamen nunq̃ nec magnitudinem negocii nec ſolitudinem ſuam nec uim inimicorum ac tela pertimuit. Alter fuit propugnator mearum fortunarum & defenſor aſſiduuſ ſumma uirtute & pietate. C. Piſo gener qui minaſ inimicorum meorum. qui inimicitiaſ affiniſ mei propinqui ſui ſ conſuliſ qui pontum & bythiniam queſtor pro mea ſalute neglexerit. Nihil unq̃ ſenatuſ de p. Pompilio decreuit/ nunq̃ in hoc ordine de Q. Metello mentio facta eſt tribunitiiſ. ſunt illi legationibuſ interfectiſ inimiciſ dominiq; reſtituti/ cum alter eorum ſenatu paruiſſ&: alter ui cedeq; fugiſſ&. Nam Conſul quidẽ

Mariuſ qui hac hominum memoria tertiuſ
ante me conſulariſ poteſtate ciuili expul-
ſuſ eſt, non modo non eſt reſtitutuſ, ſed re-
ditu ſuo ſenatum cunctum pene deleuit.
nulla de illuſtratuum conſenſio: nullam
ad r. p. defendendam. p. r. con.
nulluſ italię motuſ: nulla decreta municipi-
orum, & colonia. P. C. extiterunt. Quare cum
me ueſtra auctoritaſ accerſierit. p. r. uocauit. r. p.
implorarit. Italia cuncta pene ſuiſ humeris re-
portarit non committam. P. C. ut cum ea mi-
hi ſit reſtituta que in poteſtate mea non fue-
runt ea non habeam que ipſe preſtare poſſim
preſertim cum illa admiſſa recuperauerim
uirtutem & fidem nunquam admiſerim.

·M·T·C· ORATIO PRO ·M· MARCELLO·

IVTVRNI Silentii·P·C·
quo eram hiiſ temporibuſ
uſuſ non timore aliquo
ſed partim dolore partim
uerecundia finem hodier
nuſ dieſ attulit· Idemq; ho
diernuſ dieſ initium, que uellem queq; ſentirē
meo priſtino more dicendi· Tantam enim mā
ſuetudinem tam inuſitatam inauditamq;
clementiam tantum inſumma poteſtate re
rum omnium modum tam denique incredi
bilem ſapientiam ac pene diuinam tacituſ
nullo modo preterire poſſum· M· enim Mar
cello uobiſ· P· C· reiq; p· reddito non illiuſ ſolū
ſed etiam uocem, & auctoritatem· & uobiſ &
rei· p· conſeruatam ac reſtitutam puto· Dole
bam enim· P· C· & uehementer angebar uirū
talem qui in eadem eſſe& cauſa in qua ego

fuiſſem non in eadem ēē fortuna nec mihi per
ſuadere poteram nec faſ ēē ducebam uerſari
me in nostro ueteri curriculo illo emulo atq;
imitatore ſtudiorum & laborum meorum
quaſi quodam ſocio a me & comite diſtracto.
Ergo & mihi & meę priſtine uite conſuetudi
nem. Cęſar interclusam aperuiſti & hiſ omni
buſ ad bene de omni r.p. ſperandum quaſi ſi
gnum ſuſtuliſti. Intellectum eſt enim qui aliquod.
dem mihi in multiſ & maxime in me ipſo ſed
paulo ante in omnibuſ cum M. Marcellum ſena
p. ro. tui reiq; p. conceſſiſti: commemoratiſ preſertim
offenſionibuſ te auctoritatem huiuſ ordiniſ
dignitatemq; r.p. uel doloribuſ uel ſuſpicio tuiſ.
nibuſ anteferre. Ille quidem fructum omniſ
anteacte uite hodierno die maximum ce
pit cum ſummo ſenatuſ conſenſu tum pre
terea iudicio tuo grauiſſimo & maximo. Ex
quo profecto intelligiſ quanta in dato benefi
cio ſit lauſ cum in accepto ſit tanta gloria

Eſt uere fortunatuſ ille cuiuſ ex ſalute non
minor pene ad omneſ q̃ ad illum uentura
ſit letitia peruenerit. Quod quidem ei meri-
to atq; optimo iure contigit. Quiſ ″eſt illo aut ″enim
nobilitate aut probitate aut optimarum
artium ſtudio aut innocentia aut ullo lau
diſ genere preſtantior. Nullius tantum flu-
men eſt ingenij nulla dicendi aut ſcriben
di tanta uiſ tanta copia que non dicam ex-
ornare ſed enarrare. C. Caeſar reſ tuaſ geſtaſ
poſſit. Tamen ″affirmo & pace hec dicam tu-
tua nullam in hiſ eſſe laudem ampliorem
q̃ eam quam hodierno die conſecutuſ eſ.
Soleo ſepe ante oculoſ ponere idemq; liben
ter crebriſ uſurpare ſermonibuſ omneſ no-
ſtrorum imperatorum ″omneſ clariſſimoſ
regum reſ geſtaſ cum tuiſ nec contentionum
magnitudine nec numero preliorum nec
uarietate regionum nec celeritate conficí
endi nec diſſimilitudine bellorum poſſe co-

″omneſ exterrarum gentium poten tiſſimorumq; populorum

ferri: nec uero diſiunctiſſimaſ terraſ citiuſ
paſſibuſ cuiuſq̄ potuiſſe peragrari q̄ tuis
non dicam curſibuſ ſed uictoriiſ luſtratę ſt̄.
Quequidem ego niſi ita magna ēē fatear
ut ea uix cuiuſq̄ menſ aut cogitatio capere
poſſit: amenſ ſim. Sed tamen ſunt alia ma-
iora. Nam bellicaſ laudeſ ſolent quidam
extenuare uerbiſ eaſq; detrahere ducibuſ cō-
municare cum multiſ ne proprię ſint impe-
ratorum. & certe in armiſ militum uirtus
locorum oportunitaſ auxilia ſociorum claſ-
ſeſ commeatuſ multum iuuant. Maximā
uero partem quaſi ſuo iure fortuna ſibi uē-
dicat & quicquid proſpere geſtum eſt id pe-
ne omne ducit ſuum. At uero huiuſ glorię c. ceſar
quam eſ paulo ante adeptuſ ſocium habes
neminem. Totum hoc quantumcunq; eſt qđ
certe maximum eſt "inquam tuum eſt. Ni "totū
hil ſibi ex iſta laude centurio/ nihil prefectuſ
nihil cohorſ nihil turma decerpit: Quin &

illa ipsa humanarum rerum domina fortūa
in istius societatē glorię se non offert: tibi cedit
tuam se ēē totam & propriam fatetur. Nunq̄ eñ
temeritas cum sapientia: miscetur neq; ad con
silium casus admittitur. Domuisti gentes imma
nitate barbaras multitudine innumerabiles
locis infinitas omni copiarum genere habun
dantes. Sed tamen ea uicisti ęą que & naturā
& conditionem ut uinci possent habe[b]ant. i.
Nulla est enim tanta uis tanta copia que non
ferro & uiribus debilitari frangiq; possit. Ani
mum uincere iracundiam cohibere uictoriā
temperare aduersarium nobilitate ingenio
uirtute prestantem non modo extollere ia
centem, sed etiam amplificare eius pristinā
dignitatem. Hec qui fecit non ego cum sūi l. fac
mis uiris comparo, sed simillimum deo iudi
co. Itaq; C. Caesar bellice tue laudes celebrabū
tur. Ille quidem non solum nostris sed pene l. neq;
omnium gentium litteris atq; linguis: nec ulla

unq̃ etaſ de tuiſ laudibuſ conticiſcet. Sed tam̃
eiuſmodi reſ neſcio quomodo & cum legunt͛
obſtrepi clamore militum uidentur & turba
tum ſono. At uero cum aliquid clementer mã
ſuete iuſte moderate ſapienter factum eſt in i
racundia preſcitum que eſt inimica conſilio
& in uictoria que natura ipſa inſolenſ & ſu
perba eſt aut audiuimuſ aut legimuſ. Quo
ſtudio inducimur non ſolum in geſtiſ rebuſ — l. modo
ſed etiam in fictiſ, ut eoſ ſepe quoſ nunq̃ uidi
muſ diligamuſ. Te uero quem preſentem in
tuemur cuiuſ mentem ſenſuſ & oſ cernimuſ
ut quicquid belli fortuna reliquum r. p. fecit
id eſſe ſaluum uelis quibuſ laudibuſ efferem⁹
quibuſ ſtudiiſ proſequemur qua beniuolen
tia complectemur. Parieteſ me diuſ fiduiſ ut
mihi uidetur huiuſ curie tibi gratiaſ agere
geſtiunt: q. breui tempore futura ſit illa auc
toritaſ in hiiſ maiorum ſuorum & ſuiſ ſedi
buſ. Equidem cum M. Marcelli uiri optimi

& commemorabili pietate prediti lacrimaſ x-
offendit modo uobiſcum uiderem omnium Marcel-
lorum meum pectuſ memoria effudit. Qui-
buſ tu & mortuiſ M. marcello conſeruato di-
gnitatem ſuam reddiſti, nobiliſſimamque fa-
iam miliam ad paucoſ redactam pene ab interi-
tu uindicauiſti. Hunc tu igitur diem tuis
maximiſ & innumerabilibuſ gratulationi-
buſ iure anteponaſ. Hec enim reſ uniuſ est
propria Cæſariſ. cetere duce te geſte magne
ille quidem. Sed tamen multo magnoque co-
mitatu. Huiuſ autem rei tu ipſe eſ & dux & ide
comeſ. Que quidem tanta eſt ut nulla tro-
pheiſ & monimentiſ tuiſ allatura finem
ſit etaſ. Nihil enim eſt opere & manu factum
quod non aliquando conficiat & conſumat
uetuſtaſ. At uero hec tua iuſtitia & lenitas
animi floreſcet quotidie magiſ ita ut quantum
tuiſ operibuſ diuturnitaſ detrahet tantum
afferat laudibuſ. Et ceteroſ quidem omnes

uictores bellorum ciuilium iam ante equitate
& misericordia uiceras. hodierno uero die te
ipsum uicisti. Vereor ne hoc quod in dicam p-
inde aliter intelligi possit auditu atq; ipse co-
gitans sentio ipsam uictoriam uicisse uide-
ris cum ea que illa erat adepta uictis remisis
ti. Nam cum ipsius uictorie conditione oẽs
uicti iure cecidissemus clementie tue iudi-
cio conseruati sumus. Recte igitur unus in-
uictus es a quo etiam ipsius uictorie conditio
uisq; deuicta est. Atq; hoc . C . Cesaris iuditiũ
patres conscripti q̃ late pateat attendite. Om-
nes enim qui ad illa arma fato sumus nescio
quo . r . p . misero funestoq; compulsi & si ali-
qua culpa tenemur erroris humani a scelere
certe liberati sumus. Nam cum . M . marcellũ
deprecantibus uobis . r . p . conseruauit me
m& mihi & item rei . p . nullo deprecante . reli
quos amplissimos uiros & sibi ipsos & patrie
reddidit. Quorum & frequentiam & digni-

.r. autem
.r. ut
ego

tatem hoc ipso in consessu uidetis. Non ille ho-
stes induxit in curiam, sed iudicauit a pleris-
que ignoratione potius & falso atque inani metu
quam crudelitate atque cupiditate bellum esse su-
sceptum. Quoquidem in bello semper de pa-
ce agendum audiendumque putaui. Semper- esse
que dolui non modo pacem sed & orationem
ciuium pacem flagitantium repudiari. ii.

Neque enim ego illa nec ulla umquam secutus sum
arma ciuilia. Semperque mea consilia pacis &
togae socia non belli atque armorum fuerunt.

Hominem sum secutus priuato offitio non
publico. Tantumque apud me grati animi fi-
delis memoria ualuit ut nulla non modo
cupiditate sed ne spe quidem prudens & l. liber
sciens tamquam ad interitum ruerem uoluntari-
um. quod quidem meum consilium mini-
me obscurum fuit. Nam & in hoc ordine
integra re multa de pace dixi & in ipso bel-
lo & eandem cum capitis mei periculo sensi

. Ex quo nemo iam erit tam iniuſtus existimator rerum qui dubitet: que Cesaris de bello volun taſ fuerit cum pacis auctores conſeruandos statim censuerit ceteris fuit iratior. Atque id minus mi rum videretur fortaſſe tum cum & incertus exitus erat & anceps fortuna belli. Quid vero victor pacis auctores diligit is profecto decla rat se maluiſſe non dimicare quam vincere. Atque huius quidem rei M. Marcello sum testis:

Nostri enim sensus ut in pace semper sic tum etiam in bello congruebant. Quotiens ego eum & quanto cum dolore vidi tum insolentiam ceterorum hominum, tum & ipsius victorie ferocitatem extimescentem, quo gratior tua liberalitas C. Cesar nobis qui illam vidimus debet esse. non enim iam cause sunt inter se sed victorię comparande. Vidimus tuam victori am preliorum exitu terminatam gladium vagina vacuum in urbe non vidimus quos amisimus cives eos martis vis perculit non

ira uictorię ut dubitare debeat nemo quin
multoſ ſi fieri poſſ& · C · Cęſar ab inferiſ exci
tar&: quoniam ex eadem acię conſeruat quoſ
poteſt · Alteriuſ uero partiſ nihil amplius
dicam quam id quod omneſ uerebamur nimiſ
futuram iracundam fuiſſe uictoriam · Quidam enim
non modo armatiſ ſed etiam otioſiſ inter-
dum minabantur/ nec quid quiſque ſenſiſ-
ſ& ſed ubi fuiſſ& cogitandum eſſe dicebant
ut mihi quidem uideantur dii immorta-
leſ etiam ſi penaſ a populo romano ob ali-
quod delictum expetiuerunt qui ciuile bel-
lum tantum & tam luctuoſum excitaue-
runt uel placati iam uel ſaciati aliquan-
do omnem ſpem ſalutiſ ad clementiam
uictoriſ & ſapientiam contuliſſe · Quare
gaude tuo iſto tam excellenti bono & fru-
ere tum fortuna & gloria tum etiam natura
& moribuſ tuiſ · Ex quo quidem maximuſ
que eſt fructuſ iocunditaſ ſapienti · Cętera cum

tua recordabere & ſi perſepe uirtuti tamen tum
plerunq; felicitati tuę gratulabere · De nobiſ
quoſ in re · p · tecum ſaluoſ ēē uoluiſti quotieſ
cogitabiſ tocienſ de maximiſ tuiſ benefitiis
totienſ de incredibili liberalitate totienſ de
ſingulari ſapientia cogitabiſ · Que non mo- tua
do ſumma bona ſed nimirum audebo uel
ſola dicere/ tantuſ enim ſplendor in laude
uera eſt tanta etiam magnitudine animi
& conſilii dignitaſ/ ut hec a uirtute donata
cetera a fortuna commodata ēē uideant̄.

N oli igitur in conſeruandiſ boniſ uiriſ defa-
tigari non cupiditate preſertim aliqua aut
prauitate lapſiſ/ ſed opinione officij ſtulta
fortaſe certe non improba & ſpetie quadā
rei · p · non enim tua ulla culpa eſt ſi te ali-
qui timuerunt · Contraq; ſumma lauſ quod
minime timendum fuiſſe ſenſerunt · Nūc
uenio ad grauiſſimam querelam & atro-
ciſſimam ſuſpicionem tuam que non tibi

iſte ipſi magiſq̃ cum omnibuſ ciuibuſ tum maxime nobiſ qui a te conſeruati ſumuſ prouidẽda eſt. Quam & ſi ſpero ẽẽ falſam tamen nũq̃ uerbiſ extenuabo, tua enim cautio noſtra cautio eſt ut ſi in alterutro peccandum ſit malim uideri nimiſ timiduſ q̃ parum prudenſ. Sed quiſnam eſt tam demenſ de tuiſ ne tam ſed. qui magiſ ſunt tui q̃ quibuſ tu ſalutem inſperantibuſ reddiſti: an ex hoc numero qui una tecum fuerunt. Non eſt credibiliſ tantuſ in ullo furor ut quo duce omnia ſumma ſit adeptuſ huiuſ uitam n̄ anteponat ſue. An ſi tui nihil cogitant ſceleriſ cauendum eſt ne quid inimici qui i.

Omneſ enim qui fuerunt aut ſua pertinatia uitam amiſerunt aut tua miſericordia uitam retinuerunt. Vt aut nulli ſuperſint de inimiciſ aut qui fuerunt ſint amiciſſimi.

Sed tamen cum animiſ hominum tante latebre ſint & tanti receſſuſ augeamuſ ſane ſu

.r. eo

.r. at

ſuper

ſpitionem tuam ſimul cum augebimuſ dili
gentiam. Nam quiſ eſt omnium tam ignaruſ
rerum tam rudiſ in r. p. tam nihil unq̃ de ſua
nec de cõmuni ſalute cogitanſ qui non intel
ligat tua ſalute contineri ſuam / & ex unius
tua uita pendere omnium. Equidem dieſ no
cteſq; de te ut debeo cogitanſ caſuſ dum taxat
humanoſ & incertoſ euentuſ ualitudiniſ &
nature comuniſ fragilitatem extimeſco do
leoq; cum r. p. inmortaliſ ēē debeat eam in
uniuſ mortaliſ anima conſiſtere. Si uero ad
humanoſ caſuſ incertoſq; motuſ ualitudiniſ
ſceleriſ etiam accedat inſidiarumq; conſenſio
quem deum ſi cupiat poſſe opitulari creda
muſ. Omnia ſunt excitanda tibi Cæſar uni q̃
iacere ſentiſ in ciuitate belli ipſiuſ impetu q̃d
neceſſe fuit perculſa atq; proſtrata. Conſtituē
da iuditia reuocanda fideſ comprimende li
bidineſ propaganda ſoboleſ. Omnia que dila-
pſa iam defluxerunt ſeueriſ legibuſ uincień

ſunt. Non fuit recuſandum in tanto ciuili bel
lo tanto animi motum ardore & armorum
quin quaſſata r. p. quicunq; belli euentuſ fuiſ-
ſet: multa perderet & ornamenta dignitatiſ
& pręſidia ſtabilitatiſ ſuę multa uterq; dux fa-
ceret armatuſ que idem togatuſ fieri pro-
hibuiſſet. Que quidem nunc omnia belli tibi
uulnera curanda ſunt. Quibuſ preter te
nemo mederi poteſt. Itaq; illam tuam pre-
clariſſimam & ſapientiſſimam uocem in-
uituſ audiui. Satiſ diu uel nature uixiſſe l' te
glorię. Satiſ ſi ita uiſ fortaſſe nature addo
& ſi placet glorie. At quod maximum eſt
certe patrię parum. Quare omitte queſo
iſtam doctorum hominum in contemnenda
morte prudentiam. noli noſtro periculo
eſſe ſapienſ. Sæpe enim uenit ad aureſ me-
aſ te idem iſtud nimiſ dicere crebro / tibi ſa-
tiſ te uixiſſe credo: ſed tamen id audirem
ſi tibi ſoli uiuereſ aut ſi tibi ſoli natuſ eſſes &

Nunc cum omnium salutem ciuium cunctā
q; r. p. res tue geste complexe sunt tantum
abes a perfectione maxorum operum ut fū
damenta non dum que cogitas ieceris. Hic
tu modum tuę tue non salute r. p. sed eq
tate animi diffinies. Quid si istud ne gloīe
tuę quidem satis est, cuius te ēē auidissimū
q̃uis sis sapiens non negabis, parum ne ig
inquies magna relinquemus. Imo uero ali-
is quibuscus multis satis tibi uni parum.
Quicquid est enim q̃uis amplum sit id certe
parum tunc cum est aliquid amplius. Q
si rerum tuarum inmortalium. C. Cesar hic
exitus futurus fuit, ut aduersariis rem p.
in eo statu relinqueres in quo nunc est. Vide
queso ne tua diuina uirtus admirationis
plus sit habitura q̃ glorię. Si quidem gloīa
es illustris ac peruagata magnorum uel in
suos ciues uel in patriam uel in omne genꝰ
hominum fama meritorum. Hec igitur

multū — gloriam magnā — deuictis.

tibi reliqua parſ eſt hic reſtat actuſ in hoc ela-
borandum eſt, ut rem. p. conſtituaſ eaq; tu i-
″ ſūma primiſ cū tranquillitate & ocio perfruare tū
te ſi uoleſ cum patrie quod debeſ ſolueriſ &
naturam ipſam expleueriſ ſatietate uiuen
di ſat diu uixiſſe dicito. Quid enim eſt om̄i
no hec ipſum diu in quo eſt aliquid extrēū;
qđ cum uenit omniſ uoluptaſ preterita pro i
nihilo eſt quia nulla eſt futura. Quamq̄ iſte tu
uſ animuſ nunq̄ hiſ anguſtiiſ quaſ natura
nobiſ ad uiuendum dedit contentuſ fuit ſē
per inmortalitatiſ amore flagrauit. Nec ue
ro hec tua uita dicenda eſt que corpore & ſpi
ritu continetur. Illa inq̄ uita eſt que uige tua
bit memoria ſeculorum omnium quam
poſteritaſ alet quā ipſa eternitaſ ſemper tue
bitur huic, tu inſeruiaſ huic te oſtenteſ opor
tet: que quidem que miretur iam pridem
multa habet nunc etiam que laudet expec
tat. Obſtupeſcent poſteri certe imperia prouin-

ciaſ Rhenum oceanum Nilum pugnaſ innu-
merabileſ incredibileſ uictoriaſ monimenta
munera triumphoſ audienteſ & legenteſ tu
oſ· Sed niſi hec urbſ ſtabilita tuiſ conſiliiſ &
inſtitutiſ erit uagabitur modo nomen tuū
longe atq; late ſedem ſtabilem & domiciliū
certum non habebit· Erit inter eoſ etiam q
naſcentur ſicut inter noſ fuit magna diſſē
ſio· cum alii laudibuſ ad celum reſ tuaſ geſ
taſ efferent, alii fortaſſe aliquid requirent·
idq; uel maximum niſi ciuiliſ belli incendi
um ſalutę patrię reſtinxeriſ ut illud fati
fuiſſe uideatur hoc conſilii· Serui igitur hi-
iſ etiam iudicibuſ qui multiſ poſt ſeculiſ de
te iudicabunt· & quidem haud ſcio an in-
corruptiuſ q̄ noſ· Nam & ſine amore & ſinē
cupiditate & rurſuſ ſine odio & ſine inui
dia iudicabunt· Id autem &̃ ſi tunc a te ut
quidam falſo putant non pertinebit non
certe pertinet ēē te talem ut tuaſ laudeſ obſ

curatura nulla ſit oblivio. Diverſe volunta-
teſ civium fuerunt diſtracteq; ſententie.
Non enim conſiliiſ ſolum & ſtudiiſ ſed armiſ
etiam & caſtriſ diſſidebamuſ. Erat obſcuri-
taſ quedam erat certamen inter clariſſimoſ
duceſ; multi dubitabant quid optimum
eſſet multi quid ſibi expediret. multi quid
deceret non nulli etiam quid liceret. Perfuncta
reſ p. eſt hoc miſero fataliq; bello. vicit iſ q.
non fortuna inflammaret odium ſuum
ſed bonitate leniret, neq; qui omneſ quibus
iratuſ eſſet; eoſdem etiam exilio aut morte
dignoſ iudicaret arma ab aliiſ poſita ab ali
iſ erepta ſunt. Ingratuſ eſt iniuſtuſq; ci
viſ qui armorum periculo liberatuſ ani
mum tamen retinet armatum ut etiam ille
melior ſit qui in acie cecidit qui in cauſa
animam profudit. Que enim pertinatia
quibuſdam eadem aliiſ conſtantia vide
ri poteſt. Sed iam omniſ fracta diſſenſio

eſt armiſ extincta equitate uictoriſ: Reſtat ut
omneſ unum uelint qui modo habent ali-
quid non modo ſapientie ſed etiam ſanita-
tiſ. niſi te · C · Cęſar ſaluo & in iſta ſententia
qua cum antea tum hodie uel maxime u-
ſuſ eſ manente ſalui eſſe non poſſumuſ
Quare omneſ qui te eſſe hec ſalua uolumuſ
& hortamur & obſecramuſ ut uite tuę
& ſaluti conſulaſ omneſq; tibi ut pro ali-
iſ etiam loquar quod de me ipſo ſentio quoniam
ſubeſſe aliquid putaſ quid cauendum ſit
non modo excubiaſ & cuſtodiaſ ſed & late
rum noſtrorum oppoſituſ & corporum pol
liceemur. Sed unde eſt orſa in eodem termi ut
mea netur oratio Maximaſ tibi omneſ gratiaſ
agimuſ C · Cęſar maioreſ & habemumuſ.
Nam omneſ idem ſentiunt quod ex omnium
precibuſ & lacrimiſ ſentire potuiſti · Et quo-
niam non eſt omnibuſ ſtantibuſ neceſſe di-
ate cere a me dici uolunt cui neceſſe eſt quodam

modo & quod fieri decet. M. Marcello a te hu
ic ordini populoq; romano & rei. p. reddito
id fieri intelligo. Nam letari omneſ non de
uniuſ ſolum ſed de cōmuni ſalute ſentio.
Quod autem ſumme beniuolentie eſt que mea
erga illum omnibuſ nota fuit ſemper ut
uix. M. Marcello optimo & amantiſſimo fra
tri preter eum quidem cederem nemini cū
id ſollicitudine cura labore tam diu preſtite
rim q̄ diu eſt de illiuſ ſalute dubitatum.
Certe hoc tempore magniſ curiſ moleſtiiſ do
loribuſ liberatuſ preſtare debeo. Itaq; C. Ce
ſar ſic tibi gratiaſ ago ut omnibuſ me rebꝫ
ante non ſolum conſeruato ſed etiam or
nato, tamen ad tua in me unum innume
rabilia merita quod fieri iam poſſe non
arbitrabar maximuſ hoc tuo facto cumu
luſ acceſſit.

·M·T·C· ORATIO PRO REGE DEIOTARO INCEPIT·

CVM in omnibuſ cauſiſ gra
uioribuſ. C. Ceſar initio
dicendo commoueri ſole
am uehementiuſ q̄ uide
tur uel uſuſ uel etaſ mea
poſtulare tum in hac ca
uſa ita me multa perturbant ut quantum
mea fideſ ſtudii mihi afferat ad ſalutem re
giſ Deiotari defendendam tantum faculta
tiſ timor detrahat Primum dico pro capite
fortuniſq; regiſ Deiotari quod ipſum ſi nō
iniquum eſt in tuo dumtaxat periculo tñ
eſt ita inuſitatum regem reum capitiſ eſſe
ut ante hoc tempuſ non ſit auditum. Dein
de cum regem quem ornare ante cuncto cū
ſenatu ſolebam pro perpetuiſ in noſtram .r.
p. meritiſ. Nunc contra atrociſſimum crimē
cogor defendere. Accedit ut accuſatorum al

teriuſ crudelitate alteriuſ indignitate per-
turber. Crudelem caſtorem an ne dicam ſce-
leratum & impium qui nepoſ auum in diſ-
crimen capitiſ adduxerit adoleſcentieq; t
ſue terrorem induxerit ei cuiuſ ſenectutē
tueri & tegere debebat commendationem
q; ineuntis etatiſ ab impietate & ſcelere du-
xerit ac tu ſeruum corruptum premiſ ad
accuſandum dominum impulerit & ale-
gatorum pedibuſ adduxerit. Fugitiui aut
dominum accuſantiſ & dominum abſen-
tem amiciſſimum noſtre r. p. Cum hoc ui-
debam, cum uerba audiebam non tam af-
flictam regiam conditionem quam de for-
tuniſ comunibuſ extimeſcebam. Nam cū
more maiorum de ſeruo in dominum nec
tormentiſ quidem queri liceat, in qua q̄ſ-
tione dolor elicere ueram uocem poteſt &
ab inuito exortuſ eſt ſeruuſ qui quem in
eculeo appellare non poſſ& eum accuſ& ſo-

lutuſ. Perturbat me. C. Cæſar etiam illud in-
terdum quod tamen cum te penituſ reco-
gnoui timere deſino. Re enim iniquum ē
ſed tua ſapientia fit equiſſimum. Nam di-
cere apud eum de facinore contra cuiuſ ui-
tam conſilium facinoriſ in eſſe arguare ſi
per ſeipſum conſidereſ graue eſt. Nemo
enim fere eſt qui ſui periculi iudex non ſi-
bi ſe equiorem q̃ reo prebeat/ſed tua Cæſar
preſtanſ ſingulariſq; natura hunc mihi me-
tum minuit. Non enim tam timeo quid
tu de rege Deiotaro q̃ intelligo quid de te
ceteroſ ueliſ iudicare. Moueor etiam loci
ipſiuſ inſolentia q; tantam cauſam quan-
ta nulla unq̃ in diſceptatione uerſata eſt
dico intra domeſticoſ parieteſ dico extra cō-
uentum & eam frequentiam in qua orato-
rum ſtudia niti ſolent in tuiſ oculiſ in tuo
ore uultuq; acquieſco te unum intueor te
unum omniſ mea ſpectat oratio que mi

hi ad ſpem obtinende ueritatiſ grauiſſima ſūt. ad motum animi & ad omnem impetum dicendi contentionemq; leuiora uideantur. hãc enim. C. Cesar causam ſi in foro dicerem eodẽ audiente & diſceptante te quantam mihi alacritatem. p. r. concurſuſ afferet. Quiſ enī ciuiſ ei regi non fauer&, cuiuſ omnem etatem. in. p. r. belliſ conſumptam eſſe meminiſ ſ&. Spectarem curiam intuerer forum: celum denique teſtarer ipſum ſic cum & deorum inmortalium & p. r. & ſenatuſ beneficia in regem Deiotarum nullo modo mihi de eſſe oratio poſſ&. Que qm̄ anguſtiora parietes faciunt actioq; maxime cauſe debilitatur loco tuum eſt C. eſar qui pro multiſ ſepe dixiſti quid mihi nunc animo ſit ad te ipſum referre. quo facilius tum equitaſ tua cum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed anteq̄ de accuſatione ipſa dico de accuſatorum ſpe pauca dicam qui

cum uideantur nec ingenio nec uſu atq; ex-
ercitatione rerum ualere tamen ad hanc
cauſam non ſine aliqua ſpe & cogitatione
uenerunt iratum te regi Deiotaro fuiſſe non
erant neſcii afflictum illum quibuſdam in-
commodiſ & detrimentiſ propter offenſio-
nem illam animi tui meminerant teq; cum
huic iratum tum ſibi amicum cognouerant;
cumq; apud ipſum te de tuo periculo dice-
rent fore putabant ut in exulcerato animo
facile fictum crimen inſideret. Quam ob rem
hoc noſ primum metu per fidem & conſtan-
tiam & clementiam tuam libera ne reſide-
re in te ullam partem iracundie ſuſpicemur.
Per dexteram iſtam te oro quam regi Deiota-
ro hoſpeſ hoſpiti porrexiſti iſtam inquam dex-
teram non tam in belliſ & in preliiſ quam pro-
miſſiſ & fide firmiorem. Tu illiuſ domum in-
ire tu uetuſ hoſpitium renouare uoluiſti
te eiuſ dii penateſ acceperunt te amicum

& placatum Deiotari regiſ are focisq; uiderant
cum facile orari Cæſar tum ſemper exora-
ri ſoleſ. Nemo unq̄ te placauit inimicus
qui ullaſ reſidie in te ſimultatiſ reliquias
ſenſerit/ q̄q̄ cui ſunt audite cum Deiota-
ro querele tuę/ nunq̄ tu illum accuſauiſti
ut hoſtem ſed ut amicum parum offitio
functum. quod propenſior in Gn. Pompeij
amicitiam fuiſſ& q̄ in tuam. Cui tamen
ipſi regi ueniam te daturum fuiſſe dice
baſ ſi tum auxilia Pompeio uel ſi etiam
filium miſiſſ& ipſe tamen etatiſ excuſa
tione uſuſ eē&. Itaq; cum maximiſ eum re
buſ liberareſ per paruam inimicitię culpā
relinquebaſ. Itaq; non ſolum in eum non
animaduertiſti ſed omni metu liberaui
ſti hoſpitem agnouiſti regem reliquiſti.
N eq; enim ille odio tui progreſſuſ/ ſed errore
comuni lapſuſ eſt. Iſ rex quem ſenatuſ hoc
nomine ſepe honorificentiſſimiſ decretiſ ap-

pellauiſſ& quiq; cum illum ordinem ab ado-
leſcentia grauiſſimum ſanctiſſimumq; du-
xiſſ& hiiſdem rebuſ eſt perturbatuſ homo
longinquuſ & alienigena quibuſ noſ in me-
dia r. p. nati ſemperq; uerſati. Cum audir&
ſenatuſ conſentienſ auctoritate arma ſum-
pta conſulibuſ pretoribuſ tribuniſ plebiſ no-
uiſ imperatoribuſ r. p. defendendam datã
mouebant animo & uir huic imperio ami-
ciſſimuſ de ſalute p. r. extimeſcebat. In qua
etiam ſuam incluſam uidebat. In ſummo
tamen timore quieſcendum ẽẽ arbitrabat᷑.
Maxime uero perturbatuſ eſt ut audiuit con-
ſuleſ ex Italia profugiſſe omneſq; conſula-
reſ ſic enim ei nunciabatur. Cunctum ſena
tum totam italiam effuſam talibuſ enim
nunciiſ & rumoribuſ patebat ad orientem
uia nulli ueri nunq; ſubſequebantur. Ni-
hil ille de contionibuſ tuiſ/ nihil de ſtudio
concordię & paciſ/ nihil de conſpiratione

audiebat certorum hominum contra digni
tatem tuam quę cum ita eſſent tamen uſq;
eo ſe tenuit quo ad a Gn. Pompeio uſq; ad eũ
legati litteręq; uenerunt. Ignoſce ignoſce Cę
ſar ſi eius uiri auctoritati rex Deiotarus ceſ-
ſit quem nos omnes ſecuti ſumus. In quẽ
cum dii atq; homines omnia ornamenta
congeſſiſſent tum ipſe plurima & maxi-
ma. Neq; enim ſi tuę res geſtę ceterorum
laudibus obſcuritatem attulerunt. Id cir-
co Gn. Pompeii memoriam amiſimus quã
tum nomen ipſius fuerit quantę opes quã
ta in omni genere bellorum gloria quanti
honores p. r. quanti ſenatus quãti tui quis
ignorat. Quãto ille ſuperiores uicerat gloĩa
tanto tu omnibus preſtitiſti. Itaq;. Gn. Põ
bella uictorias triumphos conſulatus ad-
mirantes numerabamus tuos enumerare
non poſſumus. Ad eum rex Deiotarus ue-
nit hoc miſero & fatali bello quem antea

iuſtis

iuſtiſ hoſtilibuſq; belliſ adiuuerat quo cum erat
non hoſpitio ſolum uerum & familiaritate
coniunctuſ & uenit uel rogatuſ ut amicuſ uel
accerſituſ ut ſociuſ uel uocatuſ ut iſ qui ſe-
natui parere didiciſſ&. Poſtremo uenit ut ad
fugientem non ad inſequentem id eſt ad
periculi non aduictorie ſocietatem. Itaq; ph-
arſalico prelio facto a Pompeio diſceſſit ſpem
infinitam perſequi noluit uel offitio ſi qd
debuerat uel errori ſi quid neſcierat ſatiſfa-
ctum eſſe duxit. Domum ſe contulit teq; ale-
xandrinum bellum gerente utilitatibuſ tuiſ
paruit. Ille exercitum. Gn. Domicii ampliſſi-
mi uiri ſuiſ & tectiſ & copiiſ ſubſtentauit il-
le epheſum ad eum quem tu ex ciuibuſ fi-
deliſſimum omnibuſ delegiſti pecuniam mi-
ſit ille iterum ille tercio auctionibuſ factiſ
pecuniam dedit qua ad bellum uteretur il-
le corpuſ ſuum periculo obiecit tecumq; in
acie contra pharnacem fuit tuumq; hoſtem.

eſſe duxit ſuum. Quequidem a te in ea par-
te accepta ſunt Caeſar ut eum ampliſſimo re-
giſ honore & nomine affeceriſ. Iſ igitur nō
modo a te periculo liberatuſ ſed etiam am
pliſſimo honore ornatuſ arguitur domi te
ſue interficē uoluiſſe. Quod tu cum niſi fu
rioſiſſimum iudiceſ ſuſpicari profecto nō
poteſ. Vt enim omittam cuiuſ tanti ſcele-
riſ fuerit in conſpectu deorum penatium
necare hoſpitem cuiuſ tante importunita-
tiſ omnium gentium atq; omniſ memorię
clariſſimum lumen eſtinguere cuiuſ tan
te ferrocitatiſ uictorem orbiſ terrarum non
extimeſcere/ cuiuſ tam inhumani & ingra
ti animi a quo rex appellatuſ eſſ& in eum ty-
rannuſ inueniri ut hec omittam cuius
tanti furoriſ fuit omneſ regeſ quorum mul
ti erant finitimi omneſ liberoſ populoſ ōeſ
ſocioſ omneſ prouinciaſ/ omnia deniq; ar
ma contra ſe unum excitare. Quoniam ille

modo cum regno cum coniuge cum clariſ-
ſimo filio diſtractuſ eēt tanto ſcelere non
modo perfecto ſed et cogitato. At credo hec
homo inconſultuſ et temerariuſ non uide-
bat quiſ conſideratior illo quiſ rectior quiſ
prudentior. Quamquam hoc loco Deiotarum non
tam ingenio et prudentia quam fide et religione
uite defendendum puto. Nota tibi eſt homi-
niſ probitaſ C. Ceſar noti moreſ nota conſtan-
tia. cui porro qui modo p. r. nomen audi-
uit Deiotari integritaſ uirtuſ fideſ non ſit
audita. Quod igitur facinuſ nec in homi-
nem imprudentem cadere poſſit propter
metum preſentiſ exitii nec in facinoroſum
niſi eēt idem amentiſſimuſ id uoſ et a ui-
ro optimo et ab homine minime ſtulto co-
gitatum eē confingitiſ. Atq non modo nō
credibiliter ſed ne ſuſpicioſe quidem. Cū
inquit in caſtellum Luceium ueniſſeſ et
domum regiſ hoſpitiſ tui deuertiſſeſ locuſ

erat quidam in quo erant omnia composita
quibus te rex munerare constituerat: huc te
e balneo priusq̄ accumberes ducere uolebat.
ibi enim erant armati qui te interficerent ī
eo ipso loco collocati. En crimen en causa cur
regem fugitiuus dominum seruus accuset.
E go me hercule Caesar initio cum est ad me
ista causa delata Phidippum medicum ser
uum regium qui cum legatis missus ab ipō
adolescente ēē corruptum hac sum suspitiōe
percussus medicum indicem subornauit fin
git uidelicet aliquod crimen ueneni: Et si a
ueritate longe tamen a consuetudine crimi
nandi res non multum abhorrebat. Quid
agit medicus nihil de ueneno, at id fieri po
tuit primum occultius in potione uel in ci
bo deinde etiam impunius fit, quod cum
est factum negari potest si palam te intere
misset, omnium gentium in se non solum
odia sed etiam arma conuertisset. Si ueneō

Iouiſ illiuſ quidem hoſpitaliſ numen nunq̄ ce
lare potuiſſ& homineſ fortaſſe celauiſſ&. Quid
igitur conari occultiuſ & efficere cautiuſ po-
tuit id tibi & medico callido & ſeruo ut pu-
tabat fideli non credidit de armiſ de ferro
de inſidiiſ celare te noluit. At q̄ feſtiue cri
men contexitur. Tua te inquit eadem que
ſemper fortuna ſeruauit: negauiſti tum te
inſpicere uelle. Quid poſtea an Deiotarus
re illo tempore non perfecta continuo dimi
ſit exercitum nulluſ aliuſ erat inſidiandi
locuſ. At eodem te cum cenauiſſeſ rediturū
dixeraſ. Itaq; feciſti horam unam aut duaſ eo-
dem loco armatoſ ut collocati fuerant retinē
magnum fuit cum in conuiuio comiter & io-
cunde fuiſſeſ tum illic fuiſti ut dixeraſ quo
in loco Deiotarum talem erga te cognouiſti
qualiſ rex Attaluſ in P. affricanū fuit cui ma-
gnificentiſſima dona ut ſcriptum legimus
uſq; ad numanciam miſit ex Aſia que affri-

canuſ inſpectante exercitu accep̄. Quod cū
preſenſ Deiotaruſ regio & animo & more
feciſſ&/tum in cubiculum diſceſſiſti. Obſe
cro Cęſar repete temporiſ illiuſ memoriam
pene ante oculoſ illum diem uultuſ homi
num te intuentium atq; admirantium re
cordare: Nun que trepidatio nū qui tu-
multuſ nunquid niſi modeſte niſi quiete
niſi ex hominiſ grauiſſimi & ſanctiſſimi
diſciplina. Quid igitur cauſe excogitari
poteſt/cur te lotum uoluerit cenatum uo-
luerit occidere. In poſterum inquit diem
diſtulit ut cum in caſtellum lucium uē
tum eſſ& ibi cogitata perficer&, non uideo
cauſam loci mutandi/Sed tamen apta reſ
criminoſa eſt. Cum inquit uomere poſt ce-
nam te uelle dixiſſeſ in balneum te ducē
ceperunt ibi enim erant inſidię/At te ea-
dem tua illa fortuna ſeruauit/In cubicu-
lum te ire malle dixiſti/dij te perdant fu-

gitiue ita non modo improbuſ & fatuuſ ſed
etiam amenſ eſt. Quid ille ſigna enea in in-
ſidiiſ poſuerat que e balneo in cubiculum
tranſire non poſſent. habeſ crimina inſidia-
rum nihil enim dixit ampliuſ horum in-
quit eram conſciuſ. Quid tum ita demenſ
ille erat ut eum quem conſcium tanti ſce-
leriſ haberet a ſe dimitteret/romam etiam
mitteret, ubi & inimiciſſimum ſciret eſſe
nepotem ſuum & C. Ceſarem cui feciſſet ĩ-
ſidiaſ/preſertim cum iſ unuſ eſſet qui poſ-
ſet de abſente ſe uindicare. & fratreſ meos
inquit quod erant conſcii in uincula con-
iecit. Cum igitur eoſ uinciret quoſ ſecū
habebat te ſolum romam mittebat qui ea-
dem ſcireſ que illoſ ſcire debeſ. Reliqua t
parſ accuſationiſ duplex fuit. Vna regem
ſemper in ſpeculiſ fuiſſe cum a te eſſet animo
alieno. Altera exercitum contra te magnū
comparaſſe/de exercitu dicam breuiter ut

cetera. Nunq̃ eaſ copiaſ rex Deiotaruſ habuit i
quibuſ inferre bellum. p. r. poſſ&. ſed quibus
fineſ ſuoſ ab excurſionibuſ & latrociniiſ hoſ
tium tuerentur. Atq; antea maioreſ copiaſ qui
dem alere poterat, nunc exiguaſ uix tueri
poteſt. At miſit ad Celium neſcio quem ſed
eoſ quoſ miſit q; ire noluerunt in uincula cõ
iecit. Non quero q̃ ueriſimile ſit aut non ha
buiſſe regem quoſ mitter& aut eoſ quoſ mi
ſiſſ& non paruiſſe aut quod dicto obedien
teſ in tanta re non fuiſſent eoſ uinctoſ poti
uſ q̃ necatoſ fuiſſe. Sed tamen cum ad Celi
um mittebat utrum cauſam illam iuſtam
ẽẽ neſciebat: An Celium iſtum magnum ho
minem putabat, quem profecto iſ qui op
time noſtroſ homineſ nouit uel quia noſ
ſ& uel ſi noſcer& contempner&. Addidit &
illud equiteſ non optimoſ miſiſſe ueteres
credo Cæſar nihil ad tuum equitatum, ſed
miſit ex hiſ quoſ habuit electoſ. Ait neſcio i

quem ex eo numero ſeruum iudicatum non
arbitror non iudicaui. Sed in eo & ſi accidiſ-
ſet culpam nullam regiſ fuiſſe arbitraretur.
Alieno autem a te animo quomodo. Sperauit
credo difficileſ tibi alexandrię fore exituſ ꝓ-
pter regioneſ naturam & fluminiſ. At eo tē-
pore ipſe pecuniam dedit exercitum aluit
quem Aſie prefeceraſ nulla re defuit uictōi
non ſolum ad hoſpitium ſed & ad periculū
etiam atq; aciem preſto fuit. Secutum eſt bel-
lum affricanum. graueſ de te rumoreſ ſpar-
ſi qui etiam furioſum illum Cælium exci-
tauerunt. Quo tum rex animo fuit, qui auc-
tionatuſ ſit ſeſeq; ſpoliare maluerit q̄ tibi pe-
cuniam non ſumminiſtrare. At eo inquit
tempore ipſe Niceam Epheſumq; mittebat
qui moreſ affricanoſ exciperent & celeriter
ad ſe referrent. Itaq; cum eſſet ei nunciatum
Domicium naufragio periſſe & te in caſtello
circumſederi de Domitio dixit uerſum gre-

cum eadem ſententia quam & noſ habemuſ
latinam. Pereant amici dum una inimici
intereant. Quod ille ſi ẽẽ& tibi inimiciſſimꝰ
nunq̃ tibi dixiſſ& ipſe enim manſuetuſ
uerſuſ inmaniſ. Qui autem Domitio po-
terat ẽẽ amicuſ qui tibi ẽẽ& inimicuſ. Tibi
porro inimicuſ cur ẽẽ& a quo cum interfici
belli lege potuiſſ& regem & ſe & filium ſu-
um conſtitutoſ ẽẽ meminiſſ&. Quid deiñ
furcifer quo progreditur? Ait hac letitia
Deiotarum elatum uino ſe obruiſſe in cõ-
uiuioq; nudum ſaltauiſſe. Que crux hu-
ic fugitiuo poteſt ſatiſ ſupplicii afferre? De-
iotarum ſaltantem aut ebrium quiſq̃
uidit unq̃? Omneſ in illo rege ſunt uir-
tuteſ/quod te Cæſar non ignorare arbi-
tror/ſed precipue ſingulariſ & admirã-
da frugalitaſ & ſi hoc uerbo ſcio lauda-
ri regem non ſolere frugi hominem di-
ci non multum hab& laudiſ in rege for-

tem iuſtum ſeuerum grauem: magnani-
magnanimum largum beneficum libera-
lem: hec ſunt regię laudeſ illa priuata eſt
ut uolet quiſq; accipiat/ego tamen frugali-
tatem ideſt modeſtiam & temperantiam ui-
rtutem ēē maximam iudico hec in illo eſt
ab ineunte etate/cum a cuncta Aſia: cum
a magiſtratibuſ legatiſq; noſtriſ/tum ab e-
quitibuſ romaniſ qui in aſia negotiati ſt
perſpecta & cognita. Multiſ ille quidem gra-
dibuſ offitiorum erga r.p. noſtram ad hoc
regium nomen aſcendit. Sed tamen quic-
quid a belliſ po. r. uacabat cum hominibuſ
noſtriſ conſuetudineſ amicitiaſ reſ rationeſ-
q; iungebat ut non ſolum thetrarcha no-
biliſ ſed & optimorum pater familiaſ & di-
ligentiſſimuſ agricola & pecuariuſ habere-
tur. Qui igitur adoleſcenſ nondum tanta glo-
ria preditus nihil unq̄ niſi ſeueriſſime &
grauiſſime fecerit/Iſ ea exiſtimatiōe ea etate

ſaltauit. Imitari Caſtor potuiſ aui tui mores
diſciplinamq; debebaſ q̄ optimo & clariſſimo
uiro fugitiui ore maledicere. Quod ſi ſaltato
rem auum habuiſſeſ neq; eum uirum unde
pudoriſ pudicitięq; exempla peterentur tam̄
hoc maledictum minime in illam etatem
conueniret. quibuſ ille ſtudiiſ ab ineunte eta
te ſe imbuerat non ſaltandi ſed bene armis
optime ut equiſ uteretur, ea tamen illa cun
cta iam etate exacta defecerant. Itaq; Deio
tarum cum plureſ in equum ſubſtuliſſent
quod herere in eo ſenex poſſet admirari ſole
bamuſ. Hic uero adoloſcenſ qui meuſ in cili
tia mileſ in grecia comilito fuit cum in illo i
noſtro exercitu equitaret cum ſuiſ delectis
equitibuſ quoſ una cum eo ad Pompeium pa
ter miſerat, quoſ concurſuſ facere ſolebat q̄
ſe iactare q̄ ſe oſtentare q̄ nemini in illa cau
ſa ſtudio & cupiditate concede. Cum uero
exercitu amiſſo ego qui ſemper pacis auctor

fui post pharſalicum autem prelium ſuaſor
fuiſſem non deponendorum ſed abiciendorum
armorum, hunc ad meam auctoritatem nō
potui adducere quod & ipſe ardebat ſtudio
ipſius belli & patri ſatiſfaciendum arbitra-
batur. felix iſta domus que non impunita
te ſolum adepta ſit ſed accuſandi etiam licē-
tiam. Calamitoſius Deiotarus qui & ab eo q.
in eiſdem caſtris fuerit non modo a peregri
nis ſed & a ſuis accuſetur. Vos ueſtra ſecunda
fortuna Caſtor non poteſtis ſine ꝓpinquo-
rum calamitate ēē contenti. Sint ſane ini
micitię que ēē non debebant. Rex enim Deio
tarus ueſtram familiam abiectam & obſcurā
e tenebris in lucem uocauit. Quis tuum patrē
antea qui eſſet ꝗ̄ cuius eſſet gener audiuit. Sed
ꝗ̄uis ingrate & impie neceſſitudinis nomen
repudiaretis tamen inimicitias hominum
more gerere poteratis non ficto crimine inſec-
tari non expetere uitam non capitis arceſſere.

E ſto concedatur hec quoq; acerbitaſ & odii ma
gnitudo, adeo ne ut omnia uitę ſalutiſ co-
muniſ atq; & humanitatiſ iura uiolentur.
Seruum ſollicitare uerbiſ ſpe promiſſiſq;
corrumpere adducere domum contra do-
minum armare, hoc eſt non uni propin-
quo, ſed omnibuſ familiiſ bellum nephari-
um indicere. Nam iſta corruptela ſerui ſi
non modo impunita fuit, ſed & tanta au-
ctoritate approbata, nulli parieteſ noſtrā
ſalutem nulle legeſ nulla iura cuſtodiēt.
V bi enim id quod intuſ eſt atq; noſtrum ī-
pune euolare poteſt: contraq; noſ pugna-
re fit in dominatu ſeruituſ in ſeruitute
dominatuſ. O tempora, o moreſ. GN. Do-
mitiuſ ille quem noſ pueri conſulem cē-
ſorem pontificem maximum uidemus
cum tr. plebiſ. M. Scaurum principem
ciuitatiſ in iuditium populi uocauiſſet.
Scauriq; ſeruuſ ad eum clam ueniſſet. &

crimina in dominum delaturum ſe ēē dixiſ-
ſet apprehendi hominem iuſſit ad ſcaurum
q; deduci. Vide quid interſit & ſi inq; Caſto
rem Domitio compero. Sed tamen ille ini-
mico ſeruum remiſit. Tu ab auo abduxiſti
ille incorruptum audire noluit tu corru-
piſti / ille adiutorem ſeruum contra domi-
num repudiauit / tu etiā accuſatorem ad
hibuiſti. At ſemel iſte eſt corruptuſ a uobis:
nonne cum eſſet productuſ & cum tecum
ēēt refugit ad legatoſ: nonne ad hunc Gn.
Domitium uenit / nonne audiente hoc Ser-
uio ſulpitio clariſſimo uiro qui tum caſu
apud Domitium cenabat / & hoc Tito torq̄-
+ to optimo uiro ſe a te corruptum tuiſ pro-
miſſiſ in fraudem impulſum eſſe confeſſuſ ē.
Que eſt iſta tam impudenſ tam crudeliſ tam
immoderata inhumanitaſ idcirco in hanc
urbem uenisti ut huiuſ urbiſ iura & exem-
pla corrumpereſ domeſticaq; inhumanitate

noſtre ciuitatiſ humanitatem inquinareſ. Atq̃
acutę collecta crimina Bleſamiuſ inquit ei eĩʒ
nomine optimi hominiſ nec tibi ignoti male
dicebat tibi ad regem inquit ſcribere ſolebat
te inuidioſe tyrannum exiſtimari ſtatua in
ter regeſ poſita animoſ hominum uehemen
ter offenſoſ plaudi tibi non ſolere. Nonne ĩ
telligiſ Caeſar ex urbaniſ maliuolorum ſermũ
culiſ hec abiſtiſ ẽẽ collecta Bleſamiuſ tyran
num Caeſarem ſcriberet. Multorum enim
ciuium capita uiderat multoſ iuſſu Caeſa
riſ uexatoſ uerberatoſ necatoſ multaſ affli
ctaſ & euerſaſ domoſ armatiſ militibuſ re
fertum domum ſemper inciuili uictoria ſẽ
ſimuſ ea te uictore non uidimuſ. Soluſ in
q̃ eſ. C. Caeſar cuiuſ in uictoria ceciderit ne
mo niſi armatuſ. & quē noſ liberi in ſũma
p. r. libertate nati / non modo non tyrannũ
ſed etiam clementiſſimum in uictoria ui-
dimuſ ducem: iſ Bleſamio qui uiuit in

regno tyrannuſ uideri poteſt. Nam de ſtatua
quiſ queritur una preſertim. cum tam mul
taſ uideat. Valde enim inuidendum eſt
eiuſ ſtatuiſ cuiuſ tropheiſ non inuidemuſ.
Nam ſi locuſ affert inuidiam nulluſ locuſ ē
ad ſtatuam quidem roſtriſ clarior. De plau
ſu enim quid reſpondeam qui nec deſidera-
tuſ a te eſt unq̄ & non nunq̄ obſtupefactiſ ho-
minibuſ ipſa admiratione compreſſuſ eſt
& forte eo pretermiſſuſ quia nihil uulgare
te dignum uideri poteſt. Nihil a me arbi
trior pretermiſſum: Sed aliquid ad extrēā
cauſe partem reſeruatum. Id autem aliqd
eſt te ut plane Deiotaro reconcili&. oratio
mea. Non enim iam metuo ne tu illi ſuccē-
ſeaſ; illud uereor ne tibi illum ſuccenſere ali
quid ſuſpicere quod abeſt longiſſime mihi
crede Caeſar. Quid enim retineat per te me
minit non quid āmiſerit neq; ſe a te multa
tum arbitratur. Sed cum exiſtimaret multiſ

tibi multa ēē tribuenda quo minuſ aſſequi
in altera parte potuiſſ& ea ſūmere ſe ab illo
non recuſauit. Et enim ſi Antiochuſ mag-
nuſ ille rex Aſię cum poſtea q̄ a Scipione
deuictuſ thauro tenuſ regnare iuſſuſ ēē
omnemq; hanc Aſiam que eſt nunc prouin-
tia noſtra amiſiſſ&: Dicere eſt ſolituſ beni-
gne ſibi a po. ro. eſſe factum quod nimiſ ma-
gna procuratione liberatuſ modiciſ regni
terminiſ uteretur. Poteſt multo facilius ſe
Deiotaruſ conſolari ille enim furoriſ mul-
tam ſuſtinuit hic erroriſ. Omnia tu Deio-
taro Caeſar tribuiſti cum ipſi & filio nōm
regium conceſſiſti. hoc nomine retento
atq; conſeruato nullum beneficium p. r.
nullum iudicium de ſenatuſ imminutū
putat. Magno animo & recto eſt nec un-
q̄ ſuccumb& inimiciſ ne fortune quidem
Multa ſe arbitratur & repperiſſe ante factiſ
& habere in animo atq; uirtute que nullo

modo poſſit amittere. Que enim fortuna aut
qui caſuſ aut que tanta poſſit iniuria omni-
um imperatorum de Deiotaro decreta delē.
A b omnibuſ enim eſt ornatuſ qui poſtea q̄ ī
caſtriſ ēē potuit per etatem in aſia capa-
docia ponto cilicia ſyria bella geſſerunt.
S enatuſ uero iudicia de illo tam multa tā-
q; honorifica que publicaſ. p. r. litteriſ mo-
numentiſq; conſignata ſunt que nunq̄ ue-
tuſtaſ obru& aut que tanta delebit obliuio
Q uid de uirtute euſ dicam, quid de magni-
tudine animi grauitate conſtantia que
omneſ docti atq; ſapienteſ ſumma quedā
etiam ſola bona ēē dixerunt. hiſq; non mo
do ad bene ſed etiam ad beate uiuendum
contentam ēē uirtutem. Hec ille reputanſ
& dieſ & nocteſ cogitanſ non modo tibi nō
ſuccenſ&: eſſ& enim non ſolum ingratus
ſed etiam amenſ, uerum omnem tranquil-
litatem & quietem ſenectutiſ acceptam refert.

clementie tuę. Quo quidem animo cum antea fuit tum non dubito quin tuis litteris q̄ꝝ exemplum legi quas ad eum Taracone huic Bleſamio dediſti ſe magis etiam erexerit ab omni q; ſollicitudine abſtraxerit. Iubes enim eum bene ſperare & bono eſſe animo quod ſcio te non fruſtra ſcribere ſolere. Memini enim hiiſdem fere uerbis ad me te ſcribere meq; tuis litteris bene ſperare non fruſtra eſſe iuſſum.

L abore equidem regis Deiotari cauſa quo cum mihi cauſa amicitiam r. p. conciliauit hoſpitium uoluntas utriuſq; coniunxit familiaritatem conſuetudo attulit ſummam uero neceſſitudinem magna eius offitia in me & in exercitum meum effecere. Sed cum de illo laboro tum de multis ampliſſimis uiris quibus ſemel ignotum a te ēē oportet nec beneficium tuum in dubium uocari nec herē in animis hominum ſollicitudinem ſempiternam nec accidere ut quiſq̄ te timere inci

piat eorum qui ſemel ſunt liberati a te timõe
Non deero. C. Ceſar a te quod fieri debet in tan
tis periculis temptare quonam modo dicen
do miſericordiam tuam commouere poſſi~
nihil opus eſt occurrere ipſa ſolet ſupplicibus
& calamitoſis nullius oratione euocata propo
ne tibi duos reges & id animo contemplare
quod oculis non potes dabis profecto id miſe
ricordie quod iracundie negauiſti. Multa ſ̃
tue miſericordie monumenta ſed maxime eo
rum incolumitas quibus ſalutem dediſti: q̃
ſi in priuatis gloria ſunt multo magis com
memorabuntur in regibus. Semper regiũ
nomen in hac ciuitate ſanctum fuit/ ſocio
rum uero regum & amicorum ſanctiſſimũ.
Quod nomen hij reges ne amitterent te uicto
re timuerunt retinere uero & a te confirma
tum poteris etiam ſuis tradituros eẽ confido
Corpora ſua pro ſalute regum ſuorum tibi le
gati regii tradunt hieras & balſimus & Anti

genuſ tibi nobiſq; omnibuſ iam diu noti ea-
demq; fide & uirtute preditus Dorilauſ qui
nuper cum hiera legatuſ eſt ad te miſſus
cum regum amiciſſimi tum tibi etiam pro-
bati ut ſpero. Exquire de Bleſamio nunqd
ad regem contra dignitatem tuam ſcripſe-
rit hieraſ quidem cauſam omnem ſuſci-
pit & criminibuſ illiſ pro rege ſe ſupponit
reum memoriam tuam implorat qua ua-
leſ plurimum: negat unq̃ ſe a te in Deiota-
ri thetrarchia pedem diſceſſiſſe in primiſ
finibuſ tibi ſe preſto fuiſſe dicit uſq; ad
ultimum proſecutum cum e balneo exiſ-
ſeſ tecum ſe fuiſſe cum illa munẽi inſpe-
xiſſeſ cenatuſ cum in cubiculo recubuiſ-
ſeſ eandemq; aſſiduitatem tibi ſe prebuiſ-
ſe poſtridie. Quam ob rem ſi quid eorum
que obiecta ſunt cogitatum ſit non recuſat
quin id facinuſ ſuum iudiceſ. Quo circa
.C. Cæſar uelim exiſtimeſ hodierna die ſen-

tentiam tuam aut cum ſummo dedecore
miſerrimam peſtem importaturum eſſe
regibuſ aut incolumem famam cum ſa-
lute quorum alterum optare illorum
crudelitaſ eſt alterum conſeruare clemẽ
tię tuę :~

·M·T·C· ORATIO PRO ·Q· LIGARIO INCIPIT·

NOVVM CRIMEN· C· CE-
ſar & ante hunc diem in-
auditum propinquus
meuſ ad te· Q· Tubero de-
tulit· Q· Ligarium in Afri-
ca fuiſſe: idq; C· Panſa uir
ingenio: fretuſ fortaſſe familiaritate ea q̃
eſt tecum auſuſ eſt confiteri· Itaq; quo me
uertam neſcio paratuſ enim ueneram cũ
tu id neq; per te ſcire neq; audire aliunde·

potuiſſeſ ut ignoratione tua ad hominiſ miſe-
ri ſalutem abuterer. ſed quoniam diligentia
inimici inueſtigatum eſt id quod latebat cō
fitendum eſt ut opinor preſertim cum meuſ
neceſſariuſ. C. Panſa fecerit ut id iam integr
um non eſſ&. Omiſſaq; controuerſia omnis
oratio ad miſericordiam conferenda eſt, qua
plurimi ſunt conſeruati cum a te non libera
tionem culpe: ſed errati ueniam impetrauiſſ&.

Habeſ igitur Tubero quod eſt accuſatori maxīe
optandum confitentem reum ſed tamen ħ
ita confitentem ſe in ea parte fuiſſe qua te
Tubero qua uirum omni laude dignum patr
tuum. Itaq; priuſ de ueſtro delicto confiteāī
ni neceſſe eſt q̄ Ligarii ullam culpam repre
hendatiſ. Quintuſ igitur Ligariuſ cum eſſ&
ad huc nulla belli ſuſpitio legatuſ in affricā
cum conſule conſidio profectuſ eſt qua in le
gatione & ſociuſ & ciuibuſ ita ſe probauit ut
decedenſ Conſidiuſ prouintia ſatiſfacere ho

minibuſ non poſſ& ſi q̃ alium prouinciç prefe
ciſſ&. Itaq;. Q. Ligariuſ cum diu recuſanſ nihil
profeciſſ& prouinciam accepit inuituſ cui
ſic prefuit in pace ut & ciuibuſ & ſociiſ gra
tiſſima eiuſ eſt integritaſ & fideſ. Bellum ſu
bito exarſit quod qui erant in affrica ante
audierunt geri q̃ parari: Quo audito partī
cupiditate inconſiderata partim ceco quo
dam timore primo ſalutiſ cauſa poſt etiam
ſtudii ſui querebant aliquem ducem cū Liga
riuſ domum ſpectanſ & ad ſuoſ redire cupiēſ
nullo ſe implicari negocio paſſuſ eſt. Interī
P. Actiuſ Varuſ qui pretor affricam obtinue
rat uticam uenit ad eum ſtatim concurſū
eſt. Atq; ille non mediocri cupiditate arripu
it imperium ſi ēē potuit imperium quod ad
priuatum clamorem multitudiniſ imperitę
nullo publico conſilio deferebatur. Itaq; Liga
riuſ qui omne tale negocium cuper& effugere
paulum aduentu uari conquieuit. Ad huc

C. Caeſar. Q. Ligariuſ omni culpa uacat. Do-
mo eſt egreſſuſ non modo ullum ad bellū
ſed ne ad minimam quidem ſuſpicionem
belli legatuſ in pace profectuſ in prouincia
pacatiſſima ita ſe geſſit ut ei pacem eē ex-
pediret. Profectio certe animum tuum non
debuit offendere. Nunc igitur remanſio?
multo minuſ. Nam profectio uoluntatem
habuit non turpem remanſio & neceſſita-
tem honeſtam. Ergo hec duo tempora ca-
rent crimine/unum cum eſt legatuſ pro-
fectuſ/alterum cum efflagitatuſ a prouī-
tia prepoſituſ affrice eſt. Tertium eſt tem-
puſ quo poſt aduentum Vari in affrica re-
ſtitit. Quod ſi eſt criminoſum neceſſitatiſ
eſt crimen non uoluntatiſ. An ille ſi potu-
iſſet hinc ullo modo euadere utice potiuſ q̄
rome cum P. Attico q̄ cum concordiſſimis
fratribuſ cum alieniſ eē q̄ cum ſuiſ maluiſ-
ſet cum ipſa legatio plena deſiderij ac ſolli-

atudinis fuiſſe & propter incredibilem q̃dã
fratrum amorem hic equo animo ẽẽ po-
tuit belli diſcidio diſtractus a fratribus. Nul-
lum igitur habes Cesar in Q. Ligario adhuc
ſignum aliene a te uoluntatis. Cuius ego
cauſam animaduerte queſo qua fide de-
fendam probo meam. O clementiam mira-
bilem atq; omnium laude predicatione lit-
teris monimentiſq; decorandam. M. Cicero
defendit apud te alium in ea uoluntate
non fuiſſe in qua ſe ipſum confitetur fuiſ-
ſe nec tuas cogitationes extimeſcat, nec q̃d
tibi de alio audienti de ſe occurrat reforĩ-
dat uide q̃ non reformidem uide quanta
lux liberalitatis & ſapientie tue mihi apđ
te dicenti oboriatur. Quantum non refõ-
midem ſi potero uoce contendam ut popl̃s
hoc romanus exaudiat. Suſcepto bello Ce-
ſar geſto & ex magna parte nulla ui coac-
tus iudicio ac uoluntate ad ea arma pro-

fectuſ ſum que erant ſumpta contra te: Apd̄
quem igitur hoc dico. Nempe apud eum q.
cum hoc ſciret tamen me anteq̄ uidit rei. p. red-
dit qui ad me ex egipto litteraſ miſit ut eſſem
idem qui fuiſſem. qui me cum ipſe imperator
in to orbe unuſ ēēt. ēē alterum paſſuſ eſt atq̄
hoc ipſo. C. Panſa nuncium mihi perferente
conceſoſ faſceſ laureatoſ teneri quoad tenen
doſ putaui qui mihi cum deniq; ſe ſalutem
putauit reddere ſi eam nulliſ ſpoliatam or
namentiſ dediſſet. Vide queſo Tubero ut qui
de meo facto non dubitem dicere de Ligarii au
deam confiteri atq; hec propterea de me dixi
ut mihi Tubero cum de ſe eadem dicerem
ignoſceret cuiuſ ego induſtrie glorieq; faueo
uel propter propinquam cognationem uel
quod eiuſ ingenio ſtudiiſq; delector uel quod
laudeſ adoleſcentiſ propinqui exiſtimo & ad
meum aliquem fructum redundare. Sed hoc
quero quiſ putet ēē crimen fuiſſe. fuiſſe in af

frica ligarium. Nempe & iſ qui in eadem affrica
eē uoluit & prohibitum ſe a Ligario queritur &
certe contra ipſum Cæſarem eſt congreſſuſ ar-
matuſ. Quid enim Tubero tuuſ ille diſtrictus
in acie pharſalica gladiuſ agebat cuiuſ latus
ille mucro petebat quiſ ſenſuſ erat armorum
tuorum que tua menſ oculi manuſ ardor ani-
mi quid cupiebaſ quid optabaſ nimiſ urgeo
commoueri uidetur adoleſcenſ ad me reuertar
iſdem in armiſ fui. Quid autem aliud egimuſ
Tubero niſi ut quod hic poteſt noſ poſſemuſ.

Quorum igitur impunitaſ Cæſar tuę clementię
lauſ eſt eorum ipſorum ad crudelitatem te uo-
cat oratio. Atq; in hac cauſa non nihil equi
dem Tubero etiam tuam ſed multo magiſ pa-
triſ tui prudentiam deſidero, quod homo tū
ingenio tum etiam doctrina excellenſ genuſ h
cauſe quod eſſ& non uiderit. Nam ſi uidiſſ&
quo uiſ profecto q̄ iſto modo a te agi maluiſ-
ſ&. Arguiſ fatentem non eſt ſatiſ accuſaſ eū

eum qui cauſam habet ego dico meliorem q̃ tu
ut tu uiſ parem hec non modo mirabilia ſunt
ſed prodigiiſ ſimilia que dicam non habeo
eam uim iſta accuſatio ut .Q. Ligariuſ con-
demnetur ſed necetur. hoc egit ciuiſ roma-
nuſ ante te nemo externi iſti moreſ uſq; ad
ſanguinem incitare ſolent odium aut leui-
um grecorum aut inmanium barbarorum.
Nam quid aliud agiſ rome ne ſit ut domo ca-
reat ne cum optimiſ fratribuſ ne cum hoc .T.
Titto Brocco auunculo ne cum eiuſ filio con-
ſobrino ſuo ne nobiſcum uiuat ne ſit in pa-
tria num eſt. Non poteſt magiſ carere hiſ om-
nibuſ q̃ italia prohibetur exulat. Non tu ergo
patria priuare qua caret ſed uita uiſ. At iſ-
tud ne apud eum quidem dictatorem qui
omneſ quoſ oderat morte mulctabat quiſq̃
igitur iſto modo ipſe iubebat occidi nullo po-
ſtulante premiiſ etiam inuitabat. Que tamen
crudelitaſ ab hoc etiam aliquot anniſ poſt que-

tu nunc crudelem eſſe uiſ retenta uindi-
cata eſt. Ego uero iſtud non poſtulo inqui-
eſ ita me hercule exiſtimo Tubero noui enī
te noui patrem noui domum nomenq; ue-
ſtrum ſtudia deniq; generiſ ac familię ue-
ſtre uirtutiſ humanitatiſ doctrinę pluriā
rum artium atq; optimarum nota ſunt m̄.
Itaq; certo ſcio uoſ non petere ſanguinem
ſed parum attenditiſ reſ enim eo ſpectat ut
ea pena non uideamini ēē contenti. Quę
igitur eſt alia preter mortem. Si enim in
exilio eſt ſicuti eſt quod ampliuſ poſtula-
tiſ an ne ignoſcat hoc uero multo acerbiuſ
multo eſt duriuſ quod noſ domi petimuſ
precibuſ & lacrimiſ proſtrati ad pedeſ non
tam noſtrę cauſe fidenteſ q̄ huiuſ humāi-
tatiſ id ne impetremuſ pugnabiſ & in no-
ſtrum fletum irrumpeſ & noſ iacenteſ ad
pedeſ ſupplicum uoce prohibebiſ. q; ſi eum
domi faceremuſ quod & fecimuſ ut ſpero

non fruſtra fecimuſ tu de repente irrupiſſeſ &
clamare cepiſſeſ. C. Ceſar caue credaſ caue igno
ſcaſ caue te fratrum pro fratriſ ſalute obſecrã
tium miſereatur nonne omnem humanita
tem exuiſſeſ. Quanto hoc duriuſ quod noſ
domi petimuſ id a te in foro obpugnari &
in tali miſeria multorum pfugium miſeri
cordie tollere. Dicam plane. C. Caeſar quod
ſentio ſi in tanta tua fortuna lenitaſ tanta
non ēēt q̃ tu per te per te inq̃ obtineſ intelli
go quod loquar acerbiſſimo luctu redunda
ret iſta uictoria quia eſſent de uictoribuſ q
te crudelem ēē uellent cum etiam de uictis
reperiantur q̃ multi qui cum a te ignoſci ne
mini uellent impedirent clementiam tuam
tuam cum hi quibuſ ipſe ignouiſti nolint
te ēē in alio miſericordem. Quod ſi probare
Caeſari poſſemuſ in affrica Ligarium omni
no non fuiſſe ſi honeſto & miſericordi mẽ
dacio ſaluti ciui calamitoſo ad ēē uellemus

Tamen hominiſ non ēēt in tanto diſcrimine & periculo ciuiſ refellere & coarguere noſtrum mendatium & ſi ēēt alicuiuſ eiuſ certe non ēēt qui in eadem cauſa & fortuna fuiſſet·ii·
Sed tamen aliud eſt errare Caeſarem nolle ali- ud non miſereri. Cum diceres Caeſar caue cre- das fuit in affrica Ligariuſ tulit arma con- tra te. Nunc quid dicis caue ignoſcas· hec nec hominiſ nec ad hominem uox eſt qua qui apud te· C· Caeſar utitur ſuam citius abi ciet humanitatem q̄ extorquebit tuam· Ac primum aditus & poſtulatio Tuberonis hec ut opinor fuit uelle ſe de· Q· Ligarii ſcelere di- cere non dubito quin admiratus ſis uel quod de nullo alio quiſq̄ uel quod is qui in eadem cā fuiſſet uel quidnam noui facinoris n̄ afferret.
Scelus tu illud uocas Tubero cur iſto enim no- mine illa ad huc cauſa caruit. Alii errorem appellant alii timorem qui durius ſpem cu- piditatem odium pertinatiam qui grauiſ-

122

ſime temeritatem ſceluſ preter te adhuc nēō.
A c mihi quidem ſi proprium & uerum nōm
noſtri mali queritur fataliſ quedam cala-
mitaſ incidiſſe uidetur & ĩprouidaſ hoīuʒ
menteſ occupauiſſe ut nemo mirari debe-
at humana conſilia diuina neceſſitate ēē
ſuperata liceat ēē miſeroſ nunq̄ hoc uictore
ēē poſſumuſ. Sed non loquor de nobiſ de
illiſ loquor qui occiderunt fuere cupidi fu-
erunt irati fuere pertinaceſ ſceleriſ uero
crimine furoriſ parricidii. Liceat igitur n
nunc Pompeio mortuo liceat multiſ aliiſ
carere. Qn̄ ex te hoc quiſq̄. C. Cæſar audiuit
aut tua quid aliud arma uoluerunt niſi
a te contumeliam propulſare. Quid egit
tuuſ ille inuictuſ exercituſ niſi ut ſuum
iuſ tueretur & dignitatem tuam. Quid tu
cum pacem ēē cupiebaſ id ne agebaſ ut tibi
cum ſceleratiſ aut cum boniſ ciuibuſ con-
ueniret. mihi uero tua in me maxime me-

nia tanta certe non uiderentur ſime ut ſce-
leratum a te conſeruatum putarem. Quō
autem tu de r. p. benemeritus eēs ſi tot ſce-
leratos incolumi dignitate ēē uoluiſſes. Se-
ceſſionem tu illam exiſtimauiſti Cæſar ini-
tio non bellum nec hoſtile odium. ſed ciuile
diſcidium utriuſq; cupientibus r. p. ſaluā
fore ſed partim conſiliis partim ſtudiis a co-
muni utilitate aberrantibus principum di-
dignitas erat pene par non par fortaſſe eo
rum qui ſequebantur. Cauſa tum dubia qđ
erat aliquid inutraq; parte quod probari poſ-
ſet. Nunc melior certe iudicanda ē quam
& dii adiuuerunt. Cognita uero clementia
tua quis non eam uictoriam probet in qua
occiderit nemo niſi armatus. Sed ut omit-
tam comunem cauſam ueniamus ad noſtr-
am. Vtrum tamen exiſtimas facilius fuiſſe
Tubero Ligarium ex affrica non ueniſſe q̄
te ire in affricam. Poteramus ne inquies cū

ſenatuſ cenſuiſſ&. Si me conſuliſ nullo modo. t
S d quia Ligarium ſenatuſ idem legauerat atq;
ille eo tempore paruit cum parere ſenatui neceē
eāt. Voſ tum paruiſtiſ cum paruit nemo qui
noluit. Reprehendo igitur minime uero neq;
enim licuit aliter ueſtro generi nomini familie
diſcipline. Sed hoc non concedo ut quibuſ re-
buſ gloriamini in uobiſ eiſdem aliuſ reprehen-
datiſ. Tuberoniſ ſorſ coniecta eſt ex ſenatuſ cō-
ſulto cum ipſe non adeſſ& morbo & impedi-
retur ſtatuerat excuſare. Hec ergo noui propt
hominum neceſſitudineſ que mihi ſunt cum
Lucio Tuberone domi una eruditi ſumuſ mili-
tie contubernaleſ post affineſ. In omni deniq;
uita familiareſ magnum & uinculum quod
hiſdem ſtudiiſ uſi ſumuſ. Scio Tuberonem do-
mi manere uoluiſſe. Sed ita quidam agebāt
ita r. p. ſanctiſſimum nomen opponebant
ut & ſi aliter ſentir& uerborum tamen ipſorum
pondera ſuſtinere non poſſ&. Ceſſit auctori-

tati ampliſſimi uiri uel potius paruit. Vna eſt
profectus cum hiſ quorum erat una cauſa
tardius iter fecit. Itaq; in affricam iam occupa-
tam. hinc in Ligarium crimen oritur uel ira
potius. Nam ſi crimen eſt illum uoluiſſe non
minus magnum eſt uos affricam arcem omni-
um prouinciarum natam ad bellum contra
hanc urbem gerendum obtinere uoluiſſe quã
aliqua ſe uoluiſſe. Atq; his tamen aliquis Liga-
rius non fuit. Varrus imperium ſe habere dice-
bat faces certe non habebat; ſed quoquo modo
ſe illud habeat hec querela ueſtra Tubero quid
ualet: recepti in prouinciam non ſumus quid ſi
eſſetis Ceſari ne eam tradituri fuiſſetis an con-
tra Ceſarem retempturi. Vide quid licentię no-
bis tua liberalitas det uel potius audatię ſi reſ-
ponderit Tubero affricam quo ſenatus eum
ſorſq; miſerat tibi patrem ſuum traditurum fu-
iſſe non dubito apud ipſum te cuius id eum
facere interfuit grauiſſimis uerbis eius conſili-

um reprehendere non enim ſi tibi hec reſ grata
fuiſſet eēt & probata. Sed iam hoc totum om-
itto non tam ut defendam non tuaſ paten-
tiſſimaſ aureſ q̄ ne Tubero quod nunq̄ co-
gitauit facturuſ fuiſſe uideatur. Veniebatiſ
igitur in affricam prouinciam unam ex-
omnibuſ huic uictorie maxime infeſtā
in qua rex potentiſſimuſ inimicuſ huic ca-
uſe aliena uoluntaſ conuentuſ infirmi atq;
magni. Quid facturi queſo fuiſſetiſ q̄q̄ qd
facturi fueritiſ non dubitem cum uideam
quid feceritiſ prohibiti eſtiſ in prouincia
ueſtra pedem ponere ut perhibetiſ ſumma
cum iniuria. Quomodo id tuliſtiſ accepta
iniurie querelam ad quem detuliſtiſ. Nepē
ad eiuſ cuiuſ auctoritatem ſecuti in ſocieta-
tem belli ueneratiſ. Quod ſi Cęſariſ cauſa
prouinciam ueniebatiſ ad eum profecto ex-
cluſi prouincia ueniſſetiſ. Veniſtiſ ad Pom·
que eſt ergo apud Cęſarem querela cum eū

cum accuſetiſ a quo queri mini uoſ prohibi
toſ contra Cæſarem agere bellum. Atq; in hoc
quidem uel commendatio ſi uiſ gloriari ꝑ
me licet uoſ prouinciam Cæſari tradituros
fuiſſe & ſi a Varro & quibuſdam aliiſ prohi-
biti eſſetiſ. Ego tamen confitebor culpam Li-
garii ēē qui uoſ tantę laudiſ ocaſione priua-
uerit. Sed uide queſo Cæſar conſtantiam
ornatiſſimi uiri. L. Tuberoniſ quam ego q̃uiſ
ipſe probarem ut probo tamen non comme-
morarem niſi a te cognouiſſem in primiſ eā
uirtutem ſolere laudari que fuit igitur unq̃
in ullo homine tanta conſtantia. Conſtan-
tiam dico neſcio an pacientiam meliuſ poſ-
ſem dicere. Quotuſ enim iſtuc iſtud quiſq;
feciſſet ut a quibuſ partibuſ in diſſentione ci-
uili non eſſet receptuſ eēq; etiam cum crude-
litate eiectuſ ad eaſ ipſaſ rediret magni cu-
iuſq̃ animi atq; eiuſ uiri quem de ſuſcepta &
cauſa propoſitaq; ſententia nulla contume-

lia nulla iuſ nullum periculum poſſet depellere. ut enim cetera paria Tuberoni cum Varro fuiſſet nobilitaſ ſplendor ingenium que nequaquam fuerunt. hoc certe precipuum Tuberoniſ fuit quod iuſto cum imperio ex ſenatuſ conſulto in prouinciam ſuam uenerat. Hinc prohibituſ non ad Caeſarem ne iratuſ non domum ne inerſ non aliquam in regionem. ne condempnare cauſam illam quam ſecutuſ eſſet uideretur. In macedoniam in Gn. Pom. caſtra uenit in eam ipſam cauſam a qua erat eiectuſ cum iniuria. Quid cum iſta reſ nihil commouiſſet eiuſ animum ad quem ueneratiſ languidore quidem ſtudio in cauſa fuiſtiſ tantummodo in preſidiis eratiſ animi uero a cauſa abhorrebant an ut fit in ciuilibuſ belliſ nec in uobiſ magiſquam in reliquiſ. Omniſ enim uincendi ſtudio tenebantur: paciſ equidem ſemper auctor fui ſed tu ſero. Erat enim amentiſ cum aciem uiderem pacem cogitare. Omneſ inquam uincere uolebamus

tu certe

tu certe precipue qui in eum locum ueniſſeſ ubi ti
bi ēēe pereundum niſi uiciſſeſ. q̄q̄ ut nunc reſ ſe
hab& non dubito quin hanc ſalutem antepōaſ
illiuſ uictorie. Hec ego non dicerem Tubero ſi
aut uoſ conſtantię ueſtre aut Caeſarem benefitii
ſui peniter&. Nunc quero utrum ueſtraſ iniu
riaſ an r. p. perſequamini. Si r. p. quid de ueſtā
in ea cauſa perſeuerantia reſpondebitiſ: ſi uraſ
uidete ne erretiſ qui Caeſarem inimiciſ ueſtriſ
iratum forte putetiſ qui ignouerit ſuiſ. Itaq;
num tibi uideor in cauſa Ligarii ēē occupatuſ
num de eiuſ facto dicere. Quicquid dixi ad unā
ſummam referri uolo uel humanitatiſ uel ç
clementię uel miſericordie tue. Cauſaſ Caeſar
egi multaſ equidem tecum dum te tenuit ī
foro ratio honorum tuorum certe nunq̄ hoc
modo ſic agi ſol& ad iudiceſ non fecit non co
gitauit falſi teſteſ fictum crimen. Dic te Caeſar
de facto Ligarii iudicem ēē quibuſ in preſidi
iſ fuerit quere. Taceo ne hec quidem colligo q̄

fortaſſe ualerent & apud iudicem legatuſ an-
te bellum profectuſ relictuſ in pace bello oppreſ-
ſuſ in eo non acerbuſ fuit tam & ſi totuſ & ſtu-
dio tuuſ ad iudicem ſic. Sed ego ad parentē
loquor errauit temere fecit penitet ad clemē-
tiam confugio delicti ueniam peto ut ign-
oſcaſ oro. Si nemo impetrauit arroganter ſi
plurimi tu idem fer opem qui ſpem dediſti.
An ſperandi de Ligario cauſa non ſit cum mi-
hi apud te locuſ ſit etiam pro altero depre-
candum. Q; q̄ neq; in hac oratione ſpeſ eſt
poſita cauſę nec in eorum ſtudiiſ qui a te
pro Ligario petunt tui neceſſarii. Vidi enim
& cognoui quid maxime ſpectareſ cum pro
alicuiuſ ſalute multi laborant cauſaſ apud
te rogantium gratioreſ eē q̄ uultuſ neq; ſpe-
ctare q̄ tuuſ eēt neceſſariuſ iſ qui te oraret
ſed q̄ illiuſ cauſa pro quo laboraret. Itaq; tri-
buiſti quidem tuiſ ita multa ut mihi eē bea-
tioreſ illi uideantur interdum qui tua libera-

litate fruantur q̃ tu ipſe qui illiſ tam multa cō-
cedaſ. Sed uideo tamen apud te ut dixi cau-
ſaſ rogantium ualere pluſq̃ preceſ ab hiſ te
moueri maxime quorum iuſtiſſimum uide-
aſ dolorem in petendo in Q. Ligario conſer-
uando. Multiſ tu quidem gratum facieſ ne-
ceſſariiſ tuiſ. Sed hoc queſo conſidera quod
ſoleſ poſſum fortiſſimoſ uiroſ ſabinoſ tibi ꝓ-
batiſſimoſ totumq; agrum ſabinum florem
italię robur r. p. ponere. Noſti optime hōi-
neſ animaduerte horum hominum meſti-
tiam & dolorem huiuſ Brochi de quo non
dubito quid exiſtimeſ lacrimaſ ſqualorēq;
ipſiuſ & filii uideſ quid de fratribuſ dicam.
Noli Cęſar putare de uniuſ capite noſ agere
aut treſ ligarii tibi retinendi in ciuitate ſūt
aut ex ciuitate exterminandi. Quod uiſ exili-
um hic eſt optatiuſ q̃ patria q̃ domuſ q̃ dii
penateſ uno illo exulante. Si fraterne ſi pie
ſi cum dolore faciunt. Moueant horum lacrimę

moueat pietaſ moueat germanitaſ. Valeat tua uox illa que uicit te enim dicere audiebamus noſ omneſ aduerſarioſ putare niſi qui nobiſcũ eſſ& te omneſ qui contra te non eſſent tuoſ. Videſne igitur hunc ſplendorem omnem brocchorum domum hanc. L. Marcum. C. Ceſenum. L Cornificium hoſce omneſ equiteſ rõs· qui adſunt ueſte mutata non ſolum notos tibi uerum etiam probatoſ uiroſ tecum fuiſſe atq; hiiſ maxime iraſcebamur & hoſ requirebamuſ & hiiſ non nulli minabantur. Conſerua igitur tuiſ ſuoſ ut q̃admodum cetera que a te dicta ſunt a te ſic hoc ueriſſimum reperiatur. Qđ ſi penituſ perſpicere poſſeſ concordiam ligariorum omneſ tecum iudicareſ fuiſſe. An poteſt quiſq̃ dubitare quin ſi Q. Ligariuſ in italia ẽẽ potuiſſ& in eadem ſententia futurus fuerit in qua fratriſ fuerunt. Quiſ eſt qui horum conſenſum conſpirantem & pene cõflatum in hac propria equalitate fraterna

non nouerit qui hoc non ſentiat. Quid uiſ pri
uſ futurum fuiſſ& q̃ ut hii fratreſ diuerſaſ ſẽ
tentiaſ fortunaſq; ſequerentur. Voluntate igi
tur omneſ tecum fuere: tempeſtate abreptuſ
eſt unuſ qui ſi conſilio id feciſſ& eſſ& eorum
ſimiliſ quoſ tu tamen ſaluoſ ẽẽ uoluiſti. Si
ierit ad bellum diſſenſit non a te ſolum uerũ
etiam a fratribuſ hii te orant tui equidem cũ
tuiſ negociiſ intereſſ&. Memoria teneo qua
liſ non Tituſ ligariuſ queſtor urbanuſ fue
rit erga te & dignitatem tuam. Sed parum
eſt hoc me meminiſſe ſpero & te qui obliui
ſci nihil ſoleſ niſi iniuriaſ q̃ eſt hoc animi q̃
& ingenii tui te aliquid de huiuſ queſtoris
offitio cogitantem & de aliiſ quibuſdam que
ſtoribuſ reminiſcentem recordari. Hic igitur
T. ligariuſ qui tum nihil egit aliud neq; eñi
hec diuinabat niſi ut tu eum ſtudioſum
& bonum uirum iudicareſ nunc a te ſuplex
fratriſ ſalutem petit quam huiuſ admonit⁹

offino cum utriuſq; hiſ dederiſ treſ fratreſ o
optimoſ & integerrimoſ non ſolum ſibi ip-
ſoſ neq; hiſ tot ac talibuſ uiriſ neq; nobiſ ne-
ceſſariiſ ſed &̃ r·p· condonaueriſ fac igitur
quod de homine nobiliſſimo & clariſſimo
M· Marcello reſtituto feciſti nuper in curia
nunc idem in foro de optimiſ & huic omni
frequentię probatiſſimiſ fratribuſ ut con-
ceſſiſti illum ſenatui ſic da hunc populo
cuiuſ uoluntatem cariſſimam ſemper ha-
buiſti· & ſi ille dieſ tibi glorioſiſſimuſ & p·
r· gratiſſimuſ fuit: noli obſecro dubitare· C·
Cęſar ſimilem illi glorię laude q̃ q̃ ſepiſſime
quęrere· Nihil eſt enim tam populare q̃ bo-
nitaſ nulla de uirtutibuſ tuiſ plurimiſ n̄
gratior nec admirabilior miſericordia ē·
Homineſ enim ad deoſ nulla re propiuſ ac-
cedunt q̃ pro ſalute hominibuſ danda· Nih-
il habet nec fortuna tua maiuſ q̃ ut poſſis
nec natura tua meliuſ q̃ ut uelis conſeruare·

q̄plurimoſ. Longiorem orationem cauſa forſitan poſtulat tua certe natura breuiorem: Quare cum utiliuſ ēē arbitrer te ipſum q̄ aut me aut q̄q̄ loqui tecum. finem iam faciam. tantum te ipſum admonebo ſi illi abſenti ſalutem dederiſ preſentibuſ omnibuſ hiis te daturum :7

·M·T·C· ORATIO PRO ·A· LICINIO ARCHIA POETA INCIPIT·

I QVID EST IN ME ingenii iudiceſ quod ſētio q̄ ſit exiguum aut ſi qua exercitatio dicēdi in qua me non infitior mediocriter ēē uerſatum: aut ſi huiuſmodi rei ratio aliqua ab optimarum artium ſtudiiſ ac diſciplina p̄fecta: a quo ego nullum confiteor etatiſ mee

tempuſ abhorruiſſe earum rerum omnium
uel inprimiſ hic. A. Liciniuſ fructum a me re
petere prope ſuo iure deb&. Nam quoad lõ
giſſime poteſt menſ mea reſpicere ſpatium
preteriti temporiſ & pueritie memoriam recõ
dari ultimam: inde uſq; repetenſ hunc uideo
mihi principem ad ſuſcipiendam & ingredi-
endam rationem horum ſtudiorum extitiſ-
ſe. Quod ſi hec uox huiuſ hortatu preceptiſq;
confirmata non nulliſ aliquado ſaluti fuit
a quo id accepimuſ quo ceteriſ opitulari &
alioſ ſeruare poſſemuſ huic profecto ipſi a
quantum eſt ſitum in nobiſ & opem & ſalu-
tem ferre debemuſ. Ac ne quiſ a nobiſ hoc ita
dici forte miretur quod alia quedam in hoc
ſit facultaſ ingenii neq; hec dicendi ratio +
aut diſciplina nec noſ quidem huic cun-
cti ſtudio penituſ inq̃ dediti fuimuſ & enim
omneſ arteſ que ad humanitatem pertin&
habent quoddam commune uinculum &.

quaſi cognatione quedam inter ſe continent̃.
Sed ne cui ueſtrum mirum ẽẽ uideatur me in queſtione legittima. & in iuditio publico cum reſ agatur apud pretorem p·r· lectiſſimũ uirum & apud ſeueriſſimoſ iudiceſ tanto cõuentu hominum ac frequentia hoc uti in genere dicendi quod non modo a conſuetudĩe iuditiorum uerum. &ĩã a forenſi ſermone adhorreat queſo a uobiſ ut in hac cauſa mihi detiſ hanc ueniam accomodatam huic reo uobiſ quemadmodum ſpero non moleſtam. ut me pro ſũmo poeta atq; eruditiſſimo homine dicentem hoc concurſu hominum litteratiſſimorum hac ueſtra humanitate hoc deniq; pretore exercente iuditium patiamini de ſtudiiſ humanitatiſ & litterarum paulo loqui liberiuſ & in eiuſmodi perſona que propter ocium ac ſtudium minime in iuditiiſ periculiſq; tractata eſt uti prope nouo quodam & inuſitato genere dicendi quod ſi mihi a uo-

biſ tribui concediq; ſentiam perfitiam profecto
ut hunc ·A· Licinium non modo non ſegregā-
dum cum ſit ciuiſ a numero ciuium uerum
etiā ſi non eſſ& putetiſ adſciſcendum ēē· Nam
ut primum e pueriſ exceſſit Archiaſ atq; ab-
hiſ artibuſ quibuſ etaſ pueriliſ ad humani-
tatem informari ſol& ſe ad ſcribendi ſtudiū
primum antiochie nam ibi natuſ eſt loco
nobili celebri quondam urbe & copioſa atq;
eruditiſſimiſ hominibuſ liberaliſſimiſq; ſtu-
diiſ affluenti celeriter antecellere omnibuſ in-
geniiſ gratia contigit· Poſt in ceteriſ aſię par-
tibuſ cunctęq; grecię ſic eiuſ aduentuſ celebrā-
tur ut famam ingenii expectatio hominiſ ex-
pectationem ipſiuſ aduentuſ admiratioq; i
ſuperar&· Erat italia tunc plena grecarum
artium ac diſciplinarum ſtudiaq; hec &
in latio uehementiuſ tunc colebantur q̄ n̄
nunc hiſdem in oppidiſ & hic romę pro-
pter tranquillitatem ·r·p· non negligebant̄

Itaq; hunc & tarentini & regini & neapolitani ciuitate ceteriſ premiiſ donarunt. & omneſ qui aliquid de ingeniiſ poterant iudicare cognitione atq; hoſpitio dignum exiſtimarũt.

Hac tanta celebritate fame cum ẽẽt iam abſẽtibuſ notuſ romam uenit Mario conſule & catulo nactuſ eſt primum conſuleſ omnes alter reſ ad ſcribendum maximaſ: alter tum reſ geſtaſ tum & ſtudium atq; aureſ adhibere poſſet. ſtatim Luculli cum pretextatuſ etiam tum Archiaſ ẽẽt eum domum ſuam receperũt.

Sed & hoc ſolum non ingenij ac litterarum uerum & nature atq; uirtutiſ ut domuſ que huiuſ adoleſcentię prima fuerit eadem ẽẽt familiariſſima ſenectuti. Erat temporibus illiſ iocunduſ. Q. Metello & eiuſ Pii filio audiebatur a M. Emilio uiuebat cum. Q. Catulo & patre & filio a L. Craſſo colebatur Lucul loſ & Druſum & Octauioſ & Catonem & totã Hortenſiorum domum deuinctam cõſuetu-

dine cum tener& affitiebatur ſummo honore
quod eum non ſolum. colebant qui aliquid
percipere atq, audire ſtudebant· Interim ſatiſ
longo interualo cum ẽ& cum ·L· lucullo in
ſiciliam profectuſ & cum ex ea prouintia cũ
eodem Lucullo deceder& uenit heracleam q̄
cum e& ciuitaſ equiſſimo iure ac federe ad
ſcribi ſe in eam ciuitatem uoluit· Idq, cum
ipſe per ſe dignuſ putaretur tum auctorita
te & gratia Luculli ad heraclienſibuſ impetra
uit· Data eſt ciuitaſ ſillani lege & Carbonis
ſi qui federatiſ ciuitatibuſ adſcripti fuiſſent.
ſi tum cum lex ferebatur in italia domiciliũ
habuiſſent· & ſi ſexaginta diebuſ apud preto
rem eſſent profeſſi cum hic domicilium mol
toſ habuiſſent iam annoſ haber&q, profeſſuſ
eſt apud pretorem· Q· Metellum familiariſſi
mum ſuum· Si nihil aliud niſi de ciuitate
ac lege diximuſ nihil dico ampliuſ cauſa dic
ta eſt· Quid enim horum infirmari Grache

poteſt heraclie ne ēē tum adſcriptum negabiſ.
A. deſt uir ſumma auctoritate & religione ac fi
de M. Lucullus qui ſe non oppinari ſed ſcire ñ
audiuiſſe ſed uidiſſe non interfuiſſe ſed egiſ
ſe dicit adſunt heraclienſeſ legati nobiliſſimi
homineſ huiuſ iudicii cauſa cum mandatiſ
& cum publico teſtimonio uenerunt qui hu
nc adſcriptum heraclienſem dicunt hic tu
tabellaſ deſideraſ heraclienſium publicaſ q̄ſ
italico bello incenſo tabulario interiiſſe ſcimuſ
omneſ. Eſt ridiculum ad ea que habemuſ ni
hil dicere querere que habere non poſſumus
& de hominum memoria tacere litterarum ī
memoriam flagitare & cum habeaſ ampliſſi
mi uiri religionem integerrimi municipii iuſ
iurandum fidemq; ea que deprauari nullo
modo poſſunt repudiare tabulaſ quaſ idem
dicis ſolere corrumpi deſiderare. At domicili
um rome non habuit iſ qui tot anniſ ciuita
tem datam ſedem omnium rerum ac fortu

narum ſuarum rome collocauit. At non eſt pro-
feſſuſ que ſole ex illa profeſſione collegioq; pre-
torum obtinent publicarum tabularum au-
ctoritatem. Nam cum Apii tabule negligenti-
uſ aſſeruate dicerentur gabii q̄ diu incolu̅is
fuit leuitaſ poſt damnationem calamitaſ t
omnem tabularum fidem reſignaſſ& Metel-
luſ homo ſanctiſſimuſ modeſtiſſimuſq; om-
nium tanta diligentia fuit ut ad .L. Lentulũ
pretorem & ad iudiceſ uenerit & uniuſ homi-
niſ litura ſe commotum ēē dixit. hiſ igitur
tabuliſ nullam lituram in nomen .A. Licini
uidetiſ. Que cum ita ſint quid eſt quod de eiꝰ
ciuitate dubitatiſ preſertim cum aliiſ quoq;
in ciuitatibuſ fuerit aſcriptuſ. Etenim cum
mediocribuſ multiſ & aut nulla aut humili
aliqua arte preditiſ gratuito ciuitatem in gra-
tia homineſ impartiebant. Reginoſ credo
aut locrenſeſ aut neapolitanos aut tarenti-
noſ quod ſcenicis artificibuſ largiri ſolebant.

adhuc ſumma ingenii predito gloria noluiſ-
ſe. quod cum ceteri non modo poſt ciuitatem
datam ſed & poſt legem papiam aliquo mo-
do in eorum municipiorum tabulaſ irrep-
ſerunt hic qui nec utitur quidem illiſ in
quibuſ eſt ſcriptuſ quod ſemper ſe heracliē-
ſem ēē uoluit reiicitur. Cenſuſ noſtroſ requi-
riſ ſcilicet. eſt enim obſcurum proximiſ cen-
ſoribuſ hunc cum clariſſimo imperatore. L.
Lucullo apud exercitum fuiſſe in aſia pri-
miſ Iulio & Craſſo nullam populi partem ēē
cenſitam. Sed quoniam cenſuſ non iuſ ciui-
tatiſ confirmat at tantum modo indicat eū
qui ſit cenſuſ ita ſe iam tum geſſiſſe pro ciue
hiſ temporibuſ que tu criminariſ ne ipſius
quidem iudicio in ciuium romanorum
iure ēē uerſatum & teſtamentum ſepe fecit
noſtriſ legibuſ & adiit hereditatem ciuium
romanorum & in beneficiiſ & ad erarium
delatuſ eſt a. L. Lucullo pretore & conſule. r.

Q uere argumenta ſi qua poteſ nunq̃ enim hic ne
q; ſuo neq; amicorum iudicio reuincetur. Que-
reſ a nobiſ Gracce cur tantopere hoc homine de
lectemur quia ſuppeditat nobiſ ubi animus
ex hoc forenſi ſtrepitu reficiatur & aureſ conui
tio conquieſcant an tu exiſtimaſ aut ſuppetē
nobiſ poſſe quod cotidie dicamuſ in tanta uar-
ietate rerum niſi animoſ noſtroſ doctrina ex-
colamuſ aut ferre animoſ tantam contentiōeſ
poſſe niſi eoſ doctrina eadem relaxemuſ. Ego
uero fateor me hiſ ſtudiiſ eē deditum. ceteros
pudeat ſi qui ſe ita litteriſ abdiderunt ut ni
hil poſſunt ex hiſ neq; ad comunem afferre fru
ctum neq; in aſpectum lucem proferre. Me
autem quid pudeat qui tot annoſ ita uiuo
iudiceſ ut nulluſ unq̃ me tempore aut cōmo
do aut ocium meum abſtraxit aut uoluptaſ
aduocauerit aut deniq; ſomnuſ retardauerit.
Q uare quiſ tandem me reprehendat aut quiſ
mihi iure ſuccenſeat ſi quantum ceteriſ ad a-

ſuaſ reſ obeundaſ quantum ad feſtoſ dierum ludorum celebrandoſ quantum ad aliaſ uoluptateſ & ad ipſam requiem animi & corporiſ conceditur temporum quantum alii tribuunt tempeſtiuiſ conuiuiiſ quantum deniq; alee quantum pile tantum mihi egomet ad hec ſtudia ſumpſero. Atq; hoc adeo mihi concedēdum eſt magiſ quod ex hiſ ſtudiiſ hec creſcit oratio & facultaſ que quantacumq; in me nūq̄ amicorum periculiſ defuit que ſi cui leuior uidetur illa quidem certe que ſumma ſt̄ ex quo fonte hauriam ſentio. Nam niſi multorum preceptiſ multiſq; litteriſ ſuaſiſſem nihil ēē in uita magnopere expetendum niſi laudem atq; honeſtatem in ea autem proſequenda omneſ cruciatuſ corporiſ omnia pericula mortiſq; atq; exilii parui ēē ducenda nunq̄ me pro ſalute ueſtra in tot ac tantas dimicationeſ atq; in hoſ profligatorum hominum cotidianoſ impetuſ obieciſſem. ii.

Sed pleni omneſ ſunt libri plenę ſapientium uoceſ plena exemplorum uetuſtaſ que iacerent in tenebriſ omnia niſi litterarum lumen accederet, quam multaſ nobiſ imagineſ non ſolum ad intuendum uerum et ad imitandum fortiſſimorum uirorum expreſſaſ ſcriptioneſ et greci et latini reliquerunt quaſ ego mihi ſemper in adminiſtranda r. p. proponenſ animum et mentem meam ipſa cogitatione hominum excellentium confirmabam. Queret quiſpiam quid illi ipſi ſummi uiri quorum uirtuteſ litteriſ prodite ſunt iſta ne doctrina quam tu laudibuſ efferſ eruditi fuerunt difficile eſt de omnibuſ hoc confirmare ſed tamen eſt certum quid reſpondeam.

Ego multoſ homineſ excellenti animo et uirtute fuiſſe et ſine doctrina naturę ipſiuſ habitu prope diuino per ſe ipſoſ et moderatoſ et graueſ extitiſſe fateor et illud.

adiungo ſepiuſ ad laudem atq; uirtutem
naturam ſine doctrina q̄ ſine natura ua-
luiſſe doctrinam. Atq; idem ego contendo
cum ad naturam eximiam atq; illuſtrem
acceſſerit ratio quedam confirmatioq; do-
ctrine tum illud neſcio quid preclarum
ac ſingulare ſolere exiſtere: ex hoc eſſe hūc
numero quem patreſ noſtri uiderunt diui-
num hominem affricanum· ex· C· Lelium
L· furium moderatiſſimoſ homineſ & con-
tinentiſſimoſ. Ex hoc fortiſſimum uirum
in illiſ temporibuſ doctiſſimum catonem
illum ſenem qui profecto ſi nihil ad perci-
piendam colendamq; uirtutem litteriſ ad-
iuuarentur numq̄ ſe ad earum ſtudium cō-
tuliſſ&. Quod ſi non hic tantuſ fructuſ oſ-
tenderetur & ſi ex hiſ ſtudiiſ delectatio ſola
peteretur tamen ut opinor iudicaretiſ·t·
Nam certe neq; temporum ſunt neq; etatū
omnium neq; locorum: hec ſtudia adoleſ-

centiam agunt ſenectutem oblectant ſecun
daſ reſ ornant aduerſiſ profugium ac ſola
tium prebent delectant domi non impediūt
foriſ pernoctant nobiſcum peregrinantur
ruſticantur quod ſi ipſi hec attingere nequi
muſ ſenſu noſtro ea mirari deberemuſ etiam
cum aliiſ uideremuſ. Quiſ ueſtrum tam animo
agreſti ac duro fuit ut roſcii morte nuper nō
commoueretur qui cum eſſ& ſenex mortu
uſ tamen propter excellentem artem ac ue
nuſtatem uidebatur omnino mori non de
buiſſe. Ergo ille corporiſ motu tantum t
amorem ſibi conciliauit a nobiſ omnibuſ
noſ animorum incredibileſ motuſ celebri
tatemq; ingeniorum negligimuſ. Quotiēſ
ego hun Archiam uidi iudiceſ utar enim
ueſtra benignitate quoniam me in hoc i
nouo genere dicendi tam diligenter attē
ditiſ quocienſcunq; ego hunc uidi cum
litteram ſcripſiſſ& nullam magnum nu-

merum

numerum optimorum uerſuum de hiſ rebuſ que
tum agebantur dicere ex tempore. Quotienſ re-
uocatum eandem rem dicere commutatiſ uer-
biſ atq; ſententiiſ. Que nec accurate cogitateq;
ſcripſiſſ& ea ſic uidi probare ut ad ueterum ſcri-
ptorum laudem perueniret. hunc ego non di-
ligam non admirer non omni ratione defen-
dendum putem. At qui ſic a ſummiſ homini-
buſ eruditiſſimiſq; accepimuſ ceterarum rerum
ſtudia & doctrina & preceptiſ & arte conſtare
poetam natura ipſa ualere & mentiſ uiribuſ
excitari & quaſi diuino quodam ſpiritu aflari.
Quare ſuo iure noſter ille Enniuſ ſanctoſ ap-
pellat poetaſ q; quaſi deorum aliquo dono atq;
munere commendati nobiſ ee̅ uideantur. Sit
igitur iudiceſ ſanctum apud noſ humaniſſi-
moſ homineſ hoc poetę nomen quod nulla u-
unq̃ barbaria uiolauit ſaxa & ſolitudineſ uo-
uoce reſpondent beſtie ſępe inmaneſ cantu
flectuntur atq; conſiſtunt noſ inſtituti rebuſ

optimiſ non poetarum uoce moueamur. Homerum Colophonii ciuem ēē dicunt ſuum chii ſuum uindicant ſalamini repetunt ſmyrnii uero ſuum ēē confirmant. Itaq; & delubrum eiuſ in urbe dedicarunt permulti alii preterea inter ſe atq; contendunt. Ergo illi alienum quia poeta fuit & poſt mortē expetunt nos hunc uiuum qui & uoluntate & lege noſter eſt repudiemuſ preſertim cū omne olim ſtudium atq; omne ingenium contulerit Archiaſ ad. p. r. gloriam laudē q; conſeruandam. Nam & Cimbricaſ reſ adoleſcenſ attigit & ipſi illi. C. Mario qui durior ad hec ſtudia uidebatur iocunduſ fuit. Neq; enim eſt quiſq̄ tam auerſuſ a muſiſ qui nō mandari uerſibuſ eternum ſuorum laborē facile preconium patiatur. Themiſtoclem illum ſummum uirum athenis dixiſſe aiunt cum ex eo quereretur quod

aut cuiuſ uocem libentiſſime audiret

cauſa quo ſua uirtuſ optime predicaretur. Ita-
q; ille Mariuſ item eximie. L. Plotium dilex-
it cuiuſ ingenio putabat ea que geſſerat poſ-
ſe celebrari Mitridaticum uero bellum ma-
gnum atq; difficile & in multa uarietate ter-
ra mariq; uerſatum totum ab hoc expreſſũ
eſt. Qui libri non modo. L. Lucullum clariſſi-
mum & fortiſſimum uirum/verum & p.
r. nomen illuſtrant. Populuſ enim. r. ape-
ruit Lucullo imperante pontum regiiſ qu-
endam opibuſ & natura regioniſ uallatũ
p. r. lauſ eſt urbem amiciſſimam cizicenorũ
eiuſdem conſilio & omni impetu regio ac
tociuſ belli ore ac faucibuſ ereptam ēē atq;
ſeruatam noſtra ſemper feretur & predica-
bitur. L. Lucullo dimicante cum interfectiſ
ducibuſ depreſſa hoſtium claſſiſ & incre-
dibiliſ apud thenedum pugna illa naua-
liſ. Noſtra ſunt trophea noſtra monimen-
ta noſtri triumphi quia quorum ingeniiſ

hec ferunt ab hiſ· p·r· fama celebratur· Carus
fuit africano ſuperiori noſter Enniuſ· Itaq; &
in ſepulchro ſcipionum putatur iſ eē conſtitu·
tuſ ex marmoratiſ laudibuſ certe non ſolum
ipſe qui laudatur ſed etiam· p·r· nomen orna
tur· In celum huiuſ proauuſ Cato tollitur ma
gnuſ honoſ· p·r· adiungitur/ omneſ deniq;
illi maximi Marcelli fuluij non ſine commu·
ni omnium laude decorantur· Ergo illum
qui fecerat hec rudem tum hominem maio
reſ noſtri in ciuitate receperunt· Noſ hunc
heracliensem multiſ ciuitatibuſ expetitum
in hac autem legibuſ conſtitutum de noſtra
ciuitate eiciemuſ· Nam ſi quiſ minorem glo
rię fructum putat ex grecis uerſibuſ percipi
q̄ ex latiniſ uehementer errat propterea qđ
greca leguntur in omnibuſ fere gentibuſ la-
tina ſuiſ finibuſ exiguiſ ſane continentur·
Quare ſi reſ he quaſ geſſimuſ orbiſ terrę regio
nibuſ definiuntur cupere debemuſ quo ma-

nuum noſtrarum tela peruenerint eorum glo-
riam famamq; penetrare quod cum ipſiſ po-
puliſ de quorum rebuſ ſcribitur hec ampla
ſunt cum hiſ certe qui de uita glorię cauſa
dimicant hoc maximum & periculorum
incitamentum eſt & laborum · Quam mul-
toſ ſcriptoreſ rerum ſuarum magnuſ ille ale-
xander ſecum habuiſſe dicitur atq; iſ tamẽ
in ſigeo ad Achilliſ tumulum aſtitiſſet · o
fortunate inquit adoleſcenſ qui tue uirtutiſ
Homerum preconem inueneraſ · Et uere nã
niſi illi arſ illa extitiſſet idem tumuluſ qui cõ-
puſ eiuſ contexerat nomen & obruiſſet ·
Quid noſter hic magnuſ qui cum uirtute for-
tunam adequauit non ne Theophanem
mitelenum ſcriptorem rerum ſuarum in cõ-
tione militum ciuitate donauit & noſtri
illi forteſ uiri ſed ruſtici ac militeſ dulcedĩe
quadam glorie commoti quaſi participeſ eiꝰ-
dem laudiſ magno illud clamore approba-

Itaque credo ſi ciuiſ romanuſ Archiaſ legibuſ
non eſſet ut ab aliquo imperatore ciuitate
donaretur perficere non potuit. Silla cum
hiſpanoſ et galloſ donaret credo hunc petē-
tem repudiaſſet quem noſ in concione ui-
dimuſ cum ei libellum maluſ poeta de po-
pulo ſubieciſſet quod epigrāma in eum feciſ-
ſet tantummodo alteriuſ uerſibuſ longiuſcu-
liſ ſtatim ex hiſ rebuſ quaſ tum uendebat iu-
bere ei premium tribui ſub ea conditione
ne quid poſtea ſcriberet qui ſedulitatem
mali poete duxerit aliquo tamen premio
dignam cuiuſ ingenium et uirtutem in
ſcribendo et copiam non expetiſſet. Quid a
Q. Metello pio familiariſſimo ſuo qui ciuita-
te multoſ donauit neque per ſe neque per Lu-
culloſ impetrauiſſet qui preſertim uſque eo de
ſuiſ rebuſ ſcribi cuperet ut etiam cordube
natiſ poetiſ pingue quiddam ſonantibuſ
atque peregrinum tamen aureſ ſuaſ de-

dederat. Neq; enim eſt hoc diſſimulandum qd'
obſcurari non poteſt ſed pre nobiſ ferendum
trahimur omneſ ſtudio laudiſ & optimus
quiſq; maxime gloria ducitur. Ipſi illi philoſo-
fi & illiſ libelliſ quoſ de contemnenda gloria
ſcribunt nomen ſuum inſcribunt in eo ipſo
in quo predicationem nobilitatemq; deſpici-
unt predicari de ſe ac nominari uolunt. De-
cimuſ quidem Brutuſ ſummuſ uir & impe-
rator Acci amiciſſimi ſui carminibuſ temp-
lorum ac monumentorum adituſ exorna-
uit ſuorum. Iam uero ille qui cum Etholis
ennio comite bellauit Fuluiuſ non dubi-
tauit martiſ manubiaſ muſiſ conſacrare.
Quare in qua urbe imperatoreſ prope arma-
ti poetarum nomen & muſarum delubra
coluerunt in ea non debent locati iudices
a muſarum honoreſ & a poetarum ſalute
abhorrere. Atq; ut id libentiuſ faciatiſ iam
me uobiſ iudiceſ indicabo & de me eo quodã

amore glorie nimiſ acri fortaſſe: Veruntamē
honeſto uobiſ confiteor. Nam quaſ reſ nos
in conſulatu noſtro uobiſcum ſimul pro ſa-
lute huiuſ equę imperii & pro uita ciuium
proque uniuerſa .r.p. geſſimuſ attigit hic
uerſibuſ atq; in cohauit quibuſ auditiſ quod
mihi magna reſ & iocunda uiſa eſt/ hunc
ad perficiendum hortaui nullam enim uir-
tuſ aliam mercedem laborum periculorum
q; deſiderat preter hanc laudiſ & glorię q̄
quidem detracta iudiceſ quid eſt quod in
hoc tam exiguo uitę curriculo & tam bre
ui tantiſ noſ in laboribuſ uerſamur: certe ſi
nihil animuſ preſentiret in poſterum & ſi q-
buſ regionibuſ uitę ſpatium circumſcriptū
iſte iſdem omneſ cogitationeſ determinaret
ſuaſ nec tantiſ ſe laboribuſ frageret neq; tot
curiſ uigiliſq; angeretur nec tocienſ de ipſa
uita dimicaret. Nunc inſidet quedam in op-
timo quoq; uirtuſ que nocteſ & dieſ animū

glorię ſtimuliſ concitat atq; admonet non cum
uitę tempore ēē dimittendam commemora-
tionem nominiſ noſtri ſed cum omni poſte-
ritate adęquandam: An uero tam parui āī-
mi uideamur ēē omneſ qui in .r. p. atq; in hiſ
uitę periculiſ laboribuſq; uerſamur ut cum
uſq; ad extremum ſpatium nullum tranql
lum atq; ocioſum ſpiritum duxerimuſ no-
biſcum ſimul moritura omnia arbitremur
an cum ſtatuaſ & imagineſ non amicorum
ſimulacra ſed corporum ſtudioſe multi ſū-
mi homineſ reliquerunt conſiliorum relin-
quere ac uirtutum noſtrarum effigiem nō-
ne multo malle debemuſ ſummiſ ingeni
iſ expreſſam & politam. Ego uero omnia
que gerebam iam tum in gerendo ſpargere
me ac diſſeminare arbitrabar in orbiſ terre
memoriam ſempiternam: hęc uero ſiue a
meo ſenſu poſt mortem affuturam eſt: ſiue
ut ſapientiſſimi homineſ putauerunt ad

aliquam animi mei partem pertinebunt:
nunc quidem certe cogitatione quadam
ſpeq; delector. Quare conſeruate hominem
pudore eo quem amicorum uidetiſ comp-
bari tum dignitate tum & uenuſtate. In-
genio autem tanto quanto id conuenit
extimari quod ſummorũ hominum inge-
niiſ expetitum ẽẽ uideatiſ. Cauſa uero ei-
uſmodi quę benefitio legiſ auctoritate be-
neficii teſtimonio Luculli tabuliſ Metelli
comprobetur. Que cum ita petimuſ a uo-
biſ iudiceſ ſi qua non modo humana ue-
rum & diuina negociiſ commendatio de-
bet ẽẽ ut eum qui uoſ qui ueſtroſ impera-
toreſ qui . p. r. reſ geſtaſ ſemper ornauit q.
& hiſ recentibuſ noſtriſ ueſtriſq; periculiſ
eternum ſe teſtimonium laudiſ ẽẽ datu-
rum profitetur. Iſq; eo numero qui ſemper
apud omneſ ſancti ſunt habiti itaq; dicti
ſi in ueſtram accipiatiſ fidem ut humani

tate uestra leuatius potiusq̄ acerbitate eē uideantur. Que de cauſa pro mea conſuetudine breuiter ſimpliciterq; dixi ea confido eē probata omnibuſque firme a me iudicialiq; conſuetudine & de omnibuſ ingenio communiter de ipſiuſ ſtudio locut⁹ ſum ea iudiceſ a uobiſ ſpero eē in bonam partem acceptam ab eo qui iuditium exercet certe ſcio.

·M·T·C· ORATIO PRO PVBLIO SILLA INCIPIT·

MAXIMEVELLEM iudiceſ ut P Silla & antea actę dignitatiſ ſuę ſplēdorem obtinere & poſt calamitatem acceptam modeſtię fructum aliquem potuiſſe percipere. Sed quoniam ita

tulit caſuſ infeſtuſ ut in ampliſſimo honore
cum communi ambitioniſ inuidia cum ſin
gulari Antonii odio euerteretur; & in hiſ pri
ſtinę fortunę reliquiſ miſeriſ & afflictiſ ta
men habere quoſdam quorum animoſ ne
ſupplitio quidem ſuo ſaciare poſſ&. q̄q̄ ex hu
iuſ incommodiſ magno animo moleſtiam
capio" oblatum mihi tempuſ in quo boni uiri
lenitatem meam miſericordiamq; notam om̄i
buſ quondam nc̄ quaſi intermiſſam agno
ſcerent; improbi ac perditi ciueſ redomiti at
q; uicti precipitante re. P. uehementem me
fuiſſe atq; fortem; conſeruata mitem atq; mi
ſericordem faterentur. Et quoniam L. Torqua
tuſ meuſ familiariſ atq; neceſſariuſ iudiceſ
exiſtimauit ſi noſtram in accuſatione ſua ne
ceſſitatem familiaritatemq; uiolaſſ& aliquid
ſe de auctoritate meę defenſioniſ poſſe detra
here; cum huiuſ periculi propulſatione coniū
gam defenſionem officii mei. Quod quidem

" tamen in ceteriſ maliſ facile pa tior

genere orationiſ non uterer iudiceſ hoc tem-
pore ſi mea ſolum intereſſet. Multiſ enim mihi
locuſ et data ſepe facultaſ eſt et ſepe dabitur de
laude dicendi. Sed ut ille iudiceſ quantum de
mea auctoritate dirripuiſſet tantum ſe de hu
iuſ preſidiiſ diminuturum: ſic ego ſentio ſi mei — diminutū putat
facti rationem uobiſ conſtantiamque huiuſ offi-
cii ac defenſioniſ probaro: cauſam P. Sille quoque — qꝫ
probaturum. ac primum abſte illud quero L. Tor-
quate quero quor me a ceteriſ uiriſ clariſſimiſ
ac principibuſ ciuitatiſ in hoc offitio atque defen-
ſe — ſioniſ iure ſecernaſ. Quid enim eſt quod obrem abſ
te Q. Hortenſii factum clariſſimi uiri atque or-
nō — natiſſimi reprehendatur: Reprehendatur me — ciuiſ
um. Nam ſi initum eſt conſilium a P. Silla
inflammande ciuitatiſ huiuſ extinguendi
imperii delende urbiſ mihi maiorem hec reſ
dolorem quam Q. Hortenſio mihi maiuſ odium af
ferre debent. Meum denique grauiuſ eſſe iuditi
um qui adiuuanduſ in hiſ cauſiſ qui oppug-

nanduſ qui defendenduſ qui deſerenduſ ēē ui
deatur. Ita inquit tu enim inueſtigaſti tu pa
tefeciſti coniurationem quod cum dicat nō
attendit eum qui patefecerit hoc curaſſe ut id
omneſ uiderent quid ante fuiſſ& occultum.
Quare iſta coniuratio ſi patefacta per me eſt
tam patet Hortenſio q̄ mihi quem cum tu
deaſ honore h̄ auctoritate uirtute conſilio
preditum non dubitaſſe quin innocentes
P. Sillam defender&. Quero cur qui aditus
ad cauſam Hortenſio patuerit mihi interclu-
ſuſ ēē debuerit. Quero illud & ſi me qui defē-
do reprehendendum putaſ ēē. quid tandem
de hiſ exiſtimeſ ſummiſ & clariſſimiſ ciuibus tum
quorum ſtudio & dignitate celebrari hoc iu-
ditio ornari cauſam defendendi huiuſ in-
nocentiſ uideſ non enim una ē ratio defē-
ſioniſ ea que poſita eſt in oratione. omnes
qui adſunt qui laborant qui ſaluum uolūt
pro ſua parte atq; auctoritate defendunt. An

uero in quibuſ ſubſeliiſ hec ornamenta ac lumina · r · p · uiderem in hiſ apparere nolem · me
Quorum ope ego illum in locum atque hanc in auxilio
clariſſimam ſedem dignitatiſ atque laboris celſiſſimam
multiſ meiſ magniſ ac laboribuſ & pericu-
liſ aſcendiſſem · Atque ut intelligaſ Torquate ·
quem accuſeſ ſi te id offendit quod ego qui
hoc genere queſtioniſ defenderim neminem
non deſim · P · Sille recordare de ceteriſ quos
adeſſe huic uideſ intelligaſ & de hoc & de ce-
teriſ iuditium meum & horum par atque unum
fuiſſe quiſ noſtrum affuit Varginteio nemo
ne hic quidem · Q · Hortenſiuſ preſertim qui
illum ſoluſ ante de ambitu defendiſſet non inſ
enim iam ſe ullo offitio cum illo coniunctum
arbitrabatur cum illo tantum ſcelere com-
miſſo omnium offitiorum ſociorum dire-
miſſet · Quiſ noſtrum ſeruum Sillam / quiſ
Publium / quiſ M · Lecam / quiſ Cornelium de
fendendum putauit · Quiſ hiſ horum affu

ut nemo/Quid ita quia ceteriſ in cauſiſ & nocē
teſ uiri boni ſi neceſſarij non ſunt defendendoſ
eē non putant in hoc crimine non ſolum le
uitatiſ eſt culpa uerum & quedam contagio
ſceleriſ ſi defendaſ eum quem obſtrictum eē
patrie ſuſpicere. Quid Antronio non ne ſoda
leſ non ne collegę ſui non nę ueteres amici quorum
ille copia quondam abundarat/Non hi om
neſ qui ſunt in r.p. principeſ defuerunt im
mo & pleriq; teſtimonio leſerunt. Statuerant
tantum illud eē maleficium quod non mo
do occultari per ſe ſed etiam aperiri illuſtrari
q; deberet. Quamobrem quid eſt quod mirere
ſi cum iiſdem in hac cauſa me uideſ adeſſe ci
quibuſ in ceteriſ intelligiſ abfuiſſe niſi uero
me unum uiſ ferum preter ceteroſ me aſpe
rum me inhumanum exiſtimari me ſingu
lari immanitate & crudelitate preditum ha
nc mihi tum ſi propter reſ meaſ geſtaſ impo
niſ in omni uita mea perſonam Torquate ue

hementer erraſ me natura miſericordem pa
tria ſeuerum crudelem nec patria nec natũa
ẽẽ uoluit. Deniq; iſtam ipſam perſonam uehe
mentem & acrem quam mihi tum tempuſ &
.r.p. impoſuit iam uoluntaſ & natura ipſa de
traxit. Ille enim ad breue tempuſ ſeueritatem
poſtulauit hec in omni uita miſericordiam le-
nitatemq; deſiderat. Quare nihil eſt quod ex
tanto comitatu uirorum ampliſſimorum ab   me unũ
ſtrahaſ ſimplex offitium atq; una ę bonorum
omnium cauſa nihil eſt quod admirere poſt
hac ſimul in eaę parte in qua hoſ animaduẽ-
teriſ me uidebiſ. Nulla enim eſt in .r.p. cau-
ſa mea propria. Tempuſ agendi fuit mihi
magiſ proprium q̃ ceteriſ doloriſ uero & ti
moriſ & periculi illa fuit cauſa communiſ.
Neq; enim princepſ tunc ad ſalutem ẽẽ potuiſſẽ
ſi ẽẽ alii comiteſ uoluiſſent. Quare neceſſe eſt
quod m̃ conſuli precipuum fuit preter alioſ
id iam priuato cum ceteriſ ẽẽ commune.

Neq; ego hoc partẽnde inuidię ſed communicã de laudiſ cauſa loquor honeriſ mei partem nemini impartio glorię boniſ hominibuſ in Antronium teſtimonium dixiſti inqt Sillam defendiſ hoc totum eiuſmodi eſt iudiceſ ut ſi ego ſim inconſtanſ ac leuis nec teſtimonio fidem tribui" nec defenſioni auctoritatem. Sin eſt in me ratio .r. p. religio priuati officii ſtudium retinendę uoluntatiſ bonorum. Nihilominuſ debẽt habere q̃ a me defendi Sillam teſtimonio leſũ ẽẽ Antronium. Videor enim non ſolum ſtudium ad defendendaſ cauſaſ uerum opinioniſ aliquid & auctoritatiſ afferre qua & moderatę ego utar iudiceſ & omĩno non uterer ſi ille me non coegiſſet. Duę coniurationeſ Torquatę abſte conſtituuntur una quę Lepido & voltatio conſulibuſ p̃re tuo conſule" harum in utraq; Sillam ẽ dicaſ fuiſſe patriſ tui fortiſſimi uiri atq;

" conuicit

" deſignato facta ẽẽ dicatur alta q; me cõſule

optimi conſulis Scis me conſiliis non inter
fuiſſe · ſcis me cum tecum ſummus uſus eẽt
tamen illorum expertem ſermonum. & tẽ-
porum fuiſſe · Credo quod nondum peni-
tus in · r · p · uerſabar quod nondum ad pro-
poſitum finem mihi honoris perueneram:
Quod mea ambitio & forenſis labor ab omĩ
illa cogitatione abſtrahebat · Quis ergo intᵉ
erat ueſtris conſiliis omnes hi quos uides
huic adeẽ · & in primis · Q · Hortenſius qui cũ
propter honorem & dignitatem atq; ani
mum eximium in · r · p · tum per ſummam
familiaritatem ſummumq; honorem in pa-
trem tuum cum communibus tum preci-
puis patris tui periculis commouebatur · r ·
Ergo iſtius coniurationis crimen defenſum
ab eo eſt qui interfuit qui cognouit qui p-
ticeps & conſilii ueſtri fuit & timoris cuius
in hoc crimine propulſando cũ eẽt copioſiſ-
ſima atq; ornatiſſima oratio tamen non i

minuſ inerat auctoritatiſ in ea q̄ facultatiſ illi
ig² iuſ coniurationiſ que facta contra uoſ delata ad
uoſ a uobiſ prolata ēē dicitur ego teſtiſ ēē nō
potui non modo enim nihil non comperi
ſed uix ad aureſ meaſ iſtiuſ ſuſpitioniſ fama
peruenit qui uobiſ in conſilio fuerunt qui uo-
biſcum illa cognouerunt quibuſ ipſiſ peri-
culum tum conflari putabatur qui Autro-
nio non affuerunt qui in illum teſtimonia
grauia dixerunt hunc defendunt huic ad-
ſunt in huiuſ periculo declarant ſe non cri-
mine coniurationiſ ne adeſſent ceteriſ ſed
hominum maleficio deterritoſ ēē mei con-
ſulatuſ autem temporiſ & crimen maxime
coniurationiſ a me defendetur atq; inter noſ
partitio non eſt fortuito iudiceſ nec temere
facta ſed cum uideremuſ eorum criminum
noſ patronoſ adhiberi quorum teſteſ eſſe
poſſemuſ uterq; noſtrum ſibi ſuſcipiendum id
putauit de quo aliquid ſcire ipſe atq; exiſti-

mare potuiſſet. Et quoniam de criminibus ſupe-
rioris coniurationis Hortenſium diligenter au
diſtis de hac coniuratione que me conſule fa
cta eſt hoc primum attendite. Multa cum ẽẽꝫ
conſul de ſummis r. p. periculis audiui mul
ta queſiui multa cognoui nullus unq̃. de Sil
la nuntius ad me nullum inditium nulla ſu-
ſpitio nulle littere peruenerunt multum hec
uox fortaſſe deberet ualere eius hominis qui
conſul inſidias r. p. conſilio inueſtigaſſet ueri-
tate aperuiſſet magnitudinem animi uindi
caſſet cum ipſe nihil audiſſe de P. Silla nihil
ſuſpicatum ẽẽ diceret. Sed ego nundum u-
tor hac uoce ad hunc defendendum ad pũ-
gandum me potius utor mirari Torquatus ut
deſinat me qui Antronio abfuerim Sillam
defendere. Que enim Antronii fuit cauſa q̃
Sillę eſt ille ambitus iuditium tollere ac diſ-
turbare primum conflato uoluit gladiatoꝝ
ac fugitiuorum tumultu deinde id quod ui

dimuſ omneſ lapidatione atq; concurſu Sil-
si·l· la sibi ſuiſ pudor ac dignitaſ non prodeſ-
ſet nullum auxilium requiſiuit ille dam-
natuſ ita ſe gerebat non ſolum conſiliiſ &
ſermonibuſ verum & aſpectu atq; uultu
ut inimicuſ eẽe ampliſſimuſ ordinibuſ ĩ-
feſtuſ boniſ omnibuſ hoſtiſ patrię uidere-
tur. Hic ſe ita fractũ illa calamitate atq; af-
flictum putauit ut nihil ſibi ex priſtina di-
gnitate ſupereſſe arbitraretur niſi quod mo-
deſtia retinuiſſet. Hac uero in coniuratio-
ne quid tam coniunctum q̃ ille in coniũ-
ctum cum Catilina cum Lentulo q̃ tanta ſo-
cietas ullis inter ſe rerum optimarum q̃ ei
cum illiſ ſceleriſ libidiniſ audatię. Quod fla- tãta
gitium Lentuluſ non cum Antronio conce-
pit quod ſine eodem Cathelina facinuſ ad-
miſit cum interim Silla cum eiſdem illiſ
non modo noctem ſollicitudinemq; non q̃-
mediocri rere sed ne quidem ſermone congreſſu cõ-

iungerẽ. Illum Allobrogeſ maximarum rerum
ueriſſimi iudiceſ illum multorum littere ac
nuncii coarguerunt. Sillam interea nemo ſi-
mulauit nemo nominauit. Poſtremo eiecto
ſiue iam emiſſo ex urbe Cathilina ille arma
miſit cornua tubaſ faſceſ ſigna legioneſ ille
relictuſ intuſ expectatuſ foriſ Lentuli pena cõ-
preſſuſ conuertit ſe aliquando ad timorem
nunq̃ ad ſanitatem. Hic contra quieuit ut ſalutẽ
eo tempore omni neapoli fuerit ubi neq; oẽſ ita
homineſ fuiſſe putantur huiuſ affineſ ſuſ-
pitioniſ & locuſ eſt ipſe non tam ad inflam-
mandos calamitoſorum hanimoſ q̃q̃ ad
conſolandoſ accommodatuſ. Propter hãc
tãtam igitur diſſimilitudinẽ me in utroq; prebui.
Veniebat enim ad me & ſepe ueniebat Antro-
niuſ multiſ cum lacrimiſ ſupplex ut ſe de-
fenderem & ſe meum condiſcipulum in pu-
ericia familiarem in adoleſcentia collegam
in queſtura commemorabat fuiſſe multa

mea in ſe nonnulla & ſua in me proferebat offi
tia quibuſ ego rebuſ iudiceſ ita flectebar ani
mo atque frangebar ut & ex memoria quaſ mi
hi ipſe fecerat inſidiaſ deponerem ut iam im
miſſum eſſe ab eo .C. Cornelium qui me in ſedi
buſ meiſ in conſpectu uxoriſ meę ac liberorum. meorum
trucidaret oblivıſcerer quod ſi de uno me cogitaſ
ſem qua mollitia ſum animi ac lenitate nun
quam me hercule illiuſ lacrimiſ ac precibuſ reſti
m tiſſem. Sed cum patrię imago cum veſtrorum
periculorum cum huiuſ urbiſ cum illorum
delubrorum atque templorum cum puerorum
infantium cum matronarum ac uirginum
ueniebant in mentem & cum illę infeſtę ac
funeſtę faceſ uniuerſumque totiuſ orbiſ incen
dium cum tela cum cędeſ cum ciuium cru
or cum cinıſ patrię verſari ante oculoſ atque ani
mum memoria refricare cœperat tum ei re deni
ſiſtebam nec ſolum illi hoſti ac parricidę Sed
hiſ & propinquiſ illiuſ Marcelli patri & fi

horum quorum alter apud me parentiſ grauita
tem alter filii ſuauitatem obtinebat neq; arbitra me
bar ſine ſumo ſcelere poſſe quod maleficium in
aliiſ uindicaſſem idem in illorum ſocio cum ſcirē
defendere. Atq; idem ego neq; P. Sillam ſupplicē
ferre neq; eoſdem Marcelloſ neq; huiuſ M. Meſ
ſalle hominiſ neceſſarii preceſ ſubſtinere potui
neq; enim eſt cauſa aduerſata nature nec ho
mo nec reſ miſericordie mee repugnauit nuſq̄.
nomen nuſq̄ ueſtigium fuerat nullum. crimē
nullum iuditium ſuſcepi cauſam Torquate
ſuſcepi & feci libenter ut me quem boni conſtā
tem ut ſpero ſemper iſtimaſſent eundem nec im ex
probi quidem crudelem dicerent. hic ait ſe ille
iudiceſ mei regnum meum fore non poſſe.
Quod tandem Torquate regnum conſulatus cre
do mei in quo nihil ego ĩperaui nihil ſed contra
patribuſ conſcriptiſ & boniſ hominibuſ parui
quo in magiſtratu non inſtitutum eſt a me
iudiceſ regnum ſed promiſſum. An tamen

in tanto imperio in tanta potestate non dicis fu-
isse regem nunc priuatum regnare dicis. Quo
tandem nomine quod in quos testimonia di-
xisti inquit damnati sunt/ Quem defendis spe-
rat se absolutum iri. hic tibi ego de testimo-
niis meis hoc respondeo/ si q. falsum dixeri
te in illos dixisse. Sin uerum hoc non ee hoc
regnare cum uerum iuratos dicas probare de
huius spe tantum dico. Nullas a me opes. P. Sil-
lam nullam potentiam nihil deniq; preter
fidem defensionis expectare nisi tu inquit ca-
usam recepisses nunq restitisset mihi sed in-
dicta causa profugisset. Si iam tibi hoc concedam
Q. Hortensium tanta grauitate hominem
si hos tales uiros non suo stare iuditio sed a
meo si hoc tibi idem quod credi non potest
nisi ego huic adessem hos affuturos non fu-
isse. Vter tandem rex est is ne cui innocentes
homines non resistunt an is qui calamitosos
non deserit. At hic & id quod tibi necesse mi-

nime fuit facetus ee uoluisti cum Tarquinium
& Numam & me tercium peregrinum reges
ee dixisti. Mitto iam de rege querere. Illud q
ro peregrinum cur me ee dixeris nam si ita
sum non tam admirandum regem ee me ut ō quia
tu uis & peregrini reges rome fuerunt qui in
consulem rome fuisse peregrinum hoc dico
inquit te ee ex municipio unde iterum ia fateor & addo & ex eo municipio
salus huic imperio ubique missa est. Sed scire
ex te percupio quare qui ex municipiis
ueniant peregrini tibi ee uideantur nemo
enim isthuc M. illi Catoni seni cum plurimos
haberet inimicos nemo ticorum canio neque
curioni nemo huic ipsi nostro C. Mario cum
ei multi inuiderent obiecit umquam. Equidem
uehementer letor eum ee me in quem cum
tu cuperes nullam contumeliam iacere po-
tueris que non ad maximam partem ciui-
um conuenire. Sed tamen te a me pro ma- pertinere
gnis causis nostre necessitudinis monendum

150

eẽ etiam atq; & puto non poſſunt omneſ eẽ pa-
tricii ſi uerum quęris nec curant quidem nec
ſe equaleſ tui propter iſtam cauſam abſ te
anteiri putant. At ſi tibi noſ peregrini uide-
mur quorum iam & nomen & honoſ inue-
terauit & huic urbi & hominum famę ac
ſermonibuſ q̃ tu tibi illoſ competitoreſ tuos
peregrinoſ uidere neceſſe fuerit qui iam ex
tota italia delecti tecum de honore & de omĩ
dignitate contendunt. Quorum tu caue quẽ-
q̃ peregrinum appelleſ ne peregrinorum ſuf-
fragiiſ obruare qui ſi attulerint neruoſ & in-
duſtriam mihi crede excutient tibi iſtam
uerborum iactatiõem & te eſt ſomno ſepe ex-
citabunt nec patientur te abſ te niſi uirtute
uincentur honore ſuperari ac ſi iudiceſ cęte-
riſ patriciiſ me & uoſ peregrinoſ uideri opor-
teat a Torquato tamen hoc uitium ſileretur.
Eſt enim ipſe a materno genere municipialiſ
generiſ honeſtiſſimi ac nobiliſſimi ſed tamen Aſculani

A ut igitur deceat picentes ſolos non ẽe peregrinos
aut gaudeat ſuo generi me meum ante non
ponerem. Quare neque me peregrinum poſt-
hac dixeris ne grauius refutare neque regem ne
derideare niſi forte regium tibi uideretur.
ita uiuere ut non modo homini ſed ne cupi
ditati quidem ulli ſeruias Contemnere om
nes libidines non auri non argenti non cete-
rarum rerum indigere in ſenatu ſentire li
bere populi utilitati magis conſulere quam uo-
luntati nemini credere multis obſiſtere ſi hoc
putas ẽẽ regium me regem ẽẽ confiteor. Si
te potentia mea ſi dominatio ſi denique ali-
quod dictum arrogans aut ſuperbum mo-
uet quin tu id potius profers quam uerbi inuidiã
contumeliamque maledicti: ego tantis a me be
neficiis in r. p. poſitis ſi nullum aliud mihi p
mium a S. P. Q. R. nisi honeſtum ocium poſtu
larem quis non concederet ſibi haberent ho
nores ſibi imperia ſibi prouincias ſibi triũ

ſeruire

foſ ſibi alia preclare laudiſ inſignia Mihi lice-
ret huiuſ urbiſ quam conſeruaſſem conſpec-
tu tranquillo animo & quieto frui· Quod ſi
hoc non poſtulo: ſi ille labor meuſ priſtinuſ
ſi ſollicitudo ſi offitia ſi opere ſi uigilie deſer-
uiunt amiciſ preſto ſunt omnibuſ: ſi neq; a
amici in foro requirunt ſtudium meū neq;
r·p· in curia Si me non modo non rerum ge-
ſtarum uacatio ſed neq; honoriſ neq; etatiſ
excuſatio uindicat a labore: ſi uoluntaſ mea
ſi induſtria ſi domuſ ſi animuſ ſi aureſ pa-
tent omnibuſ: ſi mihi ne ad ea quidem quę
pro ſalute omnium geſſi recordanda & cogi
tanda quicq̄ relinquitur temporiſ tamen hoc
regnum appellabitur cuiuſ uicariuſ qui
uelit ēē inueniri nemo poteſt longe abeſt
regni ſuſpicio ſi queriſ qui ſint romę regn-
um occupare parati ut ne repliceſ annaliū
memoriam ex domeſticiſ imaginibuſ inue-
nieſ reſ enim geſte credo me mee nimiſ ex-

conati

tulerunt. At mihi neſcio quoſ ſpirituſ attu-
lerunt. Quibuſ de rebuſ tam clariſ tam ĩmor-
talibuſ iudiceſ hoc poſſum dicere me qui eſũ-
miſ eripuerim periculiſ urbem hanc & uitã
omnium ciuium ſatiſ adeptum fore ſi ex
hoc tanto in omneſ mortaleſ benefitio nul-
lum in me periculum redundabit. &enim
in qua ciuitate reſ tantaſ geſſerim memini
& in qua urbe intelligo plenum forum eſt
eorum hominum quoſ a ueſtriſ ceruicibus
depuli iudiceſ a meiſ non remoui niſi uero
fuiſſe paucoſ arbitramini qui conari aut
ſperare poſſent ſe tantum imperium poſſe
debere. Horum ego faceſ eripere de manibꝫ
& gladioſ extorquere potui ſicut feci. Volũ-
tateſ uero conſceleratas ac nefariaſ nec ſana-
re potui nec tollere ‖ quanto periculo uiuam
in tanta multitudine improborum cum
mihi uni cum omnibuſ improbiſ eternũ
uideam bellum ẽẽ ſuſceptum. Quod ſi ille-

‖ quare nõ ſum neſciuſ

meiſ preſidiuſ forte inuide & ſi ea tibi regia ui
dentur Quod omneſ boni omnium generũ
ac ordinum ſuam ſalutem cum mea coniũ
te gunt conſolare q omnium menteſ improborũ
uni mihi maxime ſunt inſenſe & aduerſe qui me
non modo ſolum idcirco oderunt q eoſ cona
tuſ impioſ & furorem cõſceleratum repreſſi ſed
eo ẽ magiſ q nihil iam ſe ſimile me uiuo cona
ri poſſe arbitrantur. At uero quid ego miror ſi
quid ab improbiſ de me improbe dicitur cum
L. Torquatuſ primum ipſe ab hiſ fundamen
tiſ adoleſcentię iactiſ ea ſpe propoſita ampliſ
ſime dignitatiſ deinde. L. Torquati fortiſſimi
conſuliſ conſtantiſſimi ſenatoriſ & ſemper op
timi ciuiſ ciuiſ filiuſ interdum efferatur in
moderatione uerborum qui cum ſuppreſſa
uoce de P. Lentuli ſcelere de audatia coniura
torum omnium dixiſſe tantummodo ut te
uoſ qui ea probitatiſ exaudire poſſitiſ de ſup
plitio P. Len. de carcere magna & queribunda

uoce dicebat in quo primum erat abſurdum
quod cum ea que leuiter dixerat uobis proba
re uolebat eoſ autem qui circum iuditium
ſtabant audire nolebat non intelligebat cla-
re ea que diceret. Ita illoſ audituroſ quibuſ ſe
uendicabat non uoſ qui audiretiſ qui id nō
probabitiſ. Deinde iam alterum oratoriſ uiti-
um non uidere quid q̄ causa poſtulet. Nihil ē q;
enim tam alienum ab eo qui alterum coniu
rationiſ accuſet q̄ uideri penam coniurato-
rum mortemq; lugere quod cum iſ tribunuſ
pl. facit qui unuſ uidetur ex illiſ ad lugen-
doſ coniuratoſ relictuſ n̄ mirum eſt. diffici-
le eſt enim tacere cum doleaſ. te ſi quid eius
modi faciſ non modo talem adoleſcentem ſed
ſed in ea cauſa in qua te iudicem coniuratio-
niſ uelliſ ēē uehementer admiror. Sed repre-
hendo tamen illud maxime quod iſto inge-
nio et prudentia preditus cauſam r.p. non
teneſ qui arbitrare p. romane reſ eaſ non pro-

bari quaſ me conſule omneſ boni communi
pro ſalute geſſerunt & quem tu horum qui
adſunt quibuſ te contra ipſorum uolunta-
tem uendicabaſ aut tam ſceleratum ſtatu-
iſ fuiſſe ut hec omnia perire uoluerit aut
tam miſerum ut per ſe perire cuperet & ni-
hil haberet quod ſaluum ēē uellet. An uero
clariſſimum uirum generiſ ueſtri ac nōi-
niſ nemo reprehendit qui filium ſuum
uita priuauit ut in ceteriſ firmaret impe-
rium. Tu. r. p. reprehendiſ que domeſticos
hoſteſ ne ab hiſ ipſa necaretur necauit. Itaq;
attende iam Torquate quam ego diffugi-
am auctoritatem conſulatuſ mei maxiã
uoce ut omneſ exaudire poſſint. Dico ſem-
per dicam, adeſtote omneſ omneſ animis
corporibuſ qui adeſtiſ quorum ego frequentia mag-
nopere letor. Erigite menteſ aureſq; ueſtr-
aſ & me de inuidioſiſ rebuſ ut ille putat di-
centem attendite. ego conſul cum exercitꝰ

perditorum ciuium clandeſtino ſcelere con-
flatuſ crudeliſſimum & luctuoſiſſimum ex-
itium patrię comparaſſ& cum ad occaſum
interitumq; r· p· Cathilina in caſtriſ in his
autem tectiſ atq; templiſ dux Lentuluſ eēet cō-
ſtitutuſ meiſ conſiliiſ meiſ laboribuſ mei ca-
pitiſ periculiſ ſine tumultu ſine delectu ſine
exercitu quinq; hominibuſ comprehenſiſ atq;
confeſſiſ incenſione urbem internitione ci-
ueſ uaſtitate italiam interitu · r· p· liberaui·
Ego uitam omnium ciuium ſtatum orbiſ ter-
re urbem deniq; omnium noſtrum arcem
regum & nationum exterarum lumen gē-
tium domicilium imperii quinq; hominū
amentium ac perditorum pena redemi·
An me exiſtimaſti hec iniuriatum in iudi
tio non eē dicturum q̄ iuratuſ in maxima
contione dixiſſem atq; eē illud abdam ne
qui forte incipiat improbuſ ſubito te ama-
re Torquate & aliquid ſperare de te atq; ut

idem omneſ exaudiant clariſſima uoce dicam har
rerum omnium quaſ ego in conſulatu pro ſa
commui lute ſuſcepi & geſſi. L. ille Torquatuſ cum eẽẽ
meuſ contubernaliſ in conſulatu cum ſignifer
eẽẽ iuuentutiſ atq; in pretura fuiſſ& auctor ad·
iutor particepſ extitit tum princepſ cum au·
eſſet ctor cum ſignifer & iuuentutiſ parenſ eiuſ ho·
mo amantiſſimuſ patrie maximi animi ſum·
mi conſilii ſingulariſ conſtantię cum eẽẽ eger
illiſ tamen omnibuſ rebuſ interfuit. Nunq̃ eſt
a me digreſſuſ ſtudio conſilio auctoritate·
unuſ adiuuit plurimum cum infirmitatẽ
corporiſ animi uirtute ſuperaret. Videſ ne ut
ex eripiam te improborum ſubita gratia & recõ
ciliem boniſ hominibuſ qui te & diligunt
& retinẽ& retinebuntq; ſemper. Nec ſi a me for
te deſciueriſ idcirco te a ſenatu & a·r·p· & a tua di
gnitate deficere paterentur. Sed iam redeo
ad cauſam atq; hoc uoſ iudiceſ teſtor mihi de
me mex ipſo tam multa dicendi neceſſitaſ q̃dã

īpoſita eſt ab illo. Nam ſi Torquatuſ Sillam ſo
lum accuſaſſ& ego q̊q; hoc tempore nihil ali
ud agerem niſi eum qui accuſatuſ eēt de
fenderem. Sed cum ille tota ſua oratione
in me eſſ& inuectuſ & cum in initio ut dixi
defenſionem meam auctoritate ſpoliare uo
luiſſ& & ſi dolor meuſ reſpondere non coge
r& tamen ipſa cauſa hanc a me orationem
flagitauiſſ& Allobrogibuſ nominatim di
ciſ Sillam quiſ negat Sille itium & uide
q̃admodum nominatuſ ſit L. Caſſium di
xerunt commemoraſſe cum ceteriſ Antroni
um ſecum facere. Quero num Sillam dixe
rit Caſſiuſ nunq̃ ſe animuſ queſiſſe de Caſſio
Quid Silla ſentir& uidete diligentiam gallo
rum qui uitam hominum naturamq; noſc&
ac tantum audiſſ& eoſ pari calamitate qui
fuerant eē in eadem uoluntate. Quid tum
Caſſiuſ ſi reſpondiſſ& idem ſentire & ſecum
facere Sillam tamen mihi non uidetur in

hunc id criminoſum ēē debere. Quid ita q̄a
qui barbaroſ homineſ ad bellum impelle-
bat non debebat minuere illorum ſuſpitio-
nem & purgare eoſ de quibuſ illi aliquid
ſuſpicarentur. Non reſpondit tamen unā
facere Sillam & enim ēē& abſurdum cum
ceteroſ ſua ſponte nominaſſ& mentionem
facere nullam niſi admonitum & interro-
gatum niſi forte uerisimile eſt. P. Sillę no-
men Caſſio in memoriam non fuiſſe ſi
nobilitaſ hominiſ ſi afflata fortuna ſi re-
liquie priſtinę dignitatiſ non tam illuſtreſ
fuiſſ& tamen Antronii commemoratio
memoriam Sille retuliſſ& &̄ ut arbitror cū
auctoritatiſ principium coniurationis +
ad incitandoſ animoſ Allobrogum colliga-
ret: Caſſiuſ & cum ſciret exteras nationes
maxime nobilitatiſ moueri non priuſ An-
tronium q̄ Sillam nominaſſ&. Iam uero
probari illud minime poteſt Galloſ Antro-

nio nominato putaſſe propter calamita-
tiſ ſimilitudinem ſibi aliquid ēē queren-
dum Caſſio ſic ēēt in eodem ſcelere ne cum
appellaſſet quidem Antronium huiuſ in-
mentem uenire potuiſſe. Sed tamen quid
reſpondit de Silla Caſſiuſ ſe neſcire certū
non purgat inquit dixit Annanę ſi argu-
eret quidem tum deniq; cum ēēt interroga-
tuſ id criminoſum uideretur. Sed ego in iu-
diciiſ et queſtionibuſ non hoc querendū
arbitror non purgetur aliquiſ et non ar-
guatur. Et enim cum negat ſe ſcire Caſſi-
uſ utrum ſubleuat Sillam an ſatiſ probat
ſe neſcire. Subleuat apud Galloſ quid ita
ne indicet. Quid ſi periculum ēē putaſſet
ne illi unq̄ indicarēt de ſe ipſo confeſſus eſ-
ſet neſcit iudiceſ credo celatum ēē Caſſiū
de Silla uno non de ceteriſ certe ſciebat et
ea domi euiſ pleraq; conflata ēē conſtabat.
Qui negare uoluit in eodem numero ēē Sil-

Iam quo pluſ ſpei galliſ daret dicere autem
falſum eſt neſcire dixit. Atq; hoc perſpicuum
eſt cum iſ qui de omnibuſ ſcierit de Silla ſe-
ſcire negarit: eadem uim ēē negationiſ hu-
iuſ q̄ ſi extra coniurationem hunc ēē ſe ſci-
re dixiſſet. Nam cuiuſ de omnibuſ ſcientiā
conſtat fuiſſe eiuſ ignoratio de aliquo pur-
gatio debet uideri ſed iam non quero purget
ne Caſſiuſ Sillam illud tantum mihi ſatis
eſt contra Sillam nihil ēē in iuditio. Excluſ
hac criminatione Torquatuſ rurſuſ in me
irruit me accuſat ait me aliter ac dictum ē
in tabulaſ publicaſ retuliſſe. O dii īmortaleſ
uobiſ enim tribuam q̄ ueſtra ſunt. Nec ue-
ro poſſum modo tantum ingenio dare ut
tot reſ tantaſ tam uariaſ tam repentinaſ in
illa turbulentiſſima tempeſtate r. p. mea
ſponte deſpexerim. Voſ profecto animum
tum meum conſeruandę patrię cupiditate
incendiſtiſ. Voſ me ab omnibuſ ceteriſ cogita-

tionibuſ

tionibuſ ad unam ſalutem r·p· contuliſtiſ voſ
denique in tantiſ tenebriſ erroriſ & inſcitie cla-
riſſimum lumen contuliſtiſ menti mee. Vidi
ego hoc iudiceſ niſi recenti memoria ſena-
tuſ auctoritate huiuſ iudicii monumentiſ
publiciſ teſtatum eſſe fore ut aliquando non
Torquatuſ nec Torquati quiſpiam litteriſ
nam id me multum feſellit. ſed ut aliquis
patrimonio naufraguſ inimicuſ ocii bono-
rum hoſtiſ aliter iudicata hec eſſe diceret quo
faciliuſ uento aliquo in optimum quemque
excitato poſſit in maliſ r·p· portum ſuorum
malorum aliquem inuenire. itaque introdu-
ctiſ in ſenatum iudicibuſ conſtitui ſenato-
reſ qui omnia iudicum dicta interrogata
reſponſa proſcriberent. ad quoſ uiroſ non
ſolum ſumma uirtute & fide cuiuſ generiſ
in ſenatu facultaſ maxima. ſed & quoſ ſcie-
bam memoria ſcientia conſuetudine & ce-
leritate ſcribendi facillimeque dicere proſequi

poſſe. C. Coſtonium qui erat pater. M. Meſ-
ſallam qui tum preturam petebat. P. Nigi-
dium Appium Claudium credo ēē memo-
rem qui hiſ omnibuſ aut uere referendiſ
aut putet aut ingenium defuiſſe. Quid de-
inde quid feci cum ſcirem ita iuditium
in tabulaſ publicaſ ut ille tabule priuata
tamen cuſtodia more maiorum contine-
retur non occultaui non continui domi
ſed deſcribi ab omnibuſ ſtatim librariiſ di-
uidi paſſi & peruulgari atq; ædi. p. ro. im-
peraui & diuiſi toti italię diuiſi in omneſ
prouinciaſ eiuſ iuditii equo ſaluſ oblata
eēt omnibuſ expertem ēē neminem uo-
lui, itaq; dico locum in orbe terrarum ēē
nullum quo in loco. r. p. nomen ſit quin
eodem preſcriptum hoc iudicium perue-
nerit. in quo ego tum ſubito & exiguo &
turbido tempore multa diuinituſ ita ut
dixi non mea ſponte prouidi. Primum

ne qui poſſ& tantum aut de · r · p · aut de ali ·
cuiuſ periculo meminiſſe quantum uelle
deinde ne cui licer& unq̄ reprehendere illud
iuditium aut temere creditum criminari ·
P oſtremo ne quid iam a me ne quid ex me-
iſ contrariiſ quereretur ne aut obliuio mea
aut memoria uideretur nimia, ne deniq;
aut negligentia turpiſ aut diligentia cru-
deliſ putaretur. Sed tamen abſ te Torquate
quero cum iudicatur tuuſ inimicuſ ee͞e &
ee͞t eiuſ rei frequenſ ſenatuſ & recenſ memo-
ria teſtiſ tibi modo familiari & contubernali
priuſ ee͞ editum iuditium. fuerunt ſcribę
mei ſi uoluiſſeſ quem in eo die dicere retu-
liſſeſ cum uideriſ aliter fieri tu iſti paſſuſ
eſ non mecum aut cum familiari modo
queſtuſ eſ aut quoniam tam facile in uehe-
riſ in amicoſ iracundiuſ aut uehementiuſ
expoſtulaſti, tum cum tua uox nunq̄ ſit
audita cum iuditio lecto deſcripto diuul-

gato quieuerıſ tacuerıſ repente tantam rem
enuntiare & in eum locum te deducaſ ut
anteq̄ me commutati iudicii coarguerıſ te
ſummae neglıgentıe tuo iuditio conuictum
ēē fateare mihi cuiuſq̄ ſaluſ tanti fuiſſe
ut meam negligerem per me. Ego ueritatē
patefactam contaminarem aliquo menda
tio. Quem q̄ ego denique iuuarem a quo & cru
deleſ inſidiaſ in r. p. factaſ & in me potiſſimū
conſulem putarem. Quod ſi iam eſſem obli
tuſ ſeueritatiſ & conſtantię meę tamen ne
amenſ eram ut cum litterę poſteritatiſ cau
ſa repertę ſint que ſubſidio obliuionıſ eſſe
poſſunt ego recentem putarem memoriam cū
cti ſenatuſ commentario meo poſſe ſuperari
Ferro ego te Torquate iam dudum fero & nō
nunq̄ animum incitatum ad ulciſcendum ora
tionem tuam. Reuoco ipſe & reflecto permitto ali
quid iracundie tue do adoleſcentie cedo ami
citie tribuo parenti Sed niſi tibi aliquem t

uitę modum conſtitueriſ cogeſ oblitum noſtrę
amicitię habere rationem noſtrę dignitatiſ
nemo unq̃ tenuiſſima ſuſpicione me perſtri
xit quem non peruerterim Sed mihi hoc cre
daſ uelim non hiſ libentiſſime ſoleo reſpon
dere quoſ uideor mihi facillime poſſe ſupe
rare tu quoniam minime ignoraſ conſue
tudinem dicendi meam noli hac noua leni
tate abuti mea, noli aculeoſ orationiſ meę
qui reconditi ſunt excuſſoſ arbitrari. Noli
id putare animo a me ẽẽ commiſſum, ſi q̃d
eſt tibi remiſſum atq; conceſſum cum ille
uellę apud me excuſationeſ iniurie tuę
iratuſ animuſ tuuſ etaſ amicitia noſtra tũ
nondum ſtatuto te uirum ſatiſ habere ut
tecum luctari & congredi debeam q; ſi oẽs
uſu atq; etate robuſtior eſſem idem qui ſileo
cum ſum laceſſituſ. Nunc tecum ſic agam
ut tuliſſe potiuſ iniuriam q̃ retuliſſe grati
am uidear neq; uero quid mihi iraſcariſ in-

telligere poſſum ſi eum defendo quē accuſeſ
cum tibi q̄q̄ ipſi non ſuccenſeo quem accuſeſ
eum quem defendo inimicum inquiſ accu-
ſo meum & amicum ego defendo meum nō
debeſ tamen quemq̄ in coniurationiſ queſti-
one defendere imo nemo magiſ eum de quo
nihil eſt ſuſpicatuſ q̄ iſ qui de aliiſ multa co-
gitauit. Cur dixiſti teſtimonium in alioſ q̄a
coactuſ cur damnati ſunt quia creditum
eſt regnum eſt dicere in quem uelis ac defē-
dere quem uelis ac ſi conſiderare ceperiſ i
utrum mihi magiſ hoc neceſſe fuerit facere
an tibi intelligeſ honeſtiuſ te inimicitiarū
modum ſtatuere potuiſſe q̄ me humanita-
tiſ. An uero cum honoſ agebatur ampliſſi-
muſ familię ueſtre hoc eſt conſulatuſ pa-
rentiſ tui ſapientiſſimuſ uir familiariſſimoſ
ſuiſ non ſuccenſuit pater tuuſ cum Sillam
& defenderent & laudarent. Intelligebat
hanc a maioribuſ nobiſ ēē traditam diſci-

plinam ut nulliuſ amicitia ad propulſanda
pericula impediremur & huic iuditio lon-
ge diſſimiliſ illa conceptio tum afflicto. P.
Silla conſulatuſ uobiſ patiebatur ſed certi
partuſ eſt honoriſ erat certamen ereptum
repetere uoſ clamabatiſ uicti in campo in
ferro uinceretiſ tum qui contra uoſ pro hu-
iuſ ſalute pugnabant amiciſſimi uiri qui-
buſ non iraſcebamini conſulatum eripiebãt
honori noſtro repugnabant & id inuio-
lata ueſtra amicitia integro offitio ueteri
exemplo atq; inſtituto optimi cuiuſq; facie-
bant. Ego uero quibuſ ornamentiſ tuiſ ad-
uerſor aut cui dignitati ueſtrę repugno.
Quid eſt iam adhuc quod expectaſ honor
ad patrem inſignia honoriſ ad te delata ſt
tum ornatuſ erumniſ ueniſ ad eum lace-
randum quem interemiſti defendam & ira-
ſcariſ & ego autem non modo tibi non ira-
ſcor ſed neq; reprehendo quidem factum tu-

tuum te enim exiſtimo tibi ſtatuiſſe quid fa
ciendum putareſ & ſatiſ idoneum efficiaſ iu
dicem At accuſat Cornelii filiuſ idē
q; ualere deb& ac ſi pater iudicar&/o patrem
Cornelium ſapientem. qui quod premii eſſe
ſol& in iudicem relinquerit quod turpitudi
niſ eſt confeſſione id per accuſationem filii
ſuſcepit. Sed quid eſt tandem quod iudicat
per iſtum puerum Cornelliuſ ſi eſt cauſa
mihi ignota cum Hortenſio communicata
reſpond& Hortenſiuſ ſin ut aiſ illum com
municatum Antonii & Catiline cum in cā
po conſularibuſ commiciiſ quę a me habita
ſunt cedem facere uoluerunt Antronium tū
in campo uidimuſ & quid dixi uidiſſe uoſ iu
di. Voſ enim iudiceſ nihil laborabatiſ neq; ſu
ſpicabamini Ego tectuſ preſidio firmo amico
rum Catilinę tunc & Antronii copiaſ & cona
tum repreſſi. Num quiſ eſt igitur qui tum
dicat in campum aſpiraſſe Sillam at qui ſi

tum Catilina ſocietate ſceleriſ coniunxerat cur ab
eo diſcedebat. Cur Antronio non erat, cur in pa-
ri cauſa non paria ſigna criminiſ reperiunt.
S ed quoniam Corneliuſ ipſe & nunc de iu-
dicando dubitat ut dicitiſ informat ad hoc
umbratum iuditium filii. Quid tandem de
illa nocte dicit cum inter falcarioſ ad .A. Lo-
cam nocteq; conſecuta eſt poſterum diem. nō
non me conſulem Catiline denunciatione
conuenit que uox omnium temporum cō-
iurationiſ acerrima fuit atq; acerbiſſima. Cū
Catilinę dieſ exeundi tum ceteriſ manendi cō-
ditio tum deſcriptio totam per urbem cediſ
atq; incendiorum conſtituta eſt. Tunc tuus
pater Cornelii id quod tandem aliquando
confitetur illam ſibi offitioſam prouinciam
depopoſcit ut cum prima luce conſulem ſalu-
tatum ueniret intromiſſuſ meo more & iure
amicitię mee in meo lecto trucidaret hoc tem-
pore cum arderet acerrime coniuratio cum

Catelina egrederetur ad exercitum Lentu-
luſ in urbe relinqueretur Caſſiuſ incendiiſ
Ceteuſ cedi preponeretur Antronio ut oc-
cuparet etruriam preſcriberetur ubi fuit
Silla Cornelli num romę imo longe ab-
fuit non in hiſ legionibuſ quo ſe Catelina
inferebat multo et longiuſ non in agro ra-
meti piceno gallico quaſ oraſ maxime
quaſi morbus quidam furoriſ illiuſ per-
uaſerat. Nihil uero minuſ fuit et ut an-
tea dixi neapoli fuit in ea parte italię q̄
maxime ea ſuſpitione caruit. Quid ergo
iudicat aut affert aut ipſe Corneliuſ aut
uoſ qui hec mandata defertiſ gladiatoreſ
emptoſ ēē fauſti ſimulatione ad cedem
ac tumultum ita prorſuſ interpoſiti ſunt
gladiatoreſ quoſ teſtamento patriſ debe-
ri debemuſ arrepta eſt a familia fauſti-
uſ munuſ prebere utinam quidem hęc
iſta non modo inimicorum inuidia exci

equorum expectationi ſatiſfacere poſſ& p̃-
paratum uehementem cum longe tempuſ
muneriſ ab eẽẽ quaſi uero tempuſ dandi
muneriſ non ualde propinquar& nec opi
nante fauſto cum iſ neq; ſcir& neq; uell&
familia eſt comparata. At litterę ſunt fauſ-
ti per quaſ ille precipuſ a P. Silla petit ut e-
mat gladiatoreſ & ut hoſ ipſoſ emat; neq;
ſolum ad Sillam miſſe ſed ad L. Cęſarem
Q. Pompeium. C. Memium quorum de ſen-
tentia tota reſ geſta eſt. Quod profert nihil
ad rem pertin& ſed tamen munere ſeruli
obtulit; obtulit ſe ad ferramenta proſpitiẽ-
da preſuit; non unq̃ eaq; reſ per bellum fa-
uſti libertum omni tempore adminiſtra-
ta eſt. At enim Cittuſ iſte ob hoc ad ulteri-
orem hiſpaniam miſſuſ ut eam prouinci-
am perturbar& Sittiuſ iudiceſ L. Iulio. C.
figulo conſulibuſ profectuſ eſt aliquanto
ante furorem Catiline & huiuſ ſuſpitiõem

coniurationiſ deinde eſt profectuſ non tum pri-
mum ſed cum iiſdem locis aliquanto ante ea-
dem de cauſa aliquot annoſ fuiſſet hac profe
ctuſ eſt non modo ob cauſam ſed et neceſſa-
riam cauſam magnę ratione cum maurita
nię rege contractu tum autem illo profecto Sil
la procurante eiuſ rem et dicente plurimiſ et
pulcherrimiſ. P. Cincii preſidiiſ uenditiſ eſ alie
num eiuſdem diſſolutiſti ut quę ea ceteros
ad facinuſ cupiditaſ impulit retinendę poſ-
ſeſſioniſ ea Cincio non fuerit preſidiuſ dimi-
nutiſ. Iam illud uero quam incredibile quam abſur-
dum qui romę cedem facere qui hanc urbem
inflammare uellet confamiliariſſimum ſu
um dimittere a ſe et mandare in ultimas
terraſ uirum quo faciliuſ romę ea que co
nabatur efficeret ſi in hiſpania turbatum
eſſet. At ipſa per ſe ſine ulla coniunctione age
bantur an in tantiſ rebuſ tam nouiſ conſiliiſ
tam periculoſiſ tam turbulentiſ hominem -

amantiſſimum ſui familiariſſimum coniū-
ctiſſimum officiis uſu conſuetudine dimit
tendum ēē arbitraretur. Veriſimile non eſt
ut quem in ſecundis rebus quem in ocio ſe
cum ſemper habuiſſet hic in aduerſis et eo
tumultu quem ipſe comparabat a ſe dimit-
teret. Ipſe autem Cincius non enim deſerē-
da eſt mihi cauſa amici ueteris atque hoſpi
tis. Is homo eſt haud ea familia ac diſcipli-
na ut hoc credi poſſit cum bellum r. p. face-
re uoluiſſet ut cuius pr̄. cum ceteri deficerēt
finitimi ac uicini in rem. p. noſtram extite-
rit officio et fide. is ſibi nefarium bellum cō-
tra patriam ſuſcipiendum putaret cuius
es alienum uidemus iudices non libidine
ſed negocii gerendi ſtudio ēē contractum:
Qui ita romę debuit ut in prouinciis et regnis
maximę ei pecunię deberentur quas cum pe
teret non commiſit ut ſui procuratores quicq̄
honoris abſente ſe ſuſtinerent. venire omēs

ſuaſ poſſeſſioneſ & patrimonio ſuo ornatiſ-
ſimo ſpoliare maluit q̃ ullam memoriam
fieri creditorum ſuorum. a quo quidem ge-
nere iudiceſ ego nunq̃ continui cum in il-
la · r · p · tempeſtate uerſarer · Illud erat ge-
nuſ hominum horribile & pertimeſcen-
dum · qui tanto amore ſuaſ poſſeſſioneſ
amplexi tenebant ut ab iiſ membra diu-
elli citiuſ & diſtrahi poſſe diceres Cirtius
nunq̃ ſibi cognationem cum prediiſ eſſe
ſuiſ exiſtimauit · Itaq; ſe non modo & ſuſ-
pitione tanti ſceleriſ uerum &̃ ex omni ho-
minum ſermone non armiſ ſed patrĩo-
nio ſuo uindicauit · Iam uero quod obii-
cit Pompeianoſ a Sulla ẽẽ impulſoſ ut ad
iſtam coniurationem & ad hoc nefarium
facinuſ accederent · Id cuiuſmodi ſit intel-
ligere non poſſum an tibi pompeiani cõ-
iuraſſe uidentur · Quiſ unq̃ dixit aut q̃
fuit iſtiuſ rei uel minima ſuſpitio diſſẽ-

xit inq̃ eoſ a coloniſ ut diſſidio ac diſſenſione fa-
cta oppidum in ſua poteſtate poſſ& & pompe
ianoſ habere. Primum omniſ pompeianorꝝ
colonorumq; diſſenſio delata ad patronos ẽ
cum iniuctera ſo& & multoſ annoſ eẽ& exco-
gitata. Deinde iſta a patrimoniiſ reſ cognita
eſt ut nulla in re a ceterorum ſententiiſ Silla
diſſenſerit. Poſtremo coloni ipſi ſic intelligũt
non pompeianoſ a Silla q̃ ſe ſe magiſ eſſe de-
fenſoſ. Atq; hoc iudiceſ ex hac frequentia co-
lonorum honeſtiſſimorum hominum intel-
ligere poteſtiſ qui abſunt laborant hunc pa-
tronum defenſorem cuſtodem illiuſ coloniȩ
ſic in omni forma atq; omni honore incolu-
mem habere non potuerunt in hoc tamen
tempore quo afflictuſ iac& per uoſ tueri cõ-
ſeruariq; cupiunt adſunt pari ſtudio pom-
peiani qui ab illiſ &̃ in crimine uocantur. i.
Qui ita de ambitione & ſuffragiiſ ſuiſ cũ co-
loniſ diſſenſerit ut iiſdem de communi ſa-

lute ſentirent ac ne hac quidem .P. Sille mihi
ſilentio pretereunda ee̅ uirtuſ. Quod cum ob
hec illa colonia deducta ſit & cum commoda
colonorum a fortuniſ pompeianorum .r.p.
diuiſerit ita charuſ utriſq; eſt atq; iocunduſ
ut non alteroſ demouiſſe ſed utroſq; conſtitu
iſſe uideatur. At enim gladiatoreſ & iſta o̅i̅s̅
uiſ rogationiſ cecilię cauſa Atq; hoc
in loco in .L. Cecilium prudentiſſimum atq;
honeſtiſſimum uehementer inuectuſ eſt cu
iuſ ego de uirtute & conſtantia iudiceſ tantu̅
dico talem hunc in iſta rogatione quam pro
mulgarat non de tollenda ſed de leuanda
calamitate fratriſ ſui fuiſſe uoluerit fieri
cum .r.p. pugnare uoluerit promulgare & i̅
pulſuſ amor fraterno deſiit fratriſ auctori
tate deductuſ atq; in ea .r.p. .L. Cecilium Sil
la accuſat. In qua re eſt uterq; laudandus.
P rimum Ceciliuſ quid promulgare in quo
reſ iudicataſ uidebatur uoluiſſe reſcindere

ut ſtatueretur Silla reprehendit. Satiſ r. p. ma-
xime rebuſ iudicatiſ continetur. Neq; ego tan-
tum fraterno amori dandam arbitror ut q̄ſq;
de ſalute ſuorum conſulat communem reli-
quat. Nihil iudicii ferebat ſed pena ambitꝰ
eum ferebat que fuerat nuper ſuperioribuſ le-
gibuſ conſtituta. Itaq; hac rogatione non iu-
dicii ſententiam ſed legiſ metum corrigebat.
Nemo iuditium reprehendit cum pena que-
queritur ſed legem. Nam ratio enim iuditi-
um que manebat pena legiſ que leuabatur.
noli igitur animoſ eorum ordinum qui p̄-
ſunt iudiciiſ ſumma cum grauitate alienā-
re a cauſa nemo labefactare iuditium eſt co-
natuſ nihil eſt huiuſmodi promulgatum.
Semper Cecilius in calamitate fratriſ ſui iu-
ditium poteſtatem perpetuandam legiſ a-
cerbitatem mitigandam putauit. Sed quid
ego de hoc plura diſputem dicerem fortaſſe
& libenter dicerem ſi paulo & longiuſ q̄ ſi-

niſ cottidiane offici poſtulat pietaſ & frater-
nuſ amor. L. Cecilium protuliſſe. Implora-
rem ſenſuſ ueſtroſ uniuſcuiuſq; indulgē-
tiam in ſuoſ teſtarer. Peterem ex toto ueni-
am. L. Cecilii ex intimiſ cogitationibuſ ueſtriſ
atq; ex humanitate communi lex dieſ fuit
propoſita paucoſ fieri cepta nunq̄ eſt poſi-
ta in ſenatu. R. Lucuuſ cū in capitolium nos
ſenatum conuocaſſemuſ nihil eſt actum priuſ
& id mandato Sillę. Q. Metelluſ pater tempo-
re. L. Cetilliuſ multa de re. p. egit agrarię
legi que tota a me reprehenſa & abiecta eſt
interceſſorem fore perpeſſuſ eſt improbis
largitionibuſ reſtitit ſenatuſ auctoritatem
nunq̄ impediuit ita ſe geſſit in tribunatu ut
honore depoſito domeſtici officii nihil po-
ſtea niſi de r. p. commodiſ cogitarit Atq; ī
ipſa rogatione ne per uim quid ageretur
Quiſ tamen ueſtrum Sillam uel Cecilium
uerebatur non omniſ terror omniſ ſeditio-

niſ timor atq; opinio ex Antronii improbitate impendebat. cuiuſ uoceſ cuiuſ minę ferebantur cuiuſ aſpectuſ conuerſatio ſtipatio gregeſ hominum perditorum metum nobiſ ſeditioneſq; afferebant. Itaq; P. Silla hoc importuniſſimo tum honoriſ tum & calamitatiſ ſocio atq; comite & fortunaſ ſecundaſ amittere coactuſ eſt & in aduerſiſ ſine remedio ullo atq; alleuiamento permanē hic tu epiſtolam meam ſepe recitaſ quam ego ad Gn. Pom. & meiſ rebuſ geſtiſ & de ſūma r. p. miſi & ex ea crimen aliquod in P. Sillam queriſ & ſi furorem incredibilem biennio ante conceptum erupiſſem in meo conſulatu   me hoc demonſtrare diciſ Sillam in illa coniuratione fuiſſe superiore ſilicex iſ ſum qui exiſtimem Gn. Pom. & Catilinam & Narguntetum & Antoniū nihil ſceleratum nihil audacter ipſoſ per ſeſe ſine P. Silla facere potuiſſe. De quo

ſiquiſ & dubitaſſet antea non id quod tu ar-
guiſ cogitaſſet interfecto patre tuo conſule
Kl. Ianuar̃ cum lictoribuſ ſubſtuliſti. Hanc
ſuſpitionem cum dixiſti hunc ut Catilinã
conſulem efficeret contra patrem tuum ope
raſ & manum comparaſſe. Quod ſi tibi ego
confiteor tu mihi concedaſ neceſſe eſt hũc
cum Catiline ſuffragaretur nihil de ſuo cõ
ſulatu quem iudicio per uim recuperando
cogitauiſſe. Neq; enim iſtorum facinoſoꝝ
tantorum tam atrocium crimen iudices
P. Sille perſona ſuſcepit/ iam enim faciam
criminibuſ omnibuſ diſſolutiſ fere contra
atq; in ceteriſ fieri ſolet ut nunc deniq; de
uita hominiſ ac de moribuſ dicam. Etenĩ
principio ſtuduit animuſ occurrere crimi
nibuſ omnibuſ diſſolutiſ ſatiſfacere hoĩum
de me aliquid de ipſo qui accuſatuſ erat di
cere. Nunc iam reuocandi eſtiſ eo q̃ uoſ ip
ſa cauſa & tacent me animiſ omnibuſ iudi-

ceſ ſi uobuſ

ceſ in rebuſ que grauioreſ maioreſ ſunt quiſq;
uoluerit cogitarit admiſerit non ex crimine
ſed ex moribuſ eiuſ qui arguitur eſt ponde-
randum neq; enim poteſt ueſtrum ſubito
fingi neq; repente cuiuſq̄ uita mutari aut
natura conuerti. Circumſpice paulıſper mē-
tibuſ noſtriſ ut alia omittamuſ hoſce ipſos
homineſ qui huic affineſ ſceleri fuerunt. Ca-
tilina contra r. p. coniurauit cuiuſ aures
unq̄ hec reſpuerunt conatum ēē hominē
a pueritia non ſolum intemperantia & ſce-
lere ſed & conſuetudine & ſtudio ex omni
flagitio & ſtupro cede uerſatum. Quiſ eum
contra patriam pugnantem periſſe mira-
tur quem ſemper omneſ ad ciuile latroci-
nium natum putauerunt. Quiſ Lentuli
ſocietateſ cum iudicibuſ quiſ inſaniam li-
bidinum. Quiſ peruerſam atq; impiam re-
ligionem recordatur qui illum aut nepha-
rię aut ſtulte cogitaſſe miretur. Quiſ de C.

cethego atq; eiuſ in hiſpaniam profectio-
ne ac de uulnere. Q. Metelli pii cogitat cu-
iuſ non ad illiuſ penam carcer edificatuſ
ēē uideatur. Omitto ceteroſ ne ſit in infi-
nitum tantum a uobiſ peto ut taciti de
omnibuſ quoſ coniuraſſe cognitum eſt
cogitetiſ. Intelligitiſ unum quemq; eoꝝ
priuſ a ſua uita q̃ a noſtra ſuſpitione ēē
damnatum ipſum enim Antonium.
quoniam eiuſ finitimum maxime eſt hu-
iuſ periculo & crimini non ſua hac uita
conuincit ſemper audax petulanſ libidi-
noſuſ quem in ſtuprorum defenſionibuſ
non ſolum uerbiſ uti improbiſſimiſ ſoli-
tum ēē ſcimuſ uerum & pugniſ & calci-
buſ. Quem exturbare homineſ e poſſeſſio-
nibuſ cedem facere uicanorum ſpoliare
fana ſociorum ui conatum. & armiſ diſ-
turbare iuditia in boniſ rebuſ omneſ cō-
temnere in maliſ pugnare contra bonoſ

non·r·p·cedere non fortunę ipſi ſuccumbere·
Huiuſ ſi cauſa non manifeſtiſſimiſ rebuſ te-
neretur tum cum moreſ ipſiuſ ac uita uin-
cerex agendum conferte· Nunc cum illiuſ
illiuſ uita·P·Sillę uobiſ·p·q;·ro·iudiceſ &cā
ante oculoſ ueſtroſ proponite & quod hu-
iuſ factum aut commiſſum non dicam
audatiuſ ſed cuiq; paulo minuſ conſide-
ratum uideretur factum offendi·At uero
inilla graui·L·Sillę uictoria turbulenta
q̃ multi ſunt ſummi homineſ
& ornatiſſimi & noſtri & equeſtriſ ordiīſ
quorum pro ſalute ſe hic obligauit quoſ
ego nominare neq; enim ipſi uolunt &
huic animo gratiſſimo adſunt·Sed quia
maiuſ eſt benefitium q̃ poſſe debet cuiuis
cui dare ideo auobiſ peto ut quod potu-
it tempori tribuatiſ quod fecit ipſi·Quid
reliquam conſtantiam uitę commemoē;
dignitatem liberalitatem moderationem

in priuatiſ rebuſ ſplendorem in publiciſ quę ita a fortuna deformata ſunt & tamen a natura incohata compareant. Que domuſ que celebratio cotidiana que familiariſ dignitas que ſtudia amicorum que coq; ordine multitudo hec diu multum & multo labore q̄ſita una eripuit hora. accepit iudiceſ. P. Silla uulnuſ uehemenſ & mortiferum. Verū tamen eiuſmodi ut uideretur huiuſ uita aliquid a natura accipere potuiſſe. honeſtatiſ & dignitatiſ habuiſſe nimiſ magnam. iudicatuſ eſt cupiditatem quam ſi nemo aliuſ habuit in conſulendo petendo cupidior iudicatuſ eſt hic fuiſſe q̄ ceteri Sin ē in aliiſ non nulliſ fuit iſte conſulatuſ amor fortuna fuit fortaſſe grauior q̄ in ceteriſ.

Poſtea uero quiſ P. Sillam merentem afflictū dimiſſumq; uidit quiſ unq̄. eſt ſuſpicatus hunc magiſ odio q̄ pudore hominum aſpectum lucemq; uitare qui cum multa ha

berę inuitamenta urbiſ conferri propter ſum-
ma ſtudia amicorum que tamen ei ſola in ma
liſ reſtiterunt abfuit ab oculiſ noſtriſ & cum
lege retineretur ipſe ſe exitio penę mulctauit.
I n hoc noſ pudore iudicij & in hac uita tan
to ſceleri locum fuiſſe creditiſ. Aſpicite ipſũ
contuemini hoſ conferte crimen cum uita
uſq; ad hoc tempuſ explicata cum crimine re-
cognoſcite. Mitto rem. p. que ſemper fuit Sil
le cariſſima hoſ ne amicoſ taleſ uiroſ tam cu-
pidoſ ſui per quoſ reſ eiuſ ſecunde quondam
erant ordinate nunc ſubleuantur aduerse
crudeliſſime perire uoluit ut cum Lentu-
lo & Catilina & Cethego fidiſſimam uitam
& miſerrimam tutiſſima morte propoſita de
gerę. Non unq̃ cadit in iſtoſ moreſ non in hũc
pudorem non in hanc uitam nõ in hunc ho-
minem iſta ſuſpitio noua illa quedam im-
manitaſ exorta eſt incredibiliſ fuit ac ſin-
gulariſ furor ex multiſ ab adoleſcentia col

lectiſ perditorum hominum uiciiſ repente
iſta tanta importunitaſ inauditi ſceleriſ ex-
arſit. Nolite iudiceſ arbitrari hominum il-
lum impetum & conatum fuiſſe neq; enī
ulla genſ tam barbara aut īmaniſ unq̄ fuit
in qua non modo tot ſed unuſ tam crudeliſ
hoſtiſ patrię ſit inuentuſ beluę quedam ex
portentiſ īmaneſ ac fere forma hominum
indutę extiterunt. Proſpicite &̃ atq; &̃ iu-
diceſ. Nihil enim eſt quod in hac cauſa dici
poſſit uehementiuſ penituſ introſpicite Ca-
tilinę Antonii Cethegi Lentuli ceterorum
menteſ quaſ uoſ in hiiſ libidineſ quę flagi-
tia quaſ turpitudineſ quantaſ audatiaſ q̄ i-
credibileſ furoreſ quaſ notaſ ſcelerum quę
indicia parricidiorum quantoſ facinorum
aceruoſ reperietiſ ex magniſ & diuturnis
& iam deſperatiſ rei. p. morbiſ iſta repente
uiſ erupit & erecta conualeſcere aliquando
& ſanari ciuitaſ poſſit. Neq; enim eſt quiſq̄

qui arbitraretur illiſ incluſiſ in re· p· peſtibuſ
diutiuſ hec ſtare potuiſſe. Itaq; eoſ non ad-
perfitiendum ſceluſ ſed ad luendaſ. r. p. pe-
naſ furię quedam incitauerunt. In hunc
igitur gregem uoſ nunc P. Sillam iudiceſ ex-
hiſ qui cum hoc uiuunt atq; uixerunt hone-
ſtiſſimorum hominum numero ex hac fa-
milian dignitate impiorum partem atq; i-
paricidarum cedem ac numerum. Vbi ēit
igitur illud fortiſſimum preſidium pu-
doriſ quo in loco nobiſ uita ante acta pro-
derit. Qui ad tempuſ exiſtimationiſ per-
te fructuſ reſeruabitur ſi in extremo diſc̄-
mine ac dimicationiſ fortunę deſerit ſi nō
aderit ſi nihil adiuuabit. Queſtioneſ ſer-
uorum ac tormenta accuſator imitatur
in quibuſ q̄q̄ nihil periculi ſuſpicamur ta-
men illa tormenta gubernat dolor mo-
deratur natura cuiuſq; tum animi tum
corporiſ. Regit flectit libido corrumpit ſp

et informat metuſ ut inter rerum anguſtiaſ
nihil ueritati loci relinquatur. Vita. P. Sillei
torquati ex ea queratur quod non que occul
tex libido non lateaſ facinuſ non quę cru
delitaſ que audatia nihil erroriſ erit in ea
nec obſcuritatiſ iudiceſ ſi a uobiſ uitę per
petue uox ea que grauiſſima debet ēē au
dietur. Nullum hac cauſa teſtem timemuſ
nihil quemq̃ ſcire nihil uidiſſe nihil audiſ
ſe arbitramur. Sed tamen ſi nihil uoſ. P. Sil
le fortuna ſubmouet iudiceſ ueſtra moue
at. Veſtra enim qui cum ſumma elegantia
atq; integritate uixiſtiſ hoc maxime inter
eſt non ex libidine aut ſimultate aut leui
tate teſtium cauſaſ honeſtiſſimorum uiro
num ponderari ſed in magniſ diſquiſitio
nibuſ repentiniſq; periculiſ uitam uniuſ
cuiuſq; ēē teſtem quam uoſ iudiceſ ſuiſ ar
miſ ſpoliatam atq; nudam obicere inuidię
dedere ſuſpitioni inuictę communem ar

cem bonorum obſt   perfugia improborum
ualeat ad penam & ad ſalutem plurimum
quam ſolam uidens ipſam exui ſua natura
que facillime perſpici ſubito flecti fingiq; nõ
poſſe. Quid uero hec auctoritas ſemper enĩ
de ea dicendum eſt q̄ q̄ a me modice timide
q; dicetur. Quid inq̄ hec auctoritas noſtra
qua ceteris coniurationis cauſis abſtinuim⁹
P. Sillam defendimus. Nihil hunc tandem
iuuabit. Graue ſi appetimus aliquid: ſi cũ
ceteri de uobis ſilent non & ipſi me tacem⁹
ſed ſi ledimur ſi accuſamur ſi in inuidia uo-
camur profecto conceditis iudices ut nobis
libertatem retinere liceat ſi minus liceat di-
gnitatem accuſati ſunt uno nomine con-
ſulares ut iam uideatur honoris ampliſſi-
mi nomen plus inuidie q̄ dignitatis affer-
re. Affuerunt quidem inquit Catiline illũ
q; laudarunt nulla tamen patebat nulla
ẽat cognita coniuratio defendebant ami-

cum aderant ſupplicii uitę eiuſ turpitudi-
nem in ſummiſ eiuſ periculiſ non inſe-
quebatur. Quin & parenſ tuuſ Torquate
conſul reo de pecuniiſ repetundiſ Catilinę
fuit aduocatuſ improbo homini ac ſupli-
ci fortaſſe audaci ut aliquando amico e
cui tum affuit poſt delatam ad eum p̄
mam coniurationem illam iudicauit ſe
audiſſe aliquid non credidiſſe/ At idem
non affuit alio in iuditio cum iudicauit
ſe audiſſe/ Aderant ceteri ſed poſtea cogno-
rat ipſe aliquid quod in conſulatu igno-
raſex Ignoſcendum eſt iiſ qui poſtea ni-
hil audierunt. Sin illa reſ prima ualuit
non inueterata q̄ recenſ debuit ēē grauior
ſed tuuſ parenſ & in illa ſuſpitiōe periculi ſui
tamen humanitatiſ adiutuſ aduocationeſ
hominiſ improbiſſimi ſella curruli atq; or-
namentiſ & ſuiſ & conſulatuſ honeſtauit.
Quid eſt q̄ ob rem conſulareſ qui Catilinę af-

fuerunt reprehendantur ac iidem qui an-
te hanc cauſam de coniuratione dixerunt
non affuerunt tanto ſcelere aſtrictiſ homi
nibuſ ſtatuerunt nihil a ſe adiumenti ni-
hil opiſ nihil auxilii ferri oportere. Atq; ut
de eorum conſtantia atq; animo in re. p.
dicam quorum tacita grauitaſ & fideſ de
unoquoq; loquitur neq; cuiuſquam ornamenta ora-
tioniſ deſiderat. Poteſt quiſquam dicere unquam me-
lioreſ fortioreſ conſtantioreſ conſulatoreſ fu-
iſſe quam hiſ temporibuſ & periculiſ pene oppreſ-
ſa eſt r. p. Quiſ non de communi ſalute aper-
tiſſime quiſ non fortiſſime quiſ non conſtan-
tiſſime ſenſit neq; ego precipue de conſula-
toribuſ diſputo nam hec & hominum or-
natiſſimorum qui pretoreſ fuerunt & uni-
uerſi ſenatuſ communiſ eſt lauſ ut conſtet
poſt hominum memoriam nunquam in illo or-
dine pluſ uirtutiſ pluſ amoriſ in r. p. pluſ
grauitatiſ fuiſſe. Sed quia ſunt deſcripti con-

ſulareſ de hiſ tantum mihi dicendum puta-
ui quod ſatiſ ēē attestante memoria omni-
um neminem ēē ex illo honoriſ gradu qui nō
omni ſtudio uirtute auctoritate incubuerit
ad rem·p·conſeruandam. Sed quid ego qui
Catilinam non laudaui qui reo Catiline cō-
ſul non affui qui teſtimonium de coniurā-
tione dixi in alioſ adeo uobiſ a ſanitate a-
deo oblituſ conſtantię meę adeo īmemor re-
rum a me geſtarum ēē uidear ut cum con-
ſul bellum geſſerim cum coniuratiſ nunc
eorum ducem ſeruare cupiam & in animū
inducam cuiuſ nuper ferrum retuderim flā-
mamq; reſtinxerim euſdem nunc cauſam
uitamq; defendere. Si me diuſfidiuſ iudiceſ
non me ipſa r·p·meiſ laboribuſ & periculiſ
conſeruata ad grauitatem animi & conſtan-
tiam ſua dignitate reuocaret tamen hoc na-
tura eſt inſitum ut quem timueriſ qui cum
de uita fortuniſq; contenderiſ cuiuſ ex in-

ſidiuſ euaſeriſ hunc ſemper oderiſ. Si cum a-
gatur honoſ meuſ ampliſſimuſ gloria rerꝫ
geſtarum ſingulariſ cum quot quiſq; eſt in
hoc ſcelere coniunctuſ totienſ renouetur me-
moria per me inuente ſalutiſ. Ego ſum tam
clemenſ ego committam ut ea que pro ſalu-
te omnium geſſi caſu a me & felicitate mag;
q̄ uirtute & conſilio geſta ee̅ uideantur. Q̄d
ergo hoc tibi ſummiſ dicere& fortaſſe quiſpiā
ut quia tu defenderiſ innocenſ iudicetur ego
uero iudiceſ non modo mihi nihil aſſūmo
in quo quiſpiam repugn& ſed & ſi quid ab
omnibuſ conceditur id reddo ac remitto nō
in r. p. uerſor non hiſ temporibuſ caput me-
um obtuli pro patrię periculiſ omnibuſ nō
aut ita ſunt extincti quoſ uici aut grati q̄ſ
ſeruaui ut ego mihi pluſ appetere coner q̄. q
quantum omneſ inimici inuidi graue ee̅ ui-
detur tum qui inueſtigarit coniurationem
qui patefecerit qui oppreſſerit cui ſenatuſ

ſingularibuſ uerbiſ gratiaſ egerit cui uni to-
gato ſupplicationem decreuerit dicere in iu-
ditio non defenderem ſi coniuraſſet non
dico id quod graue eſt dico quod in hiſ ca-
uſiſ coniurationiſ inueſtigator atq; ultor
certe non defenderem Sillam ſi coniuraſ-
ſe arbitrarer. Ego iudiceſ de tantiſ omniū
periculiſ ut quererē omnia multa audirē
non crederem omnia cauerem omnia di-
co initio hoc dixi nulliuſ iuditio nullius
ſuſpicione nulliuſ litteriſ de re p. Sillam
ad me rem ullam ēē delatam. Quamobrē
uoſ dii patrii ac penateſ qui huic urbi atq;
huic imperio preſidetiſ qui hoc imperium
quiui hanc libertatem. po. q; romanum. qui
hec tecta atq; templa me conſule numine
auxilioq; ſeruaſtiſ. Teſto integro meo animo
ac libero P. Sillę cauſam defendere nullum
a me ſciente facinuſ occultari nullum ſceluſ
ſuſceptum contra ſalutem omnium defē-

di ac regi nihil de hoc conſul comperi nihil
ſuſpicatuſ ſum nihil audiui itaq; idem ego
conſul qui uehemenſ in alioſ qui inexorabi-
liſ in ceteroſ ēē uiſuſ ſum perſolui patrie quod
debui. Reliqua iam a me mee perpetue con-
ſuetudini natureq; debentur tam ſum miſe-
ricorſ iudiceſ q̄ uoſ tam mitiſ q̄ qui leniſſimus
in quo uehemenſ fui uobiſcum nihil feci ni-
hil tuli miſericordia ciuium adducti tunc
fuimuſ tam uehementeſ q̄ neceſſe fuit. Saluſ
ēēt omnium amiſſa una nocte niſi ēēt ſeue-
ritaſ illa ſuſcepta ſed ut ad ſceleratorum pe-
nam . r. p. amore ſum adductuſ ſic ad inno-
centium deducor uoluntatem nihil uideo
ēē in hoc . P. Silla iudiceſ odio dignum, ne-
q; enim nunc propulſande ſue calamita-
tiſ cauſa ſupplex ad uoſ iudiceſ confugit.
Sed neq; generi ac nomini ſuo nota nefarie
turpitudiniſ inuratur. Nam ipſe quidē
ſi erit ueſtro iuditio liberatuſ que habet or-

namenta que ſolatia relinquit e quibuſ & le
tari & perfrui poſſit. Domuſ erit credo exorna
ta apperientur maiorum imagineſ ipſe orna
tum ac ueſtitum recuperabit omnia iudiceſ
hec amiſſa ſunt omnia & nominiſ & gene
riſ honoriſ inſigna atq; ornamenta uniuſ
iudicii calamitate occiderunt. Sed extinctor
patrię ne proditor ne hoſtiſ appelletur ne
hanc labem tanti generiſ in familiam relin
quat id laborat id metuit cui honoriſ integ
roſ fructuſ non ſit tradituruſ nec externam
memoriam dedecoriſ relinquat, hic uoſ ōat
iudiceſ patruuſ ut ſe aliquando ſi non inte
gra fortuna ut afflicta patri ſuo gratulari
ſinatiſ. Huic miſero notiora ſunt iuditioꝝ
itinera & fori q̄ diſciplinarum. Non iam
de uita. P. Sillę iudiceſ ſed de ſepultura con
tenditur uita erepta eſt ſuperi iuditio: nūc
ne corpuſ eiciatur laboramuſ. Quid enim
eſt huic reliqui quod eum in uita hac tenea

tur aut quid eſt Quobrem hoc cuiquam uita uide
atur. Nuper iſ homo fuit in ciuitate P. Silla
ut nemo ei ſe neque gratia neque fortuniſ antefer
ret nunc ſpoliatuſ omni dignitate que erep
ta ſunt non repetit quod fortuna in malis
reliqui fecit ut cum parente cum liberiſ cum
fratre cum hiſ neceſſariiſ lugere ſuam ca
lamitatem liceat id ſibi ne eripiatiſ uoſ iu
diceſ obteſtatur. Te ipſum iam Torquate ex
pletum huiuſ miſeriiſ pateat. Et ſi nihil ali
ud Sille niſi conſulatuſ abſtuliſſetiſ tamen
uoſ contentoſ oportebit honoriſ enim con
tentio ad cauſam non inimicitie deduxerit.
Sed cum hec omnia cum honore detracta
ſint cum in hac fortuna miſera atque luctuo
ſiſſima deſtitutuſ ſit quid eſt quod expectaſ
ampliuſ luciſ ne hanc uſuram eripere uis
plenam lachrimarum atque meroriſ in qua
cum maximo cruciatu atque dolore retinetur
libenter reddiderit adempta ignominia ſe

uiſſimi criminiſ an uero inimicum ut expel-
laſ cuiuſ ex miſeriiſ ſi eſſeſ crudeliſſimuſ ui-
dendo fructum capereſ maiorem q̃ audiē-
do/ O miſerum & infelicem illum diem quo
conſul omnibuſ centuriiſ. P. Silla renuncia-
tuſ eſt/ o falſam ſpem/ o uolucrem. o cecam
cupiditatem/ o preposteram gratulationem
q̃ cito omnia illa ex lætitia ex uoluptate ad
luctum. & ad lachrimaſ reciderunt ut qui
paulo ante conſul deſignatuſ fuiſſet reti-
net repente nullum ueſtigium priſtinę
dignitatiſ. Quid enim erat mali quod hu-
ic ſpoliato honore fama fortuniſ deēē ui-
deretur/ At cui nouę calamitatiſ locuſ ul-
luſ relictuſ eēet. Vrget eadem fortuna que ce-
pit reperit nouum merorem non patit᷑
hominem calamitoſum uno modo affli-
ctum uno in luctu perire/ ſed impedior ego
ego met iudiceſ dolore animi ne de eius
miſeria plura dicam. Veſtre ſunt iam par-

teſ iudiceſ in ueſtra manſuetudine atq; hu-
manitate cauſam totam repono. Voſ ex
reiectione interpoſita nihil ſuſpicantibuſ
nobiſ repentini in noſ iudiceſ conſediſtis
ab accuſatoribuſ delecti ad ſpem acerbita-
tiſ a fortuna nobiſ ad preſidium innocen-
tie conſtituti ut ego quod de me populuſ
ro. exiſtimaret quia ſeuerus & improbuſ fu-
eram laboraui & que prima innocentis
mihi defenſio oblata eſt ſuſcepi ſic uoſ ſeue-
ritatem iuditiorum quo per hoſ menſes ī
homineſ audaciſſimoſ facere lenitate ac
miſericordia. Mitigate hoc cum a uobiſ ip-
ſa cauſa impetrare debet. Cum eſt noſtri aī-
mi atq; uirtutiſ declarare non ēē eoſ uos
ad quoſ potiſſimum interpoſita reiectiōē
deuenire conuenerit. In qua ego iudices
quantum meuſ amor in uoſ poſtulat tā-
tum hortor ut communi ſtudio quoniā
in re. p. cōſtituti ſumuſ manſuetudine &

misericordia uestra falsam a nobis crudelita-
tis famam repellamus;

·M·T·C·ORATIO AD QVI-
RITES PRO REDITV SVO·

VOD PRECATV' A IOVE
maximo ceterisq; diis inm optio
ortalibus sum Quirites eo tem
pore cum me fortunasq;
meas pro uestra incolumi
tate ocio concordiaq; deuo-
uiut si meas rationes unq̃ uestrę saluti antepo-
suissem sempiternam penam sustinerem uo-
luntatem meam susceptam. Sin & ea quę
ante gesseram conseruandę ciuitatis causa
gessissem & illam miseram profectionem uel
rei p. salutis gratia suscepissem ut quod odi-
um scelerati homines & audaces in r. p. & in
omnes bonos conceptum iam diu continerent.

id in me

id in me uno potiuſ q̃ in optimo quoq; & uniũ
ſa ciuitate defecerit. hoc ſi animo in uoſ liberoſ
q; ueſtroſ fuiſſem ut aliquando uoſ patreſq;
conſcriptoſ italiamq; uniuerſam. memoria
mei miſericordia deſideriumq; teneret eiuſ
deuotioniſ me ẽẽ conuinctum iudicio deo
rum immortalium teſtimonio ſenatuſ conſẽ
ſu italię confeſſione inimicorum beneficio di
uino immortaliq; ueſtro maxime letor iudices
quirites. & ſi nihil eſt homini magiſ optandũ
q̃ proſpera perpetua equabiliſq; fortuna ſecundo uitę ſecundo
ſine ulla offenſione curſu tam̃ ſi tranquilla et
mihi & placata omnia fuiſſent incredibili
quadam & pene diuina qua nunc beneficio
ueſtro fruor letitię uoluptate caruiſſem. qd
dulciuſ hominum generi ab natura datũ
eſt q̃ ſui cuiq; liberi. mihi uero & propter in
dulgentiam meam & propter excellenſ eoꝝ
ingenium uita ſunt mea carioreſ. Tamen nõ
tanta uoluptate erant ſuſcepti quanta ſũt

nunc reſtituti. Nihil cuiq̄ fuit iocundius q̄. unq̄.
mihi meuſ frater/ non tam id ſentiebam
tum id fruebar q̄ tunc cum carebam. Sed
poſtea q̄ uoſ me illi & mihi eum reddidiſtiſ
incredibile ē quantam animo uoluptatem
perceperim. Reſ familiariſ ſua quemq; de-
lectat. Reliquę meę fortunę recuperatę pl's
nūc mihi uoluptatiſ afferunt q̄ incolumitatiſ tūm
afferebant amicitię conſuetudineſ uicinita-
teſ clientelę ludi deniq; & dieſ feſti quid ha-
berent uoluptatiſ carendo magiſ intellexi
q̄ fruendo. Iam uero honoſ dignitaſ locuſ or
do beneficia noſtra q̄q̄ mihi ſemper clariſ
ſima uiſa ſunt tamen ea renouata non il- nūc
luſtriora uidentur q̄ obſcurata non eēnt. ſi
Ipſa autem patria dii inmortaleſ dici uix
poteſt quid caritatiſ quid uoluptatiſ ha-
beat. que ſpēſ italię que celebritaſ opidoꝝ
que forma regionum qui agri que frugeſ
que pulchritudo urbiſ que humanitaſ ciuiū

Q uestra maieſtaſ. Quibuſ ego omnibuſ antea re- q̃ r. p. dignitaſ
buſ ſic fruebar ut nemo magiſ. Si ſicut tanq̃.
bona ualitudo iocundior eſt eiſ qui ex graui
morbo recreati ſunt q̃ qui nunq̃ egri corpo- egro
re fuerunt. Sic ea omnia ꝯdeſiderata ma-
giſ q̃ aſſidue percepta delectant. Quorſum
igitur hec diſputio quorſum ut intelligere
poſſitiſ neminem unq̃ tanta eloquentia
fuiſſe neq; tam diuino atq; incredibili ge-
nere dicendi qui ueſtram magnitudinē
multitudinemq; benefitiorum q̃ in me quę
fratremq; meum & liberoſ noſtroſ contu-
liſtiſ non modo augere aut ornare orati-
one ſed enumerare nę aut conſequi poſ-
ſit a parentibuſ id neceſſe erat paruuſ p- ſum
creatuſ a uobiſ natuſ ſum conſulariſ il-
mihi li m̃ fratrem incognitum qualiſ futurꝰ
eſſet dederunt uoſ ſpectatum & incredi-
bili pietate cognitum reddidiſtiſ. Rem
p. illiſ accepi temporibuſ eam que penę quibuſ iam

amiſſa eſt uobiſ iam recuperaui quam aliq-
uando omneſ uniuſ opera ſeruatam iudi-
cauerunt dii inmortaleſ mihi liberoſ dede-
runt uoſ reddidiſtiſ. Multa preterea a diis
inmortalibuſ aptata conſecuti ſumuſ niſi
ueſtra uoluntaſ fuiſſet omnibuſ diuinis
muneribuſ caruiſſemuſ. Veſtroſ denique ho
noreſ quoſ eramuſ gradatim ſinguloſ aſſe
cuti. Nunc noſ a uobiſ uniuerſoſ habemus
ut quantum antea parētibuſ quantum
diiſ inmortalibuſ quantum uobiſmetipſis
tantum hoc tempore uniuerſo cuncta po· ro
debemuſ Nam cum ipſo benefitio ueſtro tan
ta magnitudo eſt ut eam complecti ratione
non poſſim tum in ſtudiiſ ueſtriſ tanta ani
morum magnitudo declarata uoluntas
eſt ut non ſolum calamitatem mihi detra-
xiſſe ſed et dignitatem auxiſſe uideamini.
Non enim pro meo reditu ut P. pompilii nobi
liſſimi hominiſ adoleſcenteſ filii et multi

preterea cognati atq; affines deprecati sunt. Nō
ut pro Q. Metello clarissimo uiro iam expecta
ta etate filiis. Non L. Diadematus consularis
summa auctoritate uir. Non Q. Metellus
censorius non eorum liberi. Non Q. M. nepos
qui tum consulatum petebat: non sororum
filii Luculli Seruilii Scipiones: permulti eīz
tam Metelli aut Metellorum liberi pro Q.
Metelli reditu uobis et patribus uestris sup
plicauerunt. Q si ipsius summa dignitas i
maximeq; res geste non satis ualēnt tamen
illi pietas propinquorum preces adolescen
tium squalor maiorum lachrimae po. ro.
mouere potuerunt. Nam C. Marii qui post natu
illos ueteres clarissimos consulares ac uestrā
ān me patrumq; memoria tercius consularis subiit consulatus
indignissimam fortunam prestantissima
sua gloria dissimilis fuit ratio non ille enī
ille deprecatione rediit sed in discessu ciui
um exercitu seq; armis reuocauit. At me nu
H oc tamē maius est uestrū in nos promeritum
q; nō multitudini propinquor sed nobisince
ipsis nos reddidistis.

nudum a propinquiſ nulla cognatione
munitum nullo armorum. At tumultus metu
C. Piſoniſ gñi mei diuina quedam aucto- [& inaudita]
ritaſ atq; uirtuſ fratriſq; miſerrimi atq;
optimi quotidiane lachrimę ſordeſq; lu-
gubreſ a uobiſ deprecatę ſunt. Frater erat
unuſ qui ſuo ſqualore ueſtroſ oculoſ in-
flecteret qui ſuo fletu deſiderium memoriãq; [mei]
renouaret. Qui ſtatuerat quiriteſ ſi me ſibi [uoſ]
non reſtituiſſetiſ eandem ſubire fortunã. [reddidiſſetiſ]
Tanto ĩ me amore extitit ut negaret faſ ẽẽ
non modo domicilio ſed ne ſepulchro q-
dem ſe a me ẽẽ ſeiunctum. pro me preſente
ſenatuſ hominumq; preterea uiginti mi-
lia ueſtem mutauerunt pro eo me abſen-
te uniuſ ſordeſ et ſqualorem uidiſtiſ. Vnũ
hic qui de ẽ ut ĩ foro poſſet ẽẽ pietate filius [in]
inuentuſ eſt beneficio parenſ amore idẽ
qui ſemper fuit frater. Nam coniugiſ mi-
ſere ſqualor et luctuſ atq; optime filie me-

ror aſſiduuſ filiuq; parui deſiderium mei la-
chrimeq; pueriles" itineribuſ neceſſariiſ &
magna parte lectiſ ac tenebriſ continebāt".
Quare hoc maiuſ eſt in noſ ueſtrum prome-
ritum q; non multitudini propinquorū
ſed nobiſ met ipſiſ noſ reddidiſtiſ. Sꝫ quē-
admodum propinqui quoſ" parare non
potui mihi ad deprecandam calamitatē
meam non fuerunt ſic illud quod mea
uirtuſ preſtare debuit adiutoreſ ad me re-
ſtituendum ita multi fuerunt ut longe i
omneſ ſuperioreſ ac dignitate copiaq; ſu-
perarem. Nunq̄ de P Pompilio clariſſimo
atq; fortiſſimo uiro. Nunq̄ de Q Metello no-
biliſſimo & conſtantiſſimo ciue. Nunquā
de C mario cuſtode ciuitatiſ atq; imperii
noſtri in ſenatu mentio facta eſt. Tribuni-
cii ſuperioreſ illi rogationibuſ nulla aucto-
ritate ſenatuſ ſūt reſtituti. Mariuſ uero n̄
modo a ſenatu "eſt reſtitutuſ nec rerū geſtarū.

" p ietate urām mouerunt

" ego

" ſꝫ oppreſſo etiā ſenatu

in reditu memoria .C. Marii ſed exercitus atq;
leges arma ualuerunt. At de me ut ualerent ſem-
per ſenatus flagitauit ut aliquando per-
ficeret ir cum primum licuit frequentia at-
q; auctoritate perfecit. Nullus in eorum re-
ditu motus municipiorum & coloniarum fa-
ctus eſt. At me in patriam ter ſuis decretis ita
lia cuncta reuocauit. Illi inimicis interfectis
ciuium magnatum cede facta reducti ſunt. Ego a
proiectus quibus eiectus ſum prouincias obtinentibus
inimico hoc optimo uiro & mitiſſimo: Alte
ro conſulente referente reductus ſum cum
is inimicus qui ad meam perniciem uocē
ſuam omnibus hoſtibus prebuiſſet ſi ritu
duntaxat uiueret requiem infra omnes
emendatus mortuos amandatus eēt. numq; de Pompi
amandus lio .L. opimius fortiſſimus conſul numq; de
.Q. Metello non modo .C. Marius qui erat i
inimicus ſed ne is quidem qui ſecutus Marc
usn Antonius homo eloquentiſſimus cū

Aulo Albino collega ſenatum & populum ē
cohartatuſ. Ac pro me ſuperioreſ conſuleſ ſē
per ut referent flagitati ſunt ne gratię cau ſed ueriti ſūt
ſa facere uiderentur q, alteꝛ mihi affiniſ o
erat alteriuſ cauſam capitiſ receperam qui
prouinciarum federe irritas totum illū
annum querelaſ ſenatuſ luctum bonoꝝ
italie gemitum protulerunt. kl'. uero. iān.
poſteaq̄ orbareſ. P. conſuliſ fidem tanq̄ le
gitimi tutoriſ implorauit. P. Lentuluſ cō
ſul pareſ deuſ ſaluſ noſtre uite fortune me
moriæ nominiſ ſimul ac de ſole de religiōe
retulit. nihil humanarum rerum sibi priuſq̄
de me agendum iudicauit. Atq, eo die cō
fecta reſ eēt niſi iſ tribunuſ plebiſ quem ego
maximiſ beneficiiſ queſtorem ornaueram
conſulꝰum & cunctuſ ordo & multi eum
ſummi uiri orarent &. C. Pom. ſocer optimꝰ uir
ad pedeſ flenſ iaceret & noctem ſibi ad delibe
randum poſtulaſſet que deliberatio non reddenda

nõ nulli

in augenda mercede cõſũpta eſt

quemadmodum multi arbitrantur ſed ut patefactum eſt poſtra, reſ eſt acta in ſenatu alia nulla cum uariiſ rationibuſ impediretur et uoluntate tamen perfecta ſenatuſ cauſa apud noſ menſe ianuario deferebatur hoc tm̃ interfuit inter me & inimicoſ meoſ. Ego cum homineſ in tribunali aurelio palam conſcribi centuriariq; uidiſſem. Cum intelligerem uetereſ ad ſpem cediſ Catilinę copias ẽẽ renouataſ cum uiderem ex ea parte homineſ cuiuſ partiſ nõ uel principeſ numerabamur partim q̃ m inuiderent partim q̃ ſibi timerent aut ꝓditoreſ ẽẽ aut deſertoreſ ſalutiſ meę. Cũ duo conſuleſ empti pactione prouinciarum auctoreſ ſe inimiciſ r. p. tradidiſſẽt.

ſi

C um egeſtatem auaritiam libidineſ ſuaſ uiderent explerí non poſſe niſi conflictum domeſticiſ hoſtibuſ dediſſent, cum ſenatuſ equiteſq; ro. flere pro me ac mu-

.f. conſtrictũ

tata ueste uobis supplicare edictis atq; impe
riis uetarentur. Cum omnium prouincia
rum pactiones, cum omnia cum omnibus
federa reconciliationes gratiarum sangui
ne meo sanciarentur. Cum omnes boni nō
recusarent quī l pro me uel mecum perire
nt armis decertare pro mea salute nolui decertarę
quod potui quoniam uincere & uinci lu
ctuosum. r. pu. fore putaui. At in nimia mei
mense ianuario cum de me ageretur cor
poribus ciuium trucidatis flumine san
guinis meum reditum intercludendū
putauerunt. Itaq; cum ego abfui eam. r.
pu. habuistis. Cum neq; me neq; illam re ut eque
stituendam putaretis. Ego in qua ciuita atq;
te nihil ualere senatus omnis ē& impūi
tas nulla iuditia uis & ferrum in foro uer
saretur, cum priuati parietes subsidio nō armorū
legum tuerentur. tr. pl. uobis spectanti
bus uulnerarentur ad magistratū domos

182

cum ferro & facibus iretur deorum inmor-
talium templa incenderentur. rē. p. nullā
ēē putaui. Itaq; neq; re. p. exterminata mi
hi locum in hac urbe ēē duxi nec si illa re-
stitueretur dubitaui quin me secum ipsa re
duceret. An ego cum mihi ēēt exploratissi
mum. P. Lentulum qui illis ipsis. r. p. peri
culosissimis temporibus edilis curulis me
consule omnium meorum consiliorum
princeps periculorumq; socius fuisset dubi
tarem quin is me confectum uulneribus
consulari medicina ad salutem reduceret
hoc duce & collega clementissimo atq; optīo
uiro primo non aduersante post ēē adiuuā
te. Reliqui magistratus pene omnes fuerūt
defensores salutis meę. ex quibus excellenti
animo uirtute auctoritate presidio copiis.
.T. Annius & .P. Sestius prestanti in me beniuo-
lentia & diuino studio extiterunt. eodē
q; P. Lentulo auctore & pariter referente

proximo anno consule futuro

consularibus

eius ei

collega frequentiſſimuſ ſenatuſ uno diſſē
tiente nullo intercedente dignitatem me-
am quibuſ potuit uerbiſ ampliſſimiſ or-
nauit ſalutem nobiſ municipiiſ coloniiſ
omnibuſ commendauit. Ita me nudum a-
propinquiſ nulla cognatione munitum.
Conſuleſ pretoreſ tribuni·pl· Senatuſ italia
cuncta ſemper a uobiſ deprecata eſt. Denique
omneſ qui ueſtriſ maximiſ beneficiiſ hono
ribuſ ſunt ornati producti ad uoſ non ſo-
lum ad me conſeruandum uoſ cohortati
ſunt. Sed et rerum mearum geſtarum auc-
toreſ laudatoreſque fuerunt et ad rogandoſ
fuit Gn· Pompeiuſ uir omnium qui ſunt
qui fuerunt princepſ uirtute ſapientia ac
gloria. Qui mihi unuſ uni priuato amico
omnia eadem dedit que uniuerſe·r·p· ſa-
lutem ocium dignitatem/cuiuſ oratio uoſ
ita primum decuit meiſ conſilijſ rem·p·
eē ſeruatam cauſamque meam/communi

quorum princepſ ad cohortandoſ uoſ
erunt
cū

ſalute coniunxit· hortatuſq; eſt ut auctori-
tate ſenatus ſtatum ciuitatis fortunas ci-
uis emeriti defenderetis· Tum me impe-
rando propoſuit uos rogari ab italia cun-
cta/ deinde ipſe ad extremum pro mea uos
ſalute non rogauit ſolum uerum et obſe-
crauit· Huic ego homini quirites tantum
debeo quantum hominem homini debere
fas uix eſt· Huius conſilia· P. Lentuli ſente-
tiam ſenatus auctoritatem uos ſecuti i
in eo loco in quo ueſtris beneficiis fuerat
iiſdem centuriis quibus collocaratis repo-
ſuiſtis eodem tempore audiuiſtis eodem
ex loco uiros ornatiſſimos atq; ampliſſimos
homines ciuitatis omnes conſulares omnes pre-
torios eadem dicerent omnium teſtimo-
nio per me rem· p· ſeruatam eſſe conſtare·
I taq; cum Seruilius grauiſſimus uir et or-
natiſſimus ciuis dixiſſet opera r· p· incolu- mea
mem magiſtratibus deinceps traditam

benemeriti
ſummos
principes

dixerunt in eandem ſententiam ceteri ſed
audiſtiſ eo tempore clariſſimi" non ſolum   "uiri
auctoritatem ſed & teſtimonium .L. Gellij
qui quia ſuam claſſem attentatam mag̃o
cum ſuo periculo pene ſenſit dixit ĩ cōtiõe
ueſtrum ſi ego conſul cum fui non fuiſſē
rem ·p· funditus interituram fuiſſe· En i
ego tot teſtimoniiſ Quiriteſ ac auctoritate
ſenatuſ tanta conſenſione italie tanto ſtu-
dio bonorum hominum agente Publio
Lentulo conſentientibuſ ceteriſ magiſtra-
tibuſ deprecante Gn· Pompeio omnibuſ" fa-   "hominibuſ
uentibuſ diiſ deniq; inmortalibuſ frugū
ubertate copia uilitate reditum" comprobā-   "meum
tibuſ m̄ meiſ rei ·p· reſtitutuſ tantum uo-
biſ quantum facere poſſum" pollicebor· Pri-   "Quiriteſ
mum qua ſanctiſſimi homineſ pietate er-
ga deoſ inmortaleſ ẽẽ ſoleant me eadem er-
ga ·p· ro· ſemper fore numen ueſtrum eque
mihi graue & ſanctum ac deorum inmor-

talium in omni uita futurum. Q si quis exti
mat aut me uoluntate ee mutatu uehemen
ter errat mihi quod potuit iniuria & scele
ratorum hominum furor detrahere eripu
it abstulit dissipauit Quod uiro forti adi
mi non potest id manet & permanebit.
Vidi ego fortissimum uirum municipem
meum Marium quoniam nobis quasi ali
qua fatali necessitate non solum qui hoc
imperium delere uoluissent sed & cum for
tuna bellum gerendum fuit eum tamen
uidi cum summa senectute non modo
non infracto animo propter magnitudinem
calamitatis sed confirmato atq; renouato
quem ego me dicere audiui tum se fuisse
miserum cum careret patria quam obsidi
one liberasset & cum sua possideri ac diripi
audiret cum adolescentem filium uideret
eiusdem socium calamitatis cum in palu
dibus demersus concursu miturnensium

aut debilitata uirtute aut animo fracto

&

cum his

belli gerandum

esset

ab inimicis

cor

ac misericordia

corpuſ atq; uitam ſuam conſeruaret cum p
ua nauicula traiectuſ in africam quibus
regna ipſe adederat ad eoſ ſupplex inopſ
q; ueniſſet. Recuperata uero ſua dignitate
ſe non commiſſurum ut ea quę amiſerat cū
reſtituta eſſent uirtutem animi haberet nō
quam nunq̄ perdidiſſet. Sed hoc inter me
et illum intereſt q; ille quare plurimum
hiſ potuit ea ipſa re inimicoſ ſuoſ ultuſ eſt ar
miſ. ego qua conſueui utar pietate. Quō ł. quoniā
illi in bello ac ſeditione locuſ eſt huic in pa
ce atq; ocio q̄ q̄ illo animo nato nihil niſi de
inimiciſ ulaſcendiſ agebat. ego de ipſiſ in
imiciſ tantum quantum mihi r. p. commit ł. pmittit
tit cogitabo. Deniq; Quirites quoniam me
quattuor omnino genera hominum uiola
eorū runt unum qui odio rei p. q; eam ipſiſ cō
uictiſ conſeruaueram mihi inimiciſſimi
fuerunt. Alterum qui per ſimulitudinem
amicitię nepharię prodiderunt. Tertium me

qui cum pp inertiam ſuam eadem aſſequi poſ- ño
ſent inuidere laudi & dignitati meę. Quar-
tum qui cum cuſtodeſ .r.p. ēē debuerunt ſa-
lutem meam ſtatum ciuitatiſ dignitatem
eiuſ imperii quod erat peneſ ipſoſ uendi-
derunt ſic ulciſcar facinora ſingula quē-
a qbuſ cūq admodum ſum prouocatuſ maloſ ciues
.r.p. benegerendo perfidoſ amicoſ nihil cre-
dendo atq omnia cauendo inuidoſ uir-
tuti & glorię ſeruiendo mercatoreſ prouī-
ciarum reuocando domum atq hiſ pro- ab
uinciarum rationem repetendo. Quq m
quidem uobiſ qui de me eſtiſ optime meriti grām referā q̄ quē admodum maiori curę eſt quemadmodum inimi-
corum iniuriaſ crudelitatemq perſeq-
uar. Et enim ulciſcendę iniurię facilior
ratio eſt q̄ beneficii remunerandi prop-
terea q ſuperiorem ēē contra improboſ
minuſ eſt negocij q̄ boniſ exequari. Tum
& nec tam neceſſarium quidem eſt male
meritiſ referre quod debeaſ q̄ ut benemeri-

ño toſ colaſ· Odium uel precibuſ mitigari pōt
uel temporibuſ· r· p· communiq; utilitate &
deponi uel difficultate ulciſcendi teneri ūl
uetuſtate ſedari· bn̄meritoſ quin colas
nec exorari faſ eſt, neq; id· r· p· eſt repetere
utrunq; neceſſe eſt: neq; excuſatio difficul-
tatiſ: neq; equum eſt tempore excidere ex
die memoriam beneficii diffinire· Poſtre-
mo qui in ulciſcendo remiſior fuit mox a-
perte laudatur· At grauiſſime uituperat̄
qui in tantiſ beneficiiſ quanta uoſ in me
contuliſtiſ remunerandus eſt tardior; neq;
ſolum ingratuſ quod ipſum graue eſt; ue-
rum & impiuſ appelletur neceſſe eſt· Qua-
pp· memoriam bn̄ficii colam beniuolentia ūri
ſempiterna· cum exſpirabo anima mea
ſed & cum mortuo monumenta in me ue
ueſtri beneficii permanebunt· In referen-
da autem gratia hoc uobiſ promitto ſemp q; re
preſtabo mihi neq; conſiliiſ de· re· p· pro-
Atq; in offō perſoluendo diſſimiliſ eſt ratio & pe-
cunia debita, ppea q; pecuniā qui retinet nō
diſſoluit q reddidit nō h̄t· grām aut̄ & qui re-
tulit h̄t & qui habet diſſoluit· //

capiendiſ diligentiam atque in periculiſ a re p. pro-
pulſandiſ animum neque in ſententia m ſim-
pliciter referenda fidem neque in hominum
uoluntatibuſ pro r p. ledendiſ libertatem
nec in perferendo labore induſtriam nec
in ueſtriſ commodiſ agendiſ gratiam cum
beniuolentia defuturam. Atque hec cura q-
uiteſ erit infixa animo meo ſempiterna:
Ut tum uobiſ qui apua me deorum immor-
talium uim & numen teneniſ cum poſte-
riſ ueſtriſ cunctiſque gentibuſ digniſſimuſ
ea ciuitate uidear que ſuam dignitatem
non poſſe ſe tenere niſi me recuperaſſet cun-
ctiſ ſuffragiiſ iudicauit.

M · T · C · ORATIO · PRO · GN · PLANTIO ·

CVM PER EGREGIAM & ſingu
larem Gnei Plancii iudiceſ
in mea ſalute cuſtodienda
fidem tam multoſ & bonoſ
uiroſ eiuſ honori uiderē
ēē fautoreſ capiebam aīo
non mediocrem uoluptatem. quod eiuſ offiti
um mihi ſaluti fuiſſ& ei meorum temporum
memoriam ſuffragari uidebam. Cum autē
audirem meoſ partim inimicoſ partim inui
doſ huic accuſationi ēē fautoreſ eandemqꝫ
rem ēē aduerſariam in iuditio. Gn. Plantio q̄
in defenſione fuiſſ& adiutrix dolebam iudi
ceſ & acerbe ferebam ſi huiuſ ſaluſ ob eam
ipſam cauſam ēē infeſtior quod iſ meam ſalu
tem atqꝫ uitam beniuolentia preſidio cuſto
diaqꝫ texiſſ&. Nunc autem ueſter iudiceſ cō
ſpectuſ & conſeſſuſ iſte reficit & recreat mē
tem meam cum intueor & contemplor un
um quemqꝫ ueſtrum. Video enim hoc in au-

mero neminem cuiꝰ mea ſaluſ cara non fue
rit cuiuſ non extet in me ſuum meritum cui
non ſim obſtrictuſ memoria beneficii ſempi
terna. Itaq; non extimeſco ne Gn. Plantio i
cuſtodia mee ſalutiſ apud uoſ obſit qui ip- me
ſum maxime ſaluum ēē uoluerunt. Saepi-
uſq; iudiceſ mihi uenit in mentem admi-
randum ēē M. Laterenſem hominem ſtudi-
oſiſſimum & diligentiſſimum ſalutiſ mee
rerum ſibi hunc potiſſimum delegiſſe q̄
metuendum ne uobiſ id ille magna ratiōe
feciſſe uideatur q̄ q̄ mihi non ſumo tā-
tum iudiceſ neq; arrogo Gn. Plantium i ut
ſuiſ erga me meritiſ impunitatem conſe
cuturum putem niſi eiuſ integerrimam
uitam modeſtiſſimoſ moreſ ſummam fi-
dem continentiam pietatem innocentiā
oſtendero nihil de poena recuſabo ſin oīa
preſtitero que ſunt a boniſ uiriſ expectan-
da petam iudiceſ a uobiſ ut cuiuſ miſeri-

cordia ſaluſ mea cuſtodita ſit ei uoſ ueſtram
miſericordiam me deprecante tribuatiſ. Equi-
dem ad reliquoſ laboreſ quoſ in hac cauſa
maioreſ ſuſcipio q̄ in ceteriſ & hanc moleſ-
tiam aſſummo quod mihi non ſolum pro
Gn. Plantio dicendum eſt cuiuſ ego ſalutē
non ſecuſ ac meam tueri debeo: ſed & pro
me ipſo de quo accuſatoreſ plura pene q̄
de re reoq; dixerunt / q̄q̄ iudiceſ ſi quid eſt
in me ipſo ita reprehenſum ut id ad hoc ſit
non me id magnopere conturbet. Non eñ
timeo neq; quia perraro grati homineſ repe-
riantur. Idcirco cum me nimium gratum
illi ēē dicant id mihi criminoſum ēē po- poſſit
tuit. Quę uero ita ſunt agitata ab illiſ ut
aut merita. Gn. Plantii erga me minora
ēē dicerent q̄ a me ipſo prędicarentur aut
ſi ēēnt ſumma negarent ea tamen magni
ut ego putarem ponderiſ apud uoſ ēē de-
bere. Hęc m̄ tractanda ſunt iudiceſ & mo-

dice ne quid ipse ego offendam cetum. Deni
q; cum respondero criminibus ne non tam
innocentia reus q̃ recordatione meorum tē
porum defensus ee uideatur. Sed mihi in cā
facili atq; explicata perdifficilis iudices & lu
brica defensionis ratio proponitur. Nam si
tantummodo mihi necesse eēt contra Laterē
sem dicere tamen idipsum eēt in tanto usu
nostro tantaq; amicitia molestum. Vetus
enim est lex ipsa iuste uereq; amicitie que
mihi cum illo iam diu est ut idem amici
semper uelint. Neq; est ullum certius amici
tie uinculum q̃ consensus & societas consi
liorum ut & uoluntatum. Mihi autem non id
est in hac re molestissimum dicere contra illū
Sed multo illud magisq; in ea causa contradicē
dum est in quendam hominum ipsorum
qua uidetur facienda ee contentio. Querit enī
Laterensis atq; hoc uno maxime urget qua
se uirtute qua laude Plancius qua dignita

te superauerit Ita si cedo illius ornamentis que
multa & magna sunt non solum huius digni-
tatis iactura facienda est. Sed & largitionis re-
cipienda suspitio est si hunc illi antepono con-
tumeliosa habenda est ratio & dicendum est
id quod ille me flagitat Laterensem a Plan-
tio esse superatum ita aut amicissimi homi-
nis existimatio offendenda est si illam accu-
satoris conditionis sequar aut optime de-
me meriti salus deserenda est. Sed ego Lateren-
sis caecum me & praecipitem ferri confitear in
causa si te aut a Plantio aut ab ullo dignita-
te potuisse superari dixero. Itaque discedam
ab ea contentione ad quam tu me uocas & ue-
niam ad illam ad quam me causa condu-
at. Quid tu inanem dignitatis iudicem pu-
tas esse populum. fortasse non numquam est ut
uero semper esse. sed est perraro & si quando est
in his magistratibus est mandandis quibus
salutem suam committi putat his leuiori-

buſ commitiiſ diligentia & gratia petitorum
honoſ pariter non hiſ ornamentiſ que eſſe
inte uidemuſ nam quod ad populum perti
net ſemper dignitatiſ iniquuſ iudex eſt q
aut inuidet aut fauet. Qq̃ nihil poteſt in
te laterenſiſ conſtituere quod ſit proprium
laudiſ tue quin id ſit tibi commune cum
Plantio ſed hoc totum agetur alio loco nūc
tantum diſputo de iure populi qui & po
teſt & ſolet non nunq̃ dignoſ preterire nec
ſi a populo preteritus eſt q̃ non oportuit
a iudicibuſ condemnatuſ qui preteritus
non eſt. Nam ſi ita eēt quod patreſ apud
maioreſ noſtroſ tenere non potuerunt ut
reprehenſoreſ eſſent comitiorum id habe
re iudiceſ uel q multo minuſ eſt ferendū
tum enim magiſtratum non gerebat iſq
ceperat ſi patreſ auctoreſ non erant facti.
Nunc poſtulatur a uobiſ ut eiuſ exilio qui
creatuſ ſit iuditium po. ro. reprehendatiſ.

Itaq; q̃q̃ qua nolui ianua ſim ingreſſuſ in ca-
uſam ſperare uidear tamen abfuturam
ẽẽ orationem meam a minima ſuſpicioẽ
offenſioniſ tuę; te potiuſ obiurgare quod
iniquum in diſcrimen adducaſ dignita
tem tuam q̃ ut ego illam ulla contumelia
coner attingere/tu continentiam tu indu-
ſtriam tu animum in r·p· tu uirtutem
tu inocentiam, tu fidem tu laboreſ tuoſq;
ediliſ non ſiſ factuſ fractoſ ẽẽ & abiectoſ &
repudiatoſ putaſ· Vide tamen laterenſis
quantum a te diſſentiam· Si mediuſfidiuſ
decem eſſent ſoli in ciuitate uiri boni ſapiẽ
teſ iuſti graueſ qui te indignum edilitate
iudicaſſẽẽ grauiuſ de te iudicatum puta
rem q̃ eſt hoc quod tu metuiſ ne a populo iu-
dicatum ẽẽ uideatur non enim comitijs
iudicat ſemper populuſ ſed mouetur ple
runq; gratia cedit precibuſ facit eoſ a qui
buſ eſt maxime ambituſ. Deniq; ſi iudicat

non delectu aliquo aut ſapientia ducitur
ad iudicandum ſed impetu non nunq̄ & q̄
dam etiam temeritate. Non enim eſt con
ſilium in uulgo non ratio non diſcrimen.
non diligentia. Semperq; ſapienteſ ea quę
populuſ feciſſ& ferenda non ſemper laudā
da dixerunt. Quare cum te edilem fieri o
oportuiſſe dicaſ populi culpa non compe
titoriſ accuſaſ ac fueriſ dignior q̄ Plantiuſ
de quo ita tecum contendam paulo poſt i
ut conſeruem dignitatem tuam ſed ut fu
erit dignior competitor a quo eſ uictuſ. ſed
populuſ a quo eſ preterituſ in culpa eſt. In
quo primum illud debeſ putare comitijſ p̄
ſertim ediliciiſ ſtudium ēē populi non iu
ditium ob laudata illa non conculcata illa
ēē ſuffragia coſ qui ſuffragium ferant. Q̄d
deniq; ipſi debeant conſiderare ſępiuſ q̄ qd
cuiq; a re p. uideatur deberi. Sin autem ma
iuſ eſt iuditium non tibi id reſcindendum

eſt ſed ferendum male iudicauit populus
at iudicauit non dubitauit at potuit non
ferro. At multi clariſſimi & ſapientiſſimi ci
ueſ tulerunt. Eſt enim conditio liberorum
populorum precipue huiuſq; principiſ po
populi & omnium gentium domini ac ui
ctoriſ poſſe ſuffragiiſ uel dare uel detrahe
re quod uelit cuiq; noſtrum eſt. At qui in
hac tempeſtate iactemur ac fluctibuſ fere
modice populi uoluntateſ allicere alienaſ
retinere parataſ placare turbataſ honões
ſi magni non putemuſ ſeruire populo ſin
coſ expectamuſ non defatigati ſupplican
do. Venio iam ad ipſiuſ populi parteſ ut il
liuſ contra te oratione potiuſq̃ mei diſpu
tem qui ſi tecum congrediatur & ſi uiua
uoce poſſit hec dicat. Ego tibi laterenſiſ t
Plantium non antepoſui ſed cum eſſetis
eque boni uiri meum beneficium ad ipſũ
potiuſ contuli qui a me contenderat q̃ ad

eum qui mihi non minus ſūmiſſe ſupplicauit

R eſpondebiſ credo te ſplendore & uenuſtate
familie fretum non ualde amulcendum
putaſſe. At uero te ille ad ſua inſtituta ſoxq;
maiorum exempla reuocabit ſemper ſe di-
ci & rogari uoluiſſe ſemper placuiſſe. M.
Seium qui ne equeſtrem quidem ſplendo-
rem incolumem a calamitate iudicij reti-
nere potuiſſe homini nobiliſſimo eloquē-
tiſſimo M. Piſoni pretuliſſe prepoſuiſſe ſe
Q. Catullo ſumma in familia nato ſapiē-
tiſſimo & ſanctiſſimo uiro non dico. C. Se-
renum ſtultiſſimum hominem fuit enī
& animi ſatiſ magni & conſilii: Sed Gn.
Manilium non ſolum ignobilem uerum
ſine uirtute ſine ingenio uita & contem-
pta ac ſordida deſiderarunt te inquit
oculi mei cum tu eſſeſ areniſ me enim q̄
ſocioſ frui tua uirtute malebam & cur q̊
pluſ inferat eo pluſ aberat a me certe nō

uidebam. Deinde ſitientem me uirtutiſ tuę
deſeruiſti ac dereliquiſti. ceperaſ. H. petere
R. P. temporibuſ hiſ quę iſtam eloquentiam
& uirtutem requirebant: quam petitionē
cum reliquiſſeſ ſi hoc iudicaſti tanta in
tempeſtate te gubernare non poſſe de uī
tute tua dubitaui ſi nolle de uoluntate.
S in quod magiſ intelligo temporibuſ te a
liiſ reſeruaſti. Ego quoq; inq̄ & reſ. p. ad ea
re tempora reuocaui, ad que tute ipſe ſer
uaraſ. Pete igitur eum magiſtratum in
quo mihi magne utilitati eſſe poſſiſ edi
leſ quicunq; erunt idem mihi quod oſtē
deraſ. Aut ſi quod mea minuſ intereſt id
te magiſ forte delectat reddam tibi hanc
edilitatem etiam negligenter petenti. Sed
ampliſſimoſ honores ut pro dignitate
tua conſequare condiſcaſ cenſeo mihi pa
ulo ante diligentiuſ ſupplicare. Hec po
puli oratio est mea uero laterenſiſ hęc

Quare uictuſ ſiſ non debere iudicem querẽ
modo ne largitione ſiſ uictuſ. Nam ſi quo
cienſcunq; preteritus erit iſ qui non debu
erit preteriri totienſ oportebit eum qui fa
ctuſ fuerit condemnari. Nihil enim eſt qđ
a populo ſupplicetur: nihil quod direptio
nihil quod ſupplicatio magiſtratuum re
nunciatio ſuffragiorum expectetur ſimul
ut qui ſint profeſſi. Video quid dicam hic
familia conſulari eſt hic pretoria reliquoſ
uideo eē ex equeſtri loco ſunt omneſ ſine
macula: ſunt eque boni uiri atq; integri.
Sed ſeruari neceſſe eſt gradum cedat conſu
lari generi pretorium nec contendat cum
pretorio equeſter locuſ. ſublata ſunt ſtud
ia extincte ſuffragationeſ nulle contenti
oneſ nulla libertaſ populi in mandandiſ
magiſtratibuſ nulla expectatio ſuffragiorum.
Nihil ut plerunq; euenit preter opionem ac
cidet nulla erit poſt hac uarietaſ comitiorum

S in hoc perſepe accidit ut & factoſ aliquoſ & nõ
factoſ ſepe ẽẽ miremur. Si campuſ atq; ille un
de comitiorum ut mare profundum & im
menſum ſic efferueſcunt quodam quaſi eſtu
ut ad alioſ accedant ab aliiſ autem recedãt
intanto noſ impetu ſtudiorum & motu te
meritatiſ modum aliquem & conſilium &
rationem requiramuſ. Quare noli me ad cõ
temptionem ueſtrum uocare Laterenſiſ. Etenim
ſi populo grata eſt tabella que fronteſ aperit
hominum menteſ tegit datq; eam libertatẽ
ut quod uelint faciant promittant autem
quod rogentur. Cur tu in iuditio exprimis
quod non fit in campo hic q̃ ille dignior per
quam graue eſt dictu. Quomodo igitur est
equum ſic credo quod agitatur quod ſat eſt
iuditij hic factuſ eſt cur iſte potiuſ q̃ ego uel
neſcio uel non dico uel deniq; quod mihi gra
uiſſimum eẽt ſic dicere ſed impune tamen
deberem dicere non recte. Nunc quid aſſe

querer ſi illa extrema defenſione uterer po-
pulum quod noluiſſet feciſſe non quod de
buiſſet. Quid ſi populi quoque factum defen
do laterenſis et doceo. Gn. Plantium non
obrepiſſe ad honorem/ ſed eo ueniſſe curſu
qui ſemper patuerit hominibus hec noſtro
equeſtri loco. Poſſum ne eripere orationi i
tue contemptionem ueſtrum. que tracta
ri ſine contumelia non poteſt et te ad cau
ſam crimenque deducere. Sed quod equitis ro.
filius eſt inferior eſſe debuit. Omnes tecum
equitum ro. filii petiuerunt nihil dico ampli
us hoc tantum miror cur tu potiſſimum il
lud iraſcare qui longiſſime a te a te abfu
it Equidem ſi quando ut fit iactor in tur
ba non illum accuſo qui eſt in ſumma ſa
ſacra uia quum ego ad Fabium fornicem
impellor. Sed eum qui in me ipſum incur
rit atque incidit. Tu neque. Q. Pedio forti ui
ro ſuccenſes neque huic. A. Plotio homini or-

nariſſimo familiari meo & ab eo qui hoſ
dimouit potiuſq̄ abilliſ qui inte ipſum
incubuerunt te depulſum putaſ. Sed ta-
men hec eſt tibi prima cum Plantio gene-
riſ ueſtri familieq; contentio quia abſte
uincatur. Cur enim non confitear quod ne-
neceſſe eſt ſed non hic magiſ q̄ ego ameiſ
competitoribuſ & aliaſ & etiam in conſu-
latuſ petitione uincebar Sed uide ne hec
ipſa que deſpiciſ huic ſuffragata ſint ſic
enim conferamuſ. Eſt tuum nomen utra-
q; familia conſulare num dubitaſ igitur
quin omneſ qui fauent nobilitati qui id
putant ēē pulcherrimum qui imaginib;
qui nominibuſ ueſtriſ ducuntur te edilē
fecerint equidem non dubito. Sed ſi parū
multi ſunt qui nobilitatem ament num
iſta eſt noſtra culpa. Etenim ad caput &
fontem utriuſq; generiſ ueniamuſ Tu eſ
exmunicipio antiquiſſimo tuſculano ex-

quo plurime familię ſunt conſulareſ in quibuſ
eſt enim iuuentia cur ex reliquiſ omnibus
municipiiſ non ſunt. Hic eſt prefectura Athi
nati non tam priſca non tam honorata nõ
tam ſuburbana quantum intereſſe uiſ ad
rationem petendi. Primum utrum magis
fauere putaſ Athinateſ an tuſculanoſ ſuoſ.
A lteri ſcire enim hoc propter uicinitatem fa
cile poſſum cum huiuſ ornatiſſimi atq; op
timi uiri CN. Saturnini patrem edilem cum
pretorem uiderunt quod primuſ ille non
modo in illam familiam ſed etiam in prefe
fecturam illam ſellam curulem attuliſſ& mi
randum immodum letati ſunt. Alteruſ cre
do quod refertum eſt municipium conſula
ribuſ. Nam maliuoloſ non ẽẽ certe ſcio nun
q̃ intellexi uehementiuſ hoſpitum ſuorũ
honore letari habemuſ hoc noſ habent no
ſtra municipia quod ego de me de fratre
meo loquar quorum honoribuſ agri prope

dicam ipſi monteſq; fauerunt. Num aliquan-
do uideſ tuſculanum aliquem de M. Catone
illo in omni uirtute principe. Num de Titto
coruncano municipe ſuo. Num de tot Fa-
biis gloriari. Verbum nemo facit. At in quē
cunq; arpinatem incideriſ & ſi noliſ erit ta-
men tibi fortaſſe de nobiſ aliquid & de C.
Mario audiendum. Primum igitur hic ha-
buit ſtudia ſuorum ardentia tu tanta qu
anta in hominibuſ iam ſaturatiſ honorib;
ēē potuerunt. Deinde tui municipeſ ſunt
illi quidem ſplendidiſſimi homineſ: ſed ta-
men pauci ſi quidem cum athinatibuſ con-
ferantur. Huiuſ prefectura plena uirorum
fortiſſimorum ſic ut nulla tota italia freq̄n-
tior dici poſſit, quam quidem nunc multi
tudinem uidetiſ in ſqualore iudiceſ & luctu
ſupplicem uobiſ. Hi tot equiteſ ro. tot tribu
ni Athinatini. Nam plebem a iuditio dimi
ſimuſ que cuncta comitiiſ affuit. Quid ro-

boriſ quid dignitatiſ huiſ peticioni attule-
runt· Non enim tribunoſ teretinam de qua
dicam alio loco ſed dignitatem ſed oculoꝝ
coniectum ſed ſolidam & robuſtam & aſſi-
duam frequentiam prebuerunt iam mu-
nicipia coniūctione & uicinitatiſ uehemē-
ter mouentur· Omnia que dico de Plantio
dico expertuſ in nobiſ ſumuſ enim omneſ
finitimi Athinatibuſ laudanda eſt uel &
amanda uicinitaſ retineſ ueterem illum of-
ficii morem non infuſcata maliuolentia
non aſſueta mendaciiſ non fucata non fal-
lax non erudita artificio ſimulationiſ ſul'
ſuburbano· Nemo arpinaſ uel Plantio ſtu-
duit: nemo ſopanuſ neq; caſſinaſ, nemo
aquinaſ totuſ ille celeberrimuſ uenafranuſ
aliphanuſ tota deniq; noſtra illa aſpera &
montuoſa & fideliſ & ſimplex & fautrix·t
ſuorum regio ſe huiuſ honore ornari ſe au-
geri dignitate arbitrabatur· Hiſdem nunc

ex municipiiſ adſunt equiteſ.ro. plurimi
cum legationiſ teſtimonio nec minore nũc
ſunt ſollicitudine q̃ tunc erant ſtudio. Certe
eſt grauiuſ ſpoliari fortuniſ q̃ non augeri
dignitate. Ergo ut alia erant in te illuſtrio-
ra laterenſiſ quę tibi maioreſ tui reliquę-
rant ſic te Plantiuſ hoc non ſolum munici-
pii. Verum & uicinitatiſ genere uincebat
niſi forte te lauicana aut gabinia aut go-
uilana aut ſabina uicinitaſ adiuuabat
quibuſ e municipiiſ uix iam qui carnem
latiniſ petant inueniuntur. Adiungam ſi
uiſ id quod tu & huic obeſſe putaſ patrem
publicanum. qui ordo quanto adiumen-
to ſit in honore quiſ neſcit. Floſ enim equi-
tum.ro. ornamentum ciuitatiſ firmamen-
tum.r.p. publicanorum ordine continetur.
Quiſ eſt ergo qui neget ordiniſ euiſ ſtudium
fuiſſe in honore Plantii ſingulare neq; iniu-
ria uel quod erat pater iſ qui eſt princeps

iam diu publicanorum uel quod iſ a ſociiſ uni
ce diligebatur uel quod diligentiſſime rogabat
uel quia pro filio ſupplicabat uel quia huiuſ
ipſiuſ in illum ordinem ſumma offitia queſ
ture tribunatuſq; conſtabant uel quod illi in
hoc ornando ordine ſe ornare & conſulere
liberiſ ſuiſ arbitrabatur. Aliquid preterea ti
mide dico ſed tamen dicendum eſt non enim
opibuſ no inuidioſa gratia non potentia uix
ferenda ſed commemoratione benefitii ſed
miſericordia ſed precibuſ aliquid attulimuſ
& noſ. Appellaui populum tribubuſ ſubmi
ſi me & ſupplicaui ultro me hercle ſe mihi
& offerenteſ ultro pollicenteſ rogaui. ualuit
cauſa rogandi non gratia nec ſi uir ampliſſi
muſ cui nihil eſt quod roganti concedi nō
uire poſſit de aliquo ut diciſ non impetra
uit. Ego ſum arroganſ quod me ualuiſſe di
co. Nam ut omittam illud quod ego pro eo
laborabam qui ualebat ipſe per ſe ſe rogatio

ipſa eſt

ipſa eſt gratioſa ſemper que eſt offitio neceſſitu-
dinis coniuncta maxime. Neq; ego ſic rogabam
ut petere viderer quia familiaris eēt meus
quia vicinus quia huius parenti ſemper eſ-
ſem uſus plurimum. Sed ut quaſi parenti
& cuſtodi meo non potentia mea ſed cau-
ſa rogationis fuit gratioſa. Nemo mea reſti
tutione letatus eſt: nemo iniuria doluit cu
ius non huius in me miſericordia gratia fu
erit. Etenim ſi ante reditum meum. CN. Plā-
tio ſe uiri boni vulgo quum hic tribunatū
peteret ultro offerebant cū nomen meum
honori fuiſſent ei meas preſentes preces non
putas profuiſſe: An minturnenſes coloni qđ
C. Marium ciuili errore atq; ex impiis manib;
eripuerint quod tecto receperint quod feſſū
media fluctibuſq; recrearunt quod viaticū
congeſſerunt quod navigium dederunt qđ
eum linquentem terram eam quam ſerva-
verat lachrimis uotiſq; omnibus proſecuti

ſunt eterna in laude uerſantur. Plantio quđ
me uel ui pulſum uel ratione cedentem re-
ceperit iuuerit cuſtodierit hiſ & ſenatui po. r.
q. ro. ut haberent quod reducerẽt conſerua-
uit honori hanc fidem miſericordiam uir-
tutem fuiſſe mirariſ. Vitia me hercle reſ hec
CN. Plantii de quibuſ dixi tegere potuerunt
ne tu in ea uita de qua iam dicam tot &
tanta adiumenta huic honori fuiſſe mire-
riſ. Hic eſt enim qui adoleſcentuluſ cum A.
Torquato profectuſ in affricam ſic ab illo t
grauiſſimo & ſanctiſſimo atq; omni laude
& honore digniſſimo uiro dilectuſ eſt. Vt
& contubernii neceſſitudo & adoleſcentuli
modeſtiſſimi pudor poſtulabat. Qui ſi ad
eſſet non minuſ ille de uirtute q̃ hic illiuſ fra-
ter patrueliſ & ſocer. T. Torquatuſ illi omni
uirtute & laude par qui eſt equidem cum
illo maximiſ uinculiſ & propinquitatiſ &
affinitatiſ coniunctuſ. ſed ita magni amoriſ

ut ille neceſſitudineſ cauſe leueſ ee͞ uideantur.
F uit in creta poſtea contubernaliſ ſaturnini p-
pinqui ſui. Mileſ huiuſ. Q. Metelli qui cum
fuerit probatiſſimuſ hodieq; ſit omnibuſ
ee͞ ſe probatum debet ſperare: In ea prouin-
cia legatuſ fuit. C. Sacerdoſ qua uirtute q̄
conſtantia uir. L. Flaccuſ qui homo qui ciuiſ
qualem hunc putent aſſiduitate teſtimonio
q; declarant in macedonia fuit. Tr. militariſ
in eadem prouincia poſtea queſtor. Primū
Macedonia ſic eum diligit ut indicant hi
principeſ ciuitatum ſuarum qui cum miſ-
ſi ſunt ob aliam cauſam tamen huiuſ repē-
tino periculo commoti huic aſſident pro h
laborant. Huic ſi preſto fuerint gratiuſ ſe
ciuitatibuſ ſuiſ facturoſ putant q̄ ſi legatio-
neſ & mandata ſua confecerint. L. uero Apu-
leiuſ hunc tanti fecit ut morem illum ma-
iorum qui preſcribit in parentum loco que-
ſtoribuſ ſuiſ ſuiſ pretoreſ ee͞ oportere offitiiſ

beniuolentiaq; ſuperarit · Tr · Pl · fuit non fortaſſe
tamen uehemenſ q̄ iſti quoſ tu iure laudas
ſed certe taliſ qualeſ ſi omneſ ſemper fuiſſent
nunq̄ deſideratuſ uehemenſ ēē tribunuſ. Om
itto illa que ſi minuſ neceſſaria ſunt probata
laudantur ut uiuat cum ſuiſ primum cum
parente. nam meo iuditio pietaſ fundamentū
eſt omnium uirtutum quem ueretur ut de
um nec uero multoſ ſecuſ parenſ inter liberoſ
amat ut ſodalem & fratrem ut equalem qd
dicam cum patruo cum affinibuſ cum pro
pinquiſ cum hoc · CN · Saturnino ornatiſſiō
uiro cuiuſ quantum honoriſ huiuſ cupidi
tatem fuiſſe creditiſ cum uideatiſ luctuſ ſo
cietatem · Quid de me dicam qui mihi in hu
iuſ periculo reuſ ēē uideor. Quid de hiſ tot
uiriſ talibuſ quoſ uidetiſ ueſte mutata · At
qui hęc ſunt iuditia ſolida iudiceſ & expr
eſſa hec ſigna probitatiſ non fucata forenſi
ſpecie ſed domeſticiſ inuſta notiſ ueritatis ·

F acilis eſt illa concurſatio & blanditia popu-
lariſ aſpicitur non attrectatur procul appa-
ret non excutitur non in manuſ ſumitur.
O mnibuſ igitur rebuſ ornatum hominem
q̃ in externiſ q̃ in domeſticiſ rebuſ non nul-
liſ inferiorem q̃ te generiſ & nominiſ dico
ſuperiorem aliiſ municipum uicinorum
ſocietatum ſtudio temporum meorum me-
moria patriſ uirtute integritate modeſtia
edilem factum ee̅ mirariſ. hunc tu uitę
ſplendorem maculiſ iſtiſ aſpergiſ. Iaciſ ad-
ulteria que nemo non modo nomine ſed
ne ſuſpitione quidem poſſit agnoſcere ma-
ritum appellaſ ut uerba & fingaſ non ſo-
lum crimina ductum ee̅ ab eo in prouin-
ciam aliquem dicaſ libidiniſ cauſa quod
non crimen eſt ſed impunitum in male-
ficio mendacium raptum ee̅ in molam q̃d
dicitur athine factum a iuuene uetere qu-
ondam in ſcenicoſ iure maximeq; opidão

O adoleſcentiam traductam traductam ele-
ganter. au quidem cum quod licuerit obi-
iciatur tm̃ idipſum falſum reperiatur. t
E miſſus aliquis eſt e carcere & quidem e-
miſſuſ ut cognoſcaſ neceſſarii homineſ op-
timiq; adoleſcentiſ rogatu. Idem poſtea p̄
mandatiſ requiſituſ atq; nec ulla alia ſt
coniecta maledicta in eiuſ uitam de cui⁹
uoſ pudore religione integritate dubitetiſ
tiſ. Pater uero inquit & obeſſe filio debet.
O uocem duram atq; indignam tua pro-
bitate laterenſiſ. Pater ut in iudicio capi-
tiſ pater in dimicatione fortunarum: pa-
ter ut apud taleſ uiroſ ob eſſe filio debeat.
Quid ſi eet turpiſſimuſ ſordidiſſimuſ tamē
ipſo nomine patrio ualeret apud clemen-
teſ iudiceſ & miſericordeſ. Valeret inq̄ cō-
muni ſenſu omnium & dulciſſima com-
mendatione nature. Sed cum ſit. CN.
Plantiuſ iſ equeſ ro. ea primum uetuſta-

te equeſtriſ ordiniſ ut pater ut auuſ ut ma-
iores eiuſ omneſ equiteſ. ro. fuerint ſum-
mum in prefectura florentiſſima gradum
tenuerit & dignitatiſ & gratie. Deinde ut i
ipſe in legionibuſ. P. craſſi imperatoriſ in-
ter ornatiſſimoſ homineſ equiteſ ro. ſum-
mo ſplendore fuerit. Ut poſtea princepſ in-
ter ſuoſ plurimarum rerum ſanctiſſimus &
& iuſtiſſimuſ iudex maximarum ſocietatū
auctor plurimarum magiſter ſi non modo in
eo nihil unq̄ reprehenſum ſed laudata ſūt
omnia tamen hiſ oberit honeſtiſſimo filio q̄
uel minuſ honeſtum & alienum tueri uel
auctoritate ſua uel gratia poſſit. Aſperiuſ
inquit locutuſ eſt aliquid aliquando im-
mo fortaſſe liberiuſ ad ipſum inquit non ē
ferendum. Ergo hi ferendi ſunt qui querū-
tur liberalitatem equitiſ ro. ſe ferre non poſ-
ſe. Ubi nam ille moſ ubi illa equitaſ iuriſ i
ubi illa antiqua libertaſ que maliſ oppreſ-

ſa ciuilibuſ extollere iam caput & quandoq; re
creata ſe erigere debeat. Equitum ergo ro. in hoī
neſ nobiliſſimoſ maledicta publicanorum in.
. Q. Sceuolam uirum omnibuſ ingenio iuſtitia
integritate preſtantem aſpere & ferociter &
libere dicta commemorem. conſuli. P. Naſice
preco grauiuſ medio in foro cum ille edicto
iuſtitio domum diſcedenſ rogaſſet grauium
quid triſtiſ eēt an quod auctioneſ eſſent im
mo uero inquit quod legioneſ. Idem .tR. PL.
potentiſſimo homini .M. Druſo ſed multa in
rem. p. molienti cum ille eum ſalutaſſet ut
fit dixiſſetq; . Quid agiſ Grani reſpondit īmo
uero tu Druſe quid agiſ. Ille Craſſi ille .M.
Antonii uoluntatem aſperioribuſ facetiſ ſe
pe perſtrinxit impune. Nunc uſq; eo oppreſſa
noſtra arrogantia ciuitaſ ut que fuit olim
preconii irridendo nunc equiti. ro. implorā
do non ſit conceſſa libertaſ. Que enim unq̄ fu
it Plautio uox contumelię potiuſq̄ doloris

Quid eſt autem unq̃ queſtuſ niſi cum a ſociiſ ex
a ſe iniuriam propulſaret cum ſenatuſ impedi
retur quo minuſ id quod hoſtibuſ ſemper erat
tributum reſponſum equitibuſ ro. redderet.
omnibuſ illa iniuria dolori publicaniſ fuit.
ſed cum ipſum dolorem hic tulit paulo aper
tiuſ. Cum minuſ ille ſenſuſ maluſ fortaſſe
latuit quod cum ceteriſ animo ſentiebat id ma
giſ q̃ ceteri et uultu promptum habuit et lin-
gua. Quãq̃ iudiceſ agnoſco enim ex me permul-
ta in Plancium que ab eo nunq̃ dicta ſunt cõ
feruntur. Ego quia aliquid dico aliquando nõ
ſtudio adductuſ ſed contentione dicendi aut
laceſſendi. Et quia ut fit in multiſ exit aliquã-
do aliquid ſi non perfacetum attamen fortaſ-
ſe non ruſticum quod quiſq̃ dixit id me dixiſ-
ſe dicunt. Ego autem ſi quod eſt quod mihi ſci
tum ẽẽ uideatur et homine ingenuo dignũ
atq; docto non aſpernor. Stomacor uero cum
aliorum non me digna in me conferuntur.

Nam quod primuſ ſciuit legem de publica-
niſ tamen cum uir ampliſſimuſ conſul id
illi ordini per populum dedit quod per ſena-
tum ſi licuiſſ& dediſſ& ſi in eo crimen eſt qđ
ſuffragium tulit. Quiſ non tulit publicaīs
ſi quia primum ſciuit. Vtrum id ſortiſ ēē uiſ
an eiuſ qui illam legem ferebat ſi ſortiſ nulliū
crimen eſt in caſu ſi conſuliſ ſplendor etiam
Plancii. Nunc a ſummo uiro principem or-
diniſ iudicatum. Sed aliquando ueniam'
ad cauſam in qua tu nomine legiſ licinii
quę eſt de ſodalitiiſ omneſ ambituſ leges
complexuſ eſ. Neq; enim quicq̄ aliud in
hac lege niſi editicioſ iudiceſ eſ ſecutuſ qđ
genus iuditiorum ſi eſt equum nulla in-
re niſi hac tributaria non intelligo. Quā
obrem ſenatuſ hoc uno in genere tribuſ edi
ab accuſatore uoluerit. Neq; eandem editio
nem tranſtulerit in ceteraſ cauſaſ ipſo deni
q; ambitu de reiectione fieri uoluerit iudi

ditiorum alternorum cumq; nulliuſ generiſ ı
acerbitatiſ pretermitteret hoc tamen unum
pretereundum putauit. Quid huiuſ rei
obſcura cauſa eſt an ẽ agitata cum iſta in-
ſenatu reſ agebatur & diſputata heſterno ı
die copioſiuſ a. Q. Hortenſio tamen cui est
ſenatuſ aſſenſuſ. Hoc igitur ſenſimuſ cuiuſ
cumq; tribuſ largitor eēt. & per conſenſiõez
magiſtratuum honeſteq; ſodalitatiſ nomi-
naretur quam quiſ tribum q; largitione o
corrumperet cum maxime hiſ hominibus
qui eiuſ tribuſ eſſent notum eēe. Ita putauit
ſenatuſ cum reo tribuſ ederentur hec quas
iſ largitione deuinctaſ haberet eoſdem fore
teſteſ & iudiceſ acerbum omnino genuſ iu-
dicii ſed tamen ſi ſua uel ea que maxime
eēt cuiq; coniuncta tribuſ ederetur uix recu-
ſandum. Tu autem laterenſiſ quaſ tribus
edidiſti: terentianam credo. Fuit certe id eq-
uum & certe expectatum eſt & fuit digniſ

conſtantia tua cuiuſ tu tribuſ uenditorem &
corruptorem & ſequeſtrem Plantium fuiſſe cla-
mitaſ eam tribum profecto ſeueriſſimorum pre
ſertim hominum & grauiſſimorum edere debu
iſti At uoliciniam lib& enim tibi neſcio quid
& de illa tribu criminari hanc igitur ipſam cur
non ediſtiſti. Quid Plantio cum lemonia cum
vehientina. Quid cum Cruſtumina. Nam treſ
& que non iudicarent ſed que reiicerentur ẽẽ
uoluiſti. Dubitatiſ igitur iudiceſ quin uoſ M.
Laterenſiſ ſuo iuditio non ad ſententiam legiſ
ſed ad ſuam ſpem aliquam de ciuitate delege
rit dubitatiſ quin ea tribuſ in quibuſ magnaſ
neceſſitudines hab&. Plantiuſ cum ille non
ediderit iudicarit officiiſ ab hoſ obſeruataſ nõ
largitione. Quidni etiam poteſt dicere cum
iſta editio non ſummam hab& acerbitatem
remota ratione illa quam in decernendo ſe
cuti ſumuſ. Tu deligaſ ex omni populo ami
coſ tuoſ aut inimicoſ meoſ aut deniq; eoſ quoſ

inexorabileſ quoſ inhumanoſ quoſ crudeleſ ex
iſtimeſ. Tu me ignaro nec opinante inſicco no-
teſ & tuoſ uel tuorum neceſſarioſ uel iniq-
uoſ uel meoſ uel & defenſorum meorum. eo-
dem adiungaſ quoſ natura puteſ aſperoſ at-
q; omnibuſ iniquoſ deinde effundaſ repẽte
ut ante conſeſſum eorum iudicum uideã
q̃ potuerim qui eſſent futuri ſuſpicari apd
eoſq; me ne quinq; quidem deiectiſ quod in
proximo reo de conſiliuſ ſententia conſtitũ
eſt. cogaſ cauſam de fortuniſ omnibuſ dicẽ.
N on enim ſi aut Plantiuſ ita dixerit ut offen
deret ſciens neminem aut tu ita errasti ut
eoſ ederes imprudenſ ut noſ inuito te tam
ad iudiceſ non ad carnificeſ ueniremuſ: id
circo iſta editio per ſe non acerba eſt. An ũ
nuper clariſſimi ciues nomen editi iudicis
non tulerunt cum ex centum xv. iudicibus
principibuſ equeſtriſ ordiniſ ut · Lxx · reoſ rei
iceret · L referret omniaq; potiuſ permiſcuerũt

q̄ ei legi conditioniq; parerent. Noſ neq; ex de
lectis iudicibuſ ſed ex omni populo neq; edi
toſ ad reiciendum. Sed ab accuſatore con
ſtitutoſ iudiceſ ita feremuſ ut neminem rei
iciamuſ. Neq; ego nunc legiſ iniquitatem :
queror; ſed factum tuum a ſententententia le
giſ doceo diſcrepare & illud acerbum iuditi-
um ſi quemadmodum ſenator cenſuit popu
luſq; iuſſit ita feciſſeſ ut hunc & ſuam & ab
hoc ſeruataſ ederent non modo non quererer
ſed hunc iudicibuſ editiſ qui teſteſ idem
eē poſſent abſolutum putarem neq; nunc
multo ſecuſ exiſtimo. Cum enim has tribuſ
edidiſti ignotiſ te iudicibuſ uti malle q̄ i
notiſ indicaſti fugiſti ſententiam equitate
omnem reiecisti in tenebriſ q̄ in luce cauſā
uerſari maluiſti. Volitinia tribuſ ab hoc cor-
rupta Terrentinam habuerat uenalem. Q
uid diceres apud uoltinenſeſ aut tribules
ſuoſ iudiceſ immo uero tu quid diceres i

quem iudicesn̄ iudicem ex illis aut tacitum
testem habenſ aut uero etiam excitareſ. Iteꝫ
ſi reuſ tribuſ ederet. Voltiniam fortaſſe Plā
tiuſ propter uicinitatem ac neceſſitudinem
ſuam uero edidiſſet. Et ſi queſtor edenduſ
eēt quem tandem potiuſ q̄ .C. Alpheum. quē
habet cui notiſſimuſ eē debet uicinum tribu
lem grauiſſimum hominem iuſtiſſimumq;
edidiſſet cuiuſ quidem equitaſ et mea ſimil
uoluntaſ erga. CN. Plantii ſalutem quam
ille ſine ulla cupiditatiſ ſuſpitione pre ſe fert
facile declarat non fuiſſe fugiendum. Tri
bulem huic iudicem cui queſtorem tribu-
lem exoptandum fuiſſe uideatiſ neq; ego
nunc conſilium reprehendo tuum quod
non eaſ tribuſ quibuſ hic maxime notus
erat edideriſ ſed a te doceo conſilium non
+ ſeruatuſn̄ ſenatuſ. Etenim quiſ te tum au-
diret illorum aut quid diceres ſequeſtrem
ne Plantium reſpuerent aureſ nemo agnoſ-

certe. repudiaretur an gratioſum illi libenter-
audirent noſ non timide confiteremur. Noli
enim putare laterenſiſ legibuſ iſtiſ quaſ ſena-
tuſ de ambitu ſanare uoluerit id ēē actum ut
ſuffragatio & obſeruantia ut gratia tolleret̃.
Semper fuerunt boni uiri qui apud tribules
ſuoſ gratioſi ēē uellent. Neq; uero tam durus
in plebem noſter ordo fuit ut eam noſtra co
li admodo libertate noluerit neq; hoc liberis
noſtriſ interdicendum eſt ne obſeruent tri-
buleſ ſuoſ ne diligant ne reficere neceſſarius
ſuiſ ſuam tribum poſſint ne par ab hiſ mu-
nuſ in ſua petitione ſpectent. Hec enim ple
na ſunt officii plena obſeruantię plena an
tiquitatiſ hoc in genere fuimuſ ipſi cum am
bitioniſ noſtra tempora poſtulabant ut cla
riſſimoſ uiroſ ēē uidimuſ & hodię ēē uolum̃
q̃ plurimoſ gratioſoſ Decuriatio tribulium-
deſcriptio ciſ populi ſuffragia largitione de
uincta ſeueritatem ſenatuſ & bonorum oīū

um ac dolorem excitarunt hec doce hec pro
fer huc incumbe laterenſiſ decuriaſſe Plan
tium conſcripſiſſe ſequeſtrem fuiſſe & pro
nunciaſſe diuiſiſſe. Tum mirabor te hiſ ar
miſ uti que tibi lex dabat noluiſſe tribuli
buſ enim iudicibuſ non modo ſeueritatem
illorum ſi iſta uera ſunt ſed nē uultuſ qui
dem ferre poſſemuſ hanc tu rationem cū
fugeriſ cumq; hoſ iudiceſ habere nolueriſ q̄
rum in huiuſ delicto cum ſcientia certiſſiā
tamen dolor grauiſſimuſ ēē debuerit. Quid
apud hoſ diceſ qui abſ te taciti requirunt cur
ſibi hoc oneriſ impoſueriſ cur ſe potiſſimum
delegeriſ: cur ſe denique diuinare malueriſ q̄ eoſ
qui ſcirent iudicare. Ego Plancium laterenſiſ
& illum gratioſum ēē dico & habuiſſe in peti
tione multoſ cupidoſ ſui gratioſoſ quoſ tu ſi
ſodaleſ uocaſ offitioſam amicitiam nomine ī
quinaſ criminoſo. Sin quia gratioſi ſunt accu
ſandoſ putaſ. Noli mirari te id quod tua di

gnitaſ poſtularit repudiandiſ gratioſiorũ
beneficiiſ non eſſe aſſecutum. iam ut ego
doceo ēē gratioſum tribu Plantium quod
multiſ benigne fecerit pro multiſ ſpopon-
derit in operaſ plurimaſ patriſ auctorita-
te & gratia miſerit quod deniq; omnibuſ
offitiis per ſe per patrem per maioreſ ſuos
totam archinatem prefecturam comprehẽ-
derit. Sic tu doce ſequeſtrem fuiſſe largitũ
ēē conſcripſiſſe tribuleſ decuriaſſe quod ſi
non poteſ noli tollere ex ordine noſtro libera-
litatem noli maleficium putare ēē gratiã
noli obſeruantiam sancire penam. Itaq; he-
ſitante te in hoc ſodalitiorum tribuario cri-
mine ad communem ambituſ cauſam cõ-
tuliſti. In qua deſinamuſ aliquando ſi ui-
detur uulgari & peruagata declamatione
contendere. ſic enim ago. Quam tibi commo-
dum eſt unam tribum dilige tu doce id qđ
debeſ per quem ſequeſtrem quo diuiſore cor-

rupta ſit. Ego ſi id facere non potueriſ quod
ut opinio mea fert nec incipieſ quidem per
quem tulerit docebo. Eſt ne hec uera contē-
tio placet ne ſic agi non poſſum magis
pedem conferre ut aiunt propiuſ aut ac-
cedere. Quid taceſ? quid diſſimulaſ quid
tergiuerſariſ. Etiam atq; & inſto atq; urgeo
inſector poſco atq; adeo efflagito crimen t-
quancunq; tribuum inquam delegeriſ i.
quam tulerit Plantiuſ tu oſtendito ſi po-
teriſ uitium ego qua ratione tulerit doce-
bo. Nec erit hec alia ratio Plantio ac Laterē-
ſi replicare. Nam in quaſ tribuſ tu tuliſti ſi
iam ex te requiram poſſiſ quorum ſtudio
tuleriſ explicare. Sic ego hoc contendo me
tibi ipſi aduerſario cuiuſcunq; tribuſ ratio-
nem popoſceriſ redditurum. Sed cur ego ſic
ago quaſi non comitiiſ iam ſuperioribus
ſit. Plantiuſ deſignatuſ ediliſ quę comitia
primum habere cepit conſul tum omnibuſ

in rebuſ ſumma conſtantia tum harum ipſarum
legum ambituſ auctor. Deinde habere cepit
ſubito preter opionem hominum omnium
ut ne ſi cogitaſſet quidem quiſpiam largi-
ri daretur ſpatium cōparandi. Vocate tribus
latum ſuffragium deſcripte renunciate lon
ge plurimum ualuit Plantiuſ nulla largi
tioniſ nec fuit nec potuit eē ſuſpitio. an tā
dem una prerogatiua tantum habet auc
toritatiſ ut nemo unq̄ prior tulerit quin i
renunciatuſ ſit aut iiſ ipſiſ comitiiſ conſul au
aut certe in illum annum edilem Plantius
tu eſſe factum miraris in quo non exigua pars
populi ſed uniuerſuſ populuſ uoluntatem
ſuam declarauit cuiuſ in honore non uniuſ
tribuſ parſ ſed comitiiſ tota comitia fuerit
prerogatiua. Quo quidem tempore ſi id La
terenſiſ facere uoluiſſeſ aut ſi grauitatiſ i
putaſſeſ eē tue: quod multi nobileſ ſepe fece-
runt ut cum minuſ ualuiſſet ſuffragiis

q̄ putaſſent

q̄ putaſſent poſtea prolatiſ comitiiſ proſternere
ſe & populo ro· fracto animo atq; humili ſup-
plicarent non dico quin omniſ ad te conuer
ſura fuerit multitudo nunq̄ enim nobilitaſ
integra preſertim atq; innocenſ a populo ro·
ſupplex repudiata fuit· Sed ſi tibi grauitaſ
tua & magnitudo animi pluriſ ſicut ēē de
buit q̄ edilitaſ noliſ cum habeaſ id quod ma
lueriſ deſiderare id quod minoriſ putaſ· Equidē
primum ut honore dignuſ eſſem maxime ſem-
per laboraui· Secundo ut exiſtimarer· Tertiū
mihi illud fuit quod pleriſq; primum eſt ipſe
honoſ qui iſ deniq; debet ēē iocunduſ quo &
dignitati po· ro· teſtimonium non beneficium
ambitioni dedit· Queriſ ēt laterenſiſ quid ima
ginibuſ tuiſ· Quid ornatiſſimo atq; optimo ui
ro patri tuo reſpondeaſ mortuo· Noli illa me
ditari atq; illud caue potiuſ ne tua iſta que
rella doloꝗ; nimiuſ ab illiſ ſapientiſſimiſ uiriſ
reprehendatur· Vidit tamen pater tuuſ Appiū

claudium nobiliſſimum hominem uiuo patre
potentiſſimo & clariſſimo ciue · C · claudio e
dilem non ēē factum & eundem ſine repulſa
factum ēē conſulem · Vidit hominem ſibi ma-
xime coniunctum egregium uirum · L · volca
tium Vidit · M · Piſonem in iſta edilitate offen-
ſiunctula accepta ſummoſ a po · ro · ēē honoreſ
adeptoſ: Auuſ uero tuuſ & · P · Naſice tibi edi
litiam predicaret repulſa quo ciue nemīē
ego ſtatuo in hac re · p · fortiorem & · C · Marii
qui duabuſ edilitatis acceptiſ repulſiſ ſeptieſ
conſul eſt factuſ ut · L · Ceſariſ · CN · octauii · M ·
· Tullii quoſ omneſ ſcimuſ edilitate preteritoſ
conſuleſ ēē factoſ. Sed quid ego edilitias re
pulſaſ colligo que ſepe eiuſmodi habite ſt
ut iſ qui preteriti eēnt benigne a populo
factum uideretur · Tr · militum Philippus · L ·
ſumma nobilitate & eloquentia queſtor · C ·
celiuſ clariſſimuſ ac fortiſſimuſ adoleſcēs
· Tr · pl · Rutiliuſ Rufuſ · C · Fimbria · C · Caſſius · CN ·

Horeſteſ facti non ſunt quoſ tamen omneſ conſu-
leſ factoſ ſcimuſ eē. Que tibi ultro pater & ma-
ioreſ tui non conſolandi tui gratia dicẽt. Neq;
uero quo te liberent aliqua culpa quam tu
uereriſ/ neq; a te ſuſcepta uideatur. Sed ut te
ad curſum iſtum tendum quem a prima e-
tate ſuſcepiſti cohortentur. Nihil eſt enim
mihi crede Laterenſi de te detractum. Dico
ſi me hercle uere quod accidit interpretari
uelis eſt aliquid & de uirtute ſignificatum
tua noli enim exiſtimare non magnum qu-
endam motum fuiſſe illiuſ petitioniſ tuę
de qua ne aliquid iurareſ deſtituiſti. Denun-
ciaſti homo adoleſcenſ quid de ſumma .r.
p. ſentireſ. fortiuſ tuiſ quidem q̃ nonnulli de-
functi honoribuſ ſed apertiuſ q̃ uel ambitio-
niſ uel etatiſ tuę ratio poſtulabat. Quam ob
rem in diſſentiente populo noli putare nul-
loſ fuiſſe quorum animoſ tuiſ ille fortiſ aĩ-
muſ offenderet qui te incautum fortaſſe nũc

tuo loco dimouere potuerunt prouidentem etiã
ante & precauentem nunq̃ certe mouebunt. An
te illa argumenta duxerunt: dubitatiſ inquit
quid ni tercio facta ſit cum tribuſ pleraſq; cum
Plotio tulerit Plantiuſ anima fieri potuerunt.
S ed una tribuſ non tuliſſ& an non nulli pun
ctiſ pete totidem quippe cum iam factiſ prope
ſuperioribuſ comitiiſ declaratiq; ueniſſ&. Q
q̃ ne id quidem ſuſpitionem tortitioniſ ha
buerit neq; enim unq̃ maioreſ noſtri ſortio
nem edidiſſent edilitiam niſi uideretur acci
dere poſſe ut competitoreſ pareſ ſuffragiiſ eſſ&.
E rait prioribuſ comitiiſ amenſem. A. plotiuſ pl
otio Terentinam Plantio tibi ẽẽ conceſſam. Nu
nc ab utroq; eaſ auulſaſ ne in anguſtum ueni
rent q̃. conuenit nondum cognita populi uo
luntate. Hoſ quoſ iam tum coniunctoſ fuiſſe
dicaſ iacturam ſuarum tribuum quo noſ ad
iuuaremur feciſſe eoſdem cum iam eſſent ex
perti quid ualerent reſtrictoſ & tenaceſ fuiſſe

E tenim uerebantur credo anguſtiaſ quaſi reſ in contentionem aut diſcrimen aliquod poſſ&ue nire. Sed tamen an Plotium uirum ornatiſſimum inidem crimen uocandum iudicaſ cũi te arripuiſſe a quo non ſiſ rogatuſ. Nam quid queſtuſ eſ pluref te teſteſ habere de uoltinia q̃ quot in ea tribu puncta tuleris. Iudicaſ aut eoſ teſteſ te adducere qui quia quaſi nummoſ acceperint te preterierint aut te ne gratuita quidem eorum ſuffragia tuliſſe. Illud uẽo crimen de nũmiſ quoſ in circo flaminio deprehenſoſ dixiſti caluit re recenti nunc in cã refrixit neq; enim qui illi numini fuerint ñ que tribuſ nec qui diuiſor oſtenderiſ atq; iſ quidem eductuſ ad conſuleſ qui tum in crim̃ uocabatur ſe iniq; a tuiſ iactatum grauiter q̃rebatur qui ſi erat diuiſor preſertim eiuſ que tu habebaſ reum cur abſ te reuſ non factuſ eſt cur non eiuſ damnatione aliquid ab hoc tu dicium preiuditii comparaſti. Sed neq; tu ha

beſ hec neq; tu eiſ confidiſ. Alia te ratio alia co-
gitatio ad ſpem huiuſ opprimendi excitauit.
Magnę ſunt in te opeſ late patet gratia multi ami-
ci multi cupidi tui multi fautoreſ laudiſ tuę
multi huic inuident. Multiſ & pater opti-
muſ uir nimium retinenſ equeſtriſ iuris
& libertatiſ uidetur. Multi etiam communeſ
inimici rerum omnium qui ita ſemper teſ
timonium de ambitu dicunt quaſi aut mo
ueant animoſ ſuiſ teſtimoniiſ aut gratum
.po. ro. ſit aut ab eo faciliuſ ob eam cauſam
dignitatem quam uolunt conſequantur.
Quibuſ cum me iudiceſ pugnante meo priſtīo
more non uidebitiſ non quo mihi faſ ſit
quicq̄ effugere quod ſaluſ Plantii poſtulat.
Sed quia neq; neceſſe eſt id me proſequi uoce
quod uoſ mente uideatiſ & quod ita de me
meriti ſunt illi ipſi quoſ ego teſteſ uideo pa
ratoſ ut eorum reprehenſionem uoſ ueſtrę
prudentię aſſumere mee modeſtie remittere

debeatiſ. Illud unum uoſ magnopere oro atq;
obſecro iudiceſ cum huiuſ quem defendo tũ
communiſ periculi cauſa ne fictiſ auditioni-
buſ ne diſſeminato diſperſoq; ſermoni fortu
naſ innocentium ſubiiciendaſ putetiſ. Mul
ti amici accuſatoriſ non nulli & noſtri ini-
mici. Multi communeſ obtrectatoreſ atq; õnĩ
inuidi multa finxerunt. Nihil enim eſt au-
tem tam uolucre q̃ maledictum nihil faci-
liuſ emittitur nihil citiuſ excipitur nihil
latiuſ diſſipatur. Neq; ego ſi fontem maledi-
cti reperietiſ ut negligatiſ aut diſſimuletis
nunq̃ poſtulabo. Sed ſi quid ſine capite ma-
nabit aut quidem erit huiuſmodi ut non
extet auctor qui audierit aut illa negligẽs
uobiſ ẽẽ uidebitur ut unde audierit oblitũ
ſit aut ita leuem habebit auctorem ut me
moria dignum non putarit. huiuſ illa u
uox uulgariſ audiui/ne quid reo innocẽti
noceat oramuſ. Sed uenio iam ad. L. Caſſi

um familiarem meum cuiuſ ex oratione ne illũ
quidem inuentum tecum expoſtulaui. Quę
ille omni & uirtute & humanitate ornatiſ
adoleſcenſ. Primum de plebe edilem curu
lem factum ēē dixit in quo Caſſi ſi ita tibi re
ſpondeam neſciſſe id po. ro. neq; fuiſſe qui id
nobiſ narraret preſertim mortuo longino nõ
ut opinor admireriſ. Cum ego ipſe non abhor
renſ a ſtudio antiquitatiſ me id ideo ex te pri
mum audiar confitear. Et quoniam tua fuit
perelegans ac perſubtiliſ oratio digna equitiſ
ro. uel ſtudio uel pudore quoniamq; ſic abhiſ
eſ auditus ut magnuſ honos & ingenio &
humanitati tue tribueretur. Reſpondebo ad ea
quę dixiſti q̄ pleraq; de ipſo fine fuerunt inq
buſ ipſi aculei ſi quoſ habuiſti in me reprehē
dendo tamen mihi non ingrati acciderunt.
Queſiſti utrum mihi putarem equitiſ ro. filio
faciliorem fuiſſe ad adipiſcendoſ honoreſ ui
am an futuram ēē filio meo quia ēēt familia

conſulari. Ego uero q̃q̃ illi omnia malo q̃ mihi
tamen illi honorum aditus nunq̃ faciliores op
taui q̃ mihi fuerunt. Quin & ne forte ille ſibi
me potius peperiſſe iam honores q̃ iter demō
ſtraſſe adipiſcendorum put&. hec illi ſoleo pre
precipere q̃q̃ ad precepta etas non eſt grauis
que ille a ioue ortus ſuis precepit filiis. Vigilā
dum eſt ſemper multe inſidie ſunt bonis noſ-
tris ceteraq; non id quod multi uideant que
ſcripſit ingenioſus poeta & grauis non ut illō
regios pueros qui iam nuſq̃ erant. Sed ut nō
& noſtros liberos ad laborem & laudem exci
tar&. Queris quid potuerit amplius aſſequi
Plantius ſi CN. Scipionis filius fuiſſ& magis
edilis fieri non potuiſſ&. Sed hoc preſtare qd̄
minus ei inuideretur. Etenim honorum gra
dus ſummis hominibus & infimis ſunt pares
glorie diſpares. Quis noſtrum ſe dicat M. Curio
Quis CN. Fabritio. Quis P. Dicillio parem. Quis
Attilio Calatino. Quis CN & P. Scipionibus. Quis

Affricano Marcello Maximo eoſdem ſummos
honorum graduſ quoſ illi aſſecuti. Eſt enim
in uirtute multiſ aſcenſuſ ut iſ gloria maxi-
me excellat qui uirtute plurimum preſtat
honorum populi finiſ eſt conſulatuſ quē
magiſtratum iam octingenti fere ſunt cō-
ſecuti horum ſi diligenter queraſ uix decimā
partem reperieſ gloria dignam. Sed nemo tū
q̄ ſic egit ut tu cur iſte ſit conſul. quid potu
it ampliuſ ſi. L. Brutuſ eēēt qui ciuitatem a
dominatu regio liberauit honore nihil am-
pliuſ laude multum. Sic igitur Planciuſ ni-
hilominuſ queſtor eſt factuſ & tribunuſ ple.
& ediliſ q̄ ſi eēēt ſummo loco natuſ ſed hec pa-
ri loco orti ſunt innumerabileſ alij conſecu-
ti. proferſ triumphoſ. T. xx. & C. Marii & que-
riſ quid ſimile in Plancio quaſi uero iſti qu-
oſ connumeraſ propterea magiſtratuſ geſſe-
rint quod triumpharant & non quia com-
miſſi ſunt his magiſtratuſ in quibuſ re bene

geſta triumpharent. Rogaſ que caſtra uiderit
qui & mileſ in creta hoc imperatore & tr. in ma
cedonia militum fuerit & queſtor tantum
ex re militari detraxerit tempuſ quantum ĩ
me cuſtodiendum tranſferre maluerit. Que
riſ num diſertuſ immo id quod ſecundum
eſt ne ſibi quidem uidetur num iuriſconſul
tuſ quaſi quiſq̃ ſit qui ſibi hunc falſum de
iure reſpondiſſe dicat. Omneſ enim iſtiuſmo
di arteſ in hiſ reprehenduntur qui cum pro
feſſi fuerint ſatiſfacere non poſſunt non in hiſ
qui abfuiſſe ab iſtiſ ſtudiiſ confitentur uirtus
probitaſ integritaſ in candidato non lingue
uolubilitaſ non arſ non ſcientia requiri ſo
let ut noſ in mancipiiſ parandiſ q̃uiſ frugi
hominibuſ ſi pro fabro aut pro textore emi
muſ ferre moleſte ſolemuſ ſi eaſ arteſ quas
in emendo ſecuti ſumuſ forte neſciuerit. Sin
autem emerimuſ quem uillicum impone
remuſ quem pecori preficeremuſ nihil in

eo niſi frugalitatem laborem uigilantiam ẽẽ cu
ramuſ. Sic po. ro deligit ad magiſtratuſ. r. p. uil
licoſ. In quibuſ ſi qua preterea eſt arſ facile pa
titur ſin minuſ uirtute eorum & innocentia
contentuſ eſt. Quotuſ enim quiſq; diſertuſ q̃t?
quiſq; iuriſperituſ eſt ut eoſ numereſ qui uo
lunt ẽẽ. Quod ſi propterea honore dignuſ ne
mo quid nam tot optimiſ & ornatiſſimiſ ci
uibuſ eſt futurum iubeſ Plantium de uiciſ
laterenſiſ dicere nihil poteſ niſi eum nimiſ ira
cundum in ſe putabiſ fuiſſe. Idem effert la
terenſem laudibuſ facile patior id te agere
multiſ uerbiſ quod ad iuditium non perti
neat & id te accuſantem tam diu dicere qd
ego defenſor ſine periculo poſſim confiteri.
Atq; non modo confiteor ſumma in laterenſe
ornamenta ẽẽ ſed te & reprehendo q. ea nõ
numereſ alia quedam inania & leuia conque
raſ preneſte feciſſe ludoſ. Quid alii queſtores
num ne fecerunt cretenſ liberalem in pub

licanoſ iuſtum in ſocioſ fuiſſe quiſ negat. Sed ita rome multa geruntur ut uix ea que fiunt in prouinciſ audiantur non uereor ne mihi ali- quod iudiceſ uidear arrogaſſe ſi de queſtura mea dixero q̄uiſ enim illa floruerit tamen eū me poſtea fuiſſe in maximiſ rebuſ arbitror ut non ita mihi multum ſit ex queſture laude repetendum. Sed tamen non uereor ne quis audeat dicere ulliuſ in ſicilia queſturam aut gratiorem aut clariorem fuiſſe. Vere me her- cle hoc dicam ſi tum exiſtimabam nihil ho- mineſ aliud romę niſi de queſtura mea loqui frumenti in ſumma caritate maximum nu- merum miſeram negociatoribuſ comiſ mer- catoribuſ iuſtuſ municipibuſ liberaliſ ſociiſ abſtinenſ omnibuſ eram uiſuſ in omni offi- tio diligentiſſimuſ. Excogitati quidam erāt a ſiculis honoreſ inauditi. Itaq; hac ſpe dece- debam ut mihi ultro po. ro. omnia delaturū putarem. At ego cum caſu diebuſ hiſ itinēiſ

faciendi cauſa decedenſ e prouincia puteoloſ fō-
te uenıſſem cum plurimi & lautiſſimi ſolent
ēē in hiſ locıſ concidi pene iudiceſ cum ex-
me quidam queſiſſ& quo die roma exiſſē
& nunquid in ea eſſ& noui cui cum reſpō-
diſſem me e prouincia decedere etiam me
hercle ut opinor ex affrica. Huic ego iam
ſtomachanſ faſtidioſe immo ex Sicilia in-
quam. Tum quidam quaſi qui omnia ſcir&.
Quid tu neſciſ hunc inquit Syracuſiſ queſ-
torem fuiſſe. Quid multa deſtiti. ſtomachari
& me unum ex hiſ feci qui ad aquaſ ueniſ-
ſent. Sed ea reſ inde haud ſcio an pluſ mi-
hi profuerit q̃ ſi tum mihi eſſent omneſ cō-
gratulati. Nam poſtea q̃ ſenſi .p. ro. aureſ
hebetioreſ oculoſ acreſ atq; acutoſ habere
deſtiti quid de me ēēnt audituri homi-
neſ cogitare feci ut poſtea quotidie me p̄-
ſentem uiderent habitaui in oculiſ pluī-
mi eorum neminem a congreſu meo neq;

ianitor meuſ neq; ſomnuſ abſtruxit. Et qd
ego dicam de occupatiſ meiſ temporibus
cui fuerit negocium quidem nunq̄ ocioſū·

Nam quaſ tu commemoraſ Caſſi te ſolere le-
gere orationeſ cum ocioſuſ ſiſ haſ ego ſcri-
pſi rudiſ & feriſ ne omnino unq̄ eſſem oci-
oſuſ. Etenim Marci Catoniſ illud quod in
principio ſcripſit originum ſuarum ſem-
per magnificum & preclarum putaui cla-
rorum uirorum & magnorum non min⁹
ocii q̄ negocii rationem extare oportere. Ita
q; ſi quam habeo laudem que quanta ſit ne-
ſcio parta romę queſita in foro meaq; pri-
uata conſilia publiciq; caſuſ comprobaue-
runt. Ut etiam ſumma reſ p. mihi domi
fuerit gerenda & urbſ in urbe ſeruanda. Ea-
dem igitur Caſſi uia munita Laterenſiſ eſt
idem uirtutiſ curſuſ ad gloriam hoc faci-
lior fortaſſe quod ego huc a me ortuſ per
me nixuſ aſcendi. Iſtiuſ egregia uirtuſ

adiuuabatur commendatione maiorum. Sed
ut redeam ad Plantium nunq̄ ex urbe abſu
it niſi forte legiſ neceſſitate non ualuit reb;
iiſdem quibus fortaſſe non nulli. At ualuit
ſeruandiſ amiciſ At ualuit aſſiduitate ual-
uit liberalitate fuit in oculiſ petiuit eſt uſuſ
ratione qua minima inuidia noui homiēs
plurimi eoſdem honoreſ conſecuti ſunt. Nā
quod aiſ Caſſi non pluſ me Plantio debere
q̄ boniſ omnibuſ quod iſ eque cara mea ſa
luſ fuerit Ego me debere boniſ omnibuſ fa
teor. Sed & ii quibuſ ego debeo boni uiri & ci
ueſ comitiiſ edilitiiſ aliquid ſe meo nomiē
debere Plantio dicebant. Verum fac me mul
tiſ debere & in hiſ Plantio. Verum igitur me
conturbare oportet an ceteriſ cuiuſq; dieſ ue
nerit hoc nomen quo urget nunc competi
tor diſſoluere q̄. q̄. diſſimiliſ eſt pecunie debi
tio & gratie Nam qui pecuniam diſſoluit
ſtatim non habet id quod reddidit qui aut̄

debe& eſ retine& alienum gratiam autem & qui
refert habe& & qui habe& in eo ipſo quod habet re
fert. Neq; ego nunc Plantio deſinam debere ſi h̃
ſoluero, nec minuſ ei redderem uoluntate ipſa
ſi hoc moleſtię non accidiſſ&. Queriſ a me caſſi
quid pro fratre meo qui mihi eſt cariſſimus.
Quid pro meiſ liberiſ quibuſ nihil poteſt ee̅ mi
hi iocundiuſ ampliuſq; pro Plantio facio face̅
poſſem hec uideſ iſtorum caritate ad huius
ſalutem defendendam maxime ſtimulari
me atq; excitari. Nam neq; illiſ huiuſ ſalute̅
a quo meam ſciunt ee̅ defenſam quicq̃ eſt op
tatiuſ & ego ipſe nunq̃ illoſ aſpitio quin per hu
nc me hiſ conſeruatum ee̅ meminerim huiuſ
meritum in me recordor. Opimium dampna
tum ee̅ commemoratorem rei·p· ipſum & P.
Calidium adiungiſ cuiuſ lege Quintuſ Metel
luſ in ciuitate ſit reſtitutuſ. Reprehendiſ me
aſ pro Plantio preceſ nec opimiuſ ſuo nomi
ne liberatuſ ſit nec Q. Metello Calidiuſ de Ca-

lidio tamen reſpondebo quod ipſe uidi. Q.
Metellum pium conſulem pretoris comitiis
petente Q. Calidio po. ro. ſupplicaſſe: cum q-
dem non dubitaret & conſul & homo no-
biliſſimus patronum illum ēē ſuum & fami-
lie ſue nobiliſſime dicere. Quo loco quero ex
te num in calidii iuditio putes quod ego ī
Plantio facio aut Metellum pium ſi rome
ēē potuiſſet aut patrem eius ſi uixiſſet nō
fuiſſe facturum. Nam opimii quidem cala-
mitas utinam ex hominum memoria poſ-
ſet euelli. Vulnus illud rei. p. dedecus huius
imperii turpitudo po. ro. non iuditium pu-
tandum eſt. Q̄ enim illi iudices ſilicet iudi-
ces non parricide patrie nominandi ſunt
grauiorem potuerunt rei. p. infligere ſecu-
rim q̄ cum illum e ciuitate eiecerunt qui
pretor finitimo conſul domeſtico bello rem
p. liberauit. At enim nimis magnum bene-
fitium Plantio & ut ais id uerbis exaggeras

quaſi uero me tuo arbitratu & non meo gra-
tum ēē oporteat. Quod iſtiuſ tm̄ meritum in-
quit an quia te non iugulauit immo uero
iugulari quia non eſt paſſuſ. Quo quidem
tuo loco Caſſi & purgaſti inimicos meoſ meę
q; uitę ullaſ ab iſtiſ inſidiaſ fuiſſe dixiſti. Po-
ſuit hoc idem laterenſiſ. Quamobrem de
iſto paulo poſt plura dicam. De te tamen
requiro utrum puteſ odium in me medio
cre inimicorum fuiſſe quod fuit illorum
tantum requiro Vtrum puteſ odium unq̄.
barbarorum tam immane ac tam crudele
in hoſtem an fuiſſe in hiſ aliquem aut famę
metum aut pene quorum uidiſti toto illo
anno ferrum in foro flamam in delubriſ-
uim in tota urbe uerſari niſi exiſtimaſ eos
idcirco uite meę pepercaſſe quod de reditu
meo non timerent. Et quem putaſ fuiſſe
tamen excordem qui uiuiſ hiſ ſtante cu-
ria & urbe rediturum me ſi uiuerem non

putar&. Quamobrem non deb& iſ homo & iſ
ciuiſ predicare uitam meam. que felicitate aĩ-
corum conſeruata ſit inimicorum moleſtia
non ẽẽ appetitam. Reſpondebo nunc tibi Laterẽ-
ſiſ minuſ fortaſſe uehementer q̃. a te ſum pro-
uocatuſ ſed profecto nec conſiderate minus
nec minuſ amice. Nam primum illud fuit aſ-
periſ meq; de Plancio dicerem mentiri & tem-
poriſ cauſa fingere ſed homo ſapienſ excogita
ui quamobrem uiderer maximiſ beneficii ui-
culiſ obſtrictuſ cum liber eſſem & ſolutuſ. Quid
enim mihi ad defendendum Plancium parũ
multe parum iuſte neceſſitudineſ erant fa-
miliaritatiſ uicinitatiſ patriſ amicitię quę
ſi non eſſent uereor credo ne turpiter facerem
ſi hoc ſplendore & hac dignitate hominem
defenderem. Fingenda fuit mihi cauſa iudiceſ
peracuta ut ei quem debere mihi oporter& ego
me omnia debere dicerem. At id &̃ gregarii
militeſ faciunt inuiti ut coronam dẽt ciuicã

& ſe ſeruatoſ

& ſe ſeruatoſ ab aliquo ēē fateantur. Non quo tū pe ſit protectum in acie hoſtium manibuſ eripi. Nam id accidere niſi forti uiro & pugnanti quo minuſ non poteſt. Sed onuſ beneficii reformidant quod permagnum eſt alieno debere idem quod parenti. Ego cum ceteri uera benefitia & minora diſſimulent ne obligati ēē uideantur eo me benefitio obſtrictum ēē metior cui me referri quidem gratia poſſe uideatur.

An hoc tu laterenſiſ ignoraſ qui cum mihi eſſes amiciſſimuſ cum uel periculum uite tue mecum ſociare uoluiſſeſ cum me in illo triſti & acerbo luctu atq; diſceſſu non lachrimiſ ſolū tuiſ ſed animo corpore copiiſ proſecutuſ eſſeſ cum meoſ liberoſ & uxorem me abſente tuis opibuſ auxilioq; defendiſſeſ ſic mecum ſemper egiſti te mihi remittere atq; concedere ut omne ſtudium meum in. CN. Plantii honorem conſumerem quod eiuſ in me meritum tibi & gratum ēē dicebaſ. nihil autem me noui uel

temporiſ cauſa dicere. Nonne & illa teſtiſ eſt
oratio que eſt a me prima habita in ſenatu ĩ
qua cum perpauciſ nominatim egiſſem gra-
tiaſ quod omneſ enumerari nullo modo poſ-
ſent. Sceluſ autem ẽẽ quenq̃ preteriri ſtatu-
iſſemq; eoſ ſoloſ nominari qui cauſę noſtrę
duceſ & quaſi ſigniferi fuiſſent in hiſ Plan-
tio gratiaſ egi recitetur q; oratio que propter
eiuſ magnitudinem dicta deſcriptio eſt. In
qua ego homo aſtutuſ ei me debeam cui ni-
hil magnopere deberem & huiuſ tanti offi-
cii ſeruitutem aſtringam teſtimonio ſempi-
terno. Nolo cetera que a me mandata ſunt
litteriſ recitare pretermitto ne aut proferre
uidear ad tempuſ aut genere eo uti litterarum
quod meiſ ſtudiiſ aptiuſ q̃ conſuetudini iu-
ditiorum ẽẽ uideatur. Atque & clamitas
laterenſiſ quouſq; iſta diciſ nihil in Scipio
profeciſti abſolute iam ſunt preceſ tuę de
ſcipio uidetur mihi obiiceres quem ego de

me benemeritum quia te teſte cognoueram
te eodem auctore defendi & ei diceſ quo uſq;
quem negaſ quod pro Scaprio contenderim
impetrare potuiſſe. Nam iſtiuſ uerbi quouſ-
q; que negaſ poterat ee̅ inuidia. Datuſ est
tibi ille condonatuſ eſt tibi ille non faciſ fi-
nem ferre non poſſumuſ. Ei quidem qui
pro uno laborauit & ipſum non obtinuerit
dicat quo uſq; irridentiſ magiſ eſt q̃ reprehendē-
tiſ niſi forte ego unuſ ita me geſſi in iudiciis
& cum hiſ ita & inter hoſ uixi hiſ in cauſiſ pa-
tronuſ iſ in re.p. ciuiſ & ſemper fui ſoluſ ut a
te conſtituar qui nihil a iudicibuſ unq̃ debeā
impetrare & mihi lachrimulam quiſpiam iu-
dicii obiectaſ ſic enim dixiſti. Vidi ego tuam
lachrimulam. Vide q̃ me uerbi tui peniteat
non modo lachrimulam ſed multaſ lachri-
maſ & fletum cum ſingultu uidere potuiſti.
An ego qui meorum lachrimiſ me abſente cō-
motuſ ſimultateſ quaſ mecum habebat de-

poſuiſſ& meeq; ſalutiſ non modo non oppugnatō
ut inimici mei putarent ſed & fuiſſ& defenſor
huiuſ in periculo dolorem meum non ſignifica
rem. Tu autem laterenſiſ qui tum lachrimaſ me
aſ grataſ ēē dicebaſ nunc eaſdem tuiſ inuidioſas
uideri negaſ tribunatum Plantii quicquā attuliſ
ſe adiumenti dignitati mee atq; hoc loco quid
uerиſſime facere poteſ. L. cacilii fortiſſimi uiri
& conſtantiſſimi diuina in me merita comme
moraſ cui quidem ego ſicut in Plantio nunq̄.
diſſimulaui me plurimum debere ſemperq; pre
me feram. Nullaſ enim ſibi ille neq; contentio
neſ neq; inimicitiaſ atq; uite dimicationeſ nec
pro re. p. nec pro me defugiendaſ putauit. Atq;
utinam q̄ ego ſum in illum gratuſ tam licuiſſ&
per hominum uim & iniuriam po. ro. gratiā
ei referri. Sed ſi non eadem contendit in tribu
natu Plantiuſ exiſtimare debeſ non huic uo
luntantem defuiſſe. Sed me cum iam Plantio
deberem M. Racilii beneficiiſ fuiſſe. An uero pu

taſ iudiceſ idcirco minuſ mea cauſa facturoſ quid me ēē gratum cnimineriſ. An cum. p. r. illoſ. s. c. qđ in monumento Marii factum est quo mea ſalus i omnibuſ est gentibuſ commendata Viii. CN. Plā tio generiſ egerit unuſ enim fuit de magiſtra tibuſ aut pro magiſtratibuſ defenſor ſalutiſ i mee cui ſenatuſ pro me gratiaſ agendaſ puta uit ei ego nunc a me referendam gratiam non putem. Atq; cum iudeſ quo me tandem animo in te putaſ ēē laterenſiſ. Nullum ēē tantum pe riculum tantum laborem tantam contempti onem quam ego non modo pro ſalute tua ſed etiam pro dignitate defugerem. Quo quidem & magiſ ſum non dicam miſer natura quidē abhorre& a uitiute uerbi. Sed certe exercituſ nō qua multiſ debeo leue enim onuſ benefitii gā tia. Sed quia ſepe concurrit propter aliquorx de me meritorum inter ipſoſ contentioneſ ut eo dem tempore in omneſ uerear ne uix poſſim o gratuſ uideri. Sed hoc ego meiſ ponderibuſ ex

aminabo non ſolum quid cuiq; debeam ſed
etiam quid cuiuſq; interſit & quid ad me cu-
iuſq; tempuſ poſtulat Agitur ſtudium tuū
uel & ſi uiſ exiſtimatio lauſ edilitatiſ. At. CN.
Plantii ſaluſ patria fortunę ſaluum tu me ēē
cupiſti hic & fecit ut ēē poſſem diſtineor tām
& diuellor dolore & in cauſa diſpari offendi
te a me doleo ſed me diuſſidiuſ multo citius
meam ſalutem pro te obiecero q̄. CN. Plantij
ſalutem tradidero contentioni tuę. Et enim
iudiceſ cum omnibuſ uirtutibuſ me affectū
ēē cupiam tamen nihil eſt quod malim quę
et me gratum ēē & uideri. Hec eſt enim una
uirtuſ non ſolum maxima ſed & mater oī
um uirtutum reliquarum. Quid eſt pietaſ
niſi uoluntaſ grata in parentes. Qui ſunt
boni ciueſ qui belli qui domi de patria bene
merenteſ niſi qui patrię benefitia meminerīt
qui ſancti qui religionem colenteſ niſi qui
meritam diiſ inmortalibuſ gratiam iuſtiſ ho-

noribuſ & memori mente perſoluunt. Que po-
teſt eſſe iocunditaſ uite ſublatiſ amicitiiſ que
porro amicitia eſſe poteſt inter ingratoſ. Quiſ enim
eſt noſtrum liberaliter educatuſ cui non edu-
catoreſ cui non magiſtri ſui atque doctoreſ cui
non locuſ ille mutuſ ipſe ubi alituſ atque doc-
tuſ eſt cum grata recordatione in mente uerſe-
tur. Cuiuſ opeſ tante eſſe poſſunt aut unquam fu-
erunt que ſine multorum amicorum offitiiſ
ſtare poſſint que certe ſublata memoria & gra-
tia nulla ſtare poſſunt. Equidem nil tam pro-
prium hominiſ exiſtimo quam non modo bene-
fitio ſed & beniuolentie ſignificatione alliga-
ri, nihil tam porro inhumanum tam imma-
ne tam ferum quam committere ut benefitio non
dicam indignuſ ſed uictuſ eſſe uideare. Que cum
ita ſint iam ſubcumbam laterenſiſ iſti tuo [illegible]
ori nimioque in eo ipſo in quo nil poteſt eſſe ni-
mium quoniam ita ut uiſ nimium me gra-
tum eſſe concedam. Petamque a uobiſ iudices ut

cum benefitio complectamini quem qui reprehē
dit in eo reprehendit quod gratum preter mo
dum dicat ēē. Neq; enim id ad negligendam
meam gratiam debet ualere quod dicat idem
uoſ nec nocenteſ nec litigioſoſ ēē quo minus
me apud uoſ ualere oporteret. Quaſi uero in
amititia mea non hec preſidia ſi qua forteſt
in me parata ſemper amicaſ maluerim ēē q̃
neceſſaria. Etenim ego de me tantum audeo
dicere amicitiam meam uoluptati pluribus
q̃. preſidio fuiſſe meq; uehementer peniteret ui
tute meę ſi in mea familiaritate locuſ ēēt ne
mini niſi litigoſo aut nocenti. Sed hoc neſcio
quomodo frequenter in me congeſſiſti ſane
q; in eo creber fuiſti te idcirco illuſoſ cauſam
conuincere noluiſſe: ne ego mea conſuetudi
ne aliquid de tenſiſ miſericordię cauſa dicē
quod in aliiſ edilibuſ ante fecisſem. Non nihil
egiſti hoc loco: nam mihi eripuiſti ornamen
tum orationiſ meę deridebor ſi mentionem

thenſaurum fecero cum tu id predixeriſ ſine thē-
ſiſ autem quid potero dicere. Hic & addidiſti
me idcirco mea lege ex illo ambitu traxiſſe ı.
Vt miſerabiliores   poſſem dicere. Non
uobiſ uideor cum aliquo declamatore non eo
cum laboriſ & fori diſputare: Rhodi enim inqt
non fui me uult fuiſſe ſed fui inquit putabã
in Niceiſ dicturum. Biſ in bithinia ſi locuſ habet
reprehenſioniſ anxam aliquam. Neſcio cur ſe
ſeueriorem niceam puteſ q̃ Rhodum ſi expec
tanda cauſa eſt & tum in bithinia ſumma cũ
dignitate fuiſti & ego Rhodi non minore ıı.
Nam in eo quod me reprehendiſti quod nimi-
um multoſ defenderem ſi locuſ habeat repre
henſioniſ cauſam aliquam. Vtinam & tu qui
poteſ & ceteri qui diffugiunt uellent me labo-
re iſto leuare: ſed fit ueſtra negligentia qui ĩ
cauſiſ ponderandiſ omneſ fere repudiatiſ ut
ad noſ plereq; confluant qui miſeriſ & labo-
rantibuſ nihil negare poſſumuſ. Admonuiſti

& q̄ in creta fuiſſeſ dictum aliquid in petitiōe
tua dici potuiſſe me id prodidiſſe. Vter igitur
noſtrum eſt cupidior dicti. Ego ne quid quđ
dici potuit non dixerim an tu qui & ipſe in-
te dixeriſ. Tu aiebaſ de tuiſ rebuſ geſtiſ nullaſ
litteraſ miſiſſe quod mihi meę quaſ ad aliq-
uem miſiſſem obfuiſſent. quaſ ego mihi ob-
fuiſſe non intelligo. rei. p. uideo prodeſſe po
tuiſſe. Sed ſunt hec leuiora illa uero grauio-
ra atq; magna quod meum diſceſſum quē
ſepe defleraſ nunc quaſi reprehendere & ſub
accuſare uoluiſti. Dixiſti enim non auxiliū
mihi ſed me auxilio defuiſſe. Ego uero fate-
or me quod uiderim mihi auxilium non
deēē. Idcirco me illi auxilio peperciſſe. Quis
enim ſtatuſ quod diſcrimen que fuerit in. r.
p. tempeſtaſ illa quiſ neſcit. Tribunitiuſ me
terror an conſulariſ furor me mouit decer-
tare mihi ferro magnum fuit cum reliquiſ
eorum quoſ ego florenteſ atq; integroſ ſine

ferro uiceram. Conſuleſ poſt hominum memo-
riam deterrimi atq; turpiſſimi ſicut & illa prī-
cipia & hi recenteſ rerum exituſ declarant quo-
rum alter exercitum perdidit alter uendidit
emptiſ prouinciiſ a ſenatu a r. p. ab omnibuſ
boniſ defecerant: qui exercitibuſ qui armiſ q;
opibuſ plurimum poterant cum quid ſentirẽt
neſciretur furialiſ illa uox nephariſ ſtupriſ
religioſiſ altaribuſ effeminata ſecum & illoſ
conſuleſ facere acerbiſſime perſonabat egen-
teſ illocupleteſ perditi in bonoſ ſerui in domi-
noſ armabantur. Aderat mecum ſenatuſ & q̄-
dem ueſte mutata quod pro me uno poſt ho-
minum memoriam iam publico conſilio i-
ſuſceptum eſt. Sed recordare qui tum fuerit
conſulum nomine hoſteſ qui ſoli in hac ur-
be ſenatum ſenatui parere non ſinerẽt edictoq;
ſuo non luctum patribuſ c. ſed luctuſ indicia
ademerunt. Aderat mecum equeſter cunctuſ
ordo quem quidem in contentionibuſ ſalta-

tor ille Catiline conſul Gab'niuſ proſcriptioniſ
denuntiatione terrebat Ac tota italia conuene-
rat· Cum quidem belli inteſtini & uaſtitatiſ me-
tuſ inferebatur hiſce ego auxiliſ ſtudentibus
atq; incitatiſ uti me lateraerenſiſ potuiſſe con
fiteor· Sed erat non iure non legibuſ non diſce
ptando decertandum· Nam profecto preſerti̅
tam bona in cauſa nunq̃ quo ceteri abunda
runt id mihi ipſi auxilium defuiſſ&· Armiſ
fuit armiſ inq̃ fuit dimicandum quibus a
ſeruiſ atq; a ſeruorum ducibuſ cedem fieri ſe
natuſ & bonorum ·r·p· exitioſum fuiſſ&· Vinci
autem improboſ a boniſ fateor fuiſſe precla
rum preclarum ſi finem eum uincendi uide
rem quem profectionem uidebam· Vbi enim
preſto fuiſſ& mihi aut tam fortiſ conſul q̃ ·L·
Opimiuſ q̃ ·C· Mariuſ q̃ ·L· Flaccuſ quibuſ du
cibuſ improboſ ciueſ ·R·P· uicit armatiſ aut ſi
minuſ forteſ attamen tam iuſti q̃ ·P· Mutius
qui arma que priuatuſ ·P· Scipio ſumpſerat

ea · T · Gracco interempto iure optimo ſumpta
ēē defendit. Eſſet igitur pugnandum cum cō-
ſulibuſ. Nihil ampliuſ dico niſi illud uicto
rie noſtre graueſ aduerſarioſ paratoſ interi
tuſ nulloſ ultoreſ ēē uidebam hiſce ego auxi-
liiſ ſalutiſ mee ſi idcirco defui quia nolui di
micare fatebor id mihi quod uiſ non mihi
auxilium ſed me auxilio defuiſſe. Sin autem
quo maiora ſtudia in me bonorum fuerunt
hoc hiſ magiſ conſulendum & parcendum
putaui, tu id in me reprehendiſ quod · Q · Me-
tello laudi datum eſt hodieque eſt & ſemper e
rit maxime glorie. Quem ut poteſ audire ex-
multiſ qui tum affuerunt iniuſtiſſimiſ uiriſ
conſtat boniſ ceſſiſſe nec fuiſſe dubium quin
contentione & armiſ ſuperior poſſet ēē. Ergo
ille cum ſuum non cum ſenatuſ factum defē
deret cum perſeuerantiam ſententententie ſue nō
ſalute r · p · retinuiſſet tam ob illam quo illud
uoluntarium uulnuſ accepit iuſtiſſimuſ oīu

Metellorum & clariſſimoſ triumphoſ laude ſu-
perauit. Quod & illoſ ipſoſ improbiſſimoſ ciuē
interfici noluit & ne quiſ bonuſ interir& in ea-
dem cede prouidit. Ego uero tantiſ periculiſ
propoſitiſ cum ſim uictuſ ēēm interituſ. r. p.
ſi uiciſſem infinita dimicatio pararetur com-
mitterem ut idem perditor rei. p. nominarē
qui ſeruator fuiſſem. Mortem me timuiſſe di-
ciſ. Ego ne immortalitatem quidem contra. r.
pu. accipiendam putarem nedum emori cū
pernitie. r. p. uellem. Nam qui pro re. p. uitā
dederunt lic& me deſipere dicatiſ nunq̄ i
me hercule eoſ mortem potiuſq̄ immortali-
tatem conſecuturoſ putarem. Ego uero ſi tū
illorum impiorum ferro ac manu concidiſ-
ſem in perpetuum. r. p. ciuile preſidium ſalu
tiſ ſue perdidiſſ&. Quin & ſi me uiſ aliqua
morbi aut natura ipſa conſumpſiſſ& tamē
auxilia poſteritatiſ imminuta eſſent quod
peremptum ēēt in ea morte id exemplum

qual' futuruſ in me fuiſſ& retinendo·S·P·Q·R·
an ſi unq̃ in me uitę cupiditaſ fuiſſ&· Ego m̃
ſe decembri conſulatuſ omnium patria dare
tela commoſſem que ſi uiginti quieſſem dieſ
in aliorum uigiliam conſulum recidiſſent·
Quamobrem ſi uite cupiditaſ contra·r·p·est
turpiſ certe multo mea mortiſ cupiditaſ tur
pior fuiſſ& cum pernitie ciuitatiſ· Nam qđ
in re·p· te liberum ēē gloriatuſ eſ id ego &
fateor & letor & tibi etiam in hoc gratulor·
Quod me autem negaſti in eo nec te nec quẽ
q̃ diutiuſ patiar errare· Nam ſi quiſ idcir-
co aliquid de libertate mea diminutum·i·
put& quod non ab omnibuſ eiſdem a quibꝰ
antea ſolituſ ſum diſſentire diſſentiam· Pri-
mum ſi bene de me meritiſ gratum me pre-
beo non deſino incurrere in crimen homi
niſ nimium memoriſ nimiumq; grati· Sin
autem ſine ullo·r·p· detrimento reſpitio ali
quando ſalutem tum meam tum meorũ

certe non modo non ſum reprehendenduſ ſed
etiam ſi uere uellem boni uiri me ut id ne fa-
cerem rogarent. Reſ uero ipſa p. ſi loqui poſſ&
ager& mecum ut quoniam ſibi ſeruiſſem ſemp.
nunq̄ mihi fructuſ aut ſeſe ex non ōt oportu
iſſ& letoſ & ubereſ ſed magna acerbitate per̄mix
toſ tuliſſem ut iam mihi ſeruire conſulerem
meiſ ſe non modo ſatiſ habere a me ſed etiam
uereri ne parum mihi pro eo quod a me ha
berent rediddiſſ&. Quod ſi horum ego nihil
cogito idem ſum in re p. qui fui ſemper ta-
men ne libertatem requireſ meam quam tu
poniſ in eo ſi ſemper cum hiſ quibuſ cum ali
quando contendimuſ depugnemuſ quod ē
longe ſecuſ. Stare enim omneſ debemuſ tan
q̄ in orbe aliquo rei p. qui quoniam uerſet̄
eam diligere partem ad quam noſ illiuſ uti
litaſ ſaluſq; conuerterit Ego autem. CN. Pō
peium non dico auctorem ducem defenſorēq;
ſalutiſ mee. Nam hec priuatim fortaſſe of

ficiorum memoriam & gratiam querunt. Sed
dico hoc quod ad ſalutem r. p. pertinet ego cum
non tuear quem unum in re. p. principem oēſ
ēē concedunt. Ego. C. Caeſariſ laudibuſ deſim?
quaſ primum populi R. nunc etiam ſenatus
cui me ſemper addixi plurimiſ & ampliſſimis
iudiciiſ uideam ēē celebrataſ. Tum me hercle
confitear non iudicium aliquod habuiſſe de
rei. p. utilitate ſed hominibuſ amicum aut in
imicum fuiſſe. An cum uideam nauem ſecun
diſ uentiſ curſum tenentem ſuum ſi non ea
petat portum quem aliquando probaui ſed
alium non minuſ tutum ac tranquillum.
cum tempeſtate pugnem periculoſe potius quam
illi ſalute preſertim propoſita obtemperem &
pareat. Ego uero hec didici hec uidi hec ſcr
ipta legi hec de ſapientiſſimiſ & clariſſimiſ ui
riſ & in hac re. p. & in aliiſ ciuitatibuſ monu
menta litterę nobiſ prodidere non ſemper ea
dem ſententiaſ ab eiſdem ſed quaſcumque r. p.

ſtatuſ indignatio temporum ratio concordię
poſtularet eſſe defendendaſ quod ego laterē-
ſiſ fatio & ſemper faciam libertatemq; quam
in me requiriſ quam ego neq; dimiſi unq̃ neq;
dimittam non inpertinatia ſed in quadam
moderatione poſitam putabo· Nunc uenio
ad illud extremum quod dixiſti dum Plan
tii in me meritum uerbiſ extollerem me ar-
cem facere ex cloaca lapidemq; ex ſepulchro
uenerari prodeo neq; enim mihi inſidiaruꝫ
periculum ullum neq; mortiſ fuiſſe cuiuſ i-
ego temporiſ rationem explicabo breui neq;
inuituſ· Nihil enim ex meiſ eſt temporibuſ
quod minuſ peruagatum quodq; minuſ o-
aut mea celebratione commemoratum ſit
aut hominibuſ auditum atq; notum · Ego
enim laterenſiſ ex illo incendio legum ſena-
tuſ iuriſ bonorum omnium cedenſ cum t
mea domuſ ardore ſuo defragationem ur-
bi atq; italię toti minaretur niſi quieuiſſem

Siciliam petiui animo que ex ipſa erat mihi
quaſi domuſ una coniuncta & obtinebatur
a C. Virgilio quo tum me uno uel maxime
tum uetuſta amicitia tum mei fratriſ colle-
gia tum r. p. ſociarat. Vide nunc caliginē
temporum illorum cum ipſa pene inſula
mihi ſeſe obuiam ferre uellet. Pater ille euſ-
dem tr. pl. concionibuſ tr̄ eandem r. p. cau-
ſam ſepe uexatuſ nihil ampliuſ dico niſi me
in ſiciliam uenire noluit. Quid dicam C. Vir-
gilio tali ciui & uiro beniuolentiam in me
memoriam communium temporum pieta-
tem humanitatem fidem defuiſſe. Nihil ui-
delicet eſt eorum ſed quam tempeſtatem i-
noſ nobiſcum non tuliſſemuſ metuit ut eā
ipſe non poſſet ſuiſ opibuſ ſuſtentare. Tum
conſilio repente mutato iter a Vibone Brū-
duſium terra petere contendi. Nam mari-
timoſ curſuſ precludebat hiemiſ magnitu-
do cum illa omnia municipia q̄ ſunt a Vibo-

ne Brunduſium in fide mea iud' ēent tunc ite tutum multiſ minitantibuſ magno cum ſuo metu preſtiterunt. Brunduſium ueni uel potiꝰ ad menia acceſſi Vrbem unam mihi amiciſſimam declinaui que ſe uel potiuſ excindi q̄ a ſuo complexu ut eriperer facile pateretur in ortoſ me .M. Lenii flacci contuli cui cū omneſ i metuſ publicatio bonorum exilium morſ proponeretur hec perpeti ſi acciderent maluit q̄ cuſtodiam mei capitiſ dimittere. huiuſ ego & parentiſ eiuſ prudentiſſimi atq; optimi ſenis & utriuſq; filiorum manibuſ in naui tuta atq; fideli collocatuſ eorumq; preceſ & uota de i meo reditu exaudienſ Dirachium quod erat in fide mea petere contendi. Quo cum ueniſſē cognoui id quod audieram refertam ēē greciam ſceleratiſſimorum hominum ac nephariorum quorum impium ferrum ignesq; peſtiferoſ meuſ ille conſulatuſ e manibuſ extorſerat. Qui anteq̄ de meo aduentu audire potuiſ

ſent cum.

ſent cum tunc abẽent aliquorum dierum uiam
in macedoniam ad Plantiumq; perrexi. Hic ue
ro ſimul atq; mare me tranſiſſe cognouit audi
audi atq; attende laterenſiſ ut ſciaſ quid ego
Plantio debeam confitearq; aliquando quid
faciam me ex grate & pie facere huic que pro
ſalute mea fecerit ſi minuſ profutura ſint obẽe
certe non oportere. Nam ſimul ad Dirachium
me perueniſſe audiuit ſtatim ad me littoribus
dimiſſiſ inſignibuſ abiectiſ ueſte mutata pro
fectuſ eſt. o acerbam mihi iudiceſ memoriam
temporiſ illiuſ & loci cum hic in me incidit i
cum complexuſ eſt conſperſitq; lachrimiſ nec
loqui pre merore potuit. o rem tum auditu
crudelem tum uiſu nephariam. o reliquos
omneſ dieſ nocteſq; eaſ quibuſ iſte a me non re
cedenſ theſalonicam me in queſtura nunq̃
perduxit hic ego nunc de pretore Macedonie
nihil dicam ampliuſ niſi & eum fuiſſe ciue
optimum ſemper & mihi amicum ſed eadẽ

timuiſſe que ceteroſ. CN. Plantum fuiſſe u-
nū non qui minuſ timer& ſed ſi acciderent
ea que minuſ timerentur mecum ea ſubire
& perpeti uell&. Qui cum a me. L. Tubero me-
uſ neceſſariuſ qui fratri meo legatuſ fuiſſ&
decedenſ ex Aſia ueniſſ& eaſq; inſidiaſ quaſ
mihi parataſ ab exulibuſ coniuratiſ audie-
rat animo amiciſſimo detuliſſ& in Aſiam
me ire ꝑ eiuſ prouincie metum & cum m-
eo fratre neceſſitudinem comparantem t
non eſt paſſuſ ui me inq̄ Plantuſ & com-
plexu ſuo retinuit multoſq; menſeſ a capi-
te meo non diſceſſit abiecta queſtoria per
ſona comitiſq; ſumpta. O. excubiaſ tuaſ. CN.
Plancii miſeraſ o flebileſ uigiliaſ o noctes
acerbaſ o cuſtodiam & mei capitiſ infelicē
ſi quidem ego tibi uiuuſ non proſum qui fō-
taſſe mortuuſ profuiſſem memini enim me
mini neq; unq̄ obliuiſcar tuę noctiſ illiuſ cū
tibi uigilanti aſſidenti merenti uaria quedā

miſer atq; inania falſa ſpe inductuſ pollicebar
me ſi eſſem in patriam reſtitutuſ preſentem tibi
gratiam relaturum. Sin autē uitam m̄ ſors
ademiſſ& aut uiſ aliqua maior reditum per-
emiſſ&. Hoſ quoſ enim ego tum alioſ animo
intuebar & oīa tibi illorū laborum premia
pro me perſoluturoſ. Quid me expectaſ? Quid
mea promiſſa repetiſ? Quid meam fidem im-
plorasſ? Nihil ego tibi tum de meiſ opibuſ pol-
licebar ſed eorum erga me beniuolentiam
promittebam hoſ pro me lugere hoſ gemere
pro meo capite hoſ decertare uel uite pericu-
lo uelle uidebam. De eorum deſiderio luctu
querelıſ quotidie aliquid tecum ſimul audi-
ebam nunc timeo ne nihil tibi preter lach-
rimaſ queam reddere quaſ tu in meiſ acer-
bitatibuſ plurimaſ effudiſti. Quid ēm poſ-
ſum aliud niſi merere niſi flere niſi tecum
mea ſalute complecti ſalutem tibi dare poſ-
ſunt iidem qui mihi reddiderūt huc aſſur-

ego tamen queſo retinebo et complectar neque me
ſolum deprecatorem fortunarum tuarum ſed
comitem ſociumque profitebor. Atque ut ſpero nemo
erit tam crudeli animo tamque inhumano neque
tam immemor meorum non dicam in bonoſ me
ritorum ſed bonorum in me qui a me mei ſer
uatorem capitiſ diuellat atque diſturbet. Non ego
meiſ ornatum benefitiiſ uobiſ deprecor iudiceſ
ſed cuſtodem ſalutiſ mee non opibuſ conten
do non auctoritate non gratia ſed precibus
ſed lachrimiſ ſed miſericordia. Mecumque uos
ſimul miſerrimuſ et optimuſ obteſtator parenſ
et pro uno filio duo patreſ deprecamur. Nolite
iudiceſ per uoſ per fortunaſ ueſtraſ per liberoſ
inimiciſ meiſ iiſ preſertim quoſ ego pro ueſtra
ſalute ſuſcepi dare letitiam glorantibuſ iam
oblitoſ mei ſalutiſ eiuſ a quo mea ſaluſ conſer-
uata eſt hoſteſ extitiſſe. Nolite autem meum de
bilitare tum luctu tum etiam metu commutate
ueſtre uoluntatiſ erga me. Sinite me quod

uobiſ fretuſ huic ſepe promiſi id a uobiſ ei perſol
uere. Teq. C. Flacci oro & obteſtor qui meorum
conſiliorum in conſulatu ſociuſ periculorum
particepſ rerum quaſ geſſi adiutor fuiſti me
q. non modo ſaluum ſemper ſed & ornatum
florentemq. eē uoluiſti ut m̄ per hoſ conſerueſ
eum quem per me tibi & hiſ conſeruatum ui
deſ plura ne dicam tue enim lachrime impe
diunt ueſtreq. iudiceſ non ſolum mee. Quibuſ
ego in magno metu meo ſubito inducor in
ſpem uoſ eoſdem in hoc conſeruando futuroſ
qui fueritiſ in me. Quoniam iſtiſ ueſtriſ la-
chrimiſ recordor de illis quaſ pro me ſepe mul-
tum profudiſtiſ.

·CRISPI SALVSTII ORATIO IN MARCVM TVLIVM CICERONEM·

GRAVITER & iniquo animo maledicta tua paterer Marce Tulli. Si te ſcirem iudicio magiſq; morbo animi petulantia iſta uti. Sed cum in te neq; modum neq; modeſtiam ullam animi aduerto reſpondebo tibi ut ſi quam maledicendo uoluptatem cepiſti eam male audiendo amittaſ. Vbi querar quiſ implorem patreſ conſcripti diripi. R. P. atq; audaciſſimo cuiq; ēē perfidię apud populum. R. qui ita largitionibuſ corruptuſ eſt ut ſe ipſe ac fortunaſ ſuaſ uenaleſ habeat. An o apud uoſ. P. C. quorum auctoritaſ turpiſſimo cuiq; ludibrio eſt. Vbi vbi. M. Tulliuſ legiſ audatia. R. P. defendit atq; in hoc ordine ita moderatur quaſi unuſ reliquuſ ex familia viri clariſſi-

Scipioniſ africani ac non repertitiuſ accituſ ac
paulo ante inſituſ huic urbi ciuiſ. An uero t
Marce Tulli facta tua ac dicta obſcura ſunt.
Ac non ita a puericia uixiſti ut nihil flagitio
ſum corpori tuo putareſ quod alicui collibuiſ
ſet. Aut ſcilicet iſtam inmoderatam eloquentiam
apud . M . Piſonem non pudititię iacturam per
didiſti. Itaq minime mirandum eſt quod eam
flagitioſe uenditaſ quam turpiſſime paraſti.
V erum ut opinor ſplendor domeſticuſ tibi ani
moſ tollit uxor ſacrilega ac periuriiſ debilitata
Filia matriſ pellex tibi iocundior atq obſequen
tior quam parenti parenſ. Domum ipſam tuam t
ui et rapiniſ funeſtam tibi ac tuiſ comperaſti.
V idelicet ut noſ comune faciaſ quam conuerſa ſit t
reſ Cum in ea domo habitareſ homo flagitio
ſiſſime. Que . P . craſſi uiri clariſſimi fuit. At
q cum hec ita ſint tamen abſconſe in conſilio
dicit deorum inmortalium fuiſſe. Inde miſ
ſum huic urbi ciuibuſq cuſtodem abſq t

carnificiſ nomine qui ciuitatiſ incommodū
in gloriam ſuam ponit. Quaſi uero non illiuſ
coniurationiſ cauſa fuerit conſulatuſ tuuſ.
Et id circo .R.P. diſiecta eo tempore quo te cuſto
dem habebat. Sed ut opinor illa te magiſ ex
tollunt que poſt conſulatum cum Terentia ·
uxore de .R.P. conſuluiſti cum legiſ plautie do
mo iuditia faciebatiſ. Ex coniuratiſ alioſ pecu
nia condempnabaſ cum tibi aliuſ tuſculanū
aliuſ pompeianum villam exedeficabat Aliuſ
domum emebat. Qui uero nihil poterat Iſ erat
calumpnię proximuſ iſ aut domum tuam op
pugnatum uenerat aut inſidiaſ ſenatu fecerat.
D eniq; de eo tibi compertum erat: que ſi tibi fal
ſa obicio redde rationem quam cum patrimo
niſſ acceperiſ. Quid tibi litibuſ accreuerit. Quam
ex pecunia domum paraueriſ Tuſculanum &
Pompeianum infinito ſumptu exedificaueris.
A ut ſi reticeſ cui dubium poteſt eſſe quin opulē
tiam iſtam ex ſanguine & miſeriiſ paraſti cui

um · Verum ut opinor homo nouuſ Arpinaſ ex Marci familia Craſſi illiuſ uirtutem imitatur contempnit ſimultatem omnium nobilium · R · P. caram habet neq; terrore neq; gratia remouetur · Aliud uero amicitia tantum ac uirtuſ animi · Imo homo leuiſſimuſ ſupplex inimiciſ amiciſ contumelioſuſ modo harum modo illarum partium fiduſ nemini leuiſſimuſ ſenator mercenariuſ patronuſ cuiuſ nulla parſ corporiſ a turpitudine uacat Lingua uana manuſ rapaciſſime · gula immenſa pedeſ fugaceſ · Que honeſte nominari non poſſunt inhoneſtiſſima · Atq; iſ cum eiuſmodi ſit · tantum audet dicere · O fortunatam natam me conſule romam · Te fortunam conſule Cicero · Imo uero infelicem et miſeram que crudeliſſimam proſcriptionem mea perpeſſa eſt cum tu perturbata · R · P · metu perculſoſ omneſ bonoſ parere crudelitati tuę: cogebaſ Cum omnia audatia iuditia omneſ legeſ in tua libidine erant tm̃ tu ſublata lege por

na erepta libertate omnium noſtrum uitę ne
ciſq; poteſtatem ad te unum reuocaueraſ. Atq;
parum q; impune feciſti verum & commemo
rando exprobraſ neq; licet obliuiſci uiſ ſerui
tutiſ tuę. Egeriſ oro te Cicero profeceriſ quid
libet ſatiſ eſt perpeſoſ eē & ne aureſ noſtraſ i
odio tuo onerabiſ etiam ĩ moleſtiſſimiſ uerbis
inſectabere. Cedant arma togę cum cedat la
urea linguę. Quaſi uero togatuſ & non arma
tuſ ea que gloriariſ confeceriſ. Atq; inter ſillam
q; dictatorem preter nomen imperii quicq̃ in
terfuit. Sed quid ego plura de tua inſolentia
commemorem. Quem Minerua omneſ arteſ
edocuit. Iupiter optimuſ maximuſ in conſcilio
deorum admiſit. Italia exulem humeriſ ſuiſ
reportauit. Oro te Romule Arpinaſ qui egre
gia tua uirtute omneſ Pauloſ Fabioſ Scipio
neſ ſuperaſti. Quem tandem locum in hac ci
uitate obtineſ. Que tibi R. P. parteſ placent q
quem amicum & quem inimicum habeſ. u

C ui in ciuitate inſidiaſ feciſti ancillareſ. Quo iure cum de exitio tuo Dirachio rediſti cū ſequeriſ quoſ tirannoſ appellabaſ eorum potentię fauteſ. Qui ante optimateſ uidebantur tibi eoſdem dementeſ ac furioſoſ uocaſ. Vatini cauſam agiſ deſtio male exiſtimatiſ Bibulum petulantiſſimiſ uerbiſ lediſ. Laudaſ Cęſarē quem maxime odiſti ei maxime obſequeriſ. Aliud ſtanſ Aliud ſedenſ ſentiſ de Re. P. hiſ malediciſ. Illoſ odiſti leuiſſime tranſfuga neq̃ in hanc neq̃ in illam partem fidem habenſ:

·MARCI TVLII CICERONIS ORATIO IN CRISPVM SALVSTIVM·

EA demum magna uolu
ptaſ eſt Criſpe Saluſti eq̄
lem ac parem uerbiſ ui
tam agere. Neq̄ quicq̄
tam obſcenum dicere i
cui non ab inicio pueri
tię omni genere facinoriſ etaſ tua reſpondeat
ut omniſ ratio moribuſ conſonet. Neq̄ enim
qui ita uiuit ut tu aliter ac tu loqui poteſt.
N eq̄ qui tam illoto ſermone utitur uita honeſ
tior eſt. Quo me preuertam patreſ conſcripti
unde inicium ſumam. Maiuſ enim mihi di
cendi onuſ imponitur quo notior eſt uterq̄
noſtrum. Quod autem de mea uita atq̄ de actibꝫ
noſtriſ huic conuitiatori reſpondeo inuidia glorī
am conſequetur aut ſi huiuſ facta moreſ omnē
etatem nudauero in idem uitium incidam pro

cacitatiſ quod huic obicio · Id uoſ ſi forte offendi
mini iuſtiuſ huic q̃ mihi ſuccenſere debeatiſ qui
initium introducat · Ego dabo operam ut pro
me minimo cum faſtidio reſpondeam & in huc
minime mentitum ēē uideam · Scio me · P · C ·
in reſpondendo non habere magnam expecta-
tionem q; nullum uoſ ſciatiſ nouum crimen i
ſaluſtium audituroſ ſed omnia uetera recog
turoſ · Quiſ & mee & ueſtre iam & ipſiuſ aureſ
calent · uerum eo magiſ odiſſe debebitiſ homīeȝ
qui ne incipienſ quidem peccare minimiſ reb;
poſuit rudimentum ſed ita ingreſſuſ eſt ut nȝ
ab alio uinci poſſit neq; ipſe ſe omnino reliqua
etate preterire · Itaq; nihil aliud ſtud& niſi ut
lutulentuſ cum quouiſ uolutari · Longe uero
fallitur opinione non enim procacitate lingue
uite ſordeſ eluuntur ſed eſt quedam calum-
pnia quam unuſquiſq; noſtrum teſtante aīo
ſuo fert de eo qui falſum crimen boniſ obiectat ·
Q ſi uita iſtiuſ memoriam uicerit aliam · P · C · nō

ex oratione ſed ex moribuſ ſuiſ ſpectare debebitiſ
Iam dabo operam q̄ maxime potuero breue ut
faciam. Neq̧ hec altercatio noſtra uobiſ inutiliſ
erit patreſ conſcripti plerunq̧ enim reſ. P. pri
uatiſ creſcit inimicitiiſ vbi nemo ciueſ qualiſ
ſit uir poteſt latere. Primum igitur quoniam
omnium maioreſ. C. ſaluſtiuſ ad unum exē
plum & regulam querit uelim mihi reſponde
at nunquid hoſ quoſ protulit Scipioneſ &
meteloſ antefuerint aut opinioniſ aut glorię
quoniam eoſ reſ ſuę geſte & uita innocentiſſi
me acta comendauit. Q ſi hoc fuit illiſ initium
nominiſ & dignitatiſ cum non æque nobis
exiſtimetur Cuiuſ & reſ geſtę illuſtreſ & uita
integerrime acta. Quaſi uero tu ſiſ ab illiſ uiriſ
Saluſti ortuſ. Q ſi eſſeſ nonnulloſ iam tuę tur
pitudiniſ pigeret. Ego meiſ maioribuſ uirtu
te mea preluxi ut ſi priuſ noti non fuerint a
me accipiant initium memorię ſuę. Tu eiuſ ui
te q̄ turpiter egiſti magnaſ efudiſti tenebraſ ut

etiam ſi fuerint egregij: ciueſ certe uenerint in
obliuionem. Quare mihi noli antiquoſ uiros
obiectare. Satiuſ eſt enim me meiſ rebuſ geſ
tiſ florere q̄ maiorum opinione uti & ita ui
uere ut ſim poſteriſ meiſ nobilitatiſ initium &
uirtutiſ exemplum. Neq; me cum hiſ conferri
decet. P. C. qui iam deceſſerunt qui omniq; odio
carent & inuidia. Sed cum eiſ qui mecum u
na in re. P. uerſati ſunt. Sed ſi fuerim aut in ho
noribuſ petendiſ nimiſ ambitioſuſ non hanc
dico popularem ambitionem. Cuiuſ me prin
cipem confiteor. Sed illam pernitioſam contra
legem. cuiuſ primoſ ordineſ Saluſtiuſ duxit i
Aut in gerendiſ magiſtratibuſ aut in uindican
diſ maleficiiſ tam ſeueruſ aut in tuenda. R. P.
tam uigilanſ quam tu proſcriptionem uocaſ r.
C redo q; non omneſ tui ſimileſ incolumeſ in ur
be uixiſſent. At quanto meliore loco reſ. p. ſta
ret ſi tu par ac ſimiliſ ſceleſtorum ciuium una
cum illiſ annumeratuſ eēſ. An ego tui falſa ſcri

pſi · Cedant arma togę qui togatuſ armatoſ ex pa
ce bellum oppreſſi an illud mentituſ ſum fortu
natam me conſule romam qui tantum inteſti
num bellum ac domeſticum urbiſ incendium ex
tinxi · Neq; te tui pigęt homo leuiſſime cum ea
culpaſ que hyſtoriyſ mihi glorię ducaſ · An turpius
eſt ſcribentem mentiri quam illum palam hoc ordine
dicentem · Nam quod in etatem increpuiſti tan
tum me abeſſe puto ab impudicitia quantum tu
a pudicitia · Sed quid ego de te plura querar · Quid
enim mentiri turpe ducis qui mihi auſuſ ſiſ elo
quentiam ut uitium obiicere · Cuiuſ ſemper no
cenſ eguiſti patrocinio an ullum exiſtimaſ poſ
ſe fieri ciuem egregium qui non hiſ artibuſ ac di
ſciplinis ſit eruditus · An ulla putaſ eſſe rudimen
ta et incunabula uirtutiſ quibuſ animi ad glo
rię cupiditatem aluntur · Sed minime mirum
eſt · P · C · ſi homo qui deſidię ac luxurię plenus
ſit hec ut noua atq; inuſitata miratur · Nam quę iſ
ta inuſitata rabieſ petulanter in uxorem et in filiam

meam inuaſiſti. Que facilius mulieres auriſ ſe ab
ſtinuerunt q̃ tu uir a viriſ ſatiſ docte ac perite feciſ
ti. Non enim ſeperaſti me mutuam tibi gratiam
relaturum ut uiciſſim tuoſ compellerem. Vnuſ
enim ſatiſ eſt materie habenſ. Neq; quicq̃ dom
ui tue turpiuſ eſt q̃ tu. Multum te opinor fallit
que mihi parare putaſti inuidiam ex mea re
familiari que multo mihi minor eſt q̃ habere di
gnuſ ſum. Atq; utinam ne tanta quidem eẽẽ q̃ua
ta eſt ut potiuſ amici mei uiuerent q̃ teſtamentiſ
eorum locupletior eſſem. Ego fugax. C. Saluſtij
furore tribuni pl. ceſſi utiliuſ duxi q̃uiſ fortunā
unuſ experiri q̃ uniuerſo po. ro. cauliſ eēm diſ
ſenſioniſ cauſa. Quod poſtea q̃ ille ſuum an
num in. R. P. perbachatuſ eſt omnia quecunq;
commouerat pace & ocio reſederunt hoc ordine
reuocante / Atq; ipſa re. P. manu retrahente me re
ueni. Qui mihi dieſ ſine omni reliqua uita cō
feratur animo quidem modo ſuperet. Cum uni
uerſi uoſ populuſq; ro. frequenſ aduentu modo

gratulatuſ eſt. Tanti me fugacem mercenarium
patronum hi exſtimauerunt. Num enim uni pͥ
uatum ancillatuſ ſum: neq; me addixi ſed quan
tum quiſq; ·R·P· ſtuduit tantum mihi fuit aut
amicuſ aut aduerſariuſ· Ego nil pluſ uolui ua
lere q̄ pacem· Multi priuatorum audatiaſ nutͥ
uerunt ego nihil timui niſi legeſ multi arma
ſua timeri uoluerunt· Ego nunq̄ uolui quic
q̄ poſſe niſi pro uobiſ multi ex uobiſ potentia
freti uoſ ſuiſ uiribuſ abuſi ſunt· Itaq; non eſt
mirum ſi nulliuſ amicitia uſuſ ſum qui nō
perpetuo· R·P· amicuſ fuit· Neq; me penitet ſi
aut potenti uatino reo patrocinium pollicituſ
ſum aut Seſti inſolentiam repreſſi aut Bibuli
patientiam culpaui aut uirtutibuſ Cęſariſ fa
ui· Hęc enim laudeſ egregii ciuiſ & unice ſunt·
Quę ſi tu mihi ut uitia obiciſ temeritaſ tua rep̄
hendatur non mea culpabuntur uitia· Plura
dicerem ſi apud alioſ mihi eēēt diſcernendum
·P·C· non apud uoſ quoſ habui omnium ac

tionum mearum monitoreſ· Sed ubi rerum teſti
monia aſſunt quid opuſ eſt uerbiſ· Nunc ad
te ut reuertar Saluſti patremq; tuum preterea
qui ſi nunq̄ in uita ſua peccauit tamen maiorē
iniuriam· R· P· facere non potuit q̄ q; te talem
filium genuit· Neq; tu ſi qua in pueritia pecca
ſti exequar ne parentem tuum uidear accuſa
re· Cum eo tempore ſummam tu poteſtatem
habuit ſed qualem adoleſcentiam egeriſ hac
demonſtrata facile intelligor qua petulanti i
pueritia tam impudiciſ & procax adoleueriſ· Poſ
teaq̄ immenſe gulle impudiciſſimi corporiſ q̄ſ
tuſ ſufficere non potuit & etaſ tua iam ad ea
pacienda que alteri facere collibuiſſ& exoleue
rat cupiditatibuſ infinitiſ efferebariſ ut que
ipſe corpori tuo turpia nō duxiſſeſ in aliiſ ex
perireſ· Ita nunc eſt facile expectare· P· C· utr
um in honeſtioribuſ corporiſ partibuſ rem q̄
ſierit an amiſerit· Domum paternam uiuo i
patre uenalem habuit uendidit & cuiq̄ du

bium poteſt eē quin mori coegerit eum quo hic
nundum mortuo coherede geſſerit omnia · Ne
q pudet eum a me querere · Quiſ in · P · C · domo
habitet cum ipſe reſpondere nequeat · Quiſ in
ipſiuſ habitet paterna domo At herculeſ lap
ſuſ etatiſ tirocinio preterea ſe correxit · non ita
eſt ſed habuit in ſodalitium ſacrilegi nigi his
iudiciiſ ad ſubſellia attractuſ extrema fortuna
ſtetit & ita diſceſſit ut non hic innocenſ eē ſed
iudiceſ peieraſſe exiſtimarentur · Primum ho
norem in queſtura adeptuſ eſt & hunc locum
& hunc ordinem deſpectuſ · Cuiuſ aditus ſibi
quoq ſordidiſſimo homini patuiſſet · Itaq tim
menſ ne facinora eiuſ clam uoſ eēnt cum oi
buſ matrum familiarum obprobrio eēt con
feſſuſ eſt uobiſ audientibuſ adulterium neq
erubuit ora ueſtra uixeriſ ut libet Saluſti e
geriſ que uolueriſ ſatiſ ſit unum tuo te te ſce
lerum eē conſcium Noli nobiſ langorem &
ſoporem nimium exprobrare ſumuſ diligēteſ

intuenda

intuenda pudititia uxorum noſtrarum. Sed ita
experrecti non ſumuſ ut a te cauere poſſimus
audacia tua uincit ſtudia noſtra & q; commo
nere poſſit. P C. factum auditum turpe. Que3
non puduerit palam uobiſ audientibuſ adul
terium confiteri. Q ſi tibi pro me nihil reſpon
dere uoluiſſem ſed illud cenſorium eloquiū
Appii. Claudij & Lucij Piſoniſ integerrimoru3
uirorum quo uſuſ eſt quiſq; eorum pro lege.
palam uniuerſiſ recitarem non ne tibi uiderer
eternaſ inurere maculaſ quaſ uita tua eluere
non poſſet. Neq; puſillum delictum ſenatuſ te
uidimuſ niſi ſi forte in ea re caſtra conieciſti q
omniſ ſententia rei P. confluxerit. At idem Sa
luſtiuſ qui in pace ne ſenator quidem manſe
rat poſtea q̄ R. P. armiſ oppreſſa eſt. & idem ui
ctor qui exuleſ reduxit in ſenatum poſt queſ
turam eſt reductuſ q. Quem honorem ita geſ
ſit ut nullum eo non uenale habuerit cuiuſ ali
quiſ emptor fuerit ita egit ut nihil non equū

ac uetum duxerit quod ipſi facere collibuiſſ&
Neq; aliter uexauit ac debuit. Si quiſ predę loco
magiſtratum accepiſſ& facta queſtura poſtea
q̃. magna pignora eiſ dederat cum quibuſ ſimi
litudine uitę ſe coniunxerat. vnuſ enim iam
ex illo grege uidebatur. Cuiuſ enim partiſ erat
exemplar Saluſtiuſ q; tantam inunam uoragi
nem cetuſ omnium uitiorum exceſſerat. Quic
quid impudicorum cilonum parricidarum ſa
crilegorum deditorum fuit inurbe municipijſ
coloniiſ italia tota ſicut in fretiſ ſubſederant i
nomiſ perditi ac notiſſimi nulla in parte caſ
triſ apti niſi licentia uitiorum & cupiditate re
rum nouarum. At poſtea q̃. pretor eſt factuſ
modeſte ſe geſſit & abſtinenter non. Ita proui
ciam uaſtauit ut nihil neq; paſſi ſint neq; ex
pectauerint grauiuſ in bello ſocij noſtri q̃. ex
perti ſunt in pace. Hoc affricam inferiorem ob
tinente unde tantum hic exhauſit quantum
potuit aut afide nominum traiici aut in naueſ

contrudi· Tantum inq̄ exhauſit· P· C· q̄ntum uo
luit ne cauſam diceret ſeſtertio duodecieſ cum
Cæſare paciſcatur Q ſi quippiam eorum falſum eſt
hiſ palam refelle· Unde qui modo ne paternam
quidem domum redimere potueriſ repente tan
q̄ ſomnio beatuſ ortoſ precioſiſſimoſ uillam
tiburti· C· Cæſariſ reliquaſ poſſeſſioneſ paraue
riſ· Neque licuit piguit querere cur ego· P· C· domum
emiſſem cum tu ueteriſ uille dominuſ ſiſ cuius
paulo ante fuerat Cæſar modo inquam patrimonio
non comeſſo ſed deuorato quibuſ rationibus
repente factuſ eſ tam affluenſ & tam beatuſ· Nam
quiſ te faceret heredem quem ne amicum quidem
ſuum ſatiſ honeſtum quiſque ſibi ducat niſi ſimi
liſ ac par tui· At hercule egregie facta maiorum
tuorum te extollunt, quorum ſiue tu ſimiliſ
eſ ſiue illi tibi nihil ad omnium ſceluſ ac nequi
am addi poteſt· uerum ut opinor honoreſ tui
te faciunt inſolentem· Tu· C· Saluſti & totidem
putaſ eſſe biſ ſenatorem & biſ queſtorem fieri i

Q are biſ conſularem & biſ triumphalem · Care de
cet omni uitio qui inalterum dicere ſit paratuſ
demum male dicat qui non poteſt uerum abi
altero audire · Sed tu omnium menſarum aſſe
da omnium cubiculorum in etate pellex & ide
poſtea adulter omniſ ordiniſ turpitudo ciui
liſ belli memoria · Quid enim hoc grauiuſ pa
ti potuimuſ q̄ q; te incolumem in hoc ordine
uidemuſ · Deſine bonoſ petulantiſſima conſecta
ri lingua · Deſine morbo procacitatiſ iſto uti de
ſine unum quenq; moribuſ tuiſ extimare hiſ
moribuſ amicum tibi efficere non poſſiſ uide
riſ uelle inimicum habere · Finem dicendi fa
ciam · P C · Sepe enim uidi grauiuſ offendere
animoſ auditorum eoſ qui aliena flagitia a
perte dixerit q̄ eoſ qui commiſerint · Mihi qui
dem ratio habenda eſt non quia Saluſtiuſ meri
to debeat audire ſed ut ea dicam ſi qua ego ho
neſte effari poſſim :·

·MARCI TVLII CICEROĪS ORATIO INCATILINAM·

QVOVSQVE tandem
abutere katilina patien
tia mea q̃. diu noſ etiam
furor iſte tuuſ elud& qu
em ad finem effrẽnata ſe
ſe iactabit audatia. Ni
hil te nocturnum preſidium palatii nihil ti
mor populi nihil concurſuſ bonorum omi
um nihil hic munitiſſimuſ habendi locus
ſenatuſ nihil horum ora uel uiſq; mouerunt
Conſtrictam iam omnium horum conſcientia
teneri coniurationem non uideſ quid prox̃
quid ſuperiori nocte egeriſ ubi fueriſ quoſ cõ
uocaueriſ quid conſilij ceperiſ: Quem noſ
trum ignorare arbitrariſ. O tempora o moreſ
ſenatuſ hec intelligit conſul uid& hic tame
uiuit uiuit immo uero & in ſenatu uenit
fit publici conſilii particepſ notat & deſignat

oculiſ ad cedem unumquenq; noſtrum. Noſ au
tem uiri forteſ ſatiſfacere . R . P. uidemur ſi iſ
tiuſ furorem ac uim euitemuſ. Ad mortem te
Katilina duci iuſſu conſuliſ iam pridem o
portebat in te conferri peſtem iſtam quam
tu in noſ iam diu machinariſ. An uero uir
ampliſſimuſ. P. Scipio pontifex maximuſ ad
Tiberium gracchum mediocriter labefactan
tem ſtatum rei . P. priuatuſ interfecit. Kateli
nam uero orbem terrę cede atq; incendiiſ ua
ſtare cupientem noſ conſuleſ perferemuſ. Na
illa nimiſ antiqua pretereo q; Seruiliuſ atta
la ſpurium Mellium nouiſ rebuſ ſtudentē
manu ſua occidit. Fuit quondam in hac re
.P. uirtuſ ut uiri forteſ acrioribuſ ſuppliciis
ciuem pernitioſum q̃ acerbiſſimum hoſtem
cohercerent habemuſ enim ſenatuſ con. in te
Katelina uehemenſ & graue. Non deeſt in re.
P. conſilium neq; auctoritaſ huiuſ ordiniſ nō
dico aperte conſuleſ deſumuſ. Decreuit quō

dam ſenatuſ ut · L · opimiuſ conſul uideret neq̄d
reſ · p · detrimenti caperet nox nulla interceſſit
mox interfectuſ eſt propter quaſdam ſeditioū
ſuſpicioneſ · C · Gracchuſ clariſſimo patre natuſ
auitiſ maioribuſ occiſuſ eſt cum liberiſ Mar ·
fuluiuſ conſulariſ ſenatuſq; ſimili conſulto · C ·
Mario & · L · ualerio conſulibuſ permiſſa eſt R ·
· p · num unum diem poſtea · L · Saturninum · R̄ ·
· p · & · C · Seruilium · R · p · pena remota ē · At noſ ui
geſimum iam diem hebeſcere patemini aciem
horum auctoritatiſ : habemuſ enim huiuſmōi
ſenatuſ conſultum · ueruntamen incluſum in
tabuliſ tanq̄ in uagina repoſitum quo ex ſena
tuſ conſulto confeſtim te interfectum ēē conue
nit uiuiſ & uiuiſ non ad deponendam auda
tiam · Cupio · p · c · me ēē clementem · Cupio in
tantiſ · r · p · periculiſ me non diſſolutum uide
ri ſed iam me ipſum inertię nequitieq; conde
no cum caſtra ſint in italiam contra rem · p · i̅
etrurię partibuſ collocata creſcit in dieſ ſingu

loſ hoſtium numeruſ eorum imperatorem ca
ſtrorum ducemq; hoſtium intra menia atq; a
deo in ſenatu uidemuſ inteſtinam aliquam co
tidie perniciem .R.P. molientem ſitam te Kate
lina comprehendi ſi te interfici iuſſero credo erit
uerendum mihi/ ne hoc potiuſ omneſ boni ſe
riuſ a me q̃ quiſq̃ crudeliuſ factum ee̋ dicant·
V erum ego quod iam pridem factum ee̋ opor
tuit certa de cauſa nondum adducor ut facia
Tunc deniq; interficiam te cum iam nemo im
probuſ tam perdituſ tam tui ſimiliſ inueniri
poterit qui id non iure recteq; factum ee̋ fate
atur. q̃ diu quiſq̃ erit qui te defendere audeat
uiueſ & uiueſ ut nunc uiuiſ ut multiſ meiſ
& firmiſ preſidijſ oppreſſuſ ne te contra rem
p. commouere poſſiſ. Multorum. & oculi & au
reſ non ſentientem ſicut adhuc fecerunt ſpecu
labuntur atq; cuſtodient. Etenim quid eſt ka
telina q; iam ampliuſ expecteſ ſineq; nox tene
briſ obſcuretur ceptuſ nefarioſ nec priuata do

domus parietibus continere uocem coniuratio
nis nunc potest si illustrabitur si erumpunt
omnia muta et iam istam mentem mihi cre
de obliuiscere cedis atq; incendiorum teneris
undiq; Luce sunt nobis clariora tua consilia
que et licet mecum recognoscas. Meministi
ne me ante diem .XII. KL. nouembris im. c.
Mallium audatie satellitem atq; ministrum
tue minime fefellit Katelina non mores tan
ta tam atrox tam incredibilis uerum id quod
multo magis admirandum est dies dixi ego
idem in senatu cedem te opinatum contulis
se mane diem kalendariorum nouembriu
tum cum multi principes ciuitatis romane
non tam sui conseruandi quam suorum consiliorum
reprimendorum causa profugerunt num in
ficiari potes te ipso die meis presidiis mea dili
gentia circunclusum commouere te contra R.
P. non potuisses si discessu ceterorum nostra ta
men qui remansissemus cede contentum te

ēē dicebaſ. Quid cum in peneſtre. KL. ipſiſ no
uembriſ occupaturum nocturno impetu ēē
confidereſ. Senſiſti ne illam coloniam meo
iuſſu meiſ preſidiiſ uigiliiſ cuſtodiiſq; ee mu
nitam nihil agiſ nihil moliriſ nihil cogitas.
quin ego non modo non audeam ſed etiā
uideam planeq; ſentiam: recognoſce mecū
tandem illam superiorem noctem iam intel
ligeſ multo me uigilare acriuſ ad ſalutem q̄
te ad perniciem. R. P. dico te priore nocte ue
niſſe inter falcarioſ num agam obſcure in
Marci lecce domum conueniſſe eodem comp
lureſ eiuſdem amentie ſceleriſq; ſocioſ num
negare audeſ. Quid taceſ conuincam ſi negaſ
V ideſ enim ēē hic in ſenatu quoſdam qui tecū
fuerunt una odii īmortaleſ ubi nam gentiū
ſumuſ quam rem .P. habemuſ in qua urbe
uiuimuſ hic hic ſunt in noſtro numero . P. C.
in hoc orbe terre ſanctiſſimo grauiſſimoq; cō
ſilio qui de modo omniumq; interitu qui de

huiuſ urbiſ adeoq; orbiſ terrarum exitio cogi
tent hoſce ego uideo conſuleſ & de re. p. ſentē
tiam rogo & quoſ ferro trucidari oportebat
nondum uulnere uoce. Fuiſti igitur apud lec
cam illa nocte Katelina diſtribuiſti parteſ ita
liȩ ſtatuiſti quocunq; proficiſci placeret, delegi
ſti quoſ romȩ placeret relinquereſ quoſ tecum
duceres, deſcripſiſti urbiſ parteſ ad incendia.
C onfirmaſti iam te ipſum. eē exiturum dixiſti
paululum tibi eē & nunc morę q; ego uiuerē.
R eperti ſunt duo equiteſ romani qui te iſta cu-
ra liberarent & ſe ſe illa nocte ipſa paulo ante
lucem me in meo lectulo interfecturoſ pollice
rentur hec ego & omnia uix dum cetu noſtrō
dimiſſo comperi. Domum meam preſidiſ ma
ioribuſ muniui atq; firmaui excluſi eoſ quos
tu mane ad ſalutandum miſeraſ. cum illi ipſi
ueniſſent quoſ iam multiſ ac ſummiſ uiriſ ad
me ipſiſ id uenturoſ eē predixeram. Que cum
ita ſint Katelina perge quo cepiſti, egredere ali

quando ex urbe patent porte proficiſcere nimi
um diu te imperatorem illa tua malliana caſ
tra deſiderant educ tecum omneſ tuoſ ſi minuſ
q̃ plurimoſ purga urbem magno metu me li
berabiſ dummodo inter me atq; te muruſ int̃
ſit nobiſcum uerſari diutiuſ non poteſ non fe
ram non patiar non ſinam: magna diiſ imorta
libuſ habenda eſt gratia atq; huic ipſi ioui ſta
tori antiquiſſimo cuſtodi huiuſ urbiſ q; hanc
tam tetram tam horribilem tamq; infeſtam .R.
.P. peſtem totienſ iam effugimuſ non eſt ſepius
in uno homine saluſ ſumma periclitanda .R.
.P. q̃ mihi diu conſuli deſignato Katelina inſi
diatuſ non publico me preſidio ſed priuata
diligentia me defendi cum proximiſ comitius
conſularibuſ me conſulem in campo & compe
titoreſ tuoſ interficere uoluiſti. Compreſſi tuoſ
nepharioſ conatuſ amicorum preſidio & copi
iſ nullo tumultu publice concitato denique quo
tienſcunq; petiſti per me tibi obſtiti q̃ q̃ uidebã

pernitiem meam cum magna calamitate rei .p.
ēē coniunctam. Nunc iam aperte .R.P. uniuerſā
petiſ templa deorum immortalium tecta urbi uitā
omnium ciuium. italiam deniq; totam ad exi
tium ac uaſtationem uocaſ. Quare quoniam i
id quidem primum q̄ huiuſ imperii diſciplic
q; maiorum propium eſt facere non audeo, fa
ciam id eſt ad ſeueritatem leniuſ & ad omnem
ſalutem utiliuſ. Nam ſi te interfici iuſſero re
ſidebit in .R.P. reliqua coniuratorum manuſ. Si
tu quod te iam dudum hortor exieriſ exhau
rietur ex urbe tuorum comitū & magna & p
nitioſa ſentina. Quid eſt Catelina num dubitaſ
me imperante facere quod iam tua ſponte fa
ciebaſ. Exire ex urbe Conſul hoſtem iubet. Inter
rogaſ me num in exilium num iubeo ſi conſ
ul ſuadeo. Quid eſt enim Katelina q̄ te in hac
urbem delectare poſſit in qua nemo eſt extra
iſtam coniurationem perditorum hominum
qui te non metuat nemo qui non oderit. que

Q ue nota turpitudiniſ non inuſta tuę uitę eſt
quid uel quod priuatarum rerum dedecus
non haberet infamię quę libido ab oculiſ qd
facinuſ a manibuſ tuiſ unq̄ q; flagitium a
toto corpore abfuit cui tuo adoleſcentulo qu
em corruptellarum illecebriſ irretiſſeſ non a
ut ad audatiam ferrum aut ad libidinem i
facem contuliſti. Quod uero nuper cum mō
te ſuperioriſ uxoriſ nouiſ nuptiiſ domum i
uacuefeciſſeſ. Nonne etiam alio incredibili ſce
lere hoc ſceluſ cumulaſti quod pretermitto
& facile patior ſileri. Nunc in hac ciuitate tā
ti facinoriſ immanitaſ aut extitiſſe aut nō
uindicata ēē uideatur. Pretermitto ruinas
fortunarum tuarum quaſ omneſ impendē
proximiſ diebuſ ſentieſ. Ad illa uenio que nō
ad priuatam ignominiam uitiorum tuoꝝ
non ad domeſticam tuam dificultatem ac
turpitudinem ſed ad ſummam. R. P. atq; ad
omnium noſtrum uitam ſalutemq; pertin&

P oteſ ne tibi huiuſ uite hec lux Catelina huius
ſpiritus celi eē iocundus tum ſciaſ horum eē
neminem qui neſciat te pridie KL· Ianuarias
Lepido & Tullo conſulibuſ ſtetiſſe in comitio
cum telo · Manum conſulum & principum ci
uitatiſ interficiendorum cauſa parauiſſeſ ſceleri
ac furori tuo non aliquam mentem aut timo
rem tuum ſed fortunam · R · P aſtitiſſeſ · Ac iam
illa committo neque enim aut non poteſt mul
ta commiſſa · Quotienſ tu me deſignatum qu
otienſ conſulem interficere uoluiſti · Quot ego tu
aſ petitioneſ ita coniectaſ ut uitari poſſe non
uidentur parua quadam declinatione ut i
aiunt corpore effugi nihil aſſequeriſ nihil mo
liriſ quod mihi latere ualeat in tempore nec
tamen conari ac uelle deſiſtiſ. Quotienſ tibi iam
extorta & ſicca eſt de manibuſ · Quotienſ uero
excidit caſu aliquo ut elapſa eſt tamen ea ca
rere diutiuſ non poteſ quequidem initiata
atque ſacriſ ac deuota ſit neſcio quod eam neceſſe

putaſ conſuliſ in corpore defigere. Nunc uero que tua eſt iſta uita. Sic enim iam tecum loquar ut non odio permotuſ eē uidear quod debeo ſed ut miſericordia que nulla tibi debetur. Veniſti paulo ante in ſenatum quiſ te ex hac tanta frequentia & tot tuiſ amiciſ ac neceſſarijſ ſalutauit ſi hoc poſt hominum memoriam contigit nemini uociſ expectaſ contumeliam cum grauiſſimo ſiſ iuditio taciturnitatiſ oppreſſuſ. Quid q; ab euentu tuo iſta ſuſſelia uacuefacta ſunt

Quid tibi q; omneſ conſulareſ perſepe ad cedem conſtituti fuerunt ſimul aſſediſti partem iſtā ſuſſeliorum nudam atq; inanem reliquerunt.

Quo tandem hoc animo fidendum putaſ. Serui me hercule minime metuerunt peccato iſto ut te metuunt omneſ iſtui domum meam tibi relinquendam putarent. Tu tibi urbem non arbitrariſ & ſi meiſ ciuibuſ iniuria ſuſpectum tamen grauiter atq; offenſum uiderem carere me aſpectum q; infeſtiſ oculiſ oculiſ omnium cōſpici

mallem. Tu tum conſciam ſcelerum tuorum ag
noſcas omnium odium iuſtum & iam tibi de
bitus. Dubitas quorum menteſ ſenſuſq; uulnerare
eorum preſentiam aſpectumq; uitare ſi te paren
teſ timerent at odiſſent tui neq; eoſ ulla ratione
placare poſſeſ ut opinor ab eorum oculiſ aliqua
concederes. Nunc te patria que communiſ eſt
omnium noſtrum parenſ odit ac metuit &
iam diu de te nihil iudicat niſi te de parrici
dio ſuo cogitare. Huiuſ neq; tu auctorem uere
bere neq; iuditium ſequere neq; uim pertimeſ
cere: que tecum Catelina agiſ ſicut & quodam
modo tacite loquitur: nullum iam tot annis
facinus extit niſi per te nullum flagitium ſine
te tibi uni multorum ciuium neceſ tibi uexatio di
reptioq; ſociorum impunita fuit ac libera. Tu
non ſolum ad negligendaſ legeſ uerum etiam
ad deuincendaſ perfringendaſq; ualuiſti. Su
periora illa quamquam ferenda non fuerunt tamen
ut potui tuli. Nec uero non eſt ferendum me

totum ēē in metu ppt te unum quicquid incre
puerit Catelina timeri nullum uideri contra
me conſilium inire poſſe quod a tuo ſcelere
abhorreat non eſt deferendum. Quam obrem
hinc diſcede atq; hunc mihi timorem eripe

opprimar ſin autem falſuſ erit tandem ali
quando timere deſinam hoc ſi tecum ut dixi
per quam loquar nonne impetrare debeat ſi
uim adhiberi non poſſit. Quid eſt ꝙ te in cuſto
diam dediſti ꝙ uitam de ſuſpitioniſ tam apđ
in Lepidum te habitare uelle dixiſti a quo nō
receptuſ &̃ ad me auſuſ eſ atq; domi mee aſ
ſeruari rogaſti, Cum a me quoq; id reſponſū
tuliſſeſ me nullo modo poſſe hiſ parietibuſ
tutum ēē tecum que magno in periculo ēēm
ꝙ hiſdem menibuſ contineremur. Ad. Q. Me
tellum ueniſti pretorem a quo repudiatus
ad ſodalem tuum. M. Marcellum demigraſ
ti quem tu uidelicet & ad cuſtodiendum te
diligentiſſimum & ad ſupplicandum ſaga-

cissimum ad uindicandum fortissimum fore-
putasti Sed quam longe uidentur a carcere atque
uinculis abesse debere quia se ipsum iam dign
um custodia iudicarit. Que cum ita sint Ca
telina dubitas si hoc morari equo animo non
potes abire in aliquas terras & uitam istam
multis suppliciis debitis ereptam fuge solitu
dinique mandare. Refer inquis senatum id
es postulas & si ordo sibi placere decreuerit
te ire in exilium. obtemperaturum te esse di
cis non referam id quod ab horret a meis mo
ribus sed tamen ut intelligas quid dii de te
sentiant. Egredere ex urbe Catelina libera. R.
P. metu in exilium si hanc uocem expectas i
proficere. Quid est Catelina quid attendis.
Quid enim aduertis horum silentium patiun
tur tacet: Quid expectas auctoritatem loq
uentium quorum uoluntatem tacitorum
perspicias. At si hoc idem huic adolescenti op
timo. P. Sestio fortissimo uiro i marcello di

xiſſem iam mihi conſuli hoc ipſo intemplo cu
uiro optimo ſenatuſ uim & manuſ intuliſ
ſent. De te autem Catelina conquieſcunt pro
bant tum patiuntur decernunt tum tacent
clamant neque hi ſolum quorum auctoritaſ e
uidelicet cara uita utiliſſima. Sed & illi equi
teſ. R. honeſtiſſimi atque optimi uiri ceterique for
tiſſimi ciueſ qui circunſtant ſenatum quorum
tu & frequentia uidere & ſtudia perſpicere &
uoceſ paulo ante exaudire potuiſti quorum
ego uix a te iam diu manuſ uix cuntineo eoſ
dem facile adducam ut te hec que iam pri
dem uaſtare ſtudeſ relinquentem uſque ad por
taſ proſequantur. Quamquam quid eſt quod loquatur
te ut reſ frangat tu uti unquam te corrigaſ tu
ut ullam fugam mediter tu ullum conſilium
ut cogiteſ. Utinam iſtam mentem dii inmor
taleſ donarent. & ſi uideo mea uoce perterritus
ire inexilium animum excluſeriſ quanta tem
peſtaſ inuidie nobiſ ſi minuſ in preſenſ tempuſ

recenti memoria ſcelerum tuorum ac impoſ
teritatem impediat Sed est mihi tanti iſta tua
calamitaſ priuata & R. P. periculiſ ſeiungat
Sed tu ut uitijſ tuiſ commoueare uel legum pe
naſ pertimeſcaſ ut temporibuſ R. P. concedas
non est poſtulandum. Neq; enim Catelina is
iſ eſ ut te aut pudor a turpitudine aut uit'
a periculo aut r̄o a furore reuocarit. Quare ob rem
ut ſæpe dixi proficiſcere. At ſi mihi inimico ut
predicaſ tuo conflare uiſ inuidiam recta uia
perge in exilium vix feram ſermoneſ hominū
ſi id feceriſ vix molem iſtiuſ inuidie ſi in exi
lium iuſſu conſuliſ ieriſ ſuſtinebo. Sin autem
ſeruire mee laudi & glorie mauiſ egredere
cum importuna ſceleratorum manu. Confer te
ad mallium. concita perditoſ ciueſ. Secerne te
a boniſ infer patrie bellum. exulta impio latro
cinio ut a me non eiectuſ ad alienoſ ſed inui
tatuſ ad tuoſ iſſe uideariſ. Quamquam quid ego inui
tem te a quo iam ſciam eē permiſſoſ qui te ad

forum aurelium preſtolarentur armati / cum
ſciam pactam & conſtitutam cum · Mallio di
em a quo & aquilam illã argenteam. quam ti
bi a tuiſ hominibuſ pernitioſam ee̅ confido &
funeſtam futuram. cui domi tue ſacrarium ſce
lerum tuorum conſtitutum fuit ſciam ee̅ per
miſſa tu ut illa carere diutiuſ poſſiſ q̄ uenãi
ad cedem proficiſci ſolebaſ a cuiuſ altaribuſ ſe
pe iſtam dixerim impiuſ ad necem ciuium tr
anſtuliſti / ibiſ tandem aliquando quo te iam
pridem iſta tua cupiditaſ effrenata ac furio
ſa rapiebat · Neq; enim tibi hec reſ affert dolo
rem ſed quandam incredibilem uoluptatem ·
A d hanc te amentiam natura peperit uoluntaſ
exercuit fortuna ſeruauit · Nunq̄ tu non mõ
ocium ſed ne bellum quidem niſi nefarium
concupiſti · Nactuſ eſ expeditiſ atq; ab omni
modo fortuna uerum. & ſpe derelictiſ confla
tam improborum manum · Hic tu quia leti
tia perfruere quibuſ gaudiiſ exultabiſ q̄nta

inuoluptate bacaberiſ cum intanto numero tu
orum neq; audieſ uirum bonum quenquam neq;
uidebiſ ad huiuſ uite ſtudium meditati illi
ſunt qui feruntur laboreſ tui. S. iacere humi
non modo ad oſſidendum ſtuprum uerum
& ad facinuſ obeundum. uigilare. S. non ſo
lum adinſidiandum ſompno maritorum ue
rum & boniſ occiſorum. habeſ ubi oſtenteſ il
lam preclaram abſtinentiam famiſ & frigo
riſ inopie rerum omnium quibuſ & breui tem
pore confectum eſſe ſenties. Tantum profeci tum
cum te a conſulatu repuli ut exul potiuſ ten
tare quam conſul uexare. R. P. poſſeſ atque ut id quod
eſſet ate ſcelerate ſuſceptum. latrocinium potius
quam bellum nominaretur. Hunc ut a me. P. C. quon
dam prope iuſtam patrie querimoniam deteſ
ter ac deprecer precipitem queſo diligenter i:
quem dicam ut penituſ animiſ ueſtriſque men
tibuſ mandate. Etenim ſi mecum patria que
mihi uita mea multo eſt carior ſi cuncta ita

ita ſi omniſ R·P· loquatur M Tulli quid agiſ i
tu ne eum quem ēē comperiſti quem ducem
belli futurum uideſ: quem expectari hoſtiu
imperatorem in caſtriſ ſentiſ auctorem. ſcele
riſ principem coniurationiſ euocatorē ſeruo
rum & ciuium perditorum. exire patiere ut
a te non remiſſuſ ab urbe ſed immiſſuſ in ur
bem ēē uideatur nonne hunc in uincula duci
non ad mortem rapi cuiuſ ſummo ſupplitio
mactari imperabiſ· Quid tandem impedit te
morſ ne maiorum· At perſæpe & priuati in
hac ·R P· pernitioſoſ ciueſ multarūt ante leg
eſ que de ciuium reorum ſupplitio rogatę ·An
nunq̄ in hac urbe hi qui ·R·P· defecerunt ciui
um iura renuerunt. An inuidiam poſterita
tiſ timeſ preclaram ·po·ro· referſ gratiam. q.
hominem per te cognitum nulla commenda
tioē maiorum cum ad ſummum imperium
per omneſ honorum graduſ extulit ſi non ipſe p
inuidiam aut ipſe alicuiuſ periculi metum.

ſalutem tuorū ciuium negligiſ. Sed ſi quiſ i
iudic metuſ non uehementiuſ ſeueritatiſ ac
fortitudine inuidia q̄. inertię ac nequitię p
timeſcenda. An tum uaſtabitur italia uexa
buntur urbeſ tecta ardebunt te non exiſtiaſ
inuidię incendio conflagraturum. Hiſ ego
ſanctiſſimiſ R. P. uocibuſ & eorum hominum
qui idem ſentiunt mentibuſ pauca responde
bo. Ego ſi hoc optimum factum iudicarem. P.
C. Catilinam morte mactari uniuſ uſum iam
ore gladiatori iſti ad uiuendum non dediſſe.
E tenim ſi ſummi uiri & clariſſimi ciueſ Satur
nini & Graccorum & flacci & ſuperiorum ſā
guine q̄ plurium non modo non ſe concita
uerunt ſed & honeſtauerunt certe uerendum
mihi non erit nequid parricida ciuium in
terfecto inuidia mihi in poſteritate redunda
ret. Q. ſi ea mihi maxime impenderet tamen
hoc animo ſemper fui ut inuidia uirtute p
tam gloriam non inuidiam putarem. Q q̄.

nonnulli ſunt in ordine qui aut ea emini&
non uideant aut ea que uident diſſimul&
qui ſpem Catiline cum mollibuſ ſententiiſ
aluerunt coniuratoremq; naſcentem non
ardendo corroborauerunt quorum auctori
tatem ſecuti multi non ſolum improbi uerũ
& imperiti ſi in hunc animaduertiſſem cru
deliter non egregie factum ēē dicer& · Nunc
intelligo ſi iſte quo in malliana caſtra peruene
rit neminem tam ſtultum fore qui non uide
at coniurationem factam palam ēē; neminem
tam improbum qui non fateatur· Hoc autem
uno interfecto non intelligo hanc ·R·P· peſtẽ
paulisper opprim& non imperpetuum compri
mi poſſe ſi ſe eiecerit ſecumq; ſuoſ eduxerit &
eodem undiq; collectoſ naufragoſ aggregarit
extinguetur atq; delebitur non morbo hec tã
adultam ·R·P· peſtiſ uerum & ſtirpſ ac ſemen
malorum hominum· &enim iam diu patreſ
conſcripti in iſtiſ periculiſ contractioniſ & in

ſiduſ uerſantur. Sed neſcio quo pacto omniū
ſcelerum ac ueteriſ furoriſ & audatie maturi
taſ in noſtri conſulatuſ tempuſ erupit. Sed ſi
ex tanto latrocinio iſte unuſ tolletur uidebi
mur fortaſſe ad breue quoddam tempuſ etiã
& metu eẽ releuati. Periculum autem reſidebit
incluſum penituſ in uenis atq; in uiſceribuſ. R.
P. ut ſepe homineſ egri morbo graui cum eſtu
febriq; iactantur ſi aquam gelidam biberit
priuſ releuari uidentur. Deinde multo gra
uiuſ uehementiuſq; afflictantur. Si hic morbꝯ
qui eſt in. R. P. releuatuſ iſtiuſ pena uehemen
tiuſ ciuibuſ reliquiſ ingraueſcet. quia ſecedant
improbi ſecernat ſe a boniſ unum in locum
congregentur muro deniq; idq; quod ſepe iã
dixi ſecernantur a nobiſ deſinat inſidiari do
mi conſuli circumſtare tribunal pretoriſ ur
bani obſidere cum gladiiſ curiam malleoloſ
ad incendendam urbem faceſq; comparare.
Sit deniq; ſcriptum in fronte uniuſcuiuſq; qd

de R·P· ſentiat· Polliceor uobiſ· P C· tantam in
nobiſ fore diligentiam tantam in uobiſ aucto
ritatem tantam in equitibuſ ro· uirtutem ta
tam in hominibuſ ro· conſitionem ut Cateli
ne profectione omnia patefacta illuſtrata op
preſſa uindicata ēē uideatiſ hoſce omnibus
Catelina cum ſumma R·P· ſalute & cum tua i
peſte ac pernitie cumq; eorum exitio qui tecū
cum ſcelere parricidioq; iuxerunt proficiſcē
ad impium bellum ac nefarium· Tu tu iupit'
hiſce quibuſ urbſ auſpicijſ a Romulo eſt con
ſtituta quem ſtatorem huiuſ urbiſ atq; impe
rii uere nominamuſ hunc & eiuſ ſocioſ a tuiſ
ariſ ceteriſq; tectiſ ac templiſ urbiſ ac menijſ a
uite fortuniſq; ciuium omnium arcebiſ & oẽs
inimicoſ bonorum hoſteſ patrię latroneſ ita
lię ſcelerum fedem inter ſe ac nefaria ſocietate
coniunctoſ uiuoſ mortuoſq; mactabiſ :~

·LVCII CATILINE ORA=
TIO IN·M·T·CICERONEM·

S